

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KÂBİL'İ YETİŞTİRMEK

Oğlanların Duygusal Yaşamını Korumak

“Oğlanların gelecekte nasıl
erkeklere dönüşeceğini
umursuyorsanız bu kitabı
okuyun... Kindlon ile Thompson,
oğlanlar hakkındaki *başlıca* kitabı
yazmış. Harika bir kaynak.”

—Dr. Edward M. Hallowell,
*Dikkat Eksikliği Bozukluğu ve
Affetmek Üzerine* yazarı

2. BASIM

DAN KINDLON

MICHAEL THOMPSON

(Sıkı Dostlar, Amansız Düşmanlar yazarı)

“*Kâbil’i Yetiştirmek*, oğlan ruhu dediğimiz o gizemli ve sihirli diyara dair, uzun süredir ihtiyaç duyduğumuz anlayış ve kavrayışı kazanmamızı sağlıyor. Her ebeveyn, öğretmen—ve oğlanların gelişip serpilmesini isteyen diğer herkes—bu kitabı okumalı.”

—Daniel Goleman,
Duygusal Zekâ yazarı

“Eğer bir oğlan seviyorsanız, bir zamanlar kendiniz bir oğlan idiyerseniz veya oğlanların gelecekte nasıl erkeklere dönüşeceğini umursuyorsanız, bu kitabı okuyun. Çağdaş bilimi ilginç anekdotlar ve dikkat çekici, yararlı kavrayışlarla harmanlayan Kindlon ile Thompson, oğlanlar hakkındaki *başlıca* kitabı yazmış. Harika bir kaynak.”

—Dr. Edward M. Hallowell,
Dikkat Eksikliği Bozukluğu ve Affetmek Üzerine yazarı

“Dan Kindlon ile Michael Thompson’un yazdığı kitap, oğlan ebeveynlerine hitap eden kitaplar arasında en iyisi... *Kâbil’i Yetiştirmek*, nüfusun yarısının ihtiyaçlarını karşılayamadığımıza dair ikna edici kanıtlar sunuyor ve bir oğlanın gelişimini etkileyecek ve esinleyecek konumdaki herkesin kulak vermesi gereken önerilerde bulunuyor.”

—Colorado Springs Independent

“*Kâbil’i Yetiştirmek* çok önemli ve etkileyici bir kitap. Kindlon ile Thompson, oğlanların ‘duygusal okuryazar’ olmaktan, yani hem kendi duygularını hem de başkalarının duygularını daha iyi anlamaktan yarar sağlayacağı görüşünü ikna edici biçimde sunuyor. Ebeveyn ve öğretmenler, bir yandan oğlanın özerkliğine saygı gösterirken bir yandan da onunla bağlantıda kalmayı nasıl başaracaklarına dair değerli önerilerden çok fayda sağlayacaktır. *Kâbil’i Yetiştirmek*, oğlanları daha iyi anlayabilmemiz için onların içsel yaşamına göz atmamızı sağlıyor. Son derece dikkat çekici buldum.”

—Prof. Dr. Eleanor Maccoby,
The Psychology of Sex Differences ve *The Two Sexes* yazarı

Raising Cain:
Protecting the Emotional Life of Boys
© 1999, 2000 Dan Kindlon, Michael Thompson
Okur Rehberi © 2000 Dan Kindlon, Michael Thompson ve
Random House Publishing Group

Bu kitabın Türkiye'deki yayım hakları Görünmez Adam Yayıncılık tarafından
AnatoliaLit Telif ve Tercümanlık Hiz. Ltd. Şti. aracılığıyla
Ballantine Books, Penguin Random House LLC'den alınmıştır.
Hiçbir şekilde çoğaltılamaz, kopyalanamaz ve yayımlanamaz.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

ISBN: 978-605-64301-8-3

1. Basım: Eylül 2019
2. Basım: Ocak 2020

Çeviren: Yiğit Ataman ve Albina Ulutaşlı
Son Okuma: Şeyda Ataman
Kapak ve Sayfa Düzeni: Yiğit Ataman

Baskı ve Cilt:
Bizim Büro Matbaa Dağıtım Basım Yayıncılık
San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 26649)
Sanayi 1. Cd. Sedef Sk. No. 6/1 İskitler/Ankara
Tel: (0 312) 229 99 28

Görünmez Adam Yayıncılık (Sertifika No: 28886)
Hoşdere Cd. Halide Nusret Zorlutuna Sk. 14/24
Çankaya/Ankara 06690
Tel: (0 312) 440 82 84

www.gorunmezadam.com.tr • bilgi@gorunmezadam.com.tr
www.facebook.com/gorunmezadamyayincilik
www.instagram.com/gorunmezadamyayincilik

Toplu alımlara özel indirimler için: satis@gorunmezadam.com.tr

Kâbil'i Yetiştirmek

Oğlanların Duygusal Yaşamını Korumak

Dan Kindlon

Michael Thompson

Türkçesi:

Yiğit Ataman

Albina Ulutaşlı

İÇİNDEKİLER

<i>Giriş</i>	7
<i>Karton Kapak Baskısına Önsöz</i>	17
1. Gidilmemiş Yol	20
2. Gül Bahçesinde Dikenler.....	44
3. Sert Disiplinin Ağır Bedelleri	79
4. Zulüm Kültürü	104
5. Babalar ve Oğullar	131
6. Anneler ve Oğullar.....	156
7. Yalnızlık Kalesinde	187
8. Oğlanların Depresyon ve İntiharla Mücadelesi.....	205
9. İçki ve Uyuşturucu.....	225
10. Taş Kalplerin Aşkı	244
11. Öfke ve Şiddet	273
12. Oğlanlar Neye Gereksinim Duyar?	296
<i>Teşekkür</i>	320
<i>Notlar</i>	324
<i>Kaynakça</i>	339
<i>Okur Rehberi</i>	353

Casey Johnson, Alex Sehn, ayrıca Ethan, Tyler ve Susan hariç, vaka geçmişlerindeki ve anekdotlardaki isimlerin hiçbiri gerçek değildir. Bireylerin mahremiyetini korumak için onların tanınmasına yol açabilecek belli ayrıntılar da anlatılardan çıkarılmıştır. Ek olarak, *Kâbil'i Yetiştirmek* içinde yer verilen kimi vaka ve anekdotlar birden fazla oğlanın bileşiminden oluşmaktadır.

GİRİŞ

Biz, oğlanlarla terapi üzerine uzmanlaşmış, toplamda otuz beş yıllık deneyime sahip, iki erkek psikoloğuz. Staj günlerimizden beri öfkeli oğlanları, bir şeyleri tekmeleyen oğlanları ve özellikle de konuşmayan oğlanları hep bize gönderdiler. Onlarla bilardo ve basketbol oynayıp adına terapi dedik. Lego yapılar inşa ederken onlarla konuştuk. Plastik asker figürlerini büyük bir savaş öncesinde saflara dizerken aile sorunlarını tartıştık. Bağlantı kurma çabalarımızda binadan çıkıp sokağın karşısındaki markete atıştırmalık almaya gittik ve geri dönüp onları yedik, bu sırada da bir gazlı içeceğin diğerinden neden daha güzel olduğunu tartıştık. Cambridge sokaklarını turlayarak veya pizzacılarda, küçük lokantalarda, arabalarda oturarak terapi seansları gerçekleştirdik. Kanepelere sıçrayan, sonra insanı tedirgin eden gümbürtülerle yere atlayan oğlanlar gördük. Alt kattaki meslektaşlarımız, terapi seanslarında kopan gürültüden ötürü pek çok kez şikayete geldiler. Bizim elimizden ise sadece özür dilemek geliyordu: Çok üzgünüz. Elbette terapi sessiz olmalıdır. Sıçrayarak değil, konuşarak yapılmalıdır.

İyi de, burada oğlanlarla terapi yapıyoruz!

Herhalde erkek liselerinde ve diğer oğlan okullarında çalışmaya başlamamız kaçınılmazdı. Dan ve ben oğlanlara saygı gösteren ve nitelikli eğitim veren iki harika okulda çalışıyoruz. Yine de odamıza öfkeyle, çekinerek ve müdürün talimatıyla gelen pek çok oğlan oldu. Bazen de öğrencileri terapi için getirip kapımıza bırakanlar spor takımı koçlarıydı (ama kendileri yarımızda kalıp bizimle konuşamayacak kadar rahatsızlık duyuyordu bu terapi meselesinden). Başka öğretmenler de mutsuz öğrenciler

getirdiler odalarımıza—çoğu oğlan çektiği acıyı sözcüklere dö-kemediği için sessizce otururken, onların mutsuzluğunu öğret-menden dinlemek zorunda kaldık. Ailelerinin yanında sessizce ama öfkeyle oturan oğlanlar da gördük. Onlarla bazen otoparkta terapi seansı gerçekleştirmek durumunda bile kaldık çünkü ara-badan inmeyi ve aile seansına girmeyi reddediyorlardı.

Kıyasacası, üzgün, kaygılı ve öfkeli oğlanların iç dünyalarını aç-masını sağlamak için yıllar boyunca, pek çok farklı yolla ve de-ğişen oranlarda başarı kazanarak çabalayıp durduk. Toplamda elli dakika süren seansta her şeyin ortaya döküldüğü o beş daki-kayı sabırla bekledik: “Babam beni hep eleştiriyor. Notlarım iki derste C’den B’ye çıktı ve bir derste düştü, ama babam hep düşen dersten bahsediyor. Bir baba oğluna neden böyle şeyler söyler ki?” Kimi zaman da, oğlanın bir öfke ve sessizlik maskesi ardına gizlediği üzüntü ile şaşkınlığı ortaya çıkaracağı o duygusal anın gelmesi için haftalarca, hatta aylarca bekledik.

Oğlanlarla deneyimlerimiz ve onlar için beslediğimiz kaygı-lar bizi bu kitabı yazmaya itti. Oğlanları seven insanlara—ebe-veynlere, öğretmenlere, oğlanları yönlendiren diğer yetişkin-lere—yardımcı olmak istiyoruz. Saydamsız bir yüzeyle kaplı oğlan hayatının merkezindeki içsel yaşamı, oradaki neşeyi ve savaşimleri görmeleri konusunda yetişkinlere destek vermeyi arzu ediyoruz. Sizlere—okurlarımıza—oğlanların nelerden, nasıl mustarip olduğunu ve duygusal acılar çektiğini anlatmak istiyoruz. Ebeveyn ve öğretmenlerin, oğlanları “gördüğümüz-den ibaretmiş” gibi algılamaması—oğlanlar ısrarla böyle yaptı-ğımızı söyleseler bile—hayati önem taşımaktadır. Oğlanlar ço-ğunlukla gayet yalın ihtiyaçlar ifade eder: Ninja Kaplumbağalar, spor ayakkabıları, heyecan verici ve şiddet içerikli bilgisayar veya konsol oyunları, sportif hırslarını gerçekleştirmeye çalışır-ken alacakları yetişkin desteği vb. Bazen her oğlan “Mike gibi” olmak ister. Ama işler gerçekte böyle değildir. Oğlanlar farklı, karmaşık ve çatışan şeyler isterler. Bazıları “Will gibi” (Shakes-peare) olmayı ister; bazıları ise Bill’e (Gates), Al’a (Einstein) veya Walt’a (Whitman) özenir. Peki, oğlan içsel yaşamına dair görüş-lerimiz bu denli sıkıken, kendi aralarında bile büyük çeşitliliğe sahip oğlanların ihtiyaçlarına nasıl yanıt vereceğiz?

Eğer şairin dediği gibi “çocuk, insanın atası” ise, oğlanların gerçek doğasını bir an önce öğrenip kavramamız—onlara kültürel önyargıdan kurtularak bakmamız ve açık fikirlilik ile kulak vermemiz—iki kat önemli demektir. Kesin olarak bildiğimiz bir şey varsa şudur: Bugünün öfkeli oğlan çocuğu, ona geçerli bir alternatif sunamazsak, yarının yalnız ve hayata küsmüş orta yaşlı erkeğine dönüşecektir.

Bu kitabı birlikte yazdık çünkü oğlanlar konusunda bir acil durum olduğu hissini paylaşıyoruz. Belli yönlerden farklı eğitimi ve uzmanlık alanlarına sahipsek de kültürün oğlanları soyutlanmış, utanç dolu ve öfkeli yaşamlara nasıl sürüklediğiyle ilgili mutabık olduğumuz bazı görüş ve çıkarımlarımız var. Bu kitapta yaptığımız inceleme de iki sorunun yanıtını arıyor: Oğlanların duygusal açıdan sağlıklı erkekler olabilmek için neye ihtiyacı var? Katı erkeklik ideallerini ayakta tutmak için erkeklerin duygusal yaşamını baskılayan bir kültür, oğlanlara nasıl bedeller ödetir?

Kitabın büyük kısmında “biz” zamirini kullanacağız. Ama birbirimizden bağımsız olarak karşımıza çıkmış vakaları anlatırken kimin anlatıcı olduğunu belirteceğiz ve “ben” zahirine geçeceğiz.

Oğlanların içsel yaşamına yapacağınız bu turda size rehberlik edecek iki “ben”i tanıtmak için biraz da kendimizden söz etmek, nasıl oğlanlar olduğumuzu ve nasıl erkeklere dönüştüğümüzü anlatmak istiyoruz.

Michael Thompson

Oğlanlara dair bilgim, okul ve klinikte yaptığım çalışmalardan geliyor. Üniversite mezuniyetimin ardından önce bir devlet okulunda ortaokul öğretmenliği, sonra bir özel okulda lise öğretmenliği, ardından farklı okulların bünyesinde öğrenciler için psikolojik danışmanlık yaptım. Nihayetinde Massachusetts’in Cambridge kentinde ve Chicago’nun Güney Yakası bölgesinde klinik psikolog olarak çalıştım. Bu mesleki deneyimler oğlanların doğasına dair fikirlerimi biçimlendirdi, ama oğlan yaşamına

dair kavrayışımın temelinde kendi çocukluk tecrübelerim de var.

Aslında çocukluğum, oğlanların ortak deneyimleri üzerine yorum yapamayacak bir konumdaymışım gibi gösterebilir beni, çünkü yetiştiğim ortam ve imkânlarım sıra dışıydı. New York'un kuzeydoğu bölgesinde yaşıyorduk. Babam zengin bir ailenin oğluydu. Çocukken iki midillisi bile varmış. Ben de başarılı ve ünlü kişilerin oğullarıyla birlikte seçkin özel okullara gittim. Beni düzenli olarak Broadway müzikallerine, operaya, Carnegie Hall'daki Leonard Bernstein konserlerine götürürlerdi. Ama özde yine bir oğlandım tabii.

Altıncı sınıftayken arkadaşım Tony'nin Park Avenue'ya tepeden bakan on ikinci kattaki evinde, ebeveynlerinin Picasso koleksiyonu ile çevrelenmiş halde oturuyorduk (dünya üzerindeki en büyük kişisel Picasso koleksiyonuydu). Nedense pencereden aşağıya, yoldan geçen taksilerin ön camlarına ıslak tuvalet kâğıdı topları atmanın iyi bir fikir olacağını düşünmüştük. Birkaç rulo tuvalet kâğıdı ve bir kâse su alıp atışa başladık. Genelde başarılı atışlar yapıyorduk. Ama bu kâğıt patlamalarının taksi şoförleri ve yolcular için ne kadar korkutucu ve tehlikeli olacağını düşünmemiştik. Sonunda bir polis memuru aşağı düşen kâğıt toplarını görmüş, pencereyi tespit etmiş ve katları saydıktan sonra apartman görevlisine yukarı çıkmak istediğini söylemiş. Daireye giren memur bizi o müze ortamında yakaladı. Enselenmenin yarattığı dehşet ve utancı hâlâ tüm canlılığıyla anımsıyorum.

Azimli bir babam vardı. Başarılı bir mimar ve mühendisti ve yaşamını *en charrette* geçiriyordu (*En charrette*, Fransız mimarlık dünyasından gelen bir deyim ve "sürekli bir teslim tarihine yetişmeye çalışmak ve hep işyerinde, dışarıdan sipariş edilen yemeklerle karın doyurmak" anlamına geliyor.) Mesleğinde yetenekli ve başarılı olsa bile sorunlu ve şuursuz bir özel yaşam da sürüyordu. Hem babasını hem de en yakın olduğu oğlan kardeşini henüz dokuz yaşındayken kaybetmişti ve bir "dışa vurulmamış keder dağı" idi. Tüm yaşamı boyunca güçlü duygulardan gözle görülür bir korku duydu. Yakın ilişkileri sürdürüyordu ve kardeşimle ben büyüdükçe oğulların karmaşıklığı yüzünden sürekli şaşkınlığa uğruyordu. On üç yaşına geldiğimde duygusal yönden babamdan daha olgun olduğumu düşünüyordum.

Tüm bunlara karşın (babamla hiç top oynamamış olmama [ki onun da hayatında hiç beysbol veya futbol oynadığını sanmıyorum] ve birbirimizi sürekli şaşkına çevirip hiddetlendirmemize rağmen) babam beni sevecen bir insana dönüştürecek bazı özellikler aktarmayı başardı. Oyunculuğu muydu bunu olanaklı kılan? İlginç şekillerde krepler pişirmeyi, kutu oyunu oynamayı ve yapbozlarla meşgul olmayı sevmesi miydi? Belki de tüm babalar havuzun çevresinde oturmuş gazete okurken, onun suya girip çocuklarla oynamasıydı.

Empati yeteneğimi borçlu olduğum annem — sürekli büyük üzüntü çeken, derin bir duygu insanı — “Michael ile babasını hep ayrı tutmak gerekiyordu çünkü durmadan kavga ederlerdi,” derdi. Keşke müdahale etmeseydi ve ilişkimizi bu şekilde yönetmeseydi. Aramızdaki rekabeti, çatışmayı ve birbirimize girme ihtiyacımızı anlamadı. Babam ölene dek onunla sürekli yakınlık kurma girişiminde bulunduk. O artık aramızda değil. Bu kitabın yazımı sırasında öldü. Yine de Geoffrey Wolff’un *The Duke of Deception* (Aldatmacanın Şahı) kitabında dediği gibi, “babam aklımdan hiçbir zaman tamamen çıkmıyor.”

Peter adında bir de ağabeyim var. Küçükken benden cüsseliydi ve birbirimizle sıkı bir rekabet içindeydik. Beni çoğu gün döverdi ve ben on dört, kendisi on altı yaşındayken öyle bir an geldi ki neredeyse birbirimizi öldürüyorduk — ben elimde kocaman bir cam kül tablası, o ise bir viski şişesi ile öylece kalmıştık. On yedi yaşındayken artık ondan daha cüsseli olduğumu fark ettiğim an müthiş tatmin ediciydi. Peter bugün en yakın arkadaşlarımdan biri. Kâbil’inkilere benzer dürtülerimizi artık yalnızca tenis kortuna taşıyoruz. İşe yarıyor.

On üç yaşında bir kız ve sekiz yaşında bir oğlan babası olarak yaşamım ince bir denge tutturmamı gerektiren cambazlık gösterisi gibi sürüyor. Spora hiç ilgi duymayan, daha ziyade Legolarla ve sanat projeleriyle ilgilenen oğlum Will için kaygılanıyorum. Doğal eğilimleri ve ilgi alanları genel oğlan grubununkiyle aynı çizgide değil. Dahası, sürekli ikiyüzlülük sınırında yaşıyorum; zira işime çok fazla zaman ayırarak kentten kente uçuyor ama seminerlerde de insanlara çocuklarıyla daha çok zaman geçirmelerini söylüyorum. Babamın işine gömülmesiyle kendi hayatım

arasında zaman zaman yakaladığım paralellikler ise beni korkutmaktan ziyade, onu ve başkalarını eleştirirken benim de çok farklı olmadığımı akılda tutmamı sağlıyor.

Bu kitabı yazmaktaki amacım, bir erkek olarak deneyimlerimi, çocukluk dönemi anılarımı ve bir oğlan ve yetişkin erkek terapisti olarak tecrübelerimi aktarıp, ebeveynlerin oğullarını daha iyi anlamasına yardımcı olmaktır. Ergen oğlanların üzüntüyle nasıl mücadele ettiklerini göstermek, bu üzüntüyü başkalarına yönelik horgörüye ve kendilerine yönelik acıma duygusuna nasıl dönüştürdüklerini ortaya koymak istiyorum. En önemlisi, oğlanların iç dünyalarına ışık tutmayı, böylece ebeveynlerin de, anlayamadıkları değişimler yüzünden incinip şaşkınlığa uğrayarak oğullarından uzaklaşmalarını engellemeyi umuyorum. Ebeveynlere derin, kalıcı ve oğlanın anlayacağı türden bir duygusal dili nasıl geliştirebileceklerini anlatmak istiyorum—böylece oğlanlar ergenliğin zalim güç savaşları sırasında müzakere yürütebilecekleri bir iletişim kanalına sahip olabilirler.

Dan Kindlon

Harvard Tıp Fakültesi ve Harvard Kamu Sağlığı Fakültesi'nde öğretim üyesi ve araştırmacı olarak görev yapan bir profesörüm. Yoğunlaştığım alan çocuk ve ergen davranış sorunlarını, özellikle de kavga ile şiddeti kapsıyor. Bir borsa broker'ı gibi kişilere şiddet, intihar ve madde kullanımı verilerini izliyor ve tatsız trendleri takip ediyorum. Bu verilerin ardında gerçek çocuklar var ve çoğu da oğlan.

İstatistikler bize bu oğlanların zihninde neler olup bittiğini göstermiyor. Okullarda yaptığım çalışmalardan biliyorum ki, oğlanların çoğu ana akım medyada gördükleri o "her şeye katlanan erkek" imgesini benimseme tuzağına düşüyorlar. Çünkü bu şablon kendi akran gruplarında da esnemez bir yasaya dönüşmüş oluyor. Bu oğlanlar sürekli olarak kendilerini psikolojik yönden korumaya alma dürtüsüyle hareket ediyorlar; kendilerine saygı duyulmasını istiyor ve bunu sağlayacağına inandıkları eril bir *persona* yaratıp korumak için çabalıyorlar. Enerjilerinin çok bü-

yük bir kısmını da bu savunma hattını ayakta tutmaya harcıyorlar. Olmayan tehditler algılıyor, “yalnızlık kalelerini” işgale hazırlanan insanlar görüyorlar, sonra da erken davranmış olmak için bu kişilere önden kendileri saldırıyorlar. Bu üzücü gerçekler oğlanlarla çalışan insanlar için zaten ortadadır ama oğlanları anlaması en çok gereken kişiler, yani ebeveynler ile öğretmenler, onları anlamaktan uzak kalır. Oğlanların öfkesini görürler ama o öfkenin savunmasız kalma korkusundan ve incinmeye açık olma duygusundan filizlendiğini tam kavrayamazlar.

Klinik çalışmalarım sırasında sık sık devrin artık değiştiğini düşünürüm. Değişti gerçekten ama yeterince değil. Bugün daha fazla erkek kırılğan ve incinebilir olduğunu kabul ediyor; ilgili baba rolünden hoşlanıyor; gücün, sevgi ve duyarlılıkla el ele yürüyebildiği bir erkeklik imgesini benimsiyor. Ama okullarda, korkusunu yüksek alkol toleransının ardına gizleyen veya kızları istismar ettiği bir cinsel yaşamla örtmeye çalışan oğlanlarla hâlâ karşılaşıyorum. Akran grubuna baktığımda ise bu oğlanların hiç de azınlıkta olmadığını görüyorum. Pek çok oğlan “sert bir erkek” gibi davranarak, yaşadıklarını kendi başına sırtlamaya çalışıyor. Fakat sonra da güçlü olmanın duygu hissetmemek anlamına geldiğini düşündüğü—ve farklı şekilde düşünmeyi ve davranmayı hiç öğrenmediği—için başkalarıyla anlamlı bağlantılar kurmuyor. Pek çok erkek ise istediği gibi bir baba olmayı başaramıyor. Bu erkekler—farklı şekilde davranmak isteseler bile—oğullarına karşı aksi ve eleştirel bir tutum benimsiyor, böylece onları, esirgenmiş duygular ve tutturulması olanaksız beklentilerden oluşmuş sıkı bir kutunun içine gittikçe daha da çok tıkiyorlar.

Oğlanların duygusal alet çantasında eksik olan başlıca parça nedir diye düşündüğümde genellikle “esneklik” yanıtını veriyorum. Ergenlik hızlı bir değişim dönemidir ve esneklik önemli bir büyüme aracıdır. Oysa çoğu oğlan erkeklik anlayışı nedeniyle öyle kısıtlanıyor ki oğlan olmanın tadını bile çıkaramıyor. Kendi çocukluğuma baktığımda, kendimi hem anneme hem de babama yakın görme (ikisiyle de benzer noktalara sahip olduğumu düşünebilme) esnekliğinin aslında ne büyük bir avantaj olduğunu anlıyorum.

Biz üç kardeşlik ve üçümüz de oğlandık. Çocukluğum oğlan eğlenceleriyle—çoğunlukla dışarıda bir savaş oyunu veya beysbol oynayarak—geçti. Ama meraklı da bir çocuktum ve kitaplara doyamazdım. Çoğunlukla savaş ve beysbol konulu kitaplarla ilgilensem dahi bilim insanları, doktorlar ve kâşiflerle ilgili de pek çok kitap okudum. Dürüst olmam gerekirse o zamanlarda ilgimi çeken konulardan hâlâ tam uzaklaşmadığımı söyleyebilirim. Başucumda duran yirmi kadar kitabın üçünün adında *Gettysburg** geçiyor ve altı tanesi de başka savaşlarla ilgili.

Savaşlara ilgi duyma nedenlerimden biri babamın 2. Dünya Savaşı gazisi oluşu. Çocukken ordudan hep çok etkilenirdim ve babama sürekli kaç Alman öldürdüğünü veya tankın üstünde durmanın nasıl bir duygu olduğunu sorardım. Deneyimlerine, öyle bir hayranlık besliyordum ki, gizlice odasına girer, çorap çekmecesinde sakladığı keçe kaplı kutuları açar ve içlerindeki madalyalara uzun uzun bakardım. Bunlar, babamın erkekliğinin önemli ve kişisel kanıtlarıymış gibi geliyordu.

Eğer bana altı yaşımıdayken nasıl bir erkek olmak istediğimi sorsaydınız yanıtta bir yerde mutlaka “asker” sözcüğü geçerdi. Ama Vietnam Savaşı çıktığında dünyaya bambaşka bir açıdan bakar olmuştum. Kara ordusuna mı yoksa deniz piyadelerine mi katılayım diye düşüneneğime, askeri kurulun sorularına dürüstlükle yanıt verdiğim zaman “vicdani retçi” statüsüne alınıp alınmayacağımı merak ediyordum. Babamın sürekli Amerika’nın komünizmle savaşma görevinden söz etmesine dayanamadığım için de sohbetlerimiz artık savaşta dönüyordu.

Bir psikolog olarak, Vietnam’ın ve babamın öne çıkardığı meseleler ile bugünkü kitap listem arasındaki bağlantıya kafa yormadan edemiyorum. Savaşan insanların öykülerini okudukça hâlâ savaşın o gizemli çekiciliğinin nereden geldiğini anlamaya—ve babamla paylaştığım derin bir bağlantıyı yeniden kurmaya—çalışıp çalışmadığımı merak ediyorum doğrusu.

Beni diğer çocukluk tutkum olan beysbolla tanıştıran da ba-

* Amerikan İç Savaşı’nın dönüm noktası olarak anılan Gettysburg Savaşı, Pennsylvania’nın Gettysburg şehrinde 1-3 Temmuz 1863’te Güneyli Konfederasyon ile Kuzeyli Birleşik Devletler yönetimi arasında gerçekleşmiş ve bütün iç savaşın gördüğü en yüksek can kaybıyla sonuçlanmıştır. (Ç.N.)

bandı. Chicago'nun Comiskey Park ve Wrigley Field gibi beysbol statları her Pazar gittiğimiz kiliseden daha kutsal görünürdü bana. Michael gibi benim de bir ağabeyim var ve onu taklit etmeye çalışırdım. Onun çocukluğu beysbol aşkı ile geçti ve kendisinden hem yaş hem de cüsse olarak daha küçük olsam ve daha az beceri göstersem de izinden gitmekten hep memnun oldum. Artık kırk beş yaşında olsam dahi hâlâ softbol liginde oynuyorum. Bu kitaptan kazanacağım avansla da sadece arka bahçede bana softbol topu fırlatacak bir makine almak istiyorum.

Savaş ve spor oğlanların artık klişeleşmiş tutkularıdır. Ama annemle yakın ilişkim sayesinde klasik erkek kalıbının dışındaki bölgeyi de keşfetme şansım oldu. Onunla yemek yaptığımız veya bana dikiş dikmeyi öğrettiği anlara ilişkin çok keyifli anılarım var (yemek yapmayı hâlâ seviyorum ama dikiş hiçbir zaman sarmadı). Annemle gündelik ev işlerinde geçirdiğimiz bu zamanın bana yaptığı en değerli katkı, kadınların yanında hiç yabancılık çekmeden hep rahat hissetmektir belki de. Mutfakta geçen saatlerde kadınlarla nasıl konuşacağımı ve onları nasıl dinleyeceğimi öğrendim.

Bu iki rol modelin kazandırdığı esneklik sayesinde yetişkinliğimde birbirinden tamamen farklı dünyalar arasında serbestçe yolculuk yapabildim. Bu terapist olarak çok işime yaradı, çünkü yetişkinliğimden sıyrılıp çeşitli ergen kimliklerine—popüler ya da dışlanan, zeki ya da akademik açıdan zorlanan, iyi çocuk ya da baş belası—girebiliyorum. Duygusal esneklik bana pek çok yarar sağladığı için de oğlanları kendi duygusal dünyalarında özgürce gezinmeye ve neyi, neden hissettikleri konusunda kendilerine dürüst davranmaya teşvik ediyorum.

Bugün iki harika kız babasıyım. Yaşamlarında karşılına çıkacak oğlanları ve erkekleri düşündükçe oğlanların duygusal gelişimi benim için yalnızca mesleki bir konu olmaktan çıkıyor. Kızlarımın, bir öfke ve savunmacı tutum kalkanı ardına gizlenmiş biriyle ilişki kurmasını istemiyorum; kimseye güvenemediği için yakınlık kuramayan birine âşık olmasını veya duygusal acıyı içki şişesinde boğmaya çalışan birine bağlanmasını da. Kızlarımla hayatındaki oğlanların—ve erkeklerin—duygusal partnerler olmasını istiyorum: Empati kuran, kendini ifade eden ve so-

rumluluk alan bireyler. Neşeli çocuksuluğunu, duygusal yaşamı feda etmeden koruyabilmiş erkekler tanımalarını istiyorum.

Oğlanların küçük yaşlardan itibaren sistematik olarak duygusal yaşamdan koparıldığına ve sessizliğe, yalnızlığa, güvensizliğe yöneltildiğine inanıyoruz. Bunun nasıl gerçekleştiği, elinizdeki kitabın asal konusudur. Vurgulamak isteriz ki, bu kitap kız karşıtı olan veya oğlanların çıkarını kızların üstüne koymaya çalışan bir eser *değildir*. Oğlanları içsel yaşamlarıyla bağlantıya geçirip onları “kıza çevirmeye” de kalkışmamaktadır. Bizim düşüncemiz, oğlanları biraz daha anladığımızda—duygusal okuryazarlığa teşvik ettiğimizde—iki cinsiyetin de avantaj sağlayacağıdır.

Bu kitap oğlanlarla ilgilidir. Zengin bir eser olduğunu umuyoruz. Eğer “Oğlanlar neden böyle?” gibi bir soruya yalın bir yanıt almak istiyorsanız o yanıt başka yerde aramanız gerekecek. Çünkü izleyen sayfalarda daha önce hiç benimsemediğiniz bir bakış açısı ile karşılaşacaksınız. Size, erkekliğin “Büyük İmkânsız”ına ulaşmaya çabalayan oğlanların iç dünyasından kesitler sunacağız. Yetişkin erkekler olarak bu yolculuğu biz de yaptık (aslında hâlâ yapıyoruz).

İlk düşüncemiz, yöntem ve çözüm öneren, nasıl daha iyi ebeveynler olacağımıza dair listeler dolusu madde içeren bir kitap yazmaktı. Sonunda fark ettik ki, sunabileceğimiz en iyi öneri, oğlanları görünmek istedikleri veya *bizim* olmalarını istediğimiz halleriyle değil, gerçek halleriyle görmek ve anlamaktır. Oğlanın etrafına çektiği perdeyi aralayıp, kalbine ve zihnine bakmanızı sağlamak istiyoruz. Başarılı olursak, duygusal yaşamının kültür tarafından nasıl sınırlandırıldığını ve baltalandığını daha iyi göreceksiniz demektir. Umarız oğlanları daha iyi anlıyorsunuz ve daha önemlisi, onların varlığından daha çok keyif alırsınız. Oğlanlarla gerçekleştirdiğimiz terapilerden biz büyük keyif aldık. Enerjilerinden başımız döndü; dertlerini anlatamıyor oluşlarından şaşkınlık duyduk; yaşadıkları kafa karışıklığı içimize oturdu. Kimi zamansa, cinsiyet kalıplarının tuzağına hiç düşmeden anlattıklarıyla bizde hayranlık uyandırdılar—işte o anlarda bize bir insan (ve bir oğlan) olmanın ne anlama geldiğini öğrettiler.

KARTON KAPAK BASKISINA

ÖNSÖZ

Bu kitabın kalın ciltli ilk baskısı 8 Nisan 1999'da piyasaya çıktı. Bundan on iki gün sonra Columbine Lisesi'nde gerçekleşen silahlı saldırı ise kitap adının sandığımızdan da ferasetli olduğunu gösterdi. Lise öğrencisi iki oğlanın bu trajik saldırısı ve akabindeki intiharı sonucunda tüm ulus, öfkeli ve şiddet yanlısı oğlanlara dair kederli tartışmalar yapmaya başladı (tıpkı diğer benzer olayların ardından yapıldığı gibi). Böyle bir şey nasıl olabilir? Bunu yapmalarına ne sebep oldu? Okullarda neden bir şiddet salgını var? Son olarak, olaydan hemen iki gün sonra yaptığımız bir konuşmanın ardından gelen soruda da ifade edildiği üzere, "Bu çocukların neler yaşadığını ebeveynleri neden bilmiyordu?"

Bu olaylar hepimizi şoke etti ve haber programlarında gerçekleştirilen tartışmaların isteri sınırına dayandığı anlar oldu. Aslına bakarsanız, ulusal istatistiklere göre okullardaki şiddet oranı düşük. Dar gelirli mahallelerdeki okul yöneticileri de onlarca yıl kendi okullarında akan kanı durdurmak için yoğun mücadele verdikten ama kimseye ses duyuramadıktan sonra, medyanın banliyö okullarındaki şiddet içerikli olaylara bu kadar ilgi ve dikkat göstermesini düş kırıklığı ve mutsuzluk ile izliyor. Yine de, oğlanların gösterdiği şiddete dair, çoğunlukla da politik hâle getirilen tartışmaların altında, daha önce gözden kaçırdığımız konular da ele alınmaya başladı.

Columbine trajedisi, bu kitapta incelediğimiz bazı gizli sorunlara (örneğin, zulüm kültürünün popüler olmayan veya riayet etmeyen oğlanları hedef almasına) ve oğlanlar ile erkekler

arasında yaygın bulunan “duygusal okuryazar olmama” probleminin herkese birden ödettiği yüksek bedele ışık tuttu. Ulusal tartışmalar Dylan Klebold ile Eric Harris’in ruhsal sorunlarından çoğu oğlanı etkileyen konulara kaydığında ise—artan intihar oranı, aşırı içki içme, steroid kullanımı, teşhisi konmamış depresyon, akademik başarısızlık ve oğlanların trafik kazalarında kızlardan çok daha fazla (orantısız bir yoğunlukta) yaralanıyor ve ölüyor oluşu—söylemler kısa açıklamaların ötesine geçti.

Oğlanlarla çokça çalışmış iki çocuk psikoloğu olarak, başkalarının kolayca anlayamadığı oğlan duygu ve davranışlarına dair birtakım kavrayışlar sunabilmeyi umuyoruz. Ebeveynlerle konuşmalar ve gazetecilerle söyleşiler sırasında oğlanların duygusal yaşamına dair yaygın kavrayışın ne olduğunu gördük ve bu, bir yandan bizi teşvik ederken, bir yandan da şevkimizi kırdı. Örneğin, birlikte katıldığımız bir televizyon programında vali Jesse Ventura fiziksel cezanın Minnesota okullarına dönmesi gerektiğini savunmuş ve şu üstünkörü iddiayı dile getirmişti: “Ben çocukken pek çok kez dayak yedim ama bu beni yaralamadı. Aşağılayıcı bir şeydi, o kadar.” Oğlanlara vurmak, onları aşağılamak veya “acemi birliği” koşullarında yetiştirmek, sorunlarımızın çözümü değildir.

İşin umut veren tarafı ise oğlanları nasıl yetiştirebileceğimize dair konuşmalara çok sayıda babanın katıldığını görmektir. Bu erkeklerin kendi öykülerini anlatması veya oğullarına sevgi dolu, nazikçe davranışlar göstermelerine “izin verdiğimiz” için teşekkür etmesi, bizi çok mutlu etti. Örneğin bir baba şunları söylemişti: “Maço bir ailede büyüdüm. Birbirimize çok dokunmazdık. Şimdi sekiz ve on bir yaşlarında iki oğlum var ve birbirimize sık sık sarılıyoruz. Sayenizde doğru şeyi yaptığımı hissettim.” Kadınlardan gelen yorumlar da bizi hem güldürdü hem de memnun etti. Örneğin bir kadın kitapla ilgili şunu demişti: “Oğlanlara dair tüm kitapları okudum ama oğlumla birlikte *kocamı da* anlamamı sağlayan sizinkiydi!”

Dürüst olmak gerekirse bu kitabı yazmak bizim için de önemli bir psikolojik yolculuk oldu. Çocuk olduğumuz dönemleri, kardeşler, babalar ve arkadaşlarla ilişkilerimizi anımsadık ve geçmişte yaşanmış olayların bizi bugün dahi hangi yönlerden

etkilediğine ilişkin daha derin bir kavrayışa sahip olduk. Duygusal okuryazarlığımızın eksik kaldığı alanlarla da karşılaştık —bu kitabı yazarken ortaya çıkan anlaşmazlıklar konusunda erkek erkeğe orta yol bulmaya çalışırken kısıtlı ve sınırlı kalmış yönlerimizle yüzleştik. Yaptığımız işbirliği sayesinde artık kendimizi de birer oğlan, erkek, eş ve baba olarak daha iyi anlıyoruz. Kitabımızın da okurları —ister erkek ister kadın, fark etmez— benzer bir yolculuğa çıkaracağını umuyor, oğlanların nasıl acı çektiğini, nasıl sevdiğini ve güçlü, sessiz bir erillik *karikatürüne* benzemek uğrunda duygusal okuryazarlıktan nasıl uzak kaldığını anlamalarına yardımcı olacağını umuyoruz.

Prof. Dr. Dan Kindlon
Dr. Michael Thompson

Birinci Bölüm

GİDİLMEYİŞ YOL

Oğlanları İçsel Yaşamlarından Uzaklaştırmak

Genç bir adam çok güçlüdür, çok çılgındır, çok emindir ve çok kayıptır. Her şeye sahiptir ama hiçbir şeyi kullanamaz.

—Thomas Wolfe, *Of Time and River* (*Zaman ve Irmak*)

On üç yaşındaki Luke ofis kapısında durmuş, beyzbol şapkasını çıkarsa mı, çıkarmasa mı, karar vermeye çalışıyor. Neden sonra şapkayı çıkarıyor ve içeri giriyor—okul psikoloğunun odasına.

“Gel, Luke. Büyük koltuğa otur.”

Kahverengi deri kaplı bu eski koltuk, devasa boyutuyla çocukları ufacık gösteriyor (uzun boylu sporcular hariç). Bazı çocuklar, inceleme mesafesinden çıkmaya çalışırcasına koltuğa adeta gömülüyor; bazıları ise iç dünyasına bakıyor olmanın yarattığı huzursuzluk ile kaskatı kesilmiş hâlde koltuğun ucunda oturuyor. Bu beden dilini hem okulda hem de klinikte sürekli görüyoruz. Oğlanlar duygularına genellikle hep aynı acemilik ve beceriksizlikle yaklaşıyor; ya duyguların derinliklerine batıyor ya da onları ezebilecek hislerin ucunda kenarında bir yerde, sapan gibi dimdik oturuyorlar.

Luke “iyi çocuk”lardan. Okulun müzik grubunda davul çalı-

yor. Aslında notları yüksek bir öğrenci ama bu aralar biraz kötü gidiyor. Popüler öğrenciler arasında yer almasa da arkadaşları var. Sporcu çocuk gruplarına da katılmıyor, aksine onlardan uzak duruyor. Peki, neden burada? Anlatılan o ki, Luke her geçen gün daha da alaycı, iğneleyici ve asık suratlı bir çocuğa dönüşüyor. Özellikle babasıyla sık sık tartışmakta. Geçenlerde bir olay yaşamışlar: Notlardaki düşüşten kaygılanan anne babası, Luke'un okuldan sonra katılmak istediği bir etkinliğe gitmesine izin vermemiş. Luke öfkeyle patlamış. Odasına gidip kapıları çarpmış, bir tekme atıp ahşap duvar panelini delmiş. Annesi bu şiddetli patlamaya şaşırmış, babası ise öfkelenmiş, yine de oğlanı sakinleşmesi için biraz kendi hâline bırakmışlar. Ertesi sabah babası erkenden kalkıp işe gitmiş, Luke ise baş ağrısı çektiği için okuldan izin almış. Sonunda annesi okulu arayıp oğlunu huzursuz eden bir şey var mı, yok mu öğrenmek isteyince, Luke'un danışmanı oğlan için bir rehberlik görüşmesi önermiş.

Luke şimdi karşımda oturuyor. Belli ki bu konulardan, özellikle de duygularından bahsedecek olmak onu hem gerginleştirmiş hem de sinirlendirmiş. Koltuğun olabildiğince gerisine büzüşmüş hâlde. Verdiği "uzak dur" mesajı çok açık.

Notlardaki düşüş ve evdeki hırçınlık—özellikle de o büyük patlama—herkesin gözünde bir şeylerin ters gittiğine dair işaretler. Ama Luke böyle düşünmüyor. Yanıma gönderilmiş olmasından duyduğu kızgınlık gözlerinde parlarken, kafa tutarcasına "Ben iyiyim," diyor.

İlk başta sorularım, hayatındaki temel konuların çevresinde geziniyor: Dersler, müzik, arkadaşlıklar, aile. Cevapları sert ve ihtiyatlı. Onları ağızından neredeyse kerpetenle çıkarıyorum. Yüzündeki katı ifade ve omuz silkme hareketleri, sohbetin daha önemli ayrıntılara taşınmasını engellemek amacıyla. Son günlerdeki davranışları için bir açıklaması yok. Aslında hisleri hakkında konuşmanın işe yarayabileceğini düşünse de bunu yapmaktan çekiniyor. Notlara odaklanıp, "Sadece daha fazla çalışmam lazım," diyor. "Yardıma ihtiyacım yok benim. Ben deli değilim. Sorunlu olanlar annemle babam."

Fakat anneye babayı değil, Luke'un hislerini konuşmak için buradayız. Ev ile okul yaşamı hakkında kısa ve dobra bir de-

ğerlendirme yapıyor: Sekiz yaşındaki kız kardeşi tam bir aptal. Ağabeyi iğrenç bir herif. Babası bir iş adamı ve erken çıkıp geç geliyor, pek evde değil. Annesi ona beş yaşındaymış gibi davranıyor ve sorularıyla onu sinir ediyor. Arkadaşları olmasına ve birkaç öğretmeni sevmesine rağmen okul genel olarak berbat bir yer. Bunlar, yaşamını büyük oranda özetliyor.

“Geçen akşamı konuşalım biraz, öfkeni ve duvardaki deliği... Görünüşe bakılırsa epey öfkelenmişsin.”

Luke temkinli, hatta biraz ürkek görünüyor. Omuz silkiyor.

“Üzgün görünüyorsun. Üzgün müsün?”

Luke bakışlarını hızla indiriyor, gözlerine yaşlar dolmaya başlıyor. Acı çektiği belli fakat sesindeki sertlik bunu gizliyor. “Bilmiyorum. Belki de evet.”

“Neden bu kadar kötü hissettiğini bulabilecek miyiz bakalım.”

Sıkıntı yaşayan her oğlan farklı bir hikâye anlatsa da bu hikâyelerin özünde ortak bir tema vardır: Soyutlanmışlık ve yetersiz duygusal bilinç. Biz her gün Luke gibi (duygusal dil ve ifadenin incelikleri konusunda acemilik çeken ve duygusal karmaşıklık tarafından tehdit ediliyormuş gibi hisseden) çocuklarla bağlantı kurmaya çalışıyoruz. Bize açılmalarını istediğimizde tıpkı Luke gibi karşılık veriyorlar (bu aslında, tehdit altındayken bizde de devreye giren “savaş ya da kaç” tepkisidir). Aile içi sürtüşmelerden ötürü korku veya üzüntü yaşayan çocuklar, bu duyguları sadece artan bir öfke veya gittikçe güçlenen bir rahat bırakılma isteği gibi deneyimliyorlar. Okuldaki sorunlardan ötürü utanç duyacak hâle getirildikleri veya acımasızca eleştirildikleri için ya sert çıkışlar yapıyor ya da içlerine kapanıyorlar.

Oğlanlar bir çelişkiler dünyasında yaşar; anne babalar ise bu konuda onlara nasıl yardımcı olacağını pek bilemez. Örneğin bir anne sekiz yaşındaki oğlunu nasıl yönlendirebileceğini sormuştu. Zira oğluna, fiziksel saldırıda bulunmak yerine derdini konuşarak anlatması yönünde akıllıca bir tavsiye vermişti, fakat sonuç, oğlanın akranları tarafından alaya alınması ve hor görülmesi olmuştu. Bir başka annenin on bir yaşındaki oğluyla sohbet etmeye çalışırken yaşadıkları ise şöyleydi: “Artık her şeyde tar-

tışıyoruz. Konuşmaktan çok kavga ediyoruz. Onu bir şeylerin rahatsız ettiğini biliyorum ama bana duygularını açmıyor. Tıpkı kocam gibi.” Bir baba ise kendisini “asla dinlemeyen” ve düşmanca tutumlar sergileyen ergenlik çağındaki oğluna nasıl yardım edebileceğini bulmak için akıl danışmaya gelmişti.

Oğlanlar bir yandan bağlantı kurma ihtiyacı hissederken bir yandan da uzaklaşma gereksinimi duyar, bu da duygusal bir uçurum yaratır. Bağ kurma ihtiyacı ile bağımsızlık arzusu arasındaki bu mücadele çocuk büyüdükçe farklı şekillerde ifade bulur. Fakat kaç yaşında olursa olsun çoğu oğlan çocuğu, duygusal açıdan sağlıklı bir yetişkin olma yolundaki mücadeleye pek iyi hazırlanmamıştır. Şöyle ki, oğlanlar ile kızlar duygu ifadesi konusunda karakteristik bir farklılığa sahiptir. Biyolojinin bundaki payı ne olursa olsun, söz konusu farklılık, kızları duygusal gelişime teşvik eden ama oğlanları bundan caydıran kültürel ortam nedeniyle katlanarak büyür. Erkeğin sert olması gerektiğine dair stereotipik kavramlar erkek duygularını reddeder ve duygusal yetkinliği tam olarak geliştirme fırsatını erkeğin/oğlanın elinden alır. Oğlanın iç dünyasından uzaklaştırıldığı bu sürece *hatalı duygusal eğitim* adını veriyoruz. Bu eğitim, çocuğu sağlıklı bir bağlanmadan, duygusal anlayış ve ifadeden uzaklaştırıyor. Yaşı çok küçük oğlanlar bile duygularını gizlemeyi ve korkularını susturmayı hızla öğreniyorlar. Çocuk; hayatındaki çatışma, güçlük ve değişimlerle, son derece kısıtlı bir duygusal dağarcık kullanarak başa çıkmak zorunda bırakılıyor. Tüm donanımınız düzgün çalışıyorsa veya yalnızca çivi çakmanız gereken ufak tefek onarım işleri çıkarıyorsa, alet çantanızda sadece çekiç olması herhangi bir sorun teşkil etmez. Ama yapmanız gereken işler karmaşık hale geldikçe, tek bir çekicin yetersizliği de belirginleşmeye başlar.

Duygusal Okuryazarlık: Eğitim ile Eğitimsizlik Kıyası

Bir oğlana “Bunu yapınca nasıl hissettin?” diye sorarsanız genellikle ne diyeceğini bilemez, daha ziyade ne yaptığından ve sorun hakkında neler yapacağından bahseder. Çoğu oğlanın dağarcı-

ğında duygularını anlatacak kelimeler (örneğin, *üzgün*, *kızgın* veya *utanmış*) bile yoktur. Bir oğlanla veya yetişkin bir erkekle çalışırken yaptığımız asıl iş, duygusal yaşamını anlamasını ve duygusal bir sözcük dağarcığı geliştirmesini sağlamaktır. Önce hem kendi duygularını hem de başkalarının duygularını açık biçimde fark etmesine çalışırız—duyguyu tanımasına, adlandırmasına, duyguların nereden doğduğunu öğrenmesine yardım ederiz. Amacımız ona *duygusal okuryazarlık* öğretmektir—hem kendisinin hem de başkalarının duygularını okuma ve anlama becerisi kazandırmaktır.

Bu süreç okuma öğrenmeye çok benzer. Önce alfabedeki harf ve sesleri öğreniriz, sonra bu bilgiyi kelime ve cümleleri çözmekte kullanırız. Giderek karmaşıklaşan düşünceleri idrak ve takdir etmeye başladıkça, başkalarıyla daha verimli iletişim kurarız. Nihayetinde okumak, kendi dünyamızın ötesindeki bir deneyim ve fikir âlemiyle bağlantıya geçmemizi sağlar.

Benzer şekilde duygusal okuryazarlık da duygularımızın görünüm ve hissiyatını fark etmeyi içerir. Sonra bu beceriyi kendimizi ve başkalarını daha iyi anlamakta kullanırız. Yaşamın duygusal karmaşıklığını takdir etmeyi öğreniriz; bu da mesleki ve kişisel ilişkilerimizi geliştirir, böylece hayatımızı zenginleştiren bağlantıları güçlendirmemizi sağlar.

Duygusal okuryazarlık üç aşamada inşa edilir: Birinci aşama duygularımızı tanımak ve isimlendirmektir. İkinci aşamada sesin, yüz ifadesinin veya beden dilinin duygusal içeriğini ayırt etmek vardır. Üçüncü aşama ise duygu hâlini yaratan tepkileri ve durumları anlamaktır.¹ Burada kastedilen; kayıp ile üzüntü, hüsrân ile öfke, gururu ya da özsaygıyı tehdit eden unsurlar ile korku arasındaki bağlantının farkına varmaktır. Ailelerle yaşadığımız tecrübelerde, çoğu kız çocuğunun küçük yaştan itibaren duygusal okuryazar olmaya teşvik edildiğini görüyoruz: Kendi duygularını ifade eder ve yansıtır, başkalarının duygularına karşılık verirler. Ama oğlanların çoğu bu yönde teşvik edilmez. Böylece duygusal okuryazarlık eksikliği, çok küçük yaşlardan itibaren belirmeye başlar—evde, okulda veya parkta, başkalarının duygularını umursamayan davranışlarda belli eder kendini. Anneler küçük oğulların yırtıcı öfkesine, daha dört-beş

yaşlarındayken anneye bağırmasına, hakaret etmesine, hatta vurmaya çalışmasına şaşırır. Bu çocuklarla ilgili en genel şikâyetlerden biri saldırgan olmaları ve “umursamaz görünmeleri”-dir. Aynı şikâyeti sınıftaki oğlanların öfkesine ve işleyişi aksatma gücüne şaşırın tecrübeli öğretmenlerden de duyarız. Yetişkinler bu davranışı çoğu zaman zararsız bir “olgunlaşmama /toyluk” olarak mazur görürler. Sanki olgunluk, ergenlik gibi bir gün gelip çatacakmış da, çocuğun duygusal yaşamını dönüştürecekmiş gibi. Kısacası, temeldeki bilinç eksikliğini görmezden gelerek bu çocuklara iyilik yapmış olmuyoruz. Oğlanlardaki duygusal cehalet başkalarını da etkiliyor ama asıl bu çocukların kendilerine pahalıya patlıyor. Duygusal eğitimden yoksun oğlan çocuğu, ergenliğin baskılarına ve eşi benzeri görülmemiş şekilde acımasız olabilen akran kültürüne yalnızca öfke, saldırganlık ve duygusal olarak içe kapanmak gibi “erkekçe” yollarla karşılık verebiliyor. Çünkü öğrendiği ve uyguladığı (sosyal açıdan da kabul edildiğini bildiği) tepkiler bunlardan ibaret kalıyor.

Oğlanlarla çalışmaya ve onlara dair konuşmalar yapmaya ilk başladığımızda işimizin büyük bir parçası, şüpheli ebeveynleri ve eğitimcileri, terapist olarak yıllar içinde edindiğimiz tecrübelerden de bildiğimiz bir gerçeğe ikna etmektir: Bu çocuklar kültürün dayattığı yıkıcı duygusal eğitim nedeniyle derin acılar çekiyor. Birçoğu buhran içinde ve hepsinin yardıma ihtiyacı var. Erkeklerin toplumda bolca güç ve prestij sahibi olmasına bakıp, oğlanları, gelecekteki başarıları kazanacak en güçlü adaylar olarak görmeye ve çocuklukta karşılaştıkları herhangi bir sorunun önemini yadsımaya meyil ediyoruz. Bir oğlanın, desteğe muhtaç ve duygusal olduğunu değil, özyeterli, özgüvenli ve başarılı olduğunu varsaymaya yönelik bir eğilim var. İnsanlar oğlanlara bakınca olmayan güç işaretleri görüyorlar ve bu çocukların aslında ne kadar acı çektiğine ilişkin dağ gibi yığılmış kanıtı da yok sayıyorlar.

Bizi dinlemeye gelen insanlar artık şüphe içinde değiller. Gerçi bu değişim son birkaç yılda karşılaştığımız trajik olaylar üzerinden gerçekleşmeseydi kuşkusuz bizim için daha cesaret

verici olurdu ama aydınlanma ne yazık ki bu yolla sağlandı. Şöyle ki, duygusal sorunlar yaşayan ergen oğlanların işlediği cinayet ve yaralama suçları toplumsal farkındalık yaratarak okullarda ve toplumda “oğlan sorunu” tartışmasını ateşledi. İstatistikler durumu açıkça ortaya koyuyor. Çocuk cinayetlerinin %95'i oğlanlar tarafından işleniyor. Çocuk mahkemelerindeki her beş davadan dördünde failler oğlan. Alkol ve madde kullanımına ilişkin kanunların çiğnendiği on vakadan dokuzunda yine oğlanları görüyoruz. Onlu yaşların ortaları ve sonlarına doğru oğlanlar arasında en yaygın üçüncü ölüm sebebi intihar (kazalar ve cinayetler birinci ve ikinci sırada yer alıyorlar). İntiharını “başarılı” kılanların büyük bir kısmı yine oğlan. Ergenliğin son yıllarını yaşayan bir oğlanın kendini öldürme olasılığı, aynı çağdaki kız çocuğuna kıyasla yedi kat yüksek.

Cinayet neredeyse tamamen bir erkek teşebbüsü gibi görünse de genel oğlan nüfusunun ekseriyeti insan öldürmez. Çoğu oğlan, duyduğu öfke ve acıya rağmen, sessizleşmiş bir duygusal ıstırap şakirdidir. Ebeveynlerinden ve akranlarından sevgi, kabul ve onay bekler. Özsaygı kazanmak için mücadele eder. Adını koyamadığı ya da anlamadığı duygular tarafından harekete geçirilir ve dürtüsel biçimde hareket eder. Bir başka oğlana veya bir kıza zalimce davrandığında duygusal cehaletini sergilemektedir. İç dünyasındaki çalkantılar; akademik başarısızlık, depresyon, madde ve alkol bağımlılığı, sorunlu ilişkiler ya da çocuk suçlarında ifade bulur.

Ebeveynlere yönelik bir ortaokul oryantasyon programında, okul müdürü, kız evladı olan anne babalardan, kızlar arasındaki gruplaşma ve sosyal rekabet ile mücadelede aktif rol oynamalarını istemişti. Ama sıra oğlanlara gelince iyi niyetli bir olumlama ile konuyu geçiştirmişti. “Bu yaştaki oğlan çocuklarından pek kaygı duymuyoruz, çünkü böylesi konularda daha dirençli ve doğrudan oluyorlar,” demişti müdür, “Kızıyorlar, birbirlerini itip kakarak stres atıyorlar ve olay bitiyor. Kin gütmüyorlar.”

Hayır. Oğlanlar da başarısızlık, reddedilme ve uyum sağlayamama gibi (yalnızca kız çocuklarına atfettiğimiz) ıstıraplı hislerle mücadele eder. Acıyı daha fazla taşıyamadıklarında da tavırlarına yansıtırlar. Hangi yaşta olursa olsun, anlamlı ilişki-

lerden kopan bir oğlan, duygusal gelişimi için hayati fırsatlar kaçırmaktadır. Bu noktada endişelenmek için çokça sebebimiz var: Kafası karışık bir çocuk büyüdükçe öfkeli ve duygusal anlamda soyutlanmış bir gence dönüşür, sonunda da (öngörülebileceği üzere) depresyon riski altında yaşayan, yalnız, orta yaşlı bir adam olur çıkar.

Peki, bir oğlan duygusal okuryazar olmak için neye gereksinim duyar? Bizce yanıt açık: Kendisini öfke veya saldırganlık dışındaki yollarla ifade edebilmek için bir duygusal sözcük dağarcığına ihtiyacı vardır. Ayrıca, empatiyi hem evde hem de okulda deneyimlemesi ve empati kullanma yönünde teşvik edilmesi gereklidir (ki bu şekilde vicdanı da gelişsin). Oğlanlar da en az kız çocukları kadar duygusal bağlantı kurduğunu hissetme ihtiyacındadır. Yaşamları boyunca, özellikle de ergenlik çağında, kendilerini çalkantılı ve reddedilmiş duyguların kurbanı olmaktan koruyacak yakın ve destekleyici ilişkilere gereksinim duyarlar. Daha önemlisi, bir oğlanın, zengin bir duygusal yaşamın örneklerini verecek erkek rol modeller görmeye ihtiyacı vardır. Anneden ve diğer kadınlardan olduğu kadar babadan ve diğer erkeklerden de duygusal okuryazarlık öğrenmelidir, zira kendisine, erkek kimliğini yansıtan bir yaşam ve dil yaratması da gereklidir. Bir oğlan, duyguların erkek yaşamında da yeri olduğunu görmeli ve buna inanmalıdır.

Dan ile Mario, Robbie, Jack ve Arkadaşları

Küçük ve dikdörtgen bir odada, yedinci sınıf öğrencisi sekiz oğlanla oturuyorum. Yaşlarına has şekilde birbirlerinden epey farklılar. Biri Mario; diğerlerinden daha uzun ve fiziksel olarak daha gelişmiş; ergenlik yolculuğuna şimdiden çıkmış bile. Siyah, düz saçları sert bir açıyla alnuna düşüyor. Benim gençliğimde bu kötü bir saç kesimi olarak kabul edilirdi, fakat Mario ve diğerlerine göre moda. Arkadaşı Jack onunla kıyaslandığında bir bebeğe benziyor. Saçları sarı ve yumuşak, parlak mavi göz-

leri ona masum bir hava katıyor. Jack aslında sivri dilli ve hazır cevap biri; grubun baskın karakteri o. Mario bazen liderlik için onunla rekabete girse de çoğunlukla sağ kolu olarak hizmet veriyor. Üçüncü çocuk Robbie bugünkü tartışmanın odak noktası. Fiziksel görünümü Jack ile Mario arasında bir yerde. Adalesiz ve tıknaz bir bedeni var, diğer çocuklardaki atletik yapıya sahip değil ama Mario hariç herkesten uzun. Kahverengi saçlarını asla taramıyor ve giysileri de gece onlarla uyumuş gibi görünüyor.

Bu oğlanlar grup terapisi için toplanmadılar—en azından geleneksel anlamda değil. Hiçbirinin duygusal sorun yaşadığını ortaya koyan bir teşhis yok. Özellikle “kötü” çocuklar, başarısız öğrenciler veya baş belası değiller. Notları yeterince iyi. Olağandışı hiçbir şeyleri yok ve tam da bu sebeple geldiler. Sınıf profiline temsil ettikleri için müdür tarafından özel olarak seçildiler ve okul içinde normal sayılacak kadar yaygın hâle gelmiş acımasız sataşmalar hakkında konuşmak için buradalar.

Mevcut ortamda hepsinin oynadığı bir rol var. Jack genellikle saldırgan rolünde oluyor. Eğer bir kişide gerçek veya hayali bir kusur bulursa ona dikkat çekiyor, onu bir lakaba dönüştürüyor, her fırsatta diline doluyor ve başkalarını da bu eğlenceye katıyor. Mario genellikle onun tarafında yer alıyor. Onun cüssesiyle Jack'in sivri dilinin birleşimi ikiliyi neredeyse karşı konulmaz bir güç hâline getiriyor. Sınıftaki oğlanların çoğu da kendini terdirgin bir şekilde arada kalmış buluyor. Bazen hedef oluyorlar, bazense saldırgan. Orman kuralları böyledir. Yalnızca güçlüler hayatta kalır. Robbie de kendini sıkça alay edilen bir avuç çocuğun içinde bulmuş. Önceki gün matematik dersinde bir soruyu bilemediği için onunla alay ettiklerinde sinirleri bozulmuş ve sınıftan ağlayarak çıkıp gitmiş.

Onları alay etmenin can yakabileceğine dair bir tartışmaya çekmek istiyorum. İlk sorularımı iki kafadar James ile Ernesto'ya yöneltiyorum:

“Sizce biriyle alay etmenin doğru olduğu zamanlar var mı?”

James: “Tabii. Ben Ernesto'ya hep takılırım, o da bana takılır. Ama yine de arkadaşız.”

“Birbirinizle hangi konularda alay ediyorsunuz?”

James: “Bilmem ki. Ben ayakkabılarımla alay ediyorum.”

(Herkes Ernesto'nun eski, özelliiksiz, dikdörtgen uçlu ayakkabılarına bakıp gülüyor. Konuya aşına oldukları belli. Gülmeleriyle James'in açıklamaları da güç kazanıyor.) "Görüyorsunuz işte, çok eskiler. El yapımı. Babası yapmış. Tüm aile, hatta kız kardeşi bile el yapımı ayakkabı giyiyor."

"James'in böyle alay etmesi seni rahatsız ediyor mu Ernesto?"

Ernesto: "Ayakkabılarım el yapımı *değil*. Onları seviyorum."

James: "Tabii tabii. Tahtadan falan yapılmışlar herhalde."

Ernesto: "Dr. Kindlon, James'in annesi her gün peynirli sandviç yapıyor. Eve sosyal yardım olarak gelen peynirler var, James'e de öğle yemeği diye hep onları veriyor. Kız kardeşi her gün McDonald's yiyor ama annesi sosyal yardım peynirlerini James'e iteliyor."

"Pekâlâ, diğerleri bu konuda ne düşünüyor? Arkadaşlar arasında alay uygun mudur?"

Jack: "Evet, komik. Kimsenin umurunda değil."

"Peki, ne zaman sakıncalı olur? Birinin duygularını incittiğinizi nasıl anlarsınız? İleri gittiğinizi ne zaman fark edersiniz?"

Sessizlik ve uzun bakışmalar oluyor. Oğlanların, söz ve davranışlarıyla bir başkasını incittiklerini anlayamıyor oluşuna yine şaşırıyorum. Oysa bu gerçeği çoktan öğrenmiş olmam gerek.

"Alay incitici olur mu?"

Birkaçı öyle olduğunu itiraf ediyor.

"Peki, birini incittiğinizi nasıl anlarsınız? Robbie'de durum nasıldı? O gün hepiniz sınıfta onunlaydınız. Nasıldı?"

Yine sessizlik. Hiçbir fikirleri yok. Bunu havalı ya da sert görünmek için yapmıyorlar. Robbie'yi nasıl okuyacaklarını bilmiyorlar, hatta bunu yapmaları gerektiğini bile sezemiyorlar. Arada kalmış tedirginlerden olan Randy nihayet, duygusal düşünme yeteneği bakımından daha ileride olduğunu gösteren bir yanıt veriyor ama bu sezgiler âleminde pek özgüvenli davranmadığını da açık ediyor. Verdiği yanıt aslında bir soru: "O kişi ağlamaya başladığında mı ileri gittiğimizi anlayacağız?"

"Evet, böyle anlayabiliriz. Ama o kişiyi ağlatmadan önce durmayı bilsek daha iyi olmaz mı? Onu incittiğimizi anlamamız için illa ağlaması mı gerekiyor? Üzgün olduğunu başka nasıl anlayabilirsiniz?"

Sessizlik sürüyor. Bu iş çocukların bir kısmı için çok zor. Derslerde bütün problemleri çözenler için bile zor. Kendilerini bu tartışmadan kurtaracak bir şey bulmaya çalışarak oturdukları yerde rahatsızca kıvıldanıyorlar. Nafile. Kafaları allak bullak.

Bu yaştaki bir oğlan henüz alfabeyi öğrenmemiş veya okumayı sökmemiş olsa, hayatındaki tüm yetişkinler yardıma ihtiyacı olduğunu fark ederdi. Fakat duygusal okuryazar olmamak oğlan çocukları arasında o denli yaygın ki, ağır bir vukuat yaşanana kadar eksikliğini kimse fark etmiyor. Gerçekten de bir oğlanın duygusal ihtiyaçlarının dikkate alınması için uç bir durum yaşanması gerekebiliyor (okul bahçesinde diğer çocukların üstüne ateş açmak, tekmeleyerek duvarı delmek, alkollü araba kullanırken yakalanmak, intihar etmek vs.). Yetişkinler olarak kendimize şunu sorabiliriz: "Oğlanların yaşamında bir şeylerin ters gittiğinden şüphelenmemiz ve acı çektiklerini anlamamız için bu çocuklar illa ağlamak, kırıp dökmek, bir başkasını veya kendini öldürmek zorunda mıdır?"

O hâlde, çoğu oğlanın duygudan yoksun ya da duygusal yönden yetersiz oluşunda şaşılacak bir taraf var mı? Başkalarının ne hissettiğinden nasıl bu kadar bihaber olabilirler? Duygu dünyasına bütünüyle girmelerini engelleyecek ne oldu bu çocuklara?

Tüm Oğlanlar Duygusal Potansiyel ile Doğar

Oğlunun yaşadığı bir sorundan bahseden çoğu anne şöyle bir sorumluluk reddi ile söze başlar: "Oğlumun hassas bir çocuk olduğunu biliyorum, ama..." İma edilen odur ki, çoğu oğlan hassas değildir ve kendi oğlu hassas olduğu için farklıdır. Bu, kültürün bizi inandırdığı bir şey fakat doğru değil. Tüm oğlanların duyguları vardır. Genellikle yokmuş gibi muamele görürler. Böylece kendileri de yokmuş gibi davranırlar. Gerçekte ise tüm oğlanlar her türlü duygusal deneyimi yaşayabilecek potansiyelle doğar.

Araştırmacılar, erkekler ile kadınları veya oğlanlar ile kızları duygusal farkındalık, anlayış ve ifade üzerinden kıyasladığında,

erkekler neredeyse istisnasız şekilde arkada kalıyor. Oğlan ve kız çocuklara farklı yüz ifadelerinin gösterildiği bir dizi resim verildiğinde, yüzlerde dışa vurulan duyguları oğlanların daha isabetsiz şekilde tanımladığı görülüyor. Terapiye gelen kadınlar çoğunlukla, erkeklerin diğer insanların duygusal ihtiyaçlarından veya incinen duygularından bihaber olduklarını söylüyor; en sık karşılaştığımız şikâyet bu. Çoğu erkek bu genellemelerin doğru olduğunu kabul da ediyor. Birçoğu gerçekten de duygusal insanlardan ve durumlardan kaçıyor. Ancak bu, erkeklerin duyguları ifade etme ve anlama “donanımından” yoksun olduğu anlamına gelmiyor. Aslına bakarsanız, yeni doğmuş oğlan bebekler duygusal açıdan (ortalamada) kız bebeklerden daha tepkiseldir. Araştırmalar, oğlan bebeklerin kızdıklarında ya da keyifleri kaçtığında kız bebeklerden daha çok ağladığını gösteriyor.

Oğlanlar bu hayata duygularını bolca dışa vurarak başlasalar da *büyüdükçe duyguyu daha az ifade eder oluyorlar*. (Öfkeyi bunun dışında tutabiliriz, çünkü öfkeye dair araştırmalar kesin sonuçlar vermekten uzak.) Bu genel motif, doğal ortamlarında veya duyguları harekete geçiren film ya da görüntüler izlerken gözlemlendiklerinde de saptanıyor. Cinsiyet farkları konusunda önde gelen uzmanlardan Leslie Brody bu durumu “oğlanlarda yüzdeki dışavurumların azaldığı, kızlarda ise arttığı bir gelişimsel kayma” olarak tarif ediyor.²

Yani, oğlanlar duygularını pek belli etmiyor. Peki, bu onların daha az *hissettiği* anlamına mı geliyor? Aksine, daha fazla hissediyor olabileceklerine dair kanıtlar var. Duyguların şahlandığı anlarda kalp atım hızı veya deri iletkenliği (terleyen avuç içleri) ölçüldüğünde, oğlan ile kız çocuklar arasında tutarlı bir farklılık kalıbı görülüyor. Farklılık saptayan çalışmalar ise oğlanların daha düşük değil, daha yüksek ölçüde tepki verdiğini söylüyor. Başka araştırma sonuçları da, oğlanların harekete geçen duyguları yönetmekte daha başarısız olduğuna işaret ediyor. Arizona Üniversitesi’nden Richard Fabes ve Nancy Eisenberg imzalı ilgi çekici bir çalışmada,³ araştırmacılar anaokulu ve ikinci sınıf çağındaki oğlan ve kızlara bir bebeğin ağlama sesini dinletmiş ve çocukların bu ses karşısındaki fiziksel tepkileri ile davranışlarını gözlemlemişlerdi. Amaç, bu rahatsız edici sesi duyan çocuğun

hoparlörü mü kapatacağını yoksa bebeği (daha önce bir yetişkinden gördüğü üzere, mikrofondan konuşarak) sakinleştirmeye mi çalışacağını saptamaktı.

Sonuçlar mı? Ağlama sesi, kızların sinirlerini daha az bozmuş, onları daha az huzursuz etmişti. Kızlar bebeği sakinleştirmek için daha çok çaba harcamış, hoparlörü kapatmak için daha az hamlede bulunmuşlardı. Oğlanların nabızı ise ağlama sesi yüzünden büyük stres yaşadıklarını göstermişti. Oğlanlar, hoparlörün düğmesini kullanarak “ağlama sesini kapatmak”ta da ellerini daha çabuk tutmuşlardı. Bu huzursuz oğlanlar bebeğe saldırgan davranmaya, örneğin “kes sesini” demeye yatkınlık gösteriyorlardı; kalp atışlarına bakılırsa daha az stres yaşayan oğlanlar ise bebeği sakinleştirmeye meyil etmişlerdi. Sonuç olarak araştırmacılar, durumlara verdiği duygusal karşılıklar nedeniyle stres yaşamaya başlayan çocukların (bu araştırmada oğlanların) söz konusu duygusal karşılıklardan kaçınmayı tercih edebildiğini ortaya koydu. Başka bir deyişle; *kendi* duygularını yönetmekte zorlanan oğlanlar, *başkalarının* üzüntüsüne dair ipuçlarını da düzenli olarak görmezden gelmeye başlayabiliyordu.

Oğlan Biyolojisi: Basit Yanıtlar Yok

1998’da Arkansas’ın Jonesboro kentinde gerçekleşen okul bahçesi katliamının ardından bir gazeteci bize, “Yaradılış mı, yetiştiriliş mi?” diye sordu. Oğlanlardaki şiddet genetik miydi, yoksa yetiştirilme biçiminin bir sonucu muydu? İma ettiği varsayım, oğlanların biyolojilerinden ötürü şiddete yatkın olduğuydu. Söz konusu olayda erkeklik hormonları devredeydi elbette, zira her oğlanda o hormonlardan vardır. Ancak bizce, oğlan biyolojisi üzerine yapılan tartışmaların harareti nedeniyle gözden kaçırdığımız daha anlamlı ve acil mesele, oğlanları bu kültür içinde nasıl yetiştirdiğimizdir.

Muhabirin sorusunu, ünlü bir kurmaca anekdot ile yanıtladık. Bir psikoloji profesörü, bu yaradılış/yetiştiriliş meselesini dikkatle incelemiş, tüm literatürü taramış ve şu sonuca varmıştı: Yaradılış (tabiatımız) yüzde 53’e 47 oranıyla üstün geliyordu.

Muhabir bu ifadede hem gerçek hem de mizah olduğunu (yaptığımız her şeyin yaradılıştan da, yetiştiriliştan de yoğun biçimde etkilendiğini) anlayıp güldü. Biz de ona neden suçu sürekli olarak biyolojiye yüklemek yönünde kararlı ve kapsamlı bir arayış olduğunu sorduk. Durdu ve şöyle yanıtladı: “Çünkü insanlar basit yanıtlar istiyor.”

Fakat insan davranışı basit açıklamaları aşar—ister saldırganlıktan ister de hassasiyetten söz edelim, aynı şey geçerlidir. Açık olan şudur ki, her davranış, biyolojiden topluma dek birçok faktörden etkilenir. “Yaradılış mı, yetiştiriliş mi?” tartışması ise bu meselelerin özgün karmaşıklığından kaçınır.

Nörobilimin güncel yaklaşımı, meseleyi bu ikisi arasında bir çekişme hâline getirmek yerine, biyoloji ile deneyim arasındaki ayrılmaz bağlantıya ışık tutuyor. Çevresel faktörlerin beyin yapımızı etkileyebildiği bugün artık yaygın olarak kabul edilmekte.⁴ Bu durumun uç bir örneği, travma kurbanının uzun süre stres hormonu salgılamasıdır; bu, kişinin beynine fiziksel zararlar verir, söz konusu zararlar da sonuç olarak davranışları etkiler. Bir başka örnek, beyin işlevlerinin çeşitli öğrenme deneyimleriyle (mesela harf şekilleri ve ilişkili sesler ile zenginleştirilmiş bir ortamda bulunmak yoluyla) geliştirilebilmesidir. Bu deneyimler beyni şekillendirecektir—gerçek anlamda yeni nöronlar yaratılabilir. Böylece çocuk “doğuştan getirdiği” okuma yeteneğinden daha fazlasını edinebilir. Sonuç: Kalıtım kader değildir.

Fakat kız ile oğlan çocukları arasında, gelişim ve davranışa etki ettiği saptanmış iki bariz biyolojik farklılık var.⁵ Birincisi (bunu ikinci bölümde etraflıca ele alacağız), kızların dil yeteneği ortalama olarak erkeklerden daha hızlı gelişir. Kızlar çok daha erken ve akıcı konuşurlar. Oğlanlar onları sonradan yakalar ama özellikle ilk sınıflarda bu dişil üstünlük ebeveynler, öğretmenler ve araştırmacılar için barizdir. İkinci fark, oğlanların fiziksel yönden kızlardan daha hareketli oluşudur; hem daha hızlı hareket ederler hem de daha uzun süre hareket hâlinde kalırlar. Göreceğimiz üzere, bu hareket eğilimi ve doğurduğu sonuçlar, oğlan çocuğunun her deneyimini (ve başkalarının onu nasıl deneyimlediğini) şekillendirmektedir.

Bunlar dışında açıkça biyolojiye bağlayabileceğimiz pek bir

gelişimsel fark yoktur. Oğlanların matematik becerilerindeki o çok övülen üstünlükleri bile erkek çocuk biyolojisine indirgenemez. Zaten matematik performansını etkileyen cinsiyet farklarına eğilmiş birçok çalışma, kız çocukların az farkla da olsa daha başarılı olduğunu göstermiştir.⁶

İnsanlar genelde, beynin çalışma biçiminde veya biyokimyamızda cinsiyete bağlı farklar keşfedildiğinde heyecanlanırlar. Örneğin bir araştırmacı, bir beyin görüntüleme çalışmasında, kafiye bulma oyunu oynarken erkekler ile kadınların beyninde farklı bölümlerin hareketlendiğini saptarsa bu sonuçlar manşete taşınır. Ancak, buna çok benzeyen bir başka araştırma cinsiyete bağlı farklar bulmazsa, sonuçları aktarılmaz. Haber bile olmaz. Şu bir gerçek ki, cinsiyet farklarına daha çok dikkat çekilmesi, gerçeğe bakışımızı çarpıtıyor. Oysa cinsiyet farkları üzerine yapılan tüm bilimsel çalışmaları tek bir bulguda toparlayacak olsaydık, kadınlarla erkeklerin farklı olmaktan ziyade aynı olduklarını söylememiz gerekirdi.

Araştırmalar bize oğlanlar ve cinsiyet farklarıyla ilgili pek çok şaşırtıcı bilgi sunsa da bu bilgi kümesi topluma yanlış veya fazla basitleştirilmiş hâlde aktarılabilir. Nihayetinde de (yalan yanlış bir hâlde gelse bile) oğlanlar hakkındaki gerçekmiş gibi kabul edilebiliyor.

Örneğin testosteron, erilliği tanımlayan ve oğlanlara atfedilen özellikleri niteleyen popüler bir terim olup çıktı. Bir anne, oğullarının “sürekli kavga ettiğini” söylüyor, fakat müdahalede bulunmayı beyhude buluyor. Omuz silkerek “Testosteron herhalde,” diyor. Bir öğretmen, beden eğitimi dersindeki kaba saba öğrencilerden bahsederken, onları “bir avuç testosteron delisi çocuk” diye niteliyor.

Bilimsel literatür ise halk arasında namı yürüyen testosteronu daha oturaklı bir bağlam içine alır. Örneğin, ön ergenlikteki ve ergenliğin başındaki oğlanlarla yapılmış bilimsel araştırmaları kapsayan bir toplu inceleme, mevcut literatürün “testosteron ile saldırgan davranış arasındaki bağa dair hiçbir kanıt sunmadığı” sonucuna vardı.⁷ New York'taki Bronx Çocuk Psikiyatri Merkezi'nde yapılan bir çalışmada ise merkezde terapi gören oğlanlar arasında şiddete en yatkın olanların testosteron seviye-

leri ölçüldü.⁸ Araştırmacıların bulguladığına göre, bu çocukların hiçbirinin kanındaki testosteron seviyesi normalin üzerinde değildi. Dahası, aynı yaş grubundan ve ırktan olan ama saldırganca davranmayan oğlanlar grubuyla kıyaslandığında, saldırgan oğlanların testosteron seviyesi yine anlamlı ölçüde farklılık göstermiyordu.

Bilim insanları testosteronun doğum öncesi beyin gelişimini ne ölçüde etkilediğini henüz saptayamadı ama şunu biliyoruz ki, ergenlik öncesi ve sonrasındaki testosteron seviyeleri saldırganlığa sebep olmuyor. Mesela tüm normal oğlanlar ergenliğin ilk zamanlarında büyük oranda testosteron salgılar ama hepsinin birden saldırganlığı artmaz. Dahası, saldırgan davranıştaki cinsiyet farkları on sekiz aylıktan başlayarak erken çocukluk boyunca gözlemlenebilir, ama testosteron bu süreçte oğlanlarda ve kızlarda kabaca aynı miktardadır (ve on yaşa dek öyle kalmayı sürdürür).

Kandaki testosteron seviyesi sabit kalmaz. Bir erkeğin taban seviye testosteron miktarı kalıtımla belirlenmiş olabilir ama hep aynı kalacak diye bir kural yoktur. Seviyeler, günün akışına ve (en önemlisi) kişinin yaşadıklarına göre büyük oranda değişir. Mesela araştırmalara göre bir tenis maçını, hatta bir satranç müsabakasını kazanan bir erkeğin testosteron seviyesi yükselir ve bir süre de öyle kalır. Ya kaybeden? Testosteron seviyesi düşer. Bir hormonun tipik hareketi, çevrede olanlara mukabil seviye değişikliği göstermektir; testosteron da bu yönden farklı değildir. Testosteronun yüksek seviyelerde ölçüldüğü birçok durumda, bu ölçümlerin saldırganlığın nedeni olmaktan ziyade *etkisi* olduğu saptanmıştır.

Antropologlar da testosteronun saldırganlıktaki rolünü iyice küçülten kanıtlar sunuyorlar.⁹ Örneğin, Malezya'daki Semai kabilesi bilinen en barışçıl topluluklardan. Erkekler kavga etmiyor, kocalar eşlerini dövmüyor, anne babalar çocuklarına vurmuyor. Dahası Semai çocukları da kendi aralarında nadiren kavga ediyorlar. Saldırı, tecavüz ve cinayet neredeyse bilinmeyen kavramlar. Semailer saldırganlığın tehlikeli olduğuna, saldırgan düşüncelerin, hatta cana yakınlıktan uzak davranmanın bile kişiyi hastalıklara yatkın kıldığına veya kötü bir kaza geçirme riski

altında bıraktığına inanıyorlar. Bu sayede de Semai çocukları, dünyanın tutması gereken yolun şiddetsizlik olduğunu henüz erken yaşlarda öğreniyor.

Kuzey Amerika'da, Hutteritler (ABD'deki en büyük ve en başarılı Hristiyan komünü) veya Amişler gibi kültürel açıdan farklı topluluklar şaşırtıcı derecede barışçıl bir yaşam sürerler. Belki de antropolojinin şimdiye kadar karşılaştığı en barışçıl topluluklardır. Örneğin, 350 yıldan uzun bir zamandır hiçbir Hutterit, kendi komünü içinde yaşayan bir başkasını öldürmemiştir.

Saldırganlık kader değildir, sonradan kader hâline getirilir — özellikle de bizimki gibi saldırgan dürtülerin serbestçe hüküm sürdüğü toplumlarda. Dolayısıyla, oğullarımızı şiddete başvurmayan bireyler olarak yetiştirebiliriz. Yeter ki bunu tercih edelim.

Eve Daha Yakın: Oğlanları Sert Olmaya Alıştırmak

“Duyarlı erkekler” çağının başladığına dair pek çok lakırdı yapılsa da kalıplaşmış erkeklik imgeleri tüm güçleriyle hâlâ hayatımızda. Eskiden oğlanlar John Wayne ve James Dean'e özenirdi (artık antika kaçıyorlar). Günümüz çocukları filmlerde, televizyonda, bilgisayarda ve konsol oyunlarında acıya son derece dayanıklı, şiddete yatkın, olmayacak güçlere sahip abartılı süper adam imgeleri görüyor. Medyanın sunduğu rol modeller ise Neandertallere benzeyen Amerikan güreşçileri; en ufak bir kışkırtmada sopasını bıraktığı gibi rakibini yumruklamaya hazır hokeyci “fedailer;” hayranlardan ve basından “saygı” bekleyen ama başı yasalarla sürekli derde giren multimilyoner sporcular; uyuşturucu kullanan, kızgın, cinsiyet ayrımcısı rock yıldızları...

Şiddet içeren filmler izlemesine veya konsol oyunu oynamasına izin verilmeyen oğlanlar bile sırf televizyondaki spor müsabakalarını takip etmek suretiyle olumsuz reklam kampanyalarına maruz kalabiliyor. Bu kampanyalara göre bir erkek, sert olmadıkça, sıkı bir kamyon kullanmadıkça veya bolca bira içmedikçe asla gerçek bir erkek olamıyor. Bunlar, duygusal iç gözlemi veya empatiyi kapsayan erkeklik imgeleri değil elbette.

Bizi okullara, ebeveynleri veya öğretmenleri kaygılandıran

olaylar ya da davranışlar baş gösterdiğinde davet ederler genelde. Davet edildiğimiz toplantılardan birinde konu içkiydi. Lise çağındaki oğlanlar, bir hafta sonu kendi aralarında uçuk miktarlarda içmişler. Çocuklar, akşamdan kalma olmak, sızıp kalmak, kavga etmek, alkollü araç kullanmak ve ilişki dışında yaşanan gelişigüzel cinsellik hakkında açık açık konuşurlar ama bu davranışlar kendilerini endişelendirir görünmüyordu. Aksine, tüketebildikleri alkol miktarından bile gururla bahsettiler.

Şu açık ki, kültürümüz önce hangi özelliklerin en etkileyici özellikler olduğuna karar veriyor (fiziksel enerji, cesaret, merak, eylem yöneltimi) sonra da bunları tehlikeli ve cezalandırıcı bir erkeklik tanımı yaratacak şekilde çarpıtıyor.

Bu erkeklik imgesinin, uygun şekilde ve yeterli ölçüde uyum sağlama becerisinden yoksun olduğuna dair kanıt, Ulusal Ergen Erkekler Anketi (National Survey of Adolescent Males) adında, oğlanların tutumlarına dair pek çok konuya ışık tutmuş bir araştırmada elde edildi. Araştırmacılar bu çalışma kapsamında yaşları on beş ile on dokuz arasında değişen oğlanlardan oluşan büyük bir temsil edici grup ile görüştüler.¹⁰ AIDS krizinin ilk patlak verdiği günlerde fon sağlanan bu çalışma risk bağlantılı cinsel davranışlara odaklanmıştı. Oğlanlara örneğin prezervatif kullanıp kullanmadıkları soruldu. Araştırmacılar ayrıca, oğlanların “erkeklik ideolojisine” (erkekliğin asal olarak güç, sertlik, çekilen acıyı belli etmemek ve kadın üzerinde kurulan egemenlik temelinde geliştiği fikrine) ne kadar inandığını saptamak için onlara aşağıdaki ifadelerden hangilerine katıldıklarını sordu:

- Bir erkeğin diğer insanlardan saygı görmesi şarttır.
- Bir erkek sorunlarından bahsederse itibar kaybeder.
- Genç bir adam fiziksel olarak iri olmasa bile sert erkek olmalıdır.
- Kocalar ev işi yapmak zorunda olmamalıdır.

Anket sonuçlarına göre bir oğlan bu ifadelere ne kadar inanıyorsa (görüşlerini bu ifadelerle ne kadar örtüşür buluyorsa) bira içmeye, esrar kullanmaya, korunmasız cinsel ilişki yaşamaya, okuldan uzaklaştırılmaya ve birisini “kandırarak” cinsel ilişkiye

girmeye veya onu ilişkiye zorlamaya o kadar yatkın oluyordu. Aslına bakarsanız, bir oğlanın korunmasız cinsel ilişki yaşamasıyla bağlantılı en belirgin risk faktörü birtakım “hipermaskülen” geleneksel erkek tutumlarına bağlılığıydı. Bu zihniyet, oğlanların siyah ya da beyaz, zengin ya da fakir, dış mahalle ya da banliyö çocuğu olmasından bağımsız şekilde, büyük sorunlara işaret ediyordu.

şu bir gerçek ki, popüler kùltür oğlanların hayatında yıkıcı bir unsurdur. Fakat duygulara yönelik hatalı ve zararlı eğitim, çocuğun popüler kùltürle tanışmasından çok daha önce, ev ortamında ve ona yakın diğer ortamlarda başlar. Çoğu anne baba, akraba, öğretmen ve oğlanlarla çalışan veya yaşayan diğer kişiler, onlara birbirleriyle nasıl geçineceklerini ve hayatta nasıl ilerleyeceklerini öğretmeye girişir. Ancak, bu süreçte onlara çoğunlukla bambaşka bir şey, duygusal potansiyellerinin aleyhine işleyen bir şey öğretiriz. Geleneksel cinsiyet kalıpları, oğlanlara verdiğimiz yanıtların ve onlara öğrettiğimiz yanıt tarzının (başkalarına vermeyi öğrettiğimiz karşılıkların) içine gömülü hâldedir. Oğlanların duygusal farkındalığını kasıtlı ya da istemeden köreltmeye eğilim gösteriyoruz. Çocukların duygusal tepkilerinin ebeveyn tarafından nasıl şekillendirildiğini araştıran bilimciler, anne babaların bebekler hakkında bile yerleşik cinsiyet kalıpları üzerinden düşünmeye yatkın olduğunu saptıyorlar¹¹ (örneğin bir baba, sùnnet olan oğlunun ağlamamasıyla övünüyor). Bu sebeple ebeveynler, kızlar ile oğlanlara bambaşka bir duygusal eğitim veriyorlar.

Bu durum çeşitli bağlamalarda doğrulanmıştır.¹² Anneler üzüntü ve stresi kızlarıyla tartışırken, öfkeye dair konuşmaları daha ziyade oğullarıyla yaparlar. Bu da dışarıdan zaten belli olur. Okulöncesi çağdaki çocukların konuşmalarını gözlemleyen bir araştırma; kızların “sevgi” kelimesini (oğlanlara kıyasla) altı kat fazla, “üzgün” kelimesini iki kat fazla kullandığını saptadı. Ama “kıızgın” kelimesini oğlanlarla eşit oranda kullanıyorlardı. Kendi duygusal tepkilerini okul öncesindeki çocuklarına aıklayan ve çocukların üzüntü, korku ya da öfke dışavurumlarına

olumsuz tepki vermeyen annelerin daha derin bir duygu anlayışına sahip evlatlar yetiştireceğini biliyoruz.¹³ Araştırmalar, oğlanları geleneksel çizgide yetiştirme konusunda babaların annelerden daha katı olduğunu gösteriyor. Ablalar ve ağabeyler bile (ebeveynleri bir nevi taklit ederek) iki yaşındaki kız kardeşleriyle duygular hakkında daha sık konuşuyorlar (iki yaşındaki oğlan kardeşlere kıyasla).

Cinsiyetin toplumsallaşması, en olağan ve hafif hâlinde şöyle görünür: Brad dört yaşında ve her şeyle ilgili soruları var. Bu soruların çoğunu annesi cevaplandırıyor, çünkü Brad babadan ziyade anneye zaman geçiriyor. Ailecek bir arada oldukları zaman bile anne, Brad'e, babadan daha çok sözlü karşılık veriyor. Kadın tüm sorulara eşit dikkat vermeye gayret gösteriyor ama çocuğun sorularını alttan alta şekillendirmekte olduğunu çoğu ebeveyn gibi fark edemiyor.

"Anne, neden ben çocuk koltuğuna oturmak zorundayım da sen değilsin?" diye soruyor Brad. Annesi ona güvenlik unsurlarını irdeleyerek yanıt veriyor ve çocukların araç koltuğunda oturmamasının yasalara aykırı olduğunu açıklıyor. Brad, annesinin bu anlayış dolu cevabı sayesinde belli şeylerin işleyişi hakkında soru sorduğu için takdir edildiğini hissediyor ve bunu bir ara tekrar yapmaya yönelik şevk duyuyor.

Fakat Brad parkta ağlayan küçük bir çocuğu işaret edip onun neden ağladığını sorduğunda annesi daha kısa ve cansız bir yanıt veriyor: "Bilmiyorum Brad. Ağlıyor işte. Hadi gidelim. Gözümüzü dikip bakmak nezaketsizlik olur."

Brad'in annesi çocuğun neden ağladığını bilmiyor olabilir tabii. Gözünü dikip bakmamasını söylerken de aslında oğluna görgülü davranmayı öğretmektedir. Fakat kısa cevabı daha az ilgi çekicidir, daha az bilgi vermektedir ve çocuğun sorusunu daha az takdir etmektedir. Bu cevap oğlunu, üstü kapalı bir şekilde, başkalarının neden ağladığı ya da o çocuğu neyin üzmüş olabileceği konusunda düşünmekten uzaklaştırmaktadır. Annenin bahsi çabucak kapatmış olması, bu konudan kendisinin rahatsızlık duyduğunu da ifade ediyor olabilir. (Babanın duygulara ilişkin soru ve gözlemleri başından savmaya çalıştığı hâllerde de oğlanlara ayrı mesaj gider).

Ebeveynin kızlar ve oğlanlar ile farklı etkileşimine dair araştırmalara göre bir kız çocuğu duygularla ilgili soru sorduğunda annesi daha uzun açıklamalar yapıyor. Anneler, kızlarıyla birlikteyken duyguların arkasındaki sebeplere dair tahminler yürütmeye veya kızın gözlemlerini doğrulayıp geliştirmeye daha yatkın oluyorlar: “Evet tatlım, gerçekten üzgün görünüyor. Belki canı yanmıştır ya da oyuncağını kaybetmiştir. Sen ne dersin?” Böylece kız, başkalarının duygularıyla ilgilenmekte herhangi bir sakınca olmadığı mesajını alıyor; doğasından gelen ilgi gösterme ve empati kurma eğilimi pekişiyor.

Aslında oğlanlar da sürekli duygusal yönlendirmeler alıyor.

Örneğin, altı yaşındaki Jack ve ailesinin taşındığı yeni evde, ikinci katta yalnızca iki çocuk için oda vardı, bu da üç kardeşten birinin alt katta yalnız başına uyuyacağı anlamına geliyordu. Bu kardeş, sekiz yaşındaki abla Kate ya da dört yaşındaki kız kardeş Amy değil, Jack’ti. Jack alt katta yalnız başına uyumaktan tedirgin olduğunu ifade edince babası ona “Koca adam oldun artık, bunu kaldırabilirsin. Kızlar yalnız uyumaktan korkuyorlar,” diye yanıt vermişti.

Oğlanlar öfke ve saldırganlık gibi duyguları ortalama ölçüde ifade ettiğinde veya somurtkan ve sessiz olduğunda bu davranışları normal kabul edilir. Ancak ortalama ölçüde bile olsa korku, kaygı veya üzüntü ifade ettiklerinde (çoğunlukla dışıl kabul edilen duygular) yetişkinler onlara, bu duyguların bir oğlan için normal olmadığını hissettirerek muamele ederler.

Kâbil’in Hikâyesi: Farklı Bir Sonla Bitebilir Miydi?

Kutsal metinlerdeki Hâbil ile Kâbil hikâyesinde, kıskanç Kâbil kardeşini öldürür. Bu, kardeş rekabetine dair bir meseldir ama çok daha fazlasını anlatır.¹⁴ Günümüzdeki oğlanların duygusal yaşamından yansımalar görürüz Kâbil’in hikâyesinde—bir oğlanın sevgi ve saygı görme arzusu, aşağılanma ve utanç karşısında ise iletişim kurmak yerine öfke ve şiddet ile hareket etme eğilimi, bu hikâyenin de temalarıdır.

Tekvin (Yaratılış) Kitabındaki bu kısa hikâye gayet yalındır: İki erkek kardeş, Tanrı'yı memnun etmek için ona ellerindekileri sunarlar: Kâbil, tarlasındaki meyveleri, Hâbil ise sürüsündeki değerli bir koyunu getirir. Tanrı Hâbil'in hediyesini memnuniyetle karşılar ama Kâbil'inkilerle hiç ilgilenmez. Kutsal metinler Tanrı'nın neden böyle ayrım yaptığını açıklamıyor. Yine de Kâbil aşağılanmış hisseder. Hikâyeye göre Kâbil'in sıkıntısı gözle görünür hâldedir, "yüzü düşmüştür;" yine de ağzından duygularını ifade edecek tek bir söz çıkmaz.

Tanrı, Kâbil'e sert bir şekilde, "Neden öfkelendin, neden yüzün düştü?" diye sorar. Bir başka ifadeyle, "Boş ver gitsin, işine bak!" demiştir. Devamında da Kâbil'e doğru olanı yapmasını ve mutlu olmasını öğütleyen sert bir nutuk çeker. Kâbil bu azarlanma karşısında incinmiştir şüphesiz ama susar. Fakat sonunda, öfkeden kudurmuş halde tarlaya kadar sürüklediği kardeşinin canını oracıkta alır. Kâbil'in işlediği cinayetten haberdar olan Tanrı ona Hâbil'e ne olduğunu sorduğunda Kâbil şöyle yanıtlar: "Bilmiyorum. Kardeşimin bekçisi miyim ben?" Tanrı onu yalayıyla yüzleştirir ve Kâbil'i Nod* Diyarı'na gönderir. Onu ailesinden ve hayal ettiği gelecekte uzaklaştırmıştır. Kâbil, eyleminin dönüşü olmayan sonuçlarıyla yüzleşince pişmanlıkla haykırır: "Cezam kaldıramayacağım kadar ağır!" Tanrı, sürgündeyken zarar görmemesi için ona işaret koymuş olsa bile Kâbil, dağılan ailesinin ve ölen kardeşinin sorumluluğunu ömrü boyunca bir yük olarak taşıyacaktır.

Çocukların biyolojik anne babası Âdem ve Havva ise hikâyede yoktur. Bu dikkat çekicidir, zira Kâbil onlarla konuşabilir, onlardan yatıştırıcı nasihatler alabilirdi. Elie Wiesel, *Messengers of God*'da (Tanrı'nın Habercileri) şunu soruyor: "Acaba onlara [iki kardeş] sakince fakat net bir şekilde, yaşamın, özellikle de toplu yaşamın nasıl bir şey olduğunu açıklayamazlar mıydı?"

Kâbil'in hikâyesi her oğlanın memnun etme (özellikle de babasını memnun etme) arzusunu ve kötü yönetilen bir dizi duygusal tepkinin nasıl trajik sonlara varabildiğini resmeder. Kâbil'in göklerdeki babası tarafından reddedilmesi karşısında

* Nod: İbranice "başıboş dolaşmak" fiilinin köküdür. (Ç.N.)

yaşadığı hayal kırıklığı ve utançta, saygı görmediği için duyduğu öfkede, hisler karmaşası içinde susturulmuş sesinde, empati ve duygusal irdeleme yokluğunda, dürtüsel biçimde eyleme döktüğü öfkesinde, günümüz oğlan çocuğunun yansıması çarpıcı gözümüze.

Benzer şekilde, duygularından uzak kalmış, başkalarının duygularına da duyarsızlaşmış oğlanların yaşamında Kâbil'in hikâyesi yankılanır durur; bu çocuklar belli ki can suyu kesilmiş ve fakirleşmiş bir duygusal yaşamın ceremesini çekmektedir.

Kâbil kardeşini öldürmeden önce Tanrı ona bir hatırlatma yapar: "Günah kapının önüne çöreklenir; sana niyetlenecektir, ama onun hâkimi olabilirsin." Kâbil o ana hükmedebilmek için duygusal farkındalıktan, empatiden ve medeni cesareten yararlanabilseydi hikâyesi ne kadar farklı olurdu... Fakat bu duygusal eğitim, Kâbil'in yaşamında eksikti. Bugün pek çok oğlanın yaşamında da eksik parça olmayı sürdürmektedir.

Oğlanların Duygusal Yaşamını Korumak

Terapist olarak yaptığımız çalışmalarda korkunç kayıplar (ebeveyn veya kardeş ölümü, ciddi bir yaralanma ya da amansız bir hastalık) yaşayan, buna rağmen kendisine bir hayat ve gelecek inşa etmek için başarıyla mücadele eden oğlanlar gördük. Diğer taraftan, sadece "kötü bir gün" olarak algılanabilecek baskılar altında ezilip gidenlerle de karşılaştık. Güçlüklerin üstesinden gelen çocuklar ile onlara teslim olanları birbirinden ayıran unsur, zorlukların karşısına hangi duygusal kaynaklarla çıktıklarıdır.

Oğlanlar en sevdikleri öğretmeni veya antrenörü genelde duygusal bir *mentor* olarak görür. Ama oğlanların kendilerine dair görüşleri ve duygusal okuryazar olma istekleri üzerinde asıl anne babaların benzersiz ve güçlü bir etkisi vardır. Ebeveynler bu noktada duygusal bağlantı ve empati konularında örnek teşkil edebilirler. Oğulları hislerini ifade ederken onu yargılamadan dinleyebilir, çözüm dayatmadan sorunlarına kulak verebilirler.

Her oğlan çocuğunun bir iç dünyaya ve dolu bir kalbe sahip olduğunu artık öğrendik ve kabul ettik. Her oğlan duyarlıdır.

Her oğlan acı çeker. Bu, oğlanların duygusal yönden kırılgan olduğunu kabul etmeye direnç gösteren (bilinçli olarak veya bilinçdışında) yetişkinler için korkutucu bir fikirdir. Fakat bunu kabul ettiğimizde ve bu anlayışı ebeveynler ve öğretmenler olarak kendi duygusal eğitimimizi ilerletmekte kullandığımızda, çocukların yaşamdaki gölgelerin karşısına çok daha anlamlı bir ışık ile çıkmasını sağlayabiliriz.

Oğullarımıza duygusal yaşamlarını kabul etmeyi ve değerli görmeyi öğretmemiz gereklidir. Onlara bir duygusal dağarcık kazandırabilir ve bu dağarcığı kullanmaları için kendilerini teşvik edebilirsek, onlar da kalplerini açacak ve duygularını serbest bırakacaklardır.

İkinci Bölüm

GÜL BAHÇESİNDE DİKENLER

Oğlanların Erken Dönem Eğitimle Mücadelesi

Bütün çocukları severim. Oğlanlar hariç.

—Lewis Carroll

Bayan Alvarez'in ana sınıfında okuma çemberi zamanı. Odanın rahat bir köşesine serili halıda, öğretmenin öykü okumaya başlamasını bekleyen altı oğlan, dokuz kızdan müteşekkil on beş öğrenci oturmakta.

Çemberin bir tarafında kızlar yan yana oturmuş; kimi bağdaş kurmuş, kimi ellerini kucağında kavuşturmuş, kimi sessiz ve sabırsız bir halde, kimi ise mutlu mutlu çene çalarak Bayan Alvarez'in etkinliği başlatma işaretini bekliyor. Onların yanında Daniel adında bir oğlan oturuyor. Daniel da kızlar gibi kendine hâkim, rahat ve o da bekliyor. Sınıfın en iyi okuyanı da o; evde de, okulda da saatlerini kitaplara gömülerek geçiriyor. Daniel için okuma saati günün en güzel zamanı. Bir kızın sınıfa gelen ziyaretçiye söylediği gibi, "Sınıftaki bütün kızlar okuyabiliyor ama oğlanların hiçbiri okuyamıyor, tek Daniel."

Daniel'den birkaç adım ötede, bir zıtlıklar kümesi kurmuş

dört oğlan oturmakta: Justin yanlamasına Will'in göğsüne yaslanmış; Will, Beşir'in omzuna yığılmış; bu arada da Beşir, devrilmemek için elinden geleni yapan Ryan'a yükleniyor. Bu düşüş manzarası şaşırtıcı biçimde topyekûn bir yıkıma dönüşmüyor, uzamda bir nevi dona kalıyor. Oğlanlar sessiz; Bayan Alvarez'in okumaya başlamasını bekleyerek kısmen dik duran bu küme içinde uzun süre kalacaklar. Sınıf kurallarını uygulamak için ellerinden geleni yapmaktalar. Öğretmenleri de bunu biliyor; yine de Christopher çembere katılana kadar okumaya başlayamıyor.

Bayan Alvarez zili çalıp çocukları çembere çağırdığında Christopher tangramlarla* oynamaktaydı. Tangramları yerine koymaya giderken, parmağını, karatahtaya çizilmiş sarmal süslemelerin üzerinden geçirip kendisini tatmin eden yeşil bir çizgi bıraktı; sonra çembere yürümekte olan Justin'e tosladı; ardından da oyun mutfağındaki plastik armutlarla domateslerden almak için durakladı. Şimdi malzeme raflarının oraya geçmiş, elini daldırdığı plastik bir kabın içindeki renkli keçeli kalemleri aylakça parmaklarının arasında kaydırıyor. Düşüncelere dalıp gitmiş...

Bayan Alvares, "Christopher, bize katılacak mısın?" diye soruyor. Soru oğlanın dikkatini çekiyor. Kafasını kaldırıp bakıyor ama hareket etmiyor.

"Christopher, bekliyoruz," diyor öğretmeni sebatla. Christopher tereddüt ediyor, sonra kalemleri bırakıp çembere doğru hareketleniyor. Bu arada domino oğlanlar yıkılmaya başlamışlar. Justin, Will'in içine düşmüş, Will de onu kucağından yere itmeye çalışmakta. Bayan Alvarez; "Will, Justin'i itme," diyor ama Will durumdan şikâyetçi: "İyi de, tepeme çıktı!" Bu sefer, "Justin, lütfen dik otur ve aranızda biraz yer bırak," diyor Bayan Alvarez. "Will, onu itmene gerek yok. Bırak kendi halletsin," diye devam ediyor ve ekliyor: "Christopher, herkes okuma için bekliyor. Lütfen bize katılır mısın?"

Christopher son birkaç adımı da atıp çembere varduktan sonra beklenti içinde oturuyor. Beşir sırt üstü uzanmaya karar vermiş ve yalnızca dizleriyle ayak kabıları çembere katılmış. Kendisi ise tavana bakmakta. "Beşir, lütfen herkes gibi

* Tangram: Çeşitli malzemelerden yapılmış geometrik parçaları bir araya getirerek farklı formlar yaratmaya dayalı, Çin kökenli bir zekâ oyunu. (Ç.N.)

dik oturur musun?" Beşir toparlanıyor. "Güzel," diyor Bayan Alvarez, "şimdi okumaya hazırız."

Oğlanların okuma çemberinde sessizce oturması için gösterilen toplam çaba altı üstü iki üç dakika sürse de, Justin ve Christopher'a kızmamak elde değil. Her gün sınıf saatinden fazlasıyla çalıyolar. Bu arada, cinsiyet farkları bariz; kızlar da sınıfa enerji ve hareketlilik getiriyor ama onlarınki kontrollü. Yönergeleri itiraz etmeden takip ediyorlar. Oğlanlar ise hareketsiz oturmakta daha çok zorlanıyorlar. Bu oğlanların eylemleri kızları nasıl etkiliyor? Ya da sabırla kızların yanı sıra bekleyen ve diğer oğlanlar gibi olmadığını bilen Daniel üzerindeki etki ne? Peki, çekişip, debelenip, itişip kakışıp duran oğlanlardan ne haber? Ya da, akıllı havada dolaşan Christopher'a ne demeli? Çember saatinde veya herhangi bir "sivri" davranışta azar işitmekten ne gibi dersler çıkarıyor bu çocuklar? Bazı anneler oğullarının ilkokul yıllarından bahsederken şöyle der: "Muhteşem bir oğlum var ama müdürün odasına çok gönderildi." İyi de, bu oğlanların *nesi* var? Bunlar hep öğretmenler ile anne babaları meşgul eden ve oğlanların okuldaki durumuyla ilgili tartışmalara damga vuran sorulardır.

Son yıllarda, okullardaki adalete ilişkin genel tartışmalar, neredeyse tamamen kızlara yoğunlaşıyor ve oğlanları kayıran bir sistem içinde kızlara her şeyin daha azını layık gören usullere odaklanıyor. Kız çocuklarına yönelik bu endişelere hak vermekle birlikte, adalet sağlamaya çalışırken kızları oğlanlarla karşı karşıya getiren bir diyalogun ortaya çıkmasından rahatsız olduğumuzu da belirtmeliyiz. Hiçbir itirazla karşılaşmayan önerme şudur: şayet kızlar okulda acı çekiyorsa, oğlanlar çekmiyordur. Hâlbuki okul psikologları olarak oğlanlarla (ve bireysel terapilerde yetişkin erkeklerle) edindiğimiz deneyimler, ayrıca araştırmalar ve istatistikler, bunun tersini söylemektedir.

Bir oğlan, anaokulundan altıncı sınıfa kadar binlerce saatini okulda geçirir; hem kendi okul deneyimleri hem de orada karşılaştığı öğretmen ve yetişkin tutumları onu derinden biçimlendiren etkiler yaratır. Tipik bir oğlan; okumaya, yazmaya ve sözel kabiliyete (yani, oğlanlarda daha yavaş gelişen bilişsel yeteneklere) yoğunlaşan ilkokul müfredatının gelişimsel ve akademik gereklerini karşılamaya çalışırken özel bir mücadele vermek du-

rumunda kalır. Aslında bazı oğlanlar gelişim eğrisinde diğerlerinden öndedir, bazı kızlar da geride kalır, ama tipik bir oğlanı tipik bir kızla karşılaştırdığımızda, oğlan, erken dönem okul ortamında (gelişim açısından) dezavantajlıdır.

İlköğretim büyük oranda dişil bir ortamdır, ağırlıklı olarak kadın eğitimci ve yöneticiler barındırır. Bu insanlar da oğlanlara (onlarda normal olan yüksek hareketliliğe ve düşük dürtü kontrolüne) hoşnutsuzlukla yaklaşır görünmektedir. Düş kırıklığına uğramış bir öğrencinin okulun daha ilk gününde mutsuzlukla belirttiği üzere, orada “Hiçbir şey yapamıyorsun!” Derdi gerçekten hiçbir şey yapamıyor olması değildi tabii ama koşmak, fırlatmak, güreşmek, tırmanmak gibi yapmayı sevdiği her şey kural dışıydı. Bir oğlanın bu ortam içinde yaşadığı deneyim, güller arasında diken olmaya benzer; farklı, ikinci derecede önemli, bazen hoşnutsuzlukla bakılan bir varlıktır ve bunun farkındadır.

Oğlanlarla ilişkisinde etkili olduğunu düşündüğümüz bir üçüncü sınıf öğretmeniyle görüşmeye gitmiştik. Çocuklar onunla iyi vakit geçiriyor gibiydi, biz de sınıftaki oğlanlara bakışını öğrenmek istiyorduk. Okulun dişil bir alan olabileceğini dile getirdiğimizde öğretmen bir nevi savunmaya geçerek tepki verdi ve “Okul dişil bir alan değil. Burası insancıl bir alan, uygarlaşmış bir alan,” dedi, “Uyum sağlamak kızlar için daha kolay sadece.”

Bu öğretmen, okul ortamının (ve eğitim ile beklentilerin) oğlanlara ve kızlara aynı başarı fırsatlarını sunuyor olmasını canı gönülden istiyor olabilir. Ama kızların bu ortama daha kolay uyum sağlayabilmesi demek, beklentilerin, üstü örtülü biçimde, kızların yetenek ve hassasiyetlerine daha uygun olduğu anlamına gelmektedir.

New York’taki Allen Stevenson Erkek Okulu Müdürü David Tower da zaten bu yüzden, “Eğer oğlanların tek cinsiyetli ortamın sağladığı korumaya ihtiyacı varsa, bu ihtiyaç gelişimsel eşitsizlik yüzünden en çok ilkokulda söz konusudur,” demektedir.

Söylemeye çalıştığımız şey oğlanların iyi, okulların kötü olduğu ya da öğretmenlerin oğlanları umursamadığı değil. (Aksine, oğlanların okulda yaşadığı zorluklara ilişkin bildiğimiz

çoğu şey, okul ortamı içinde oğlanlarla çalışmanın güçlüğüyle mücadele eden müşfik ve yaratıcı öğretmenler tarafından onaylanmıştır.) Dahası, bazı oğlanların yetenekleri ve mizaçları dolaşısıyla istisna olduklarını da biliyoruz. Ancak, oğlanların duygusal gelişimini yaşadıkları deneyimler üzerinden karman çorman eden ya da riske atan yöntemlerden söz edeceksek, erken dönem okul yıllarının oğlanlarda açtığı gizli yaraları da dile getirmek zorundayız.

Çocukların okul yılları boyunca gösterdiği gelişimi takip eden çalışmalara göre, bir çocuğun tüm öğrenim hayatını şekillendirecek kişisel öğrenme kalıbı üçüncü sınıfta çoktan yerleşmiş oluyor.¹ Oğlanlarda bunu açıkça görmekteyiz. Okuldaki ilk iki yıl, kritik bir “öğrenim dünyasına giriş” sürecidir ama oğlanlardaki görece toyluk ve sıklıkla deneyimledikleri uyum eksikliği onları başarısızlığa iter. Okula ilgisini küçük yaşta yitiren birçok oğlan, bir şeyi hakkını vererek öğrenme isteğini asla tekrar kazanamamaktadır. Yaşamın sonraki dönemlerinde başarı yakalamak için uğraşanlar arasında dahi, o çalkantılı yılların bıraktığı duygusal yara izleri iyileşmemektedir.

Karl, iki oğlunun okul gösterilerine ve diğer etkinliklerine çoğunlukla gitmiyordu. Başarılı bir şirket danışmanıydı; akşam etkinliklerine yetişecek şekilde ofisten çıkması zordu. Öğle oyunları ve koro konserlerini izlemesi ise o saatlerde ofisten kesinlikle ayırlamadığı için olanaksızdı. Çocuğuyla birlikte katılması gereken öğretmen görüşmelerini bile geçiştiriyordu—öğretmen, saatleri onun programına göre ayarlamaya çalışsa da.

Karl iyi bir baba, sorumlu bir ebeveyn olmak istiyordu, ama bu okul etkinliklerinde huzursuz ve sabırsız oluyordu. Eşi görüşmelere daha sık katılması için baskı yaptıkça vazife icabı yüzünü göstermeye başladı fakat öğretmenlere karşı takındığı düşmanca tutum görüşmeleri herkes için çekilmez hâle getirdi. Nihayet eşi artık zahmet etmemesini söyledi. Ama bu sefer de kadının kırgınlığı arttı.

Karl'ın bize sonradan anlattığına göre, özellikle hararetli geçmiş bir tartışmanın ardından eşi onu, çocukların eğitimini umursamamakla suçlamış. Karl, bu tepki karşısında şaşkınlık yaşamış, kendi cevabına da neredeyse ayrı oranda şaşırmış. Ak-

lından geçen ilk düşünceler işine, ofisine, iş yetiştireceği tarihlere, hatta çocuklarına bile değil, tamamen kendi hislerine odaklıymış: Utanç, küskünlük ve kırk yıldan uzun zamandır için için yanan bir öfke.

Bu durumu bize, “Okul kapısından içeri giriyorum ve göğsümün sıkıştığını hissediyorum,” diye açıkladı. “Orası iyi şeylerin döndüğü bir yer değil. Çocukken kontrolümde olmayan şeyler yüzünden okulda zor zamanlar geçirdim. Başkaları için büyük önem taşıyan kimi konularda yeterli olmadığımı öğrendim orada. Bugünlerde duvara çocuk resimleri asıyorlar ama bu uygulama çocukların okulda acı çektiği gerçeğini değiştirmiyor. Ve durum böyle değilmiş gibi davranmak sinirlerimi bozuyor; orada öylece oturup, sorunun bir parçası olan öğretmenlerle yüzeysel konuşmalar yapamıyorum. Çocukları ve ebeveyn olarak beni yargılayabilecek yeterliğe sahip olduğunu düşünen kendini beğenmiş, dar kafalı, katı tipler bunlar. Ve ben biliyorum ki, o yeterliğe sahip değiller. Kolpacılar.”

Karl’ın oğullarının yetenekli ve hevesli öğretmenlere sahip, başarılı öğrenciler olduğu gerçeği şu noktada pek bir önem taşıyor. Çünkü zaman da, başarı da o yıllardan kalan öfkeyi ve acıyı yatıştıramamış. Karl ne zaman bir okul kapısından adım atsa, içeriye giren kırk sekiz yaşında bir adam değil, sekiz yaşında bir çocuk oluyor.

İster çoktan devasa başarılar kazanmış, ister hâlâ yolunu aramakta olsun, okul yaşamını acı bir dayanıklılık testi olarak deneyimlemiş sayısız erkekten buna benzer hikâyeler duyuyoruz.

Genellikle, üçüncü sınıfa geldiğinde öğrenme hevesini yitirmiş, dikkati dışarıya kaymış ve okulu hiçbir şeyi doğru yapamadığı bir yer olarak hafızasına kazımış oğlanların bizim de tanık olduğumuz mücadelesi bu. Diğerleriyse başarılı oluyorlar ama ruhlarında aynı yabancılaşmayı hissetmeye devam ediyorlar. Sebat edip sınıfı geçiyorlar belki ama zevk alarak öğrenmiyorlar ve (tıpkı diğerleri gibi) yaşamlarının öğrenme açısından bu en verimli yıllarındaki büyük potansiyeli kaybediyorlar

İbrani bilge Hillel yaklaşık iki bin yıl önce, “Utanacağı düşün-

cesiyle fazlaca kaygılanan kişi öğrenemez,” demiş. Günümüzde birçok oğlan ilkokul yılları boyunca sıkı bir utanç ve kaygı perhiziyle karşı karşıya kalıyor; sonunda da yalnızca, kendisi hakkında kötü hisler beslemeyi ve bu hislere neden olan mekândan nefret etmeyi öğreniyor. Okul yaşamından duygusal olarak soğuyan bu oğlanlar, daha hecelelemeyi bile öğrenemeden, kendilerini derin bir sıkıntının içinde buluyorlar.

Michael ile Alan: Bir Oğlanın Gözünden Okul ve Öğretmenler

Alan'ın annesi beni aradı ve oğlanın altıncı sınıfta zorlandığını söyledi. Alan birkaç öğretmene kızmıştı ve yüksek IQ'suna rağmen notları hiç olmadığı kadar düşmüştü (A'lardan B'lere, B'lerden C'lere). Dahası, yıl boyunca düzenli olarak okuldan “nefret” etmişti—anaokulundan beri fırsat buldukça dile getirdiği mutsuzluğun daha da güçlenmiş hâliydi bu. Bir okul yöneticisi Alan'a psikolojik muayene önermişti, muhtemelen de terapiye ihtiyacı olacaktı, çünkü bazen çok içine kapanık ve kızgın görünüyordu. Yönetici Alan'ın annesine oğlunun depresyona girmiş olabileceğinden endişe duyduğunu söylemişti. Annesi de benden, çocuğun durumuyla ilgili bağımsız bir görüş almak istiyordu. Alan'ın ailesi Boston dışında yaşadığı için oğlanın terapisti olamazdım ama dosyasını gözden geçirebilir ve kendisiyle görüşebilirdim.

Sonradan öğrendim ki, Alan benimle konuşmaya gönülsüzmüş. Ama buluştuğumuz gün bunu belli etmedi. Muazzam bir gülüşü ve zımba gibi atletik vücudu olan on iki yaşındaki bu çilli oğlanın hitap gücü yüksekti, okuldaki oğlanlar adına sözcülük dahi edebilirdi. Nazik ve uyumluydu ama okula ilişkin sorularım onu başından itibaren rahatsız etti. Kızgınlığının odak noktası öğretmenlerdi, biz de konuya oradan başladık. Hangi öğretmenlerini seviyordu, hangilerini sevmiyordu?

Dördüncü sınıf öğretmenini andı: “İyi bir kadındı, şakadan anlardı ve ona buna bağırıp durmuyordu.”

Bir önceki yıldan sosyal bilgiler öğretmenini sevmeyi sevmediğini

söyledi. Alan'ın anlattığına bakılırsa kadın mütemadiyen örfe-liymiş ve ona "küçük şeyler yüzünden sürekli kızıyor"muş.

"Ne gibi şeyler?"

"Bir dolu şey. Mesela sınıfa kalemsiz geldim diye. Ya da... hayır... tamam, şimdi hatırladım. Okul gezilerinde gittiğimiz yerleri ve gördüğümüz şeyleri not aldığımız küçük defterlerimiz vardı. Bir müzeye gitmiştik, dışarıdaki bir çeşmenin yanındayken benim defterim suya düştü falan. Böyle şeyler."

"Sınıftaki diğer çocuklara da böyle mi davranıyordu?"

"Sanırım oğlanların üstüne daha çok gidiyordu, çünkü onlar hep bir şeyler yapıyorlardı. Beni sevdiğini düşünmüyorum. Pek iyi anlamıyorduk."

Onu sevmediğini düşündüğü başka öğretmenleri de andı. İkinci sınıf öğretmeni hatırında öne çıkıyordu. Alan'ın yazıma ilişkin hafif öğrenme güçlüğü o sene belirginleşmişti. Söylediğine göre bu öğretmen, daha iyi yazmayı becerene kadar Alan'ı şiiir yazmaktan caydırmış.

"Bir öğretmenin seni gerçekten sevdiğini nasıl anlarsın?"

"Bana o kadar kolay kızmıyorlar. İşte... Daha kolay anlaşıyoruz. Bay Clarkson gibiler... O öğrencilerine dikkat veriyor ve öğrenmek isteyeceğiniz daha çok şey biliyor."

Alan'ın öğrenmek istediği "şeyleri," en çok sevdiği öğretmenleri ve onlarda beğendiği özellikleri konuşuyoruz. Şimdiye kadar bahsettiklerimiz dışında sevdiği öğretmen ve özellik pek yok. Biraz daha derine inmek için soruların odağını Alan'ın kendine dair hislerinden alıp öğretmenler ve oğlanlarla ilgili genel bir konuşmaya çeviriyorum.

"Hep kadın öğretmenleri olması oğlanlar açısından zor mu?"

"Epeyce alışkınlar," diyor, oğlanlar namına.

"Erkek öğretmenleri olsa daha mı iyi?"

"Evet. Bizi daha iyi anlıyorlar gibi bir şey. Ne söylemeye çalıştığımızı anlıyorlar."

"Kadınlar oğlanlarda neyi anlamakta zorlanıyorlar?"

"Oğlanlar azar işitmekten hoşlanmaz."

Alan çok yalın bir noktaya parmak basıyor: Oğlanlar bağırta ve azar işitmekten hoşlanmıyor ama yaşamlarının büyük bölümü bundan ibaret.

Kütüphaneci bir kadının hayıflanışı geliyor aklıma: “Yetişkinler oğlanlara bağırmakta sakınca görmezler, çünkü oğlanlar her daim ‘kötü’ davranırlar.”

Varsayım şu: Bağırma—özellikle de erkeklerle iletişimin yeterli sonuç vermediği durumlarda bağırma—gayet işe yarar bir yöntemdir ve oğlanlar kendilerine bağırılmasından kızlar kadar etkilenmez. Fakat benim tecrübelerim bunu söylemiyor. Oğlanlar kendilerine bağırılmasından duydukları acıyı genelde dışa vurmuyorlar, çünkü oğlan olmak bunu gerektiriyor. Ancak, acıtıyor işte.

Alan’a okulun en çok hangi yönlerini doyurucu bulduğunu soruyorum. Spor tabii! Şaşırmıyorum.

“Bu soru sana biraz aptalca gelebilir ama spor niçin yaptığın herhangi bir şeyden daha doyurucu?”

“Eğlenceli. Sıkı çalışarak daha iyi yapabileceğiniz bir şey. Bilmem... Bir alanda sivrilebilirsiniz. Hokeyi gerçekten seviyorsanız mesela, onu yapabilirsiniz. Futbolu gerçekten seviyorsanız, onu da yapabilirsiniz. Spor saatini her gün ipe çekiyorum. Gerçek anlamda *bir şeyler* yapabileceğiniz büyük, organize bir tenefüs gibi.”

“Ama okulda güzel şeyler öğreniyorsun, öyle değil mi?”

“Evet, ama etrafta koşmak oturmaktan daha iyi. Sabah derslerinde hep oturuyorum, öğleden sonra sanat ve fen derslerinde dışarı çıktığımızda ise ayakta durabiliyorum.”

Sevdiği ve sevmediği derslerden biraz daha bahsediyor. (Sevdiği pek yok.) Alan’ın okulundaki müfredat tasarımı artık nasıl karmaşık bir planlama doğrultusunda yapıldıysa, açıkça anlaşıyor ki bir dersin (oğlanın gözünde) iyi ya da kötü olması, büyük oranda ayakta durma ya da ortalıkta dolaşma özgürlüğü sunup sunmamasına bağlı.

Alan, okula dair bezgin değerlendirmesinde aslında birçok oğlanın yaşadığı sorunun doğasını tasvir etti. Özünde, tüm sabah oturuyorlar; o küçük defterleri doldurmak ve suya düşürmemek zorundalar. Hareketleri kısıtlandığında ise kapana sıkışmış hissediyorlar ve öğretmenin öğretecekleriyle ilgilenmiyorlar.

Chicago’nun South Side bölgesindeki çocuklarla çalışırken şunu gördüm: Birçok oğlanın öğrenim hayatı daha ikinci sınıf-

tayken öylesine büyük yara alır ki, okulla bütün işleri biter—yaşamla da işleri biter tabii, zira onları kapmak için çeteler hazır bekler. Öte yandan okul, çocukların evleri ya da mahalleleri gibi gerilim “yükli” olmaktan kaçınılabilirse, onların başarılı hissede-bilecekleri “nötr” bir alana dönüşür. Çocuk, okuluna bir başarı ve destek merkezi olarak ne ölçüde bağlanırsa, okul da çocuk için aynı ölçüde “tutunacak bir dal” hâline gelir.

Alan örneğindeki en ilginç şey, eğitilmiş ve varlıklı bir aileden gelmesine karşın birebir aynı şeyin onun için de geçerli olması. Okul negatif “yükli” bir alana dönüşürse, Alan orayı kişisel başarısının pek önem taşımadığı bir mekân olarak görecektir ve sevmeyecektir. Yinelemek gerekirse, bir oğlanın okul deneyimi çoğu zaman güller arasındaki diken olmaya benzer: O; farklı, ikincil önemde, bazen hoşnutsuzlukla karşılanan bir varlıktır ve bunun farkındadır. Alan da şimdi tam bu noktada, ruhunu okul kapısından dışarı atma riskiyle burun buruna.

Oğlanların “Farklılığı”: Değerli Nitelikler Külfete Dönüşüğünde

Beşinci sınıf öğretmeni Jane, bir görüşmemizde, oğlanlarla kızların ahşap işçiliği dersindeki farklı çalışma biçimlerine dair gözlemlerini irdemişti. Söylediğine göre her yıl, yılın ilk projesi olarak çocuklara köprü ya da mancınık yapmak arasında bir tercih sunuyormuş. Kızlar genelde köprü yapmayı seçiyor ve yapılacak işi organize ederken işbirliğine dönük bir yöntem belirliyorlarmış. Birbirlerinin fikirlerini dinliyorlar, kaba taslaklar çiziyorlar, sonra da köprünün inşası için dikkatle bir arada çalışmaya başlıyorlarmış. Oğlanlarsa genellikle mancınık yapmayı tercih ediyor ama çalışmaya pek de işbirliği içinde başlamıyorlarmış. Çünkü her oğlan al elacele bulduğu bir mancınık fikrini ortaya atıyormuş; birbirlerinin fikrini paylaşmak ya da dinlemek diye bir şey yokmuş. Yerlere, sandalyelere ve masalara yayılıyorlar, malzemelerin üzerine saldırıyorlar ve kalemleri kendilerine batırdıklarında ya da bir lastik şerit geri tepip onları vurduğunda bas bas bağırıyorlarmış. Bu hengâme içinde düz-

gün çalışmayan bir mancınuk yapıyorlar ama yenilgi karşısında da hiç istiflerini bozmuyorlarmış. Hatalı denemeler yaptıkça ve ortaya çıkan mancınukların en iyilerini seçtikçe grup da daha iyi kaynaşıyormuş. Her oğlan bir diğerinin hatasından ders çıkarıyormuş ve grup da sonunda en iyi mancınığı üretmek için işbirliği yapmaya başlıyormuş.

Oğlanları, ilk etapta aceleyle yaptıkları mancınukların öngörülebilir başarısızlığı üzerinden eleştirmek kolaydır. Delişmen çalışma biçimlerini kızların daha sakın ve etkili yöntemleriyle karşılaştırarak onları ayıplamak da öyle. Fakat bu öğretmen farklı bir şey görmüştü. Kız gruplarının başarıyla uyguladıkları plan ve yapım aşamalarına karşılık oğlanlarda bir çeşit risk alma enerjisi, bir heves vardı ve bu, sınıf için gerçekten değerliydi.

Ana sınıfındaki Bayan Alvarez gibi birçok eğitimci, hem kızların hem de oğlanların sorumluluk sahibi, ilgili ve öğrenme heveslisi bireyler olarak büyüyebilecekleri bir okul yaratmak için çaba göstermektedir. Fakat biliyoruz ki, sınıfındaki her oğlanın potansiyeline koşulsuz inanan böyle ilgili öğretmenler bile bazı günlerde, oğlanların o kadar da farklı olmamasını ya da başka türlü yetiştirilmiş olmasını diliyor. Sadece kız çocukları yetiştiren anne babaların içinden de bazen ayrı şeyler geçiyor. Kız ve oğlan çocuk yetiştiren anne babalar ise birbirlerine, “Gerçekten çok farklılar!” diyorlar.

Oğlanlardaki “farklılık,” özünde kötü değildir. Ama öğretmenlere, okul kültürüne, hatta bizzat oğlanlara güçlük çıkarır.

Oğlanlar genel olarak hareketli ve dürtüseldir. Enerjileri bulaşıcıdır—özellikle de diğer oğlanlara—ve bu fiziksel enerji psikolojik bir gözü peklige dönüştürülebilir. Oğlanlar risk alırlar, düştüklerinde ya da azar işittiklerinde canlarının yanacağından habersiz görünürler. Tercihleri “cesurca” ya da “pervasızca” olabilir ama onlar sonuçları düşünene kadar işi yarılamışlardır bile.

Oğlanlar doğrudandır; basit konuşur, basit eylerler. Daha yavaş gelişen dil yetenekleri çoğunlukla kaba saba ve toy olan mizah anlayışlarında veya uzlaşma yerine eylemi (keçeli kalem sırasında beklemek yerine kutuya yapışmayı) tercih etmelerinde görünür. Duygusal toylukları kendilerini küstahça göklere çakarmalarına, horozlanmalarına, böbürlenmelerine ve fark edil-

mek için yaygara koparmalarına da zemin hazırlar. Oğlanlar, başkalarını hoşnut etmek için paralamazlar kendilerini. Örneğin, masaldaki o küçük oğlan kralın çıplak olduğunu ilan ederken, oğlanlara has bir doğruculukla konuşmaktadır.

Oğlanlar yetkin ve güçlü hissetmeye ihtiyaç duyarlar; bu da adalet, hakkaniyet ve iyi-kötü algısının güce dayalı ve eyleme dönük şekilde ifade bulması sonucunu verir. Küçük oğlanların hayal dünyalarında Örümcek Adam, Batman, Ninja Kaplumbağalar gibi kahraman figürler başköşededir, zira kendileri de bu kahramanlar kadar güçlü görülmek isterler: Küçük değil, büyük olmayı; çaresiz çocuk rolü oynamak yerine güç kazanmayı; bir gözlemci ya da müzakereci olmak yerine doğru ile yanlış muhakeme eden kişi konumuna gelmeyi arzu ederler.

Her çocuk enerjisini, merakını ve yetkinlik arzusunu okul yaşamına taşır. Fakat öğretmenlerle ebeveynlerin de sıkça dile getirdiği gibi, bu melekeler bariz farklar gösteren cinsiyet kalıpları içinde vücut bulur. Oyuncu ve hayalperest kaç kız çocuğu enerjisini dallardan ve kızarmış ekmeklerden silah yapmaya yönlendirir sizce? Ya da oyuncu ve hayalperest kaç oğlan, enerjisini kirlarda koşturan vahşi ve güzel bir at taklidi yapmak için kullanır?

Bir oğlanın melekeleri yüksek düzeyde hareketlilik, dürtüsellik ve fiziksel tepki (oğlan gücü) üzerinden ifade bulur. Bu melekelerin ne değer taşıdığı öğretmene, bizzat oğlana ve âna bağlıdır. Saydığımız nitelikler, harekete ve dürtülere yer veren bir oyun sahasında oğlanlar lehine çalışır. Fakat aynı "oğlan nitelikleri," sınıf içinde genel olarak daha düzenli, işbirliğine yatkın ve başarılı öğrenciler olan kızların yanında lütuf olmaktan çıkıp külfete dönüşmektedir. Birçok öğretmen, "sorunlu" sıfatıyla değerlendirilmeyen oğlanların bile hareket, tavır ve davranışlarında ortaya çıkan tipik eril yapıları, okulda başarı kazanmak için üstesinden gelinmesi gereken kalıplar olarak ele almaktadır.

Cinsiyet Farkları: Aynı Sınıfta Ayır Dünyalar

Oğlanların ilköğretime hazır olduğunu gösteren iki önemli gelişim özelliği vardır. Bu özellikler, ilkokuldaki oğlanların kızlara

kıyasla neden (genelde) daha düşük performans gösterdiğini de açıklar. Birincisi, oğlanlar kızlara göre daha yavaş olgunlaşırlar. İkincisi, oğlanlar daha hareketlidir ve dürtü kontrolünü kızlardan daha yavaş geliştirirler. Bu gelişim hızı büyük oranda biyolojiktir ama anne babaların ve öğretmenlerin sağladığı desteğin ölçüsünden de etkilenir. Yaradılış-yetiştiriliş tartışmasına ilişkin mevcut bilimsel düşünce, biyoloji ile deneyim arasındaki kopmaz bağa vurgu yapmaktadır.² Bir oğlanın top atarken ya da tırmanırken gösterdiği rahatlığın altında bu eyleme gelişimsel yönden hazır olması yatar ama becerisinin keskinleşmesi ve ilgisinin artması evde bu hobiye yönelik bir teşvik bulup bulmamasına bağlıdır. Bir kızın rahatça okuması ve konuşması da erken çocuklukta gelişen nörolojik özelliklere bağlı görünmektedir, dolayısıyla o çocuk da teşvik edildikçe daha rahat okur hâle gelecektir. Kimi biyolojik, kimi de kültürel olan bu etkiler bir araya gelerek çocukların gelişimini destekler. Yaradılış ile yetiştiriliş birbirinden ayrılmaz.

Kızların oğlanlardan daha erken olgunlaşıyor olması, kızların bilişsel kilometre taşlarını çoğu zaman daha erken geçtiği anlamına gelir.³ Kızlar, şeylerin isimlerini (örneğin renkler) ve sayı saymayı genellikle daha erken öğrenirler. Bu yüzden, öğretmenler daha birinci sınıfta okumayı öğretmek için ilk adımları atmaya başladığında, hazır ve nazır bekleyenler genelde kızlardır. Çoğu oğlanın okuma öncesi becerilerde kızların gerisinde kalması bir dezavantaj daha doğurur: Oğlanların, ilk sınıflarda öğrenme güçlüğü çektiklerine dair hatalı teşhislerle karşılaşması daha yüksek bir olasılıktır.

Okulöncesi çağda, kızlar ile oğlanlar arasında etkinlik düzeyi bakımından fark olduğunu gösteren pek çalışma yoktur (etkinlik düzeyi derken, bedeninin koşarken ya da yürürken gerçekleştirdiği motor aktiviteden bahsediyoruz). Diğer bir deyişle, etkinlik düzeyi farkı çocuklar okul çağına yaklaştıkça telaffuz edilir hâle gelmektedir. Zaten yakın geçmişteki araştırmalar da oğlanlar ile kızlar arasındaki temel farkların sosyal etkileşimlerde ortaya çıktığını ileri sürüyor. Buna göre, bir grup içinde yer alan oğlanlar tek başına olanlardan hayli farklı davranıyor. Dahası, bir oğlan, hemcinsleriyle mücadelede (veya hemcinslerin kendisine

teşkil ettiği güçlükler karşısında) psikolojik olarak daha çok uyarılıyor. Aslında kızlarla oğlanların dünyaları arasında birçok örtüşme de görebilirsiniz; yani, bazı kızlar birçok oğlandan daha hareketli olabilir. Ama okul çağındaki tipik bir oğlan, kızların yaklaşık dörtte üçünden daha hareketlidir ve sınıftaki en hareketli çocuklar da çoğunlukla oğlanlardır.⁴ Ayrıca, en hareketli kızlar bile enerjilerini daha çok oğlanlara atfedilen o kontrolsüz üslupla dışa vurmaz.

Hareketliliğin uç örneklerini (hiperaktivite gibi) incelediğimizde cinsiyet farkları belirginleşmektedir.⁵ Birçok araştırma, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) teşhisinin oğlanlara kızlardan iki ila dört kat daha fazla konduğunu göstermektedir. Örneğin, anaokulundan beşinci sınıfa kadar toplam 8 bin 258 öğrenciyle gerçekleştirilen bir araştırmada (ki bu örneklem, çok çeşitli sosyal ve etnik arka planlardan insanların yaşadığı bir ilçenin on altı okulundaki tüm öğrencileri kapsamaktadır) oğlanların yaklaşık yüzde dördüne hiperaktif-dürtüsel tip DEHB teşhisi konmuştu. Kızlar içinse oran yüzde birin altındadır. Demek oluyor ki, en az yirmi beş öğrencisi olan her sınıfta ortalama bir hiperaktif oğlan bulunmakta.

Oğlanların çizdiği “zor öğrenen” profili, ilkokullarda biraz zaman geçiren herkesin gözüne çarpacaktır. İkinci sınıfa giden bir kız, zamanında kederler içinde şöyle dert yanımtı: “Kötü çocuklar niçin hep oğlanlardan çıkıyor?” Gerçekten de araştırmalar, oğlanların okul psikoloğuna gönderilme ihtimalinin kızlara göre dört kat yüksek olduğunu ifade ediyor. Bizim deneyimlerimiz de aynı yönde.

Bazı araştırmacılar, öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler arasında oğlanların ön plana çıkmasını önlemek için, sekiz yaşındaki oğlanları altı yaşındaki kızlarla aynı sınıfta okutmayı önermiştir. (Zira öğrenme güçlüğü tanısı için kullanılan yöntem, belli bir yaştaki okuma kabiliyetinin o yaştaki zihinsel potansiyel [IQ testi sonuçları] ile karşılaştırılmasıdır.) New York’taki Ethical Culture Okulu da oğlanlarla kızlar arasındaki gelişim eşitsizliği yüzünden, anaokuluna senelerce beş yaşındaki kızlarla altı yaşındaki oğlanları kabul etmiştir. Gerçi bir grup ebeveynin (beş yaşındaki oğullarının okula hazır olduğuna inanan azınlık bir

grup) protestoları yüzünden bu uygulamayı bırakmak zorunda kaldılar ama o ilkenin yerindeliliğine ve dirayetine inanmayı sürdürüyorlar. ABD'deki yaratıcı sanat temelli müfredata sahip bazı Waldorf okullarının ilk sınıflarında ise çocuklar okumaya "resimli giriş" tekniği ile başlatılıyor. Bu da birçok okuldaki geleneksel okuma dersi ve alıştırımlarından çok farklı. Benzer (performansa daha az odaklı) müfredata sahip bir okulun yöneticisinin de zamanında söylediği gibi, "Eğer öğretmeye daha da erken yaşta başlarsanız, bütün oğlanlar okuma güçlüğü çekiyormuş gibi görünür."

Kısacası, okuma öğretmeye başladığımız yaşlar kızlara uygun olsa da oğlanları dezavantajlı kılmaktadır. Oğlanlar da sonuç olarak ilkokuldaki temel öğretim etkinliklerinde kendilerini kızlar kadar yetkin ve değer görmüş hissetmemektedir. Oğlanlarla yaptığımız terapilerde çocukların kendilerini sıklıkla ezik ya da fiyasko diye tanımladığını duyuyoruz. Gerçek bir öğrenme güçlüğü ile mücadele eden oğlanlar ise okul başarısı yolunda çok daha büyük engellerle karşılaşılıyorlar ve öğrenci olarak verdikleri ümit kırıcı mücadele yaşamlarını da tanımlar hâle geliyor.

Dan ile Joe: Yaklaşan Belanın Resmî Kaydı

Joe'nun annesi telefonun diğer ucunda oğlu için endişelendiklerini söylüyor. Joe bir süredir okulda sorun yaşıyormuş ve pek mutlu değilmiş. Son zamanlarda sabahları karın ağrılarından yakınmaya ve evde kalmak için yalvarmaya başlamış. Joe henüz altı yaşında. Nisan ayındayız ve birinci sınıfın sonuna geliyoruz. Yaklaşık bir saat içinde onunla tanışmaya gideceğim. Dosyasını önüme koydum, öğle yemeğimi yerken bir yandan da okuyorum. Dosyada birinci sınıf ve anaokulu öğretmenlerinin raporları dışında okulöncesine ait birkaç rapor da var. Anne babası doldurdukları anket formlarını da yolladı, onlar da dosyada. Formlar sağlık geçmişine dair bilgiler içeriyor; yapmak üzere olduğum nöropsikolojik değerlendirmeye onları da ekleyeceğim. Bilgileri okuduğum sırada kendimi raporu kafamdan yazarken buluyorum.

Joe sezaryenle, zamanında doğdu. Doğduğunda 3 kilo 374 gramdı. Beşinci dakikada yapılan APGAR testinin sonucu dokuzdu. Sağlık geçmişi, altı ila on sekiz ay arasında koruyucu antibiyotik kullanımı gerektirmiş sık kulak iltihapları açısından dikkat çekici.

Formlar bana Joe'nun evdeki ve okuldaki erken dönem gelişimi ile davranışını da anlatıyor. Aslında epeyce bilgi içeriyorlar. Bir teşhis raporu hazırlamak bana hep yapbozları çağrıştırır. Parçalar ayrı ayrı kaynaklardan (ebeveynler, öğretmenler, doktorlar) toplanır ve bu bilgilerin taşıdığı anlam her zaman açık değildir. Aslına bakarsanız, bazı istisnai durumlarda bir oğlanın sorunları son derece basit ve alışıldık da olabilir: Büyük resim daha başlangıçta nettir ve parçaların yerlerine nasıl da kolay oturduğunu görebilirsiniz. Fakat birçok oğlanda olduğu gibi Joe'da da büyük resmin ne olduğundan emin değiliz.

Joe'nun annesi; oğlanın bazı alanlarda (gelişimsel yönden) yaşıtlarından geride kaldığını belirtiyor. Oğlan yürümeye erken başlamış olsa da, iki yaşına kadar konuşmamış ve anlatıldığına göre konuşurken hâlâ daha zorlanıp ylgınlığa uğruyor. Kreşin ilk dönemlerinde annesinden ayrılırken de epey zorluk çekmiş.

Öğretmenlerinden gelen yorumları okurken Joe'yu sevdiklerini hissediyorum. Oğlanın devam ettiği okulu biliyorum ve öğretmen kadrosuna yıllardır hayranlık besliyorum; öğretmenlerin söylediklerine de zaten bu yüzden özel olarak dikkat ediyorum. Joe'nun birinci sınıf öğretmeniyle bu akşam bir telefon görüşmesi ayarladım. İyi bir öğretmenin gözlemleri teşhis sürecinde çok değerlidir.

Öğretmen raporuna göre Joe bağımsız çalışmakta zorlanıyor ve ders kapsamındaki etkinliklere ilgisi de "değişkenlik gösteriyor." Matematik yetileri okuma yetilerine göre daha hızlı geliyor. Joe Şubat'tan beri bir dil sanatları grubuna devam etmekte; burada harflerle seslerin nasıl eşleştiğine dair temel bilgi edinmeye başlamış. Bu çalışma Joe için kolay değil ama özellikle son zamanlarda biraz iler-

leme kaydetmeyi başarmış. Sosyal olarak ise yalnız kalmaya veya küçük bir arkadaş grubuyla etkileşim kurmaya eğilimli.

Joe'yla henüz görüşmemiş olsam bile kendimi çok da parlak olmayan prognozu düşünürken buluyorum. Öte yandan biliyorum ki, karamsarlığım biraz da yarım saat önce odamdan çıkan on beş yaşındaki Aiden'dan kaynaklanıyor. Okul yıllar içinde bitap düşürmüştü onu. En azından bana söylediği bu.

Aiden "aptal" olduğunu düşünüyor. Bana, "Bu işi kotaramıyorum," dedi. Ancak test sonuçları başka bir hikâyeye anlatıyor. Aiden hiç de aptal değil. Sadece her yıl grubun biraz daha gerisinde kalmış; şimdiyse yorgun bir maraton koşucusu misali, kenara çekilmiş, bekliyor. Bir gün Joe'nun da böyle görüneceğini düşünmekten alıkoyamıyorum kendimi. Yani birkaç yıl içinde on beş yaşına gelmiş bir Joe da Aiden'ınki kadar kabarık bir dosya ile ofisimde oturuyor olabilir.

Aiden altı yaşından beri her üç yılda bir değerlendirmeye alınmış ve dosyası karne yığınları, IQ puanları ve okuduğunu anlama test sonuçlarıyla dolu. Görev icabı dosyasına birkaç kâğıt da ben ekledim. Bu işimin bir parçası. Anne babalar, öğretmenler ve özel eğitim müdürleri, hepsi "puan" peşinde. Sanki bu puanlar Joe'nun sorununa dair sihirli bir kavrayış kazandıracak bize. Sanki biyopsi sonucundaki skorlar bunlar...

Ayrıca, birkaç hafta önce bir meslektaşım ile yaptığımız sohbetin etkisinden de hâlâ çıkabilmiş değilim. Ne kadar meşgul olduğumuzdan ve kaç rapor daha yazmamız gerektiğinden bahsediyorduk. Ona, raporların "Özgeçmiş ve Sağlık Geçmişi" bölümüne ne kadar ayrıntı koyduğunu sormuştum (kalın dosyası olan çocukların bütün bilgilerini okuyup özetlemek ciddi bir zaman kaybı olabiliyor). Yaklaşımını kendiminkine çok benzettim; bana öğreteceği bir kısa yol yoktu. Sonra şaka yollu bir şeyler söyledi, fakat bunlar gülünemeyecek kadar gerçekti: "Muhtemelen bu işle çok zaman kaybetmemek gerek, çünkü bütün raporlar sonuçta aynı şeyi söylüyor: 'Çocuk ilk senesinde okuma sıkıntısı yaşıyor, okuldan nefret etmeye başlıyor, özgüveni yerlerde sürünüyor ve ergenlikte ya öfkeli birine dönüşüyor ya da uyuşturucu kullanmaya başlıyor.'" Gördüğümüz şey bu işte.

Küçük Joe birkaç dakika içinde kapıdan girecek; dolayısıyla karamsarlığımdan kurtulmaya çalışıyorum. Ona bu felaket senaryosundan bağımsız bakabilmek istiyorum. Meslektaşım gibi ben de bu kalın dosyalardan yüzlercesini okudum ve çoğu gerçekten de böyle hazırlanmış. Anne babalar ve öğretmenlerle yaptığım toplantılarda aktarmaya çalıştığım—onlarca test sonucu, yorum ve öneri sayfası arasında vurgulamaya uğraştığım—aslında şudur:

Kılavuz ilke olarak hatırlanması gereken en önemli şey, oğlanın özgüvenini *okula devam ederken* sağlam tutmaya çalışmanızdır. Başarısı ve ruh sağlığı açısından gerçek risk bu çağdadır. Mezun olduğunda her şey değişecek. Kelimeleri iyi telaffuz edememesinin veya okumayı sekiz yaşına kadar sökmemiş olmasının hiç önem taşımaya-acağı, kendine uygun bir yer bulacak dünyada. Ama okulda başarılı olmadığı için kendinden nefret etmeye başlarsa derin bir çukura düşmüş demektir ve hayatının geri kalanını da buradan çıkmaya uğraşarak geçirecektir.

Vahşi Hayvanlar ve Her Şeyi Kendine Hak Gören Prensler: Yıkıcı Oğlan Arketipleri

Bir ikinci sınıf öğretmeni, “Oğlanlardan çok şey bekliyoruz ama yeterli düzeyde de beklemiyoruz,” demişti. Ebeveyn ile öğretmenler tarafından oğlanlara gönderilen mesajların, kültürün oğlanlara bakışı nedeniyle bozulduğunu ve karıştığını söylüyordu. “Bir taraftan onlardan gelişimsel olarak henüz hazır olmadıkları şeyleri yapmalarını ve sıkı ‘küçük adamlar’ olmalarını bekliyoruz—hâlbuki sadece hoşça kal kucaklaşmaları ve şefkat bekleyen küçük çocuklar bunlar. Diğer taraftan da, acımasızca ve düşüncesizce davrandıklarında, ‘Oğlan değil mi işte?’ diye geçiştiriyoruz. Onları saygı ve başkalarını gözetme gibi konulardan muaf tutuyoruz.”

Anne babaların ve öğretmenlerin konumları; okulda başarıyı yakalamak, başarısızlık kara deliğine düşmemek, düşerse de içinden çıkmak gibi konularda oğlanlara yardım etmelerini

sağlar. Aslında bu konumu sadece oğlanlar ihtiyaç duyduğunda kullanmaları gereklidir. Fakat onlara çoğunlukla, genelleyci (hepsini aynı gören) birtakım bilinçdışı varsayımlarla yaklaşırlar. Biz, oğlanlar hakkındaki bu bilinçdışı imgelere *arketip* deriz (böylece onları popüler kültürden tanıdığımız, bilinçli olarak şekillendirilmiş stereotiplerden ayırıyoruz). Oğlanlara ilişkin arketip imgeler onlar hakkındaki anlayışımızı sınırlandırır, ama oğlanlarla çalışan zeki ve iyi niyetli insanlarca, hatta anne babalar ve öğretmenlerce ne yazık ki kabul edilmişlerdir. Bu imgelerin ikisi çok yaygındır. Birinde, oğlan vahşi hayvan rolündedir (sorumlu davranış ve zeki düşünce yetisi bulunmayan, kontrolden çıkmış biri) diğesinde ise her şeyi kendine hak gören bir prens konumundadır (toplumun geri kalanıyla aynı ahlaki standartlara tabi olmayan bir fert).

Platon, MÖ 4. yüzyılda oğlanlar için “bütün vahşi hayvanlar arasında zapt edilmesi en zor olan” demişti. Bu düşüncesi popülerliğini günümüzde de koruyor. Oğlanlara yönelik bu bakış, sınıf yönetimi felsefesinde şöyle bir sorun yaratır: Eğer öğretmenler bir oğlanın enerjisini ve hareketliliğini (söz konusu varsayımlardan yola çıkarak) “vahşi” ve tehditkâr görmeye programlıysa, bizler de oğlana sert bir şekilde karşılık vermeyi, onu gereğinden fazla düzeltmeyi veya azarlamayı, hatta onu “hizaya getirmek” için fazlaca kararlı ve gaddarlık derecesinde kontrolcü olmayı meşru bir tutum gibi görürüz. Oğlanların, kendilerine kontrolcü davranılmasına verdiği en yaygın tepki ise kontrol edilmemektir—yani, zıtlaşmak ve başkaldırmaktır.

Bir oğlana her türlü hakka sahip prensmiş gibi davrandığımızda ise—yani sırf cinsiyeti veya yetenekleri sayesinde önderlik etme, başarı kazanma ve güç sahibi olma hakkı elde ettiğini varsaydığımızda—onu başkalarıyla dirayetli ve makul biçimde çalışıp yaşamayı öğrenmekten alıkoymuş oluruz. Ayrıca onu, olumsuz davranışların sonuçlarıyla yüzleşmekten esirger, başkalarına karşı eylem ve davranışlarında ise daha farklı, daha yetersiz bir ahlaki standarda tabi kılarız.

Bu ve benzeri arketipler oğlanlara verdiğimiz karşılıkları çarpıtıldığında, bunun acısını yine oğlanlar çeker. Öğretmenler veya genel okul kültürü, bir oğlanla etkileşimlerinde ondan korktuk-

larını, huzursuz olduklarını veya onun karşısında şaşkınlığa uğradıklarını ima eden tutumlar içinde bulunursa, oğlan da korkutucu olduğunu, kendisinde bir terslik bulunduğunu, hatta sevmeye layık olmadığını düşünecektir. Bu oğlanı, “yarının erkeği” olacak diye makul beklentilerden (tüm çocuklardan belediğimiz şeylerden) muaf tuttuğumuzda ise empati ve sorumluluk gibi kavramlara dair dersleri bir kenara koymuş, yerine de sorumluluktan uzak bir “her şeyi kendine hak görme” öğretisi getirmiş oluruz. Okul içinde kendini haksız saygıya mazhar olan, korkutucu veya önemsiz biri gibi gören oğlanlar bir çeşit duygusal soyutlanmaya maruz kalır ki, bu da sadece kendi korkularını, değersizlik duygularını ve her şeyi kendine hak görmekten doğan küstahça beklentilerini şiddetlendirir.

Beklentilerimizin ne kadar güçlü etkiler yaratabildiğini göz ardı etmemek gerek. Harvard’lı psikolog Robert Rosenthal ile meslektaşlarının 1960’larda yürüttüğü bir araştırma, bu güçlü etkinin sınıf ortamında nasıl ortaya çıktığını göstermiştir. Araştırma kapsamında, öğretmenlere, belli öğrencilerin eğitim yılı süresince göz alıcı entelektüel kazanımlar elde edecek “tomurcuklar” oldukları söylenmiştir. (Bu öğrencilerin karmaşık psikolojik testlerle saptandığı ifade edilmiştir.) Öğretmenlere söylenmeyen ise, testlerin uydurma, öğrencilerin de rastgele belirlenmiş olduğudur. Buna rağmen “tomurcuklar” öğretim yılını “tomurcuk olmayan” sınıf arkadaşlarından çok daha fazla entelektüel kazanım elde ederek tamamlamışlardır. Öğretmenler, sınıftaki çocukları “öğrenen bireyler” olarak gördüklerinde, hem çocukların yeteneklerine duydukları güveni hem de yüksek beklentilerini aktarabilmişlerdir. “Tomurcuk” öğrenciler de bu beklentileri karşılamışlardır.

Ne yazık ki, stereotip veya arketip imgelerimiz oğlanları umut vadeden bireyler olarak göstermez. Hatta oğlanları görmemizi toptan engeller; öğretmenleri ve diğer yetişkinleri çocukların iç dünyasını tanımaktan ve etkileşimler sırasında onlara anlamlı karşılıklar vermekten alıkoyar. Her oğlan bunu bir dereceye kadar yaşamaktadır ama okul ortamı özellikle yıkıcıdır, çünkü bir oğlanın okuldaki çoğu deneyimi, öğretmenleriyle kurduğu ilişkinin niteliğiyle şekillenir.

Oğlanların Yanlış Yorumlanan ve Yanlış Yönetilen Hareketliliği

Bir Boston banliyösündeki küçük bir özel ilkokulda kriz çanları yeni öğretim yılının yaklaşık üçüncü haftasında çalmaya başladı. Çaresiz okul müdürü, “Yardım edin! Gelmiş geçmiş *en kötü* dördüncü sınıflardan biri bu!” dedi ve hızla endişelerini sıraladı. Okul, her sınıf için tek şube açan, küçük bir kurumdu. Öğretmen görüşmelerinde öğrendik ki, ayrılan ve yeni gelen öğrencilerin değiştirdiği sayısal denge nedeniyle okulun elinde fazlasıyla oğlan ağırlıklı bir dördüncü sınıf kalmıştı: Yirmisi oğlan, altısı kız. Derslikteki gidişat daha önce hiç olmadığı kadar zıtlaşmacı görünüyordu ve kontrolü sağlamak da zaman zaman çok zorlaşıyordu. Bir öğretmen durumu açıklarken şunu söylemişti: “Öncekiler kadar *hoş* değil işte.”

Belli ki, öğretmenlerin şimdiye kadar gördüğü en kötü dördüncü sınıftı, ama sorun gerçekten *kötü* olmasında mıydı, yoksa sadece *öncekilerden farklı* olmasında mı? şikâyetleri ve endişeleri dinlerken anladık ki, *en kötü* derken kastettikleri aslında fazlasıyla “oğlan havalı” idi. Fakat ortada tehdit veya sindirme, yumruklaşma veya kırıp dökme gibi aşırı durumlar değil, on yaşındaki oğlan çocuklarının, on yaşındaki kızlara kıyasla daha yüksek hareketlilikle açığa çıkan sıradan enerjisi vardı sadece. Aslında sorunun özü tam olarak buydu: Oğlanların sayıca fazla olması sınıfa öğretmenlerin rahatını bozan yeni bir şekil vermişti. Öğrenciler de bu rahatsızlığı öğretmenlerden almış ve birbirlerine olan davranışlarına yansıtarak derslik içinde bir gerilim ve asabiyet havası yaratmışlardı.

Okullarda düzen sağlamak gerektiği bir gerçektir. Oğlanların zaman zaman zor çocuklar olabildiği ise bir başka gerçektir. Bunlar sorunlu durumlar oluşturabildiği için her eğitimci, oğlanların varlığıyla bağlantılı aksaklık ve düzensizliğe sakin ve düşünceli bir tutumla yaklaşmayı öğrenmelidir. Bir öğretmen, oğlanların fiziksel hareketliliğiyle ve sınıf işleyişini aksatmasıyla baş edebilmeli, ama bunu, söz konusu davranışları kötücül veya hayvansı olarak nitelendirmeden yapmalıdır. Zira oğlanlar için hareket, duyguları serbestçe dışarı vurma yoludur—bilhassa da

duyguların, dil becerilerine ve diğer ifade seçeneklerine fazla geldiği durumlarda.

Müzik Odasındaki Arbedede Tatsız Saldırganlık Notaları Çalınıyor

Eski bir kız okulu, karma eğitime geçtiği ilk yıl bazı sorunlar yaşamıştı. Okulun yönetici ve öğretmenleriyle bu sorunlar üzerine çalışmıştık.

Kızlar eskiden öğle arasında yemeklerini yer, sonra da geniş kafeteryada oturup sohbet ederlermiş. Fakat okula gelen ilk grup oğlanda gördüğümüz üzere, oğlanların tarzı, yemeği on dakikada yiyip dışarı çıkmaktı. Sonbaharda havalar güzelken ve dışarıda onlara göz kulak olan özel gözetmenler varken bu durum herhangi bir sorun teşkil etmedi. Kış geldiğindeyse oğlanlar spor salonuna gitmeye başladılar ama öğretmenler öğle tenefüsü nöbetini istemeyince spor salonu kapandı.

Birkaç gün sonra bir grup oğlan yemeklerini bitirir bitirmez izinsiz ve zapt edilemez şekilde okulun içinde koşturmaya başladı. Bu hareketlilik sırasında müzik odasındaki bazı enstrümanlara da zarar verdiler.

Oğlanlarla konuşmadan ve zararın boyutları hakkında doğrudan bilgi almadan önce iki felaket hikâyesi dinledik. Birini okuldaki oğlan varlığından hoşnut olmayan öğretmen ve yöneticiler, diğerini ise karma yapıyı destekleyen öğretmenler anlattı.

Mutsuz öğretmenlerin anlattığı ilk hikâyeye göre, oğlanlar zaten müzik odasını kırıp dökme isteğiyle hareket etmişlerdi ve enstrümanlardaki hasar nedeniyle okula iki bin dolarlık akortsuzluk yaratarak hedeflerine ulaşmışlardı.

İkinci hikâyede ise oğlanların kısa ama enerji veren bir yemekten sonra ebelemece oynamaya başladıkları, yanlış bir karar vererek müzik odasına doğru koşturdukları ve üç enstrümana kazara çarptıkları anlatılıyordu. Bunu anlatan öğretmenlere göre en büyük hata spor salonunun kapatılmasıydı; hikâyenin girizgâhını da zaten bu görüşle yapıyorlardı. Zira bu yanlış karardan sonra öğrencilerin (başta da oğlanların) bütün sabah oturarak

işlenen derslerde biriken enerjiyi atacak uygun alanı kalmamıştı.

Oğlanlarla da konuştuktan sonra ikinci hikâyenin daha doğru olduğunu gördük. Oğlanların davranışı kabul edilemezdi tabii ve bunun sorumluluğunu yükleneceklerdi. Ama yaptıkları kasti bir saldırganlık eylemi olmadığı gibi, anormal, antisosyal veya şiddetli psikolojik eğilimlerle dolu bir davranış da değildi. Oğlanların okuldaki varlığını negatif bir unsur olarak görmeye meyilli kişilerin zihnindeki “yıkıp döken vandal” imajının (vahşi hayvan arketipi) nasıl oluştuğunu anlamak hiç zor değil. Sonuçta her okul günü, oğlanların davranış sebeplerine dair benzer yanlış anlamalarla doludur (elbette bu yanlış anlamalar her seferinde örneğimizdeki kadar büyük ve çarpıcı olmuyor).

Bir oğlanın utanç, öfke, üzüntü gibi hislerle yaşadığı duygusal çalkantı ve bu hisleri ifade etmekte çektiği zorluk da yüksek bir hareketliliğe ve dürtüsellığe yol açabilir. Örneğin, genellikle “uslu” olan bir üçüncü sınıf öğrencisi, kickball takımıyla kaybettiği bir maçın ardından saha çitlerine tırmandığı için öğretmeninden azar işitmişti. Daha sonra, öğretmeni onu karşısına alıp olup biteni konuşmak istediğinde, utanç içindeki oğlan, o anda gözlerinin dolduğunu, fakat sınıf arkadaşlarının önünde ağlamamak için çitlere tırmanmak zorunda kaldığını söylemişti.

Kırk üç yaşındaki bir arkadaşım da küçüklüğünde kelimelerin harflerini saymak ve onları gruplara ayırmak gibi takıntılı bir alışkanlığı olduğunu anlatmıştı. Öğretmenleri, ailesi ve arkadaşları bunun tuhaf bir tavır olduğunu düşünmüşler ama onu engellemeye çalışmamışlar. Arkadaşım aslında, kızgın anlarında sınıf arkadaşlarının karşısında ağlamamak için verirmiş kendini bu oyuna, ama bunu hiçbir zaman açık etmemiş tabii. Sözcüklere yönelik etkileyici bir becerisi olan, ancak duygusal huzursuzluğunu ya da rahatlama ihtiyacını ifade etmek için onları kullanmak yerine kelimenin tam anlamıyla onların arkasına saklanan küçük bir oğlanmış işte.

Oğlanlardaki hareketlilik yanlış yorumlanıp saldırganlık veya inatçılık olarak nitelendiğinde oğlan iki kere cezalandırılmış olur: İlki “inatçı” tavrı yüzünden, ikincisi ise yaşanan ârın duygusal boyutunu irdeleme fırsatı kaçırıldığı için. Biz ise okullardaki çalışmalarımız kapsamında bunu önlemeye çalışıyoruz

ve öğretmenlerle oğlanların yanlış anlaşılma parazitinden etkilenecek iletişim kanalları bulmalarına yardımcı olan bir çeşit “gizli görev” ifa ediyoruz.

Michael ile John, Norman: Gerçek Sorunları Gizleyen Bir Negatiflik

Okullara danışmanlık verirken, okul ortamında sorun yaşayan oğlanlarla çoğunlukla görüşmemeye çalışırım. Bunun yerine öğretmenler ve anne babayla çalışmayı tercih ederim. Böylece, oğlanı bir “hasta” veya bir “problem” diye etiketlemelerini önler ve hayatındaki meseleleri anlamalarına yardımcı olurum. Benim bir oğlanla görüşmem, ne kadar nazik olursam olayım onu tetelendirebilir veya kendini kötü hissetmesine sebep olabilir. Bu etkiye “etiketleme” deniyor. Ruh sağlığı uzmanları, teşhis amacıyla çocuklarla görüşmenin gayet yalın ve potansiyel olarak negatif etkilerinin farkındalar. Etkinin gücü artık azalmıştır belki, çünkü çok fazla çocukla görüşme yapılıyor ve bolca test uygulanıyor, ama bir psikologla görüşmek zorunda olduğu söylenen her çocuk yine de belli ölçüde şaşkınlık yaşıyor ve sarsılıyor.

İkinci sınıf öğretmenlerinden biri yeni dönem başında bana geldi ve sınıfındaki bir oğlan için çarların şimdiden çalmaya başladığını hissettiğini söyledi. John okula karşı son derece olumsuz duygular besliyordu. Öğretmeniyle yaptığı daha ilk konuşmada duruşunu netleştirmişti: “Okula gelmek istemiyorum. Kimse benimle oynamıyor. Kimse beni sevmiyor.” Çocuk, yetişkinleri andıran bir grup mekanizmayı devreye sokmuştu ve bu durum öğretmeni şaşırtıyordu, çünkü söz konusu mekanizmalar son derece zıtlasmacıydı ve zamanından önce gelişmiş görünüyordu: Alaycılık, iğneleyicilik, her şeyi hor görüp bir kenara atma veya umursamazca omuz silkme bu mekanizmalardan bazılarıydı.

John bir gün sınıftaki bir oğlana aptal deyince, öğretmeni onu konuşmak için koridora çıkarmıştı. John ise meydan okurcasına, pat diye, “O gerçek bir aptal!” demişti. “Biraz akılsa her gün buraya gelmeye devam eder miydi sizce?” Ama öğretmen görüyordu ki, bu öfkeli ifadelerine karşın John, koridorda öğretme-

niyle bu yüz yüze tartışmayı yaptığı için korku da duymaktaydı.

Öğretmeniyle birlikte John'un geçmişini gözden geçirirken, oğlanın okuma becerisinin çok zayıf olduğunu fark ettim. Birinci sınıfın başında okumayı hiç sökmemiş tek öğrenci oydu ve ikinci senesinde de bu konuda sınıfın en başarısız olmayı sürdürüyordu. Kuşku yoktu ki, çocuğun okul yaşamı bir dizi travmadan ibaretti; özgüveni her gün yeniden saldırıya uğruyordu.

John'un durumu bir strateji değişikliği gerektiriyordu. Bir öğrenme engeli varmış gibi görünmüyordu ama sınıftaki diğer çocuklardan yavaş seyreden gelişimi onu geride bırakacaktı. Bu arada öğretmeni de, John'un gösterdiği çabayı gereğinden belirgin veya özgül şekilde överek onu yeter ölçüde yakınlık kurabildiği gruptan ayrı düşürmeyi ve yalnızlaştırmayı istememişti. John ders sırasında zorlanınca okumaya karşı olumsuz hisleri depreşiyordu, sonuçta kendine karşı da olumsuz hisler beslemeye başlıyordu. Bunları da eleştirel yorumlar ve isyankâr tavırlarla dışa vuruyordu. Öğretmeniyle vardığımız ortak sonuca göre, öğretmeni John'a hislerini anladığını ve günbegün gösterdiği çabayı kabul ettiğini söylemeliydi; ona bolca olumlu geribildirim vermesi gerekiyordu. Öğretmen bunları yaptı. Kısa süre sonraki görüşmemizde anlattığına göre, John'un okumak için gösterdiği çabayı övdüğünde John daha çok gülümsemeye başlıyor ve olumsuz tutumlardan uzaklaşıyordu. Bunun üzerine danışman olarak ben de konudan yavaşça sıyrıldım. John'un bir psikologla görüşmeye ihtiyacı yoktu. Bu, zaten bulanmış olan hislerini iyice karıştırdı.

John'un okuma becerilerinin gelişimi yavaş seyretti ama davranışları hem çabuk hem de çarpıcı biçimde iyileşti. John'un yavaş okuyan biri olmakla derdi yoktu; o, kendini ezik biri (bir kaybeden) olarak görmeye tahammül edemiyordu. Öğretmenin yardımıyla yetkin ve yeterli hissetmeye başlayan John, daha olumlu bir tutum geliştirdi. Başarı potansiyeline duyduğu güven arttı; sınıf arkadaşlarının başarılarıyla eksilen veya tehdit edilen biri gibi hissetmiyordu artık.

Gıyabında destek istenen bir diğer oğlan da Norman'dı. Onunla da hiç tanışmadım. İkinci sınıftaki Norman hep negatifti ve yüksek perdeden tepkiler veriyordu. Biri ona (mesela) tatilde plaja gittiğini söylese Norman hemen bağıırıyordu: "Plaj berbat bir yer!" Onunla koca bir öğretim yılı geçirecek öğretmenler tedirgindi. Ortamdaki herkes üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışan, alıngan, benmerkezci ve düşüncesiz bir oğlan olarak tanınırlardı onu. Norman'ınki gibi davranışlara anlayış göstermek gerçekten zordur. Yine de öğretmenlere şunu tavsiye ettim: Oğlana, negatif bir insan olduğunu çağırıştırarak şekilde davranmayın. Daha ziyade, oğlanı bu negatifiği "dışsallaştırmaya" (kendinden ayrı bir şey olarak tanımlamaya) yönlendirin, sonra da bu "dışarıdakine" karşı gelmeye ve onu yenmeye teşvik edin.

Bu klasik bir öyküsel terapi tekniğidir: Sorunu çocuğun içine yerleştirmek yerine dışına koyarsınız, soruna çocuktan ayrı bakarsınız ve çocukla omuz omuza verip sorunla mücadelesinde müttefiki olursunuz. Örneğin, Norman o negatif tavra büründüğünde öğretmeni, "Bakıyorum da o kötü ruh hâli yine yapışmış yakana," diyerek karşılık verecekti. Oğlan çok iyi bir gün geçirirken de öğretmeni, "O kötü ruh hâlini bugün nasıl engelledin? Onu oyuna getirmiş olmalısın. Nasıl becerdin?" diyebilirdi.

Norman hayatına ve kendine dair iyi hisler beslemek isteyen bir oğlandı. Fakat olumsuz hisleri karşısında kendini güçsüz hissetmişti. Önerdiğim yaklaşım sayesinde ise bir düşmanla savaştığını düşünmeye başladı. Bir düşmanla savaşmayı her oğlan sever ve her oğlan müttefikleri olduğunu bilmek ister. Norman'ın öğretmeni bu işten, oğlanın düşmanı hâline gelmeden sıyrılabilmişti. Oğlanı bütün öğretim yılını mahvedecek, her şeyi kendine hak gören bir prens olarak niteleme yanılısına da düşmemişti. Sözüünü ettiğimiz saldırgan yaklaşım çoğunlukla oğlanlara hastır (okullarda kızlardan çok oğlanlarda görülür). Ona maharetle ve incelikle karşılık verebilmek ise öğretmenlerin geçtiği en çetin sınavlardan biridir.

İlk sınıflarda oğlanlar kızlardan daha hareketli ve dürtüsel-dir, hatta bu yönde biyolojik bir altyapı da var görünmektedir. Buna karşın hep hatırlamalıyız ki, hareketlilik ve dürtüsellik başka etmenlerden de ileri gelir. Herhalde hepimiz çok kaygılı

olduğumuz bir ânı hatırlayabiliriz—bir laboratuvar testinin sonuçlarını beklerken, sevdiğimiz biri ameliyat olduğu sırada hastanede dört dönerken, büyük bir izleyici/dinleyici kitlesinin karşısında dururken veya çok önemli bir insanla tanışmak üzereyken duyduğumuz kaygının sinirlilik hâlinde, durmadan volta atma davranışında veya düşünmeden ağzımızdan dökülen kelimelerde nasıl ifade bulduğunu bir düşünelim. Ya da ağlayan bir bebek hayal edelim; kolunu bacağına nasıl savurup salları havada... Küçük yaşlarda beynin duygu merkezleri ile hareket kontrolü merkezi (motor korteks) arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Bebeğin hareketlerinin duygusal dünyasına açılan bir pencere olması da bu yüzdendir.⁶

Benzer ilkeler hepimizde iş başındadır. Rahatça kullanılan, gelişmiş bir sözlü ifade becerisinin dürtü kontrolünü iyileştirdiğini biliyoruz. Aynı şekilde, duyguları anlamanın, yani duyguların bilincinde olmanın ve neden belli şekilde hissettiğimizi bilmenin de benzer bir işlevi var. Ama bu duygusal bilinç ve okuryazarlık eksiğe, hislerimiz hareket veya davranış yoluyla ifade bulmaya çalışıyor.

Sözlü ifade becerisinin gelişim dönemindeki yetersizliği, kültürün “duygular hakkında konuşmaya karşı çıkan iradesi” ile bir araya gelince, oğlanların duygusal enerjisi fevri hareketlerle dışarı vurulur. Oğlanlar heyecanlandığında ve mutlu olduğunda çoğunlukla sesleri yükselir ve bedenleri devreye girer. Bağırır- lar, zıplarlar, koşarlar, birbirlerini çekiştirip iterler ve enerjiyi atarlar. Fakat devreye acı verici duygular girdiğinde, durumu toparlamak için iyi bir koşu yetmez. Fiziksel aktivite (ister koşarak turlamak, ister de duvar kaplamasını bir tekmeyle delmek) stresi bir parça azaltabilir ama kaynağını yok etmez, bu yüzden yeterli değildir. Hissi çevreleyen enerji boşaltılmıştır ama his kıpırdanmaya devam etmektedir. Hareket, buharın dışarı çıkmasını sağlar, ama duyguları pişirmekte olan tencerenin altındaki ateşi söndürmez.

Çocuğun gittiği okul kendisine uygun değilse, ayrıca normal enerjisi ve hareketleri öğretmen ve sınıf arkadaşları tarafından sürekli olumsuz karşılıklar alıyorsa, çocuk kendi içinde başarısızlık kaynaklı hisler—üzüntü, utanç, öfke—beslemeye başlar.

Bunları o fevri görüntüsünün altında tespit etmek ise zor olabilir. Duygusal baskıyı konuşarak atma imkânı bulamayan oğlanlar kendilerini genellikle sözlü veya fiziksel saldırganlık yoluyla ifade ederler, bu da başkalarıyla aralarına bir duvar çekerek, acı verici buldukları durum veya kişilerle bağlarını koparmaları (veya gerginleştirmeleri) sonucunu veren bir duygusal soyutlanmaya kadar gider. İşin kötüsü, bir oğlan davranışlarını ne kadar kötüleştirirse, öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin olumsuz tepkilerini o kadar çağırması olur.

Reçeteli Çocukluk: Bir Kültür, Bir Felsefe Meselesi

Aşırı derecede hareketli veya dikkati fazlasıyla dağınık oğlanlar yıllar boyunca çok sert bir şekilde yargılandılar. Anne babaları ve öğretmenleri tarafından sürekli olarak muhalif, tembel ya da ahlaki gelişimi kısıt diye etiketlendiler. Neyse ki, dikkat eksikliği bozukluğu (DEB) ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) teşhisleri, dikkat vermekte veya sakince oturmakta zorlanan, ayrıca başkalarının rahatlıkla kavradığı şeyleri kavramakta güçlük çeken oğlanlara daha anlayışlı ve hoşgörülü yaklaşmamızı sağlıyor.

Yıllar içinde DEB ve DEHB'den mustarip, yaşamları Ritalin ve diğer ilaçlar yoluyla dönüşüme uğrayan birçok oğlanla çalıştık. Fakat Ritalin (DEB tedavisinde en sık yazılan ilaç) kullanan oğlanların sayısı ABD'de bir milyonu geçtiğinde (sadece 1990-95 arasında üçe katlandı) anladık ki, karşımızda, oğlanları "düzeltmeye" muhtaç gören bakış açısının iyice zıvanadan çıkmış hâli duruyor. Dikkatini odaklamakta zorlanan hemen her oğlanın durumu günümüzdeki düzeltme çılgınlığı nedeniyle DEB/DEHB ile açıklanıyor ve bu açıklama oğlanlara ilaç verme rızasını (hatta hevesini) beraberinde getiriyor. Bu ilaçların tek amacı oğlanları klinik açıdan "iyileştirmek" değil, aynı zamanda onları genel olarak *daha iyi çocuklar* yapmak. Karnesinde B'den çok A olan, akşam için uçuk planlar yapmak yerine ciddiyetle geleceğini inşa etmeye odaklanan oğlanlar istiyorlar. Söylenen her şeye her zaman kulak veren, unutmak yerine aklında tutan oğlanlar...

Oğlunun "DEB'li" olduğuna dair bazı gerçek şüpheler taşıyan pek çok ebeveyn bize, "Bu durumu nasıl saptıyorsunuz?" diye soruyor. Ne de olsa, DEB/DEHB semptom listesi ile birçok anne babanın oğlu hakkında (hiç değilse ara sıra) dile getirdiği şikâyetler listesi büyük oranda örtüşüyor: "Doğru düzgün oturmuyor, devamlı kıpırdanma hâlinde, her şeyi kaybediyor, kendisiyle konuşulurken dinliyormuş gibi görünmüyor, insanların sözünü kesiyor, alanlarını ihlal ediyor, sessiz sakin oynayamıyor."⁸ Bu soruya verecek basit bir yanıt yok. Zaten bu iyi bir "ilk soru" da değil. Dikkat sorunları kendilerini genellikle tipik bir tıbbi vaka gibi göstermez. DEB suçıeği gibi değildir; soru da, "Bu hastalık onda var mı, yok mu?" olamaz. DEB'in dereceleri vardır. Ayrıca oğlanın kişiliği, zihinsel becerileri ve çevresi gibi daha pek çok etken de DEB'in çocuğa çıkaracağı güçlüğün boyutlarını belirler. İki oğlan aynı "derecede" DEB'den mustarip olabilir ama bundan bambaşka şekillerde etkileneceklerdir.

Bütün oğlanlar dikkat bozukluğu, dürtüsellik ve hiperaktivite yelpazesinin bir yerlerine bir şekilde oturur. Kızlardan fiziksel olarak daha kıpırtılı oldukları ve dürtüsel davrandıkları gerçeği, oğlanların DEHB'li gibi "görünmesine" daha çok yol açmaktadır.

Böylece, hangi oğlan sadece "oğlan," hangisi ise DEHB'li sorusuyla baş başa kalıyoruz. Yaptığımız çalışmalarda gördük ki, DEB ve DEHB, bir oğlanın iç dünyasından uzaklaşmak amacıyla kullandığımız seçeneklere bir yenisini eklemek anlamına geliyor. Çocuğun duygusal dünyasındaki daha karmaşık konuları, aile içi yetiştirme meselelerini ve öğretim usullerini tartışmayı bir kenara bırakıyoruz (bunlardan kaçıyoruz) ve hızlı çözüm vaat eden bir ilaca yöneliyoruz.

Bu tuzağa, öğretmenler ve eğitimciler kadar anne babalar da kolayca düşebiliyor. Nitekim sekiz yaşındaki Evan'ın ebeveynleri de oğullarının "dürtüsel" olduğuna inanmışlardı. Çünkü Evan satranç oynarken bazen hamleleri dikkatle irdelemiyordu! Oysa sekiz yaşındaki çoğu oğlan tam bir oyun süresince satranç tahtasının başında oturamaz bile. Oğlunun kendisine bir lamba fırlattığını ve bunun muhtemelen DEB'den kaynaklandığını söyleyen annenin durumu daha tipik bir örnek tabii. Anneye, lamba

olayında ne yaptığı sorulduğunda alınan cevap da çarpıcı: Hiçbir şey! Oğlunun davranışlarına nadiren sınır getiriyormuş. Anne daha etkin bir ebeveynlik yapmaya başlayana dek oğlanın DEB'den mustarip olup olmadığını anlamak pek mümkün değil.

Terapi gören on altı yaşındaki Mark'ın annesiyle babası, oğullarına bir DEB tetkiki yapılması için başvurmuşlardı. Çünkü oğlanın notları düşmüştü ve anneye baba da çocuğun "organizasyon becerileri" hakkında bilgi edinmek istiyordu. Mark aslında motivasyonu hayli yüksek ve başarılı bir oğlandı. Derslerine çok çalışıyordu (kimi zaman geç saate kadar). Ayrıca sporda da sivrilmek istiyordu; her gün okul çıkışında antrenman yapıyordu ve hafta sonlarında ya maçı ya da turnuvası oluyordu. Mark aynı zamanda iyi bir gitaristti ve geçenlerde birkaç arkadaşıyla bir rock grubu kurmuştu. Tahmin edebileceğiniz üzere Mark pek uyumuyordu. Ebeveynleri DEB değerlendirmesi için başvurduğunda, ancak oğlanın her gece yaklaşık sekiz saat uyuduğunu bizi gösterirlerse bu değerlendirmeyi yapacağımızı söyledik. Verilebilecek en sağduyulu mesajın bu olduğunu düşünmüştük.

Son olarak, başka psikolojik sorunlar yaşayan ama üzerine hatalı bir DEB etiketi yapıştırılmış oğlanlar var. Ebeveynler veya eğitimciler oğlanların odaklanma sorunu nedeniyle bizden sık sık DEB testi isterler, ama biz konuyu incelediğimizde oğlanların dersteki düşünce silsilesini kolayca bozacak pek çok başka etkenle karşılaşırız. Örneğin, bir oğlanın en yakın arkadaşına kısa süre önce AIDS teşhisi konmuştu. Bir başka oğlanın babası, güçlü genetik bağlantısı olan bir kanserden ölmüştü. Bir oğlan ise kendisiyle acımasızca dalga geçen öğrencilerle dolu yeni bir okulda okumaktaydı. Tabii bunlar uç örnekler, fakat DEB ile normal oğlan davranışını karşılaştırırken sorulması gereken başlıca sorulara işaret ediyorlar: (1) O yaştaki oğlandan beklentilerimiz ne olmalıdır? (2) Davranışlarının tıbbi açıklamalar dışında da akla yatkın bir izahatı var mı? "Akla yatkın" derken kastettiğimiz ise aile veya ebeveynlik bağlantılı meseleleri irdeleyen ya da çocuğun öğretmen, okuldaki kültür veya genel beklentiler açısından okula uygun olup olmadığını sorgulayan açıklamalardır.

Eski bir beysbol oyuncusu olan Mitch Williams'ın lakabı "Vahşi Şey" idi. Bir spor yazarına anlattığı üzere, çocukluğunda

hiperaktif olduğu, DEB yaşadığı söylenmiş ailesine. Ama ona ilaç vermemişler. Bunun yerine babası gidip bir çiftlik satın almış. Gerçekten de adamın bakış açısı oğluna çok yaramıştı; ona dilediği gibi hareket edebileceği bir ortam sunmuştu.

Hareketli oğlu olan her ailenin kırsala taşınması gerektiğini savunmuyoruz tabii. Çocuğu, içinde bulunduğu çevre ile bütün olarak düşünmeleri gerektiğini söylüyoruz yalnızca. En hareketli oğlanlar bile, harekete yüksek tahammül gösteren bir okulda gayet iyi okuyabilir. Buna karşın, DEB'den mustarip oğlanlar, organizasyon ve odaklanma sorunları nedeniyle "açık" sınıf ortamlarında başarılı olamamaktadır. Bu çocuklar ortamda sağlam yapılara ihtiyaç duyarlar ve onlardan ne zaman, ne yapmaları istendiğini tam olarak bilirlerse daha büyük başarı gösterirler.

Bunlar haricinde, üzerlerinde DEB veya DEHB şüphesi olsa da, kendilerini seven ve kasten kötülük yaptıklarını düşünmeyen bir öğretmenın sınıfına geçtiklerinde davranışları bir anda iyileşen oğlanlar gördük. Her gece iki veya üç saat ödev yapılmasını bekleyen çok talepkâr bir okuldan, daha ılımlı istekler sunan bir okula geçiş yaptıklarının gecesinde "normalleşen" oğlanlar tanındık.

Bazı insanların sakince oturmasını veya asgari uyaran içeren bir ortamda bile dikkatini toplamasını güçleştiren tıbbi rahatsızlıkların varlığını elbette yadsımıyoruz. Ritalin'in keşfi ve DEB için yazılan diğer ilaçlar bu insanların ve ailelerinin imdadına yetişmiştir. Ancak, her şeyin daha az kesinlik taşıdığı vakalarda (ki bunlar çoğunluktadır) görüyoruz ki, bugün DEB denenlerin çoğuna on beş, yirmi yıl önce DEB denmiyordu. Bu şekilde etiketlenen davranışların çoğu, normal oğlan davranışları yelpazesi içinde kalır. İnsanların acele bir DEB teşhisi koymadan önce durup oğlanı ve çevresini bir bütün olarak ele almasının çok önemli olduğunu düşünüyoruz.

Sonraki zorlu adım, DEB ve DEHB ile yaşayan oğlanlar için uygun kombinasyonları (okul programı, çevre, ebeveyn desteği, yapılandırma ve ilaç tedavisi kombinasyonlarını) bulmaktır. Bütün oğlanları kapsayan zorlu adım ise; oğlanların lehine işleyecek bir destek, empati, uygun yapı ve beklenti kombinasyonunu yakalamaktır. (Bu özellikle de, dikkati sınıftaki kızlardan daha

kolay dağılan, yaşadığı kafa karışıklığı ve dikkat dağınıklığı yüzünden okul ortamında en çok uyumsuzluk sorunu çeken oğlanların lehine işleyecek şekilde yapılmalıdır.)

Okul Oğlan İçin Çalıştığında Oğlan Okul İçin Çalışacaktır

Okullar, müfredatlar, derslikler ve öğretim tarzları oğlanlardaki normal hareketlilik düzeyine ve gelişim kalıplarına uygun olarak tasarlandığında, “oğlan sorunları” denen soyutlayıcı katman aradan çekilecektir. Bir oğlanın okuluna beslediği aidiyet hissi farklı olma hissinden güçlüyse, utancın, yetersizliğin ve öfkenin yarattığı yük de ortadan kalkar; çocuk artık öğrenme özgürlüğüne sahiptir.

Okullar (karma ya da değil) gösterdikleri çaba ölçüsünde bu işi ya iyi yapacaklardır ya da başarısız olacaklardır.

Okullara, oğlan gelişimine uygun öğrenme fırsatları yaratmamızı sağlayacak bir kavrayış edineceğimiz ve stratejiler belirleyeceğimiz laboratuvarlar gibi bakarsak şunlarla karşılaşırız:

Okul kültürünün oğlan katılımını desteklemesi koşuluyla, oğlanlar kendilerine sunulan her türlü akademik, sportif ve müfredat dışı etkinlik fırsatına olumlu yanıt verir. Örneğin, sadece oğlanların devam ettiği bir okulda, sanatçı, oyuncu, atlet, editör, aşçı, amigo veya çellist gibi rollerin tümünde oğlanlar yer almaktadır. Böylece, karma eğitim ortamında genellikle kızların yaşayacağı deneyimleri kucaklamaları mümkün olmuştur.

Kayda değer bir fiziksel hareket özgürlüğü tanınan oğlanlar, hayli güçlü bir irade ve disiplin geliştirebilmektedir. Yüksek davranış standartları uygulamasıyla tanınan bir okulun müdürü, ders arasındaki boş zamanlarda ve nispeten sessiz faaliyetler sırasında koşmanın, güreşmenin ve oğlan enerjisinin atıldığı diğer iyi niyetli davranışların sıklıkla görüldüğünü ve normal karşılandığını söylemişti. Aslında bir oğlan, yakaladığı her boşlukta güreşmeye başlamaz. Yine de bu müdürün, oğlanların geniş yelpazeye yayılan davranışlarını normal ve sağlıklı kabul etmesi (ve kabulünün hissedileceği bir ortam yaratması) her oğlanın yararına olmuştur.

Erkek öğretmenler ve otorite figürleri; akademik bilginliğin, profesyonel adanmanın, hem sportif hem de ahlaki önderliğin ve duygusal okuryazarlığın rol modelleridir ve oğlanlar onların varlığından büyük yarar sağlar. Erkeklerin varlığı oğlanlar üzerinde güçlü bir dinginleştirici etki yapabilir. Oğlanlar bütünüyle kabul edildiklerini, gelişimsel becerilerinin ve davranışlarının normal *olduğunu* ve başkalarının da onları bu şekilde algıladığını hissettiğinde, öğrenme deneyimine çok daha anlamlı bir şekilde katılabilmektedir.

Çoğunluğu erkeklerden oluşan kadrolara ve oğlan odaklı müfredatlara sahip kimi oğlan okulları, böylesi nitelikler sayesinde oğlanlar için bilhassa etkili öğrenme ortamları hâline gelmiştir. Ancak eğitimciler istediği sürece “oğlan dostu” ortamlar her okulda yaratılabilir. Oğlan okullarındaki ve karma okullardaki öğretmenler ile yöneticilerin bizimle paylaştığı başarı hikâyeleri, küçücük ayrıntıların bile okul ortamını oğlanlara daha uygun olacak şekilde dönüştürmeye (bu sırada oğlanların deneyim ve davranışlarını da bir dönüşümden geçirmeye) kâdir olduğunu gösteriyor.

Örneğin, bir oğlan okulunun bahçesinde öğrencilere süt ve çikolatadan müteşekkil ikindi atıştırma hakları dağıtılıyor ve buna kış ortasında bile devam ediliyor. Okul bahçesinin tercih edilmesindeki gerekçe o noktanın kampüsün merkezinde olması, ama geniş açık alan büyük oğlan gruplarının kaçınılmaz çarpışmalarının ve itiş kakışlarının etkisini de en aza indirmekte.

Zamanında bir karma anaokulu öğretmeni günün ilk iki saatini hiç şaşmadan altüst eden “idare edilmesi imkânsız oğlanlar sorunu”na getirdiği basit çözümü anlatmıştı. Bir sabah, başlangıç çemberini takiben hemen kısa bir teneffüs vermiş. Sınıf etkinliğine başlamadan önce fiziksel enerjiyi bu şekilde atmak oğlanların işini epey kolaylaştırmış. Ayrıca erkenden koşturabilmek oğlanlar kadar kızları da mutlu etmiş.

Başka öğretmenler de kendilerine uygun başka çözümler bulmuştu. Örneğin, sınıftaki oyun alanını oğlanlara daha geniş hareket alanı tanıyacak şekilde yeniden düzenlemiş veya masaları doğal hız tümseği şeklinde yerleştirerek oyuna katmış, böylece koşturan çocukları azarlamaktan kaçınabilmişlerdi.

Bir üçüncü sınıf öğretmeni de yerinde duramayan oğlanları veya kızları binadaki ufak tefek işleri halletmeye gönderdiğini söylemişti. Fiziksel yakınlığa ihtiyaç duyan öğrencileri ise masasına yakın oturtuyordu.

Bir anaokulu öğretmeni ise öğrencilerini her gün kucaklayarak karşıladığını ve bu basit eylemin en “sorunlu” ve kargaşa çıkaran oğlanlar üzerinde bile sakinleştirici ve dönüştürücü bir etki yaratabildiğini söylemişti. “İşin püf noktası, çocuğa, kendisi için önem taşıyan şeyi aktarabilmekte,” diye açıklamıştı öğretmen. “Çocuklar, kendilerine beslediğiniz duyguları seziyorlar. Bir oğlan saygı gördüğünü, sevildiğini ve kendisiyle ilgilenildiğini hissederse onunla kolayca ilişki kurarsınız. Bu soğuk, öfkeli oğlanlar ellerinizde yumuşayıverir, çünkü onların temel ihtiyaçları zaten sevmek, sayılmak ve ilgi görmektir. Oğlanlar da kızlarla aynı insani ihtiyaçlara sahiptir.”

Oğlan Enerjisinin, Oğlan Potansiyelinin Güçlüğüyle Baş Etmek

Tarih, okuldaki uyumsuzluklarıyla nam salmış büyük adamlarla doludur. Yazar Robert Payne *Mahatma Gandhi'nin Yaşamı ve Ölümü* adlı kitabında Gandhi'nin “hareketli ve gürültücü” bir öğrenci olduğunu yazmıştır. Payne'in ifadesine göre, Gandhi okul çağını “hayatının en berbat yılları” olarak tarif etmiş ve “her zaman ortalama bir öğrenci olduğunu[:] ... derslere hiç ilgi duymadığını, öğretmenleri de nadiren takdir ettiğini[:] ... hiçbir şekilde öğrenme yeteneğinin bulunmadığını ve okula hiç gitmemiş olsaydı daha başarılı olacağını” anlatmıştır.

Okuldaki oğlanların kim olduklarına ve kim olmak istediklerine saygı duymamız, ayrıca onların nezih, sevecen ve başarılı bireyler olma potansiyellerini göz önünde bulundurmamız gerekli, ama bir yandan da onlardan “daha fazlasını” ve “daha azını” istemek durumundayız. Peki, ikisini bir arada nasıl başaacağız? Okulların karşı karşıya kaldığı bilmece, her gün çözmek zorunda olduğu düğüm budur. Bu düğümü, oğlanların kızlardan “beter” olduğunu söyleyen basit bir ahlaki önermeyle veya

oğlanların vahşi olduğu ve zorla uygarlaştırılması gerektiği iddiasıyla çözmemiz olanaksızdır.

Mahallemizdeki buz pisti her yaştan ve her beceri düzeyinden patenciye açıktır. Dolayısıyla, sıradan bir Cumartesi akşamında bile ilgi çekici bir insan grubu oluşur. Buzda ebelemece (oğlanların buzda en sevdikleri oyun) oynamak yasaktır. Çok iyi bir kuraldır bu, muhteşem bir kuraldır, zira patenciler açık açık ebelemece oynarlarsa, birbirlerine doğru (veya birbirlerinden uzağa) süratle ve ani hareketlerle kayacaklar demektir. Bu da, pistte tek bir yönde kayan (kimisi daha az becerikli) pek çok patencinin düzenini bozacakları anlamına gelir. Belki zarif hareketlerini çalışmak veya sergilemek için pistin ortasını kullanan artistik patinajcılar da rahatsız edeceklerdir.

Denetçiler (patenli polislerin dengi); buzda ebelemece yasasını uygulamak, kural tanımaz davranışları kontrol etmek ve zorbaları dışarı çıkarmak için kalabalık buz pistini devriye gezirler. Fakat oğlanlar buzda ebelemece oynamaya bayılırlar ve oyuna getirilmiş yasak da yakalanmadan oynayacak kadar ustalasmaya yönelik şevklerini artırır yalnızca. Arada sırada kızlar da ebelemeceye katılır ama sakince kayan patenli kitlenin içine sinsice dalıp çıkanlar çoğunlukla oğlanlardır; aniden durduğunu, aniden hareket ettiğiniz ve yumuşak kaçışlar gerçekleştirdiğiniz bu incelikli oyundan müthiş keyif alırlar. Bazıları elbet denetçiler tarafından yakalanıp “mola” için pist dışına çıkarılır ama sonuçta buza geri dönerler; “mola” sırasında dinlenmişlerdir, üstelik hız ve beceri gerektiren bu kural dışı oyunu sürdürmekten de pek caymamışlardır.

Böyle bir “makul sınırlar içindeki isyankârlığa” sınıfta izin vermek zor olabilir ama temsil ettiği gözü pek enerji yaşam doludur. Eğer bunu hiç hissetmediyseniz çok şey kaçırmışsınız demektir. Herkes pistte hep aynı yönde kaysaydı veya izin verilen yegâne farklılık pistin ortasında hünerli ve zarif dönüşler yapmak olsaydı, dünya kısır bir yer hâline gelirdi. Buz üstünde de, okullarımız ve hayatlarımızda da biraz anarşiye, coşkulu atılganlıklara ihtiyaç var. Buna sadece oğlanlar değil, biz de gereksinim duyuyoruz.

Üçüncü Bölüm

SERT DİSİPLİNİN AĞIR BEDELLERİ

Hoyratça bir istismar ile incelikli bir istismar arasındaki fark,
bir sopanın çürüten darbeleriyle yaralanmak ile
bir okun zehirli ucuyla yaralanmak arasındaki farktır.

—Samuel Johnson

Matt'ın yatak odasındaki eşyalar on üç yaşındaki bir oğlanın en temel ihtiyaçlarıyla sınırlandırılmıştı: Yatak, masa ve sandalye. Çok sevdiği posterleri duvarlardan indirilmişti; müzik seti, oyun konsolları, çizgi roman ve dergi dizileri, dart tahtası ve elbise dolabının kapısına asılı küçük basketbol potası artık orada değildi. Bir ay önce asla yoksun kalmayacağını düşündüğü "ayrıcalıklar" da elinden alınmıştı. Yani artık okul çıkışında arkadaşlarla zaman geçirmek, akşam televizyon izlemek, keyfince bilgisayar kullanmak ve telefonda sohbet etmek yoktu. Matt kendi evinde hapiste, kilit altındaydı.

Aile içindeki iletişim de sadece temel bilgileri iletecek şekilde kuruluyordu: "Ödevini hâlâ yapmadın mı?" "Hayır." "Ne zaman yapacaksın?" "Merak etme, yapacağım, yeter ki git başımdan." Sonunda aile—anne, baba, Matt ve ablası Mary— umutsuzluk içinde psikolojik danışmanlık almaya gelmişti.

Annesi, “Çıkarılması gereken her şeyi çıkardık ama işler daha da kötüleşti,” dedi; sesi endişeli ve dermansızdı. Kollarını sıkıca göğsünde kavuşturmuş oturan, doğrudan karşıya ya da yere bakan Matt'i gözleriyle yokladı. Disiplin yolundaki bütün çabalarının başarısız olduğunu gören aile, bir değişiklik yaratabilmesi umuduyla aile terapisini denemeye karar vermişti. Fakat Matt buna tamamen kapalıydı. Kimse ondan bir bilgi ya da tepki alamayacaktı. Oğlan buraya rızası olmadan gelmişti ve duygusal dünyasını örtüp gizleyen duvarları da bu işkence son bulana dek kaldırmayacaktı.

Babası kızgın bir ifadeyle, “Yeterince pırpışladık onu. Bir arpa boyu yol aldığımız yok,” dedi. “Notları tepetaklak. Evde saygısız ve inatçı. Şimdi bir de öğreniyoruz ki, derslerini asmaya başlamış. Üstelik takıldığı oğlanlar da hep sorunlu tipler, hatta belki uyuşturucu bile kullanıyorlardır.”

Matt babasına ters bir bakış attı. Arkadaşlarından bahsedilmesi canına dokunmuştu. Sıkıtlı dişlerinin arasından, “Arkadaşlarım hakkında hiçbir şey bilmiyorsun,” dedi.

Babası da, “Sana iyiliklerinin dokunmadığını bilecek kadar biliyorum,” diyerek parladı.

“Sen daha benim hakkımda bir şey bilmiyorsun ki!” Matt'in sesi yükselmişti. “Evde bile değilsin. En azından annemin bir fikri vardır. Yaptığın tek şey eşyalarımı almak. Beni incitebileceğini zannediyorsun ama benim umurumda bile değil. Her şeyi alıp götürebilirsin. Hakikaten, neden yatağı da almıyorsun? Ben yerde uyurum.”

Mary babasını savunmak için lafa girdi: “Matt, nasıl böyle şeyler söyleyebilirsin? Babam seni umursuyor. Nasıl bu kadar kötü olabilirsin?”

“Ah, Bayan Mükemmel. Senin arkadaşın bile yok. Arayıp soranın yok. Tek bildiğin ödev yapmak. Tam bir ineksin. Tıpkı babama benziyorsun.”

Matt'in ebeveynleri bilindik bir tuzağa düşmüşlerdi. Oğlanın davranışlarını güç ve zor kullanarak kontrol etmeye çalışıyorlardı, ama bu sadece kızgın bir direnç ve daha fazla olumsuz “dışa vurma” davranışı üretiyordu.

Bir tek Matt'in annesi seanstaki çatışmanın dışında kalıyordu.

Gerçi ondaki kızgınlık ve hayal kırıklığı da zaman zaman kendini gösteriyordu ama o daha ziyade üzgündü. “Bu durum bizi resmen perişan ediyor; o çok mutsuz, dolayısıyla biz de mutsuz. Yine da ondan umudumu kesmiyorum. Kendini bir fiyasko gibi hissettiğine eminim ve yaptığımız her şey ona kendini biraz daha başarısız hissettiriyor. Bazen... benimle konuştuğu o nadir anlarda, ne kadar kötü hissettiğini görebiliyorum,” deyip ağlamaya başladı. Mary ona dokunmak için uzandı.

Matt sandalyesinden kalkıp odada yürümeye başladı. Açıkça görülüyordu ki, şöyle bir hareket etmezse o da ağlayacaktı. “Ailedeki tek başarısız insan olmak nasıl bir şey, biliyor musunuz?” dedi. “Tanrım! Buradaki herkes mükemmel. *Hiçbirinizin* okulda bir sorunu olmadı.”

Nihayet biraz açılmaya başlamıştı. Şimdi herkes Matt’in kızgınlığının altındaki üzüntüyü görebiliyordu. Kendine karşı nasıl acımasız olduğunu ve bu şekilde canını ne kadar yaktığını da. Matt’i cezalandırmak, onu aileye yeniden kazandırmayacak ya da özsaygısını yeniden inşa etmeyecekti, bu ortadaydı. Matt risk altında bir oğlandı ve uyuşturucudan ya da beladan uzak tutulabilmesi için yakın bir gözetim ile doğru belirlenmiş sınırlara ihtiyacı vardı. Anneyle babanın, Matt’in davranışlarını kontrol etme çabasıyla tırmandırdıkları güç mücadelesinden çıkabilmek için çok çaba göstermeleri gerekliydi. Cezaları artırmak bu oğlanın durumunda doğru çözüm değildi.

Sert ve haşin disiplin—bununla hem darbe içeren fiziksel cezayı hem de küçümseme, karalama, suçlama ve tehdit içeren sözlü sindirme ve korkutma eylemlerini kastediyoruz—hiçbir çocuk için doğru çözüm değildir. Hiçbir zaman da olmamıştır. Gelin görün ki, oğlanlar sert disiplinin paratoneri gibidir, onu kızlardan daha çok çekerler. Birçok ebeveyn, oğullarına (kızlarına kıyasla) çok daha sert bir disiplin uyguladığını kabul etmektedir. İkinci bölümde de gördüğümüz üzere, oğlanların sınıfa kızlardan daha fazla rahatsızlık verdiğini düşünen öğretmenler de sonuçta onlara daha sert biçimde yanıt vermeye başlar. Gerçekten de, ebeveynler ve öğretmenler kızları çoğunlukla daha gönül-

süzce, neredeyse pişmanlık duyduklarını sezdirerek disipline eder. Hatta zaman zaman, “hassas” bir kızın “bundan çok fazla etkileneceğine” dair bir kaygı da ifade ederler.

Sert disiplin sayesinde bir oğlanın erkeğe dönüşeceği farz edilir: Oğlanın şekle girebilmesi için sıkı bir işleminden geçmeye ihtiyacı vardır. Bu varsayım aslında, “oğlanlar üstü kapalı telkinleri anlamaz, istismara karşı da daha dayanıklıdır” demektir. Bu cinsiyet ayrımı, kültürlerimizdeki “oğlanların hamuru kızlarınkinden farklıdır” inancını yansıtır. Ancak, konu çocukların incinme ve öfke duyma kapasitesi olduğunda bu varsayım geçerli değildir. Kızlara ya da oğlanlara aşırı derecede kırıncı veya haksızca davranıyorsanız, fiziksel ve sözlü olarak istismar edici davranışlarınız varsa, muameleleriniz karşısında iki cinsiyetten çocuklar da sert ve kızgın savunmalar geliştirir. Diğer olasılık da travmaya uğramalarıdır. Çocukken dövölmüş, utandırılmış ve aşığılanmış erkekler bunun acısını dünyadan çıkarır.

Ceza Kültürüne Maruz Kalan Oğlanlar

Kuzey Amerika'nın Pawnee yerlileri küçük oğlanları kabilenin savaşı rollerine hazırlamak için onları sabah erkenden uyandırıp karlar içine atardı. Bugün ise oğlanları “sert erkek kılmak” için kar kütelleri yerine sert disiplin, kesin beklentiler ve reddetme/dışlama tehdidi kullanıyoruz.

Oğlanlara ve erkeklere bir “sertlik tiranlığı” dayatmaktayız. Bizim kültürümüzde bir oğlansanız, eylemlerinizin tehditkâr ya da itaatsizce görülüp yanlış yorumlanma olasılığı ve ceza ya da sert muameleye maruz kalma ihtimaliniz yan dairede oturan kızınkinden fazladır. Bir oğlan, nasıl bir sınırı ihlal etmiş olursa olsun, bir kızın göreceğinden çok daha hızlı şekilde ve çok daha sert nitelikli bir muamele görür. Gerçekten de, söz konusu sertlik, akıl ve mantığın meşru gösterebileceği düzeyin ötesindedir.

Bir erkek ile bir kadın aynı suçla itham edildiğinde de erkeklere daha sert ceza verilmektedir. Buna ABD'den bir örnek vermek gerekirse, Adalet Bakanlığı istatistikleri göstermektedir ki, cinayetten hüküm giymiş bir erkeğin ölüm cezasına çarptırılma

olasılığı, aynı cezayı almış bir kadınınkinden yirmi kat fazladır. Suç koşullarının benzer nitelikler taşıdığı hallerde de erkeklerin hapis süreleri genel olarak kadınlarınkinden uzundur.¹

Hâkimler, işledikleri kabahatler aynı olsa da ıslahevlerine kızlardan çok oğlanları göndermektedir. Örneğin, sonu ıslahevinde bitmeye en yatkın kanun ihlallerinden olan uyuşturucu bağlantılı ihlallerde, oğlanların ıslahevine gönderilme ihtimali kızlarınkinden bir buçuk kat fazladır.²

Sözünü ettiğimiz cinsiyet yanlılığı, devlet okullarında kızlar ile oğlanlara verilen cezalar arasındaki eşitsizlik üzerine yapılmış araştırmalarda da açıkça görülmektedir (elde edilen bulgular daha aşına olduğumuz ırk ayrımcılığı bağlamına yerleştirilmiş olsa da). ABD’de yirmi beş milyondan fazla çocuğu temsil eden devlet okulu yöneticilerinin katıldığı yakın tarihli bir ankette, araştırmacılar, Afrika kökenli Amerikalı oğlanların okullarda en çok dayak cezası—sert fiziksel disiplin—alan grup olduğu sonucuna ulaşmıştır. Fakat bütün etnik gruplarda, kızlardan çok oğlanların bu yöntem ile disipline edildiği görülmektedir. Afrika kökenli oğlanlara vurulması ihtimali, Afrika kökenli kızlardan 3,1 kat fazladır ve dayak yiyen her beyaz kıza karşılık da altı beyaz oğlan dayak yemektedir. Asyalı bir oğlanın dayak yeme olasılığı ise Asyalı bir kıza göre sekiz kat fazladır.^{3*}

Araştırmacılar, “dayak cezasını, popoya atılan hafif bir şaplak gibi düşünmenin yanlış bir kanıdan doğduğunu” da belirtmişlerdir. Okullardaki Dayak Cezaları ve Alternatifleri Araştırma Merkezi’ne göre dayak cezaları pek çok yerde hâlâ yasaldır ve şunları içermektedir: Yumruk ve tokat atmak, çocukların kolunu burkmak, kafalarını masaya vurmak, öğrencileri dolap veya duvar karşısında ayakta bekletmek, tekmelemek, sarsmak. Dayak cezalarında kullanılan aletler arasında anahtarlar, sopalar, değnekler, ipler, ahşap kürekler, kauçuk hortumlar, deri kayış ve kemerler, iğneler, oklar, kitaplar ve klipsli yazı altlıkları vardır.

* Türkiye verileriyle ilgilenen okurlar başlangıç olarak şu kaynaklara göz atabilirler: SHÇEK ve UNICEF Türkiye, *Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması, Özet Rapor*, 2010, <http://bit.ly/2LfPHqg> ve Bernard van Leer Vakfı, *Türkiye’de 0-8 Yaş Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, 2014, <http://bit.ly/2Ur2fhF>. (Yay. N.)

Oğlanlara verilen oranla sert ve haşin karşılık aile içinde de görülür. Bu alandaki çalışmalar, fiziksel ceza yoluyla (kızlara nazaran) daha sık disipline edilen oğlanların aynı zamanda çok daha şiddetli bir disipline maruz bırakıldığını da ileri sürmektedir. 1950'lerde (Normann Rockwell imzalı, romantik aile hayatı portresi gibi günler) yapılan anketler, ebeveynlerin yüzde doksan dokuzunun dayağa başvurduğunu göstermiştir. 1985'e gelindiğinde ise oran hâlâ yüzde doksanın üzerindedir. Cinsiyet eşitsizliği alanında yapılan bazı çalışmalar oğlanların kızlardan sadece biraz daha fazla dayak yediğini gösterse de—oğlanlar yılda 13,3 ve kızlar 11,5 kere—başka bulgular eşitsizliğin çok daha büyük olduğunu öne sürmektedir. Örneğin bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin geçmişe ilişkin anlatıları, yüzde yetmiş beş ila doksanın yediği şaplakları unutmadığını ortaya koymuştur. Kanada'nın Ontario eyaletinde on üç binden fazla insanla yapılan yakın tarihli bir anket de, oğlanların fiziksel istismara uğrama ihtimalinin kızlarınkinden yüzde elli daha fazla olduğunu göstermiştir. Bilhassa babaların, ergen oğullarına vurmaya, kızlarına vurmaktan daha yatkın olduğu görülmüştür.⁴

Dayak cezasına gelen itirazlara ve uygulanmasındaki hafif düşüşe rağmen, yetişkinlerin büyük bölümü, kontrol sağlamak veya çocuklardan—özellikle oğlanlardan—itaat talep etmek için onlara şaplak atmaya, daha şiddetli şekilde vurmaya ya da tehditkâr veya istismar edici bir dil kullanmaya devam etmektedir.

Fiziksel ceza önümüzdeki resmin yalnızca yarısı. Çünkü sert veya tehditkâr sözler de çocuk üzerinde iz bırakır. Oğlanlar bunlara da bolca maruz kalırlar. Bir çocuğa vurma fikrini aklından dahi geçirmeyen ebeveynler bile kızgın veya yılmış haldeyken, aynı oranda can yakan şeyler söylediklerini ya da cezalar verdiklerini anlattılar bize. Patronun yetişkin olduğunu göstermek için şaplak atmak, şamar atmak, diğer şekillerde vurmak veya itip kakmak çocuğun canını yakar, ama onu disipline etme veya yönlendirme amacıyla utandırarak eleştirmek, iğnelemek, küçük görmek veya diğer sözlü sindirme yollarına ve katı cezalara yönelmek de aynı şekilde can yakıcıdır.

* Türkiye'yle ilgili benzer veriler için bkz. SHÇEK ve UNICEF Türkiye, 2010, özellikle ss. 18, 20-21, 22-23. (Yay. N.)

Bir AVM'yi gezmekte olan kişilerle yapılmış çalışmada onların ailevi etkileşimlerini inceleyen araştırmacıların dikkat çektiği üzere, ebeveynler ve diğer yetişkin bakıcılar tarafından kullanılan en yaygın disiplin biçimi sözlü saldırganlık olarak öne çıkmaktadır.⁵ Burada da, oğlanlar yine kızlardan daha sert şekilde disipline edilmektedir. Ebeveyn ve öğretmenler, oğlanlar üzerinde daha sert disiplin uygulamayı fazlasıyla basit bir sebep ile meşru gösterirler: "Dikkatlerini çekiyor. Onaylanmadıkları mesajını daha açık ve yalın biçimde iletiyor, tabii bir de ilişkide kimin patron olduğunu gösteriyor."

Sert disiplin ve istismarla karşılaşan oğlanların utançla, kendinden nefret etme duygusuyla ve öfkeyle mücadele ettiğini görüyoruz. Birçok oğlan genç yaşta kendini duygusal olarak kapatıyor ve iş yaşamında, evlilikte veya aile içi ilişkilerde duygularını anlamak ve tanımlamaktan aciz bir hayat sürüyor. Derin bir utanç, üzüntü veya öfke duyan oğlanlar zaman geçtikçe bu duygulardan sıyrılıyor değillerdir. Bunu çok iyi biliyoruz, çünkü bu haldeki oğlanlar yetişkinlikte öfkeli, kaygılı ve bunalmışlı erkeklere dönüşüyorlar—biz de zaten onlarla çalışıyoruz.

Bu aşırı sert disiplin ve iletişim motifini, ayrıca oğlanların buna yanıt verirken kullandığı olumsuz ve çatışmacı tavrı, aile seanslarında ve (disiplin kuruluna taşınmış eylemlere dair danışmanlık vermeye gittiğimiz) okul ortamlarında sıkça görüyoruz. Okul veya evde oğlanlarla yaşanan sorunlara ya da oğlanların yaşadığı duygusal problemlere biraz daha yakından baktığımız hemen her seferde, aşırı ya da yanlış yönlendirilmiş disiplin, çatışmaya katkı sağlayan etken olarak karşımıza çıkıyor.

Sert Disiplin Paratoneri Olarak Oğlanlar

Klasik psikanaliz—sinemada ve çizgi filmlerde karikatürize edilen divan tipi yaklaşım—iç çatışmalarınızın, dürtülerinizin, arzularınızın ve beklenmedik öfkelerinizin en derin, en karanlık köşelerine yaptığınız keşifte size rehberlik edebilir. Bu yolla kendiniz hakkında çok şey öğrenebilirsiniz. Ancak, karanlık dürtülerinizi size gerçek anlamda gösteren, bir çocuğunuz ol-

masıdır—hakikaten, ebeveyn olmak, sizi en kontrolsüz ve nahoş dürtülerinizle bağlantıya geçirecektir. İşyerinde berbat bir gün geçirdikten, dediğim dedik bir patronla veya makul davranmayan bir eski eşle tartıştıktan, işten dönerken ömür törpüsü bir yolculuk yaptıktan sonra eve girip de oğlunuzun umursamaz kibriyle karşılaştığınızda, “ufacık” bir şey yüzünden parlattığınız kendi beş yıldızlı öfkenizi bir hatırlayın. Çoğumuz bu durumları yaşadık.

Araştırmalar; güç kullanımı içeren sert cezaların büyük oranda çocukların olumsuz fiziksel davranışları (eşyalara zarar veren davranışlar veya özkontrol kaybindan ileri gelen yola atlamak, yaşlılara vurmak gibi eylemler) tarafından tetiklendiğini göstermektedir. (Sızlanma ve uygunsuz konuşma gibi davranışlarda ise fiziksel ceza uygulanma oranı daha düşüktür.) Oğlanlar bu yoğun eylem hâline kızlardan daha çok girdiği ve onlardan daha yavaş olgunlaştığı için, özkontrolleri de daha az olma eğilimindedir. Sonuçta oğlanlar, beklentileri, kuralları ve riayet taleplerini sanki umursamıyormuş gibi görünürler. Bu da en iyi niyetli ebeveyni bile uçlara iter.

Dört ila on yaş arasında çocukları olan ebeveynlerle yapılan bir ankette, fiziksel cezanın en çok “yüksek uyarılmaya bağlı ihlallerde” (örneğin, değerli bir şeyi kırmak veya dikkatsizce yola atlamak) kullanıldığı görülmüştür. “Normal” ebeveynlerden oluşan bu grup, çocuklarını fiziksel olarak istismar ettiği için *tedavi gören* ebeveynler grubuyla karşılaştırıldığında ise ortaya çıkmıştır ki, normal ebeveynler de bu yüksek hareketlilik durumlarında istismarcı ebeveynler kadar sert cezalara başvurabilmektedir.⁶

Michael ile Nick: Bir “Baş Belasının” İçindeki Belayı Bulmak

Nick, sınıfındaki bütün oğlanlardan daha sık ceza etütlerine kalmaktaydı. Nick'in davranışlarının müdürde yarattığı rahatsızlık, çocuğun sorunlarını anlatışında ifade buluyordu: “Dokuzuncu sınıfa gidiyor ama yedinci sınıf öğrencisi gibi davranıyor. Kızlara ne kadar çirkin davrandığına dair bir sürü şikâyet aldık.

Bir süre bunun sistematik bir cinsel taciz vakası olduğunu düşündük ama Nick aslında herkesi inanılmaz biçimde rahatsız ediyor. Ufak tefek bir çocuk; kızlar da dalga geçiyormuş. O ise bununla nasıl baş edeceğini bilmediği için karşılık olarak onların vücutları hakkında ileri geri konuşmuş. Hem küçük kuralları da diğer oğlanlardan daha fazla ihlal ediyor. Onu okul servisinden üç haftalığına uzaklaştırmak zorunda kaldık. Geçen hafta, başka bir oğlanın defter ve kitaplarının üstüne su döktü; okuldan bir gün uzaklaştırdık. Nick'le sayısız kez konuştum. Hepsinde de pişman olduğunu söyleyip daha iyi davranacağına söz veriyor ama bir hafta geçmeden yine aynı şey..."

"Niçin bir psikoloğu görmesini istiyorsunuz?" diye yanıt verdim. "Herhangi bir şey yapabileceğimden emin değilim. Sizin yapmadığınız ne yapabilirim? Eğer gerçekten olgunlaşmamışsa, gelişimini beklemek zorundayız. Okuma yazması sınıf düzeyinde mi?"

"Öğrenci olarak biraz istikrarsız ve dikkatsiz, ama çok zeki. Notları yeterli. Sadece, acaba başka bir sorun mu yaşıyor diye merak ediyorum. Yaptığımız konuşmalarda hiçbir yanıtı ulaşamadım."

Nick beni görmeye kendi isteğiyle değil de müdürün talebiyle gelmiş olsa bile görüşmeden kaçmaya çalışmadı. Çoğu çocuk gibi randevuyu unutmaması için birkaç kez hatırlatma yapmamıza da gerek kalmadı. Ofisime geldi ve ferah bir çehre ve memnun etme isteğiyle, saygılı biçimde karşıma oturdu.

"Müdür niçin beni görmeni istedi?"

"Bilmiyorum. Sanırım geçen haftaki... su meselesiyle ilgili."

"Nedir o mesele?"

"Geçen gün su savaşı yaptık, bir çocuğun kitaplarını ıslattım. Öğretmene şikâyet etti, öğretmen de küplere bindi."

"Gerçekten su savaşı mıydı? Öbür oğlan da su fırlattı mı?"

"Hayır, o bana... Yani bir şey söyledi işte, ben de sinirlendim. Elimde de püskürtme ağızlı şişelerden vardı, suyu çocuğa püskürttüm ama... eşyalarına geldi. Çok önemli bir olay değil. Biraz bekleseydi her şey kururdu."

"Müdür bu mesele yüzünden uzaklaştırıldığını söyledi."

"Evet."

"Ebeveynlerin ne tepki verdi?"

"Annemin tepkisi o kadar kötü değildi, en azından servis ol-
yındaki gibi olmadı ama babam epey kızdı."

"Servis olayında ne yapmıştı?"

"Sabahları beni okula götürüp akşam almak zorunda kaldığı
için siniri burnundaydı."

"Müdür onları ilk kez o olayda aramamıştı, değil mi?"

"Hayır. Durduk yerde kendi kendini dolduruşa getiriyor."

"Peki, hayatın bu günlerde nasıl gidiyor, biraz ondan bahse-
der misin? Annenle babandan bahset. Hayatında büyük bir de-
ğişiklik oldu mu? Kızgın olduğun bir şey mi var diye merak edi-
yorum. Bu okuldan nefret mi ediyorsun? Buradan çıkıp gitmek
ister miydin?"

Nick'in hikâyesi nihayet su yüzüne çıkıyor. Babası son bir bu-
çuk yıldır iş seyahatleri yapmaya başlamış, eskiden yarı zamanlı
çalışan annesi ise tam zamanlı ve yoğun bir işe geçmiş; dolayı-
sıyla artık öğleden sonraları Nick döndüğünde evde olmuyor.
Ebeveynleri bu değişikliğin Nick'i nasıl etkileyeceğini sorgula-
mışlar ama aynı zamanda hoşuna gidebileceğini de düşünmüş-
ler; ne de olsa şimdi dokuzuncu sınıfa gidiyormuş ve daha fazla
özgürlük istiyor olabilirmiş. Konuyu masaya yatırdıklarında,
okul dönüşü evde yalnız takılma fikri ilk başta Nick'in aklına
yatmış. Hatta dışarıdan ne çok yemek isteyeceklerini konuşup
şakalaşmışlar. Babası yoldayken onunla iletişimini elektronik
posta yoluyla sürdürmeye çalışmış.

Bunlara rağmen sorunlar birikmiş. Nick ödev teslim tarihle-
rini geçirmeye başlamış. Bir hafta içinde üç kere ebeveynlerine
haber vermeden arkadaşlarının evine gitmiş (oysa annesi iş ye-
rine telefon edip haber vermesini açıkça tembihlemiş). Her gün
yeni bir dram yaşanmış, Nick'in annesi de o ünlü sabırını ve işi
şakaya vurup idare etme eğilimini kaybetmeye başlamış. Oğluna
hayatında olmadığı kadar çok bağıırıyormuş. Nick yaşındaki bir
oğlanın, babasından daha fazla rehberlik görmesi gerektiğini
düşünüyormuş; bunu da, hem özel olarak hem de Nick'in ya-
nında kocasıyla paylaşmış.

Nick'e anne babasının evliliği konusunda endişelenip endişe-
lenmediğini sordum.

"Yok ya... Pek değil. Sanırım annem babama artık daha çok kızıyor."

"Seyahatler yüzünden mi?"

"Sanırım."

"Boşanacaklar diye endişeleniyor musun?"

Nick bana, içini görmemem gereken bir çekmeceyi açmışım gibi bakıyor.

"Hayır... Bilmiyorum... Belki biraz."

"Olup bitenler bu sene okulda yaşadığın sıkıntılar yüzünden kısmen senin hatan olabilir diye mi endişeleniyorsun?"

Suskunluk.

"Tam olarak böyle düşünmemiştim, ama belki de..."

"Babanı görmeyi özlüyor musun? Öğleden sonraları anneni mi özlüyorsun?"

"Yani... artık eskisi gibi değil işler."

Böylece psikologların uzmanlık alanına giren sorulara yöneliyorum—eğitimcilerin de sorabileceği ama çoğunlukla sormadığı, sorduğunda da oğlanların cevap vermediği türden sorular. (Aslında oğlanlar bazen cevap verirler ama bu sefer de kullandıkları üslup yetişkini başka sorular sormaktan caydırır.) Nick'in bu hâlleri toyluğuna bağlanıyordu ama onu toy diye etiketlemek ve ıskartaya çıkarmak Nick ve etrafındakilerin yaşadığı önemli meseleleri görmezden gelmek olur. Eğer dokuzuncu sınıftaki en rahatsız edici çocuk bir kız olsaydı, herkes bu kızın kafasında dönenleri bilmek isterdi. Ama en rahatsız edici çocuk oğlan olduğunda çoğu kişi, "Tanrım, ne gıcık bir çocuk. Biraz disipline ihtiyacı var," deyip geçiyor. Birçok yetişkin, oğlan davranışının ardındaki sebepleri yeterince merak etmiyor. Onları cezalandırmaya gönlü el vermeyen yetişkinlere ise nadiren rastlanıyor.

Okulda da Evde de Sinir Hoplatan Oğlan Hareketliliği

Oğlanların okul ortamıyla çatışmasına sebep olan çığ enerji ve hareketlilik evde de benzer bir gerginlik yaratır. Yeni yürüyen

bir çocuk yola fırlar; küçük bir oğlan başka bir çocuğa çarpar ya da evin içinde umursamazca koşturarak bir şeylere zarar verir; bir ergen ev kurallarını yok sayar veya ebeveyn beklentilerine başkaldırır... Oğlan ortalıkta özgürce dolanabilecek yaşa geldiğinde ebeveynliğin doğası birçok anne baba için değişir ve kimin hâkim olacağını belirlemek için verilen bir mücadeleye dönüşür.

Günlerini maymunlarla geçiren bir primat araştırmacısı, zamanında espriyle karışık bu oğlan hareketliliğinden söz etmişti ve akşam işten eve döndüğünde yerinde durmayı bilmeyen üç oğluna bakıp evde mi yoksa hâlâ laboratuvarda mı olduğunu karıştırdığını anlatmıştı.

Dört küçük oğlan babası bir adam ise banyoda geçen şama-talı bir anıyı özellikle unutmamıştı. Üç ve beş yaşlarındaki oğlanlar küvette ciyak ciyak bağırıp çığlıklar atarken küvetin içinde ve dışında bir "metcezir dalgası" yaratıyor, yedi ve dokuz yaşındakilerse yine banyoda birbirlerini kovalayıp havlularla çıplak popolarına vuruyorlarmış. Kendisi ve eşi derin bir nefes alıp tam arbedenin içine girecekleri sırada adam birden durmuş ve şakayla karışık şunu söylemiş: "Bu manzaraya iyi bak, çünkü gün gelecek özleyeceksin."

Çoğu ebeveyn bu coşkunun değerini bilmez; onu rahatsız edici, duyarsızca ve kaba bulur. Zamanında bir baba, "Şımarık, saygısız çocuklar görmekten bıktım. Bu işi ciddiye aldığınızı onlara göstermelisiniz," şeklinde bir görüş belirtmişti. Bir başkası da, "Şaplak atmak kötülenmeye başladı ama bence en üstün silahın sizde olduğunu oğlanlara öğretmek zorundasınız," demişti.

Bir annenin gazetedeki tavsiye köşesine yolladığı dokunaklı yazı ise disiplin açmazını çok iyi tarif ediyordu: "Ne yapacağımı şaşırmış durumdayım. Bekârım, on beş yaşında ikiz oğullarım var. Beni delirtiyorlar. Okulda yeterli çaba göstermedikleri gibi evde de bana yardım etmiyorlar. Başlarının etini yedim ve sesim kısılana kadar bağırdım, olmadı. Parasını karşılayabileceğimi bilsem onları askeri okula gönderirim."'

Bazı ebeveynler, ya ruh sağlığını korumak amacıyla ya da doğru olanı yaptığını düşündüğü için, disiplini, güç mesajlarını taşıyacak biçimde masaya indirilen bir tokmak gibi kullanır: Kim güçlü, kim güçsüz; kim büyük, kim küçük; beysbol toplarının

delik deşik ettiği garaj kapısının parasını kim ödüyor, kim kapıyı delik deşik ediyor...

Şiddetin, tükenmiş bir zihnin ürünü olduğu söylenir. Bu önermenin hem ebeveynler hem de çocuklar açısından son derece geçerli olduğunu görüyoruz. Nick'in durumunda olduğu gibi, oğlanlar, hislerini paylaşmalarını sağlayacak, ayrıca duyumsadıkları soyutlanma ile korkunun bir kısmından kurtulmalarına olanak tanıyacak ifade rahatlığını geliştirmemişlerse duygusal olarak tükenirler. "Durum hakkında konuşamazlar" çünkü bunu nasıl yapacaklarını bilmezler. Onun yerine, hislerini hareketlerle açığa vururlar. Ama bu da sadece öğretmenin ya da ebeveynin sinirini biraz daha bozmaya yarar.

Araştırmalar, sert disiplin uygulamasının ebeveynler stresliken önemli bir miktarda arttığına işaret etmektedir ve bu hiç şaşırtıcı değildir. Örneğin, Büyük Buhran döneminde ailelerle yapılan çalışmalar, geçim sıkıntısının özellikle babaların sırtına bindiğini, yarattığı sonuçlardan birinin de sert disiplin yöntemleri — kırbaçlamak ya da vurmak — olduğunu ortaya koymuştur. Bu sert disiplinin ise çocukların öfkeli ve misilleme amaçlı davranışlarıyla bağlantılı olduğu saptanmıştır.⁸ Kıt kaynağa sahip olmanın yarattığı stres erkekleri asabi hâle getirmiş, onlar da bunun acısını çocuklarından çıkarmışlardır. Karşılığında çocuklar da asabileşmiş, hatta ebeveyni daha da çıldırtabilen taşkınlıklarda bulunmuştur. Maddiyat, sağlık ya da aile bağlantılı endişeler ebeveynlerin duygusal stresinin hâlâ en büyük kaynağıdır. Terapiye gelen anne babalar, ebeveyn olarak olumsuz tepkiler verdiklerinden bahsettiklerinde, hemen her zaman stresin de bunda bir etken olduğunu görürüz. Kısacası, ebeveynler kendi ağır yüklerini taşımaya çalışırken, bunun acısını çoğunlukla kendi çocuklarından çıkarırlar.

Zaman zaman hepimiz yoruluyoruz, güçlükler altında ezildiğimizi hissediyoruz ve öfkeleniyoruz. Bir oğlanın "kusursuz olmayan" davranışlarının temelinde çoğunlukla bu yatmaktadır; ebeveynin "kusursuz olmayan" tepkisinin merkezinde de yine aynı şey vardır.

Korku, Öfke ve Zayıf Vicdan Dersleri

Dört yaşında bir oğlanın annesi bize, “‘Dayakçı bir anne’ olmak istemiyorum,” demişti. “Fakat bazen oğlumun dikkatini çekmek ve ciddi olduğumu göstermek için tek yol buymuş gibi görünüyor.” Arabayla kreşten eve dönerken yaşadıkları tipik bir olayı anlatmıştı: Oğlan yolcu koltuğunda oturuyormuş. “Nedense, gerçekten yüksek sesle konuşuyordu. Ondan sessiz olmasını istedim ama o sesini daha da yükseltti. Bir süre sonra bağırabileceği kadar bağırırmaya başladı. Durması için ben de ona bağırdım, ama beni duymazdan gelmeye devam etti. Beni gerçekten delirtiyordu. Sonunda ona doğru eğildim ve bir şaplak attım. Hemen sessizleşti.”

Şamar ya da şaplak çocuğu anında durdurabilir şüphesiz. Küçük bir oğlanın poposuna şaplak atarsanız “yaramazlık yapmaktan” genellikle vazgeçer ama bu basit çözüm uzun vadede işe yaramayacaktır.

Yetişkinin güç kullanarak bir zorlamada bulunması veya ceza uygulaması oğlanların tutum ve davranışlarındaki merkezî duygusal bileşeni göz ardı eder. Bu güç kullanımı, kurulmaya çalışılan bağlantıyı da ebediyen kaybetmektir. Sorumluluk duygusuyla gerçekleştirilecek ahlaki davranışları öğretmek yerine sert disiplin uyguladığımızda, “öğretmeye uygun ân”ları kaçıırız. (O anlar, oğlanların eylemleri üzerine düşünmesine ve daha iyi yöntemler bulmasına yardım etmemizi sağlayacak fırsatlardır.) Şunu hiç unutmamak gerekli ki, bir oğlanın disiplini deneyimleme biçimi, onun vicdanını şekillendiren (olumlu ya da olumsuz) etkiler yaratacaktır.

Yetişkinler bu baskıcı ve güç odaklı yaklaşımları kullandığında, küçük oğlanlar arasında bile disiplinin ters tepme olasılığının arttığını görmekteyiz: Oğlan misilleme yapmak için saldırgan bir tepki gösterecektir. Aslında oğlan olumsuz davranışı bıraktığında ebeveyn de olayın bittiğini düşünebilir. Fakat oğlan haksız yere aşağılandığını ya da utandırıldığını düşünüyorsa, kendi hislerini çözümleyene kadar çatışma onun için canlı kalacaktır. Bu, saatler, günler ya da daha uzun süreler alabilir. Sert disiplinin şiddeti zaman içinde artar. Bir süre sonra da ilişkiyi

(tarafların daha güçlü silahı geliştirmek için rekabet ettikleri) bir silahlanma yarışına dönüştürür.

Sert disipline maruz kalan çocuk, ebeveynin kurallarına ve değerlerine direnip işin sadece “sert” tarafını öğrenecektir. Bu da disiplinin asıl amacına—çocuğu sorumluluk duygusuyla şekillenen davranışlara yöneltme amacına—terstir.

Haşince uygulanan bu sert disiplin, kişinin içindeki kontrol mekanizmalarını geliştirmez, daha ziyade disiplinin dış güçlerden—ebeveynlerden, müdürlerden, polislerden, mahkemelerden—doğduğu fikrini pekiştirir. Oğlanın daha iyi kararlar almasını da sağlamaz; aksine, onu sorumluluk duygusuyla biçimlenmiş ahlaki davranışlarda bulunmaktan uzaklaştırır ve ilişkilerinde duygusal sınırlar çizip bunlara uygun hareket etmesini sağlayacak değerleri içselleştirmekten—ve empati, saygı ve mantık derslerini öğrenmekten—alıkoyar. Bu kayıp halkalar vicdan zincirini zayıflatır.

Nasıl öğrendiğimiz ve hatırladığımız üzerine çalışan bilimciler, vicdan gelişiminde rol oynayan iki öğrenme biçimi tanımlar: Anlamsal (semantik) öğrenme ve anısal (epizodik) öğrenme.⁹

Anlamsal öğrenme, bir deneyim yoluyla veya bir ders, açıklama ya da yönerge gibi bilgilendirici kaynaklar üzerinden gerçekleşen, kural temelli öğrenmedir. Bu, okulda yoğun olarak kullanılan öğrenme biçimidir.

Anısal öğrenme ise yüksek oranda duysaldır. Bu öğrenme gerçekleştiğinde deneyimi hep sesi, hissi, tadı, kokusu veya görsel imgeleri üzerinden hatırlarız. Bir çocukla kurabiye pişirerek sakın bir öğleden sonra geçiriyorsanız, çocuk kurabiye'nin tarifinden veya pişirme işleminden ziyade, fırından çıkan ısının mutfak penceresini nasıl buğulandırıldığını ya da kurabiye'lerin kokusunu, tadını ve ellerinde bıraktığı hissi hatırlayacaktır.

Duygusal travma yaratan anılar da bu şekilde işlenir. Fiziksel veya cinsel istismar kurbanları ile felaketlerden sağ kurtulan insanlar, travmayı çevreleyen olayların duygusal öğelerine ilişkin son derece canlı anılara sahiptir—olayla ilişkilenen görsel imgeler ve kokular, dokular, ışıık, sesler vb.

Otuz altı yaşında bir adam erken çocuklukta kardeşiyle birlikte dedesinden yedikleri dayağı anlatmıştı: “Hatamız neydi,

hatırlamıyorum,” dedi. “Ama epey kötü bir şey olmalıydı. Kemeri çıkarp bizi kovaladı. Kaçmaya çalıştık ama bizi odamda köşeye sıkıştırdı. Kardeşimin yatağın altına girmeye çalıştığını ânu hâlâ görebiliyorum. Dün gibi. Bize çok vurduğunu sanmıyorum. Açıkçası canımız fazlaca yarmış mıydı, onu bile hatırlamıyorum. Sadece korkudan küçük dilimi yuttuğumu hatırlıyorum.”

Bir çocuğun gözünde ebeveynin muazzam bir gücü vardır. Cüsse ve zekâ olarak çocukların üzerinde ulu dağlar gibi yükseliriz. Onların gözünde birer deviz, inanılmaz biçimde yetkiniz ve dünyalarına hükmetmekteyiz. Üç metre uzunluğunda öfkeli bir adamla karşılaştığınızı hayal edin, çocukların bu cüsse farkı karşısında nasıl hissettiğine dair bir fikriniz olur. Bizler aniden patlayıp çocuğu otuz saniye haşladıktan sonra sakince ve hiçbir şey olmamış gibi telefona cevap verebiliriz. Ama bir çocuk için (özellikle de küçük bir çocuk için) o öfke tüm evrende gümbürdemeye devam eder.

Çocuk, cüssemiz ve sahip olduğumuz güç karşısında kendini küçük ve kuvvetsiz hissetmekle kalmaz, yetişkin davranışının ardında ne yattığını anlayacak bakış açısı ve hayat deneyiminden yoksun olduğu için bir dezavantaj daha yaşar. Çocuklar yetişkinlerden çok kolay korkar ve yetişkinlerin söylediklerine (öfke anlarında ağızdan çıkan yıkıcı ve mantıksız ifadelere bile) çok ama çok uzun bir süre inanırlar. Çocuğunuz, geçirdiğiniz kötü bir gün yüzünden gergin olduğunuzu anlayamayabilir. Gördüğü şey yalnızca, sizi mutsuz ettiğı ve içinizde hoşnutsuzluk yarattığıdır.

Sert disiplin yöntemleri şiddetli deneyimler oldukları için anısal hafızada iz bırakırlar. Dolayısıyla, bir çocuk yaptığı ya da söylediğı bir şey yüzünden mi cezalandırıldığını tam hatırlamayabilir, ama nerede olduğu, ne kadar korkmuş hissettiğı ve ebeveynin öfke veya tiksınmeyle çarpılan yüzünün ne hale geldiğı hafızasında daima canlı kalır. Yetişkinin aktarmaya çalıştığı dersi içselleştirmesi ise çok düşük bir ihtimaldir; hele de bu ders, “Başkalarına karşı nazik olmak ve onlara vurmamak önemlidir” gibi genel bir kuralı içeriyorsa...

Dört yaşındaki bir oğlana sussun diye vurmak onu ürkütür. Veya utarup gözyaşlarına boğulmasına ya da mutlak bir sessiz-

liğe gömülmesine yol açar. Disiplin uygulayan kişinin o andaki geçici kazancı ne olursa olsun, oğlanın aldığı utanç ve öfke dersi kalıcı olacaktır.

Dan ile Chuck: Kırkında Bile Yeterince İyi Değil

Chuck yine her zaman tercih ettiği sandalyeye oturuyor. Hasır oturaklı, düz tahta arkalıklı bu sandalye, ofisimde oturabileceği en rahatsız yer.

Bana geçmişini anlatıyor: “Sanırım benim hayatım da çoğu insanunki gibiydi. Ben büyürken babam hep çalışıyordu. Sonunda da çok başarılı oldu. Küçük bir tamirci dükkânıyla başladı—tek göz bir yerdı işte. Şimdi bir zincire dönüştü ama çoğunlukla sadece yağ değiştiriyorlar. Dükkân sayısı artık ona çıkmıştır herhalde. Daha geçenlerde Worcester’de bir yenisini daha açtı. Kendini bir hayli zorlar. Bir sürü parası var ama yavaşlamak istemiyor gibi. Annem bir gün kalp krizi geçireceğinden emin.”

“Onunla çalışmayı düşündün mü hiç?”

“Onun için mi demek istiyorsunuz? Düşündüm tabii. Kız kardeşimle dükkânda çalışırdık hep. Ben yerleri süpürürdüm, tamircilere parça getirirdim, ne gelirse işte. Tamircilerden biri arada bir motordan yağ çekmeme falan izin verirdi. Bir çocuk için havalı iş. Adamlar hep kir pas içindeydi. Onlarla takılmak, on beş saniyede falan pisliğe ve yağa bulanmak demekti. Oğlan cenneti. Kız kardeşim dosyalama yapar ya da telefonlara bakardı. O hâlâ babam için çalışıyor; bütün satın almalara, alacak-verecek hesaplarına falan o bakıyor. İşinde iyi.”

“Niçin o yapabildi de, sen yapamadın?”

“Onlar daha iyi anlaşıyorlar. Ben işleri hep batırıyordum. Babam da bana bağırıyordu, bazen çalışanların karşısında... Benim çok el bebek gül bebek olduğumu düşünmelerini istemiyordu herhalde. Kendi işini kurmanın onun için ne kadar zorlu bir süreç olduğunu şimdi şimdi anlıyorum. Yoksulluk içinde büyümüş, dükkânı açabilmek için her şeyini riske atmış. Harp hâlindeydi sanki ve her zaman da kırmızı alarmdaydı. Yani, küçücük bir hata yapsa, rakiplerinden biri gelip onu öldürecekmiş

gibi. Belki de haklıydı. Bilmiyorum. Sanırım kafasında beni işin başına geçirmeyi hesaplıyordu, yani aynı kafa yapısına girmek zorundaydım. Ama sadece bir çocuktum ben!”

“Çalışırken sana bağırdığı belli bir olay hatırlıyor musun?”

“Elbette, hem de dün gibi. Lise birin bittiği yazdı, envanter çıkarılmasına yardım etmeme izin vermişti. O zamanlar iki ya da üç dükkânı vardı, takip edilmesi gereken de bir dolu iş... Sanıyorum, devamlı bir ‘fazla mı envanter biriktiriyorum, yoksa yetersiz mi?’ endişesi yaşıyordu. Her neyse, envanter çıkarmak zaten inanılmaz sıkıcı bir iştir. Oturup, kaç kutu 10W40 var, 10W30’dan kaç tane kalmış, onu hesaplarsınız. Sonra belki bir de ampulleri falan sayarsınız. Sanırım odaklanmak benim için zordu. Kaldığım yeri devamlı unutup baştan başlıyordum. Hava trafik kontrolörlüğüne heves etmediğim isabet olmuş. Neyse, bütün gün bu hesaplamaları yapıp duruyordum. Arada bir de elemanlardan biriyle sigara içmek için dükkânın arkasına kaçıyordum. Muhtemelen on dokuz yaşındaydı ve motosikletini oraya park ediyordu. Ona motoru ve nasıl çalıştığı hakkında milyonlarca soru sorardım. Öyle bir motora sahip olmaktan başka istediğim hiçbir şey yoktu dünyada.

“Her neyse... Sonra bir gün babam beni kontrol etmeye geldi ve arkada olduğumu gördü. Sigara içtiğimi de görmüş müdür bilmiyorum ama görmüştür herhalde... Envanter hesaplarımı kontrol etmiş ve hiç de olması gerektiği gibi değilmiş. Akabinde tabii parçaların para olduğunu, kutuların içinde ampul değil beş dolarlık faturalar bulunduğunu anlatan nutku başladı. Epey kızmıştı. Belki de işler kötüydü. Bilmiyorum. Sonra, ‘Büyük bir adam olduğunu mu zannediyorsun? Daha sayı bile sayamıyorken hayatının nereye varacağını sanıyorsun? Şimdi işinin başına dön ve yeniden yap—ve bu defa doğru yap!’ gibi bir şey söyledi. Sonra da, elindeki panoyla kalçama vurdu.”

Konuşmamız devam ettikçe, bunun münferit bir olay olmadığını anladım.

“Bütün notlarım B ise onlar A almamı istiyordu. Bütün notlarımı A yaptığımda ise onlar atladığım başka bir şeye takılıyordu. Dolayısıyla ne mi hatırlıyorum? Çoğu zaman endişeli olduğumu hatırlıyorum. Yaptığım şeyleri örtbas edecek yollar aradığımı ya

da onlar hakkında yalan söylediğimi hatırlıyorum. Ortaokuldayken öğretmenler eve annemle babamın imzalaması gereken notlar ya da uyarı kâğıtları gönderirdi. Babamın taklidi kolay bir imzası vardı. Ben de bolca çalışıp gayet iyi taklit eder hâle geldim. Gerçi bir keresinde fena yakalanıp azarı yemiştım ama bu taklit işiyle epey bir şeyden yırttım. Fakat saklanmak için çok zaman harcadım. Çoğunlukla korkuyordum ancak kendimi düzeltmek için uğraştığımı da hatırlıyorum. Genellikle her Eylül, 'Bu sene farklı olacak,' diye bir ant içerdim: 'Bu sefer notlarımı iyileştireceğim, öğretmene ters gitmeyeceğim, evdeki kurallara uyacağım.'

"En fazla bir ay sürerdi, sonra muhakkak bir şey olurdu ve ben ödevlerimi yapmayı bırakırdım, teneffüslerde çocukları döverdim, sonum da yine bir ceza almak olurdu. Sonra da, 'Lanet olsun, hiçbir şeye değmez. Bu işi becermem, okulu *halletmem* ve annemle babamı memnun etmem mümkün değil!' derdim. Bir ihtimal Noel'de kendime bir şans daha verirdim ama işler hiçbir zaman düşündüğüm gibi gitmedi. Bazen kilisede Tanrı'yla anlaşma yapardım ve daha iyisini yapacağıma söz verirdim. Sonra her şeyi tekrar batırırdım ve hiçbir önemi olmadığına karar verirdim. Nasıl olsa cehenneme gidecektim.

"Oradan uzaklaşmanın ne kadar güzel bir duygu olduğunu da hatırlıyorum. Eğer geceyi bir arkadaşın evinde geçiriyordusam, annemin veya babamın bana herhangi bir şey yüzünden bağıracağını düşünüp endişelenmeme gerek yok demekti. Ancak, bu da başımı belaya soktu. Kendi sınıfımdaki bütün çocuklardan erken içmeye başladım. Bir çeşit tatil gibi oluyordu, bir rahatlıktı. Tabii yakalanana kadar. Sanki babam çoğu zaman şişenin dibini görmezmiş gibi... Beni ilk yakaladığında ceza olarak arka bahçemizdeki zehirli sarmaşığı temizlemek zorunda kalmıştım. Neredeyse bir haftamı almıştı. Bitirdiğimde, sarmaşığa boğulmuştum. Bunun için babama çok öfkelen dim ama hak ettiğimi de düşünüyordum. Sürekli tahrik ediliyor gibiydim. Durmadan bir şeyler yapıyordum. Bunlar bazen içmek gibi aptalca şeylerdi, bazen de kardeşime ve okuldaki bir ineğe sataşmak gibi zalimce şeyler. Sanırım böyle davranmamak gerektiğini düşünebilmem gerekiyordu ama düşünmüyordum işte."

Chuck çocukluğunu ve ergenliğini sözlü biçimde hırpalanarak, küçük düşürölerek ve bazen de dayak yiyerek geçirmişti. Babası, başarısızlıklarını yüzüne vurmak için yakaladığı hiçbir fırsatı kaçırmamıştı. Muhtemelen bir yerlerde iltifat aldığı da olmuştu ama Chuck hiçbirini hatırlayamıyordu. Bir bakıma, kafası artık babasının “bir savaş alanıdır hayat” mantığıyla çalışıyordu ama onun düşmanları rakip firmalar ya da üçkâğıtçı tedarikçiler değildi. Chuck daha ziyade, kendisinin “diğer kişiler kadar iyi olmadığını gösteren” işaretlere dikkat ediyordu. Her yerde buna dair bir kanıt buluyordu zaten, çünkü kendini öyle göreceк biçimde yoğrulmuştu. Kız kardeşinin iş yapabildiğini ama kendisinin genel olarak işe yaramaz olduğunu “anlamıştı.” Kendilerinden memnun olmayan insanların çoğunda rastlandığı gibi, etrafındaki herkeste ve her şeyde de kusurlar bulmaktaydı.

Oğlanların Kayıpları: Empati, Vicdan ve Bağlantı

Paul çok zeki, iyi eğitim görmüş ve başarılı bir şirket yöneticisiydi. Aynı şekilde başarılı bir eşi ve üç yetenekli çocuğu vardı—on iki yaşında bir oğlan ve daha küçük iki kız. Gözle görölcek kadar başarılı bir aileydi bu, varlıklı bir topluluk içinde tanınan ve saygı duyulan bir aile... Paul oğluyla—zeki, düşünceli ve memnun etmekten hoşlanan bir oğlan—çoğunlukla iyi anlaşıyordu ama çocuk belli bir biçimde küstahlaştığında Paul da tüm gücüyle yüzüne bir tokat indirebiliyordu. Bunun, ikisinin üstünde de yıkıcı etkisi vardı. Paul, genellikle olaydan sonraki birkaç dakika içinde, kendi şiddet patlamasının yarattığı şaşkınlık ve pişmanlıkla özür dilemek için oğlunun odasına gidiyordu. Oğluya incinmiş, korkmuş ve kızgın hâliyle kendini kapatıyor ve babasını affetmeye yanaşmıyordu. Oğlan, Paul ile konuşmayı günlerce reddedebiliyor ve bir sessizlik duvarının ardına çekilip babasının yanında soğuk ve asık suratlı davranıyordu.

Paul, terapide çocukluğu ve ebeveynlerinin disiplin yöntemleri hakkında konuşmaktan kaçındı. Kendisine çok fazla vurulmadığını, vurulduysa da “üzerinde o kadar büyük bir etki bırakmadığını” söylemekle yetinmişti. Fakat çocukluğuna dair zaman

içinde paylaştığı tanımlamalar ortaya başka bir tablo çıkardı.

Paul 1950'lerde, beş erkek kardeşin ortancası olarak, sıradan sayılabilecek bir ailede büyümüştü. Babası bir boya firmasında satış temsilcisiydi; çok çalışıyordu. Annesi geleneksel bir ev hanımıydı; bütün günü beş oğlan ve bir kızla geçirdiği düşünülmünce işi hiç kolay değildi. Paul'un anlattığına göre, iki ebeveyn de, düzenli olarak kiliseye giden tutucu dindarlardı ve "sıkı" dispijncilerdi. Disiplin bu ailede cinsiyet temelliydi. Kız yaramazlık yaptığında ya da saygısız davrandığında anne kızına vururdu. Oğlanlar sorun çıkardığıdaysa baba onları kemeriyle döverdi. Bu disiplin araçları evde olduğu kadar dışarıda, insan içinde de kullanılırdı. Örneğin Paul bir görüşmemizde, ailecek gerçekleştirdikleri bir araba yolculuğunda yaşanan olayı anlattı. Gürültülü bir anda babası arabayı kenara çekip oğlanlara kemer cezası için aşağı inmelerini söylemişti. Paul ve kardeşleri *station wagon* araçtan inip cezalarını beklemeye başlamışlardı. Beş yaşındaki en küçük kardeşi ise boyun eğmeyi reddedip telaşla arabanın tıka basa dolu bagajına kıvrıla büküle kaçmış, babası da elinde kemeriyle onun peşinden gitmişti. Büyük bir çabanın sonunda baba cıyaklayan çocuğu nihayet kıstırmış ve arabanın içinde kemerle dövmüş, sonra da dışarı çıkıp sabırla bekleyen kardeşlerin payını vermişti. Yol kenarında kemerle teker teker dövülen çocuklar tekrar arabaya binmişti ve aile yeniden yola koyulduğunda seyahat sessizlik içinde sürmüştü — arka koltukta ağlayan ufaklığın hıçkırıkları hariç.

Paul terapi sırasında olayı anlatırken sanki televizyondaki bir komedi dizisini anlatır gibi gülmüştü. Aslında bir çocuk olarak katlandığı ve şahit olduğu sert disiplin üzerine daha fazla kafa yormak, onu kendine dönük olarak irdelemek istemiyordu.

Paul, birçoğumuzun suç istatistiklerinde görmeye alışık olduğu o "şiddete eğilimli adam"lardan değildi. Ancak gerçek şuydu ki, yaşadığı her öfke patlamasında onların saflarına katılmaya biraz daha yaklaşıyordu. Buna uygun eğitimi de almıştı: Sert bir disiplin ve haşın ebeveynliğin hükmettiği bir çocukluk. Geçmişe ait bu parçayı unutmak için gösterdiği kararlı çabaya rağmen, kendi hamuru onunla yoğrulmuştu bir kere. Babasından öğrendiği sert disiplin derslerini şimdi aynen oğluna akta-

nyordu — onları ne denli çirkin ve rahatsız edici bulursa bulsun.

Sert disiplinle büyüyen başka erkekler de benzer hikâyeler paylaşmaktadır. Baş aktör babadır ama depresyonla veya öfkeyle mücadele eden anneler de kimi zaman maşayı eline alır.

Örneğin, elli yaşında bir mühendis şunları anlatmıştı: “Kötü not aldığım için hiç dayak yemedim ama ebeveynlerimden biri bana ne zaman gerçekten sinirlense, hafif bir şaplak ya da okkalı bir tokat yerdim. Babam çoğunlukla tokat atardı ama bazen kemer ya da terlik de devreye girebilirdi. En acıtanı kemerdi ama terlik de sızlatırdı — o *ŞAP!* sesini hâlâ hatırlıyorum. Annem de tokat ve şaplak atardı ama ek olarak canımı aynı şekilde yakan kelimeleri de kullanırdı. Dokuz yaşlarındayken bir gün ona bağırığımı hatırlıyorum: ‘Tek yaptığın bana hatalarımı söylemek! Neden doğru yaptıklarım hakkında hiçbir şey söylemiyorsun?’ Ben kendi çocuklarıma hiç vurmam — yemin ederim o batağa hiç girmem — ama biliyorum ki geçmişim beni onlara karşı sabırsız yaptı. Bir şeyi aslında daha yumuşak şekilde söyleyebileceksen onları kolayca tersleyebiliyorum. Bunu ne zaman yapsam, kendi ebeveynlerimin bana hissettiği kızgınlığı sonuna kadar yaşıyor-muşum gibi geliyor. Bütün o öfkeli ve düşüncesiz hâllerıyla yanı başımda olduklarını hissedebiliyorum.”

Şiddet suçları işlemiş erkeklerin yaşamlarına ilişkin en sağlam araştırma sonuçlarından biri, bu insanların çoğunun haşın ve tutarsız disiplin koşullarında yetiştiğidir. Bu kötü ebeveyn muamelesinin yarattığı hiddet, çocuk suçluların seslerinde de çınlar. Arnold Goldstein, çocuk suçlularla yaptığı mülakatların bir derlemesi olan *Delinquents on Delinquency* (Çocuk Suçlular Suçu Anlatıyor) içinde bir oğlanın şu sözlerine yer vermiştir: “Anne babalar çocuklara [vurarak] onları yola sokabileceklerini düşünüyorlar, hâlbuki bu onları daha kötü hâle getiriyor... öfke çocuğun içinde kalıyor... ve ona fazla gelmeye başlıyor.”¹⁰

Araştırmalar bu bilgilerin “normal” çocuklar için de geçerli olduğunu göstermektedir. Örneğin, bir araştırma, evde dayak yiyen anaokulu çocuklarının okulda daha saldırgan olduğunu göstermiştir. Bu çocukların zorbalığa daha yatkın olduğu da görülmüştür. Onlara ister anne, ister de baba vuruyor olsun, şaplak ve tokatlar ister fiziksel istismar şiddetine ulaşsın, ister de nadi-

ren ve hafifçe vurulsun, bu muamele oğlanların başkalarına olan sert davranışlarına yansımıştır.¹¹

Bir ebeveynin demir yumruğu altında büyüyen her oğlan utancı öfkeye, öfkeyi de şiddete dönüştürmez tabii. Birçoğu, utancını ve öfkesini içine atar, bu da yaşamı daha karanlık görmelerine ve oranla şefkatli ilişkileri daha ışıksız deneyimlemelerine yol açar. Duydukları üzüntü yaşamlarının her yönüne yayılır ve en sıradan keyif ile zevkleri bile hissetme potansiyellerini törpüler.

Disiplin: Gerçek Doğru Davranış

Sean: Sınırlara İhtiyaç Duyan Bir Oğlan

Dokuz yaşındaki Sean, gerçek bir “baş belası” olarak önce okulda, son dönemlerde de mahalle içinde nam salmıştı. Aslında zeki ve konuşkan hâliyle insanda sevgi yaratan bir oğlandı ama biraz delişmendi. Kısa süre önce mahalleden Bobby diye suçla meyilli bir arkadaşıyla ufak tefek kırdı döktüler yapmaya başlamış ve başını yine belaya sokmuştu. Öğretmenleri ve ebeveynleri bunun geçici bir evre olmadığını fark edince Sean’ı bize gönderdiler; zira kaygı verici davranışları artmaya başlamıştı. Sean bebekken ölümcül bir hastalık geçirmişti; dolayısıyla ebeveynleri, bilhassa da annesi, hayatta olmasından ötürü çok mutluydu ve ondan herhangi bir şey talep etmekte zorlanıyordu.

Bir görüşmemizde Sean bizimle düşüncelerini paylaştı. Bobby’yi aslında çok da beğenmiyordu. Olayların seyrinden hoşnutsuz değildi gerçi, ama gidişatın kötü olduğunu hissedebiliyordu. Yine de kendini bu ilişkiden ve rutinden kurtaracak yolu bulamıyordu. Yardıma ihtiyacı olduğunu biliyordu. Oturduğu yerde bir anlığına düşünceye daldı. Sonra annesini odaya çağırıp çağıramayacağını sordu. Onunla konuşmaya ihtiyacı varmış. İçeri giren annesini karşısına oturttu, doğrudan gözlerinin içine baktı ve şunu dedi: “Eğer her şeyin yanıma kalmasına izin verirsen, sonum aynen Bobby’ninki gibi olacak.”

İyi ve nitelikli disiplin, oğlanı ve enerjisini zapt etmeye kâdirdir; özkontrol ve ahlaklı davranış konularındaki elzem dersleri öğrenebilmek için ihtiyaç duyduğu fiziksel ve duygusal güvenlik hissini sağlar. Nitelikli disiplin tutarlıdır; hem iyice düşünülmüş, açık beklentiler tanımlamayı hem de şefkatli bir yetişkin rehberliği sunmayı öngörür. (Rehberlik eden yetişkinler, çocukla ve başkalarıyla olan günlük etkileşimlerde, çocuktan bekledikleri standart ve davranışlara açık ve belirgin örnekler teşkil ederler.) Nitelikli disiplin çocuğa seslenir ve onu etkin şekilde sürece dâhil eder; soyutlanmayı değil, temas kurmayı teşvik eder; oğlanı odasına göndermek yerine onu da istişareye katar. Nitelikli disiplinde oğlan da bir danışmandır. “Bu kuralın nesini anlamıyorsun veya burada aklına yatmayan ne?” ya da “Bu davranış biçimini değiştirmek için neye ihtiyacın var?” gibi doğrudan sorularla çocuğa danışılabilir. Ebeveyn basitçe, oğlunun kişiliğini ve mizacını dikkate alarak ona en uygun disiplin yaklaşımını biçimlendirebilir.

Oğlanlarla seanslarımızda deneyim ve hislerine saygı gösteririz. Bir oğlanın, beklentinin ahlakî içeriğini anlaması net bir diyalog vasıtasıyla sağlanabilir. Böylece ona iç dünyasına bakması, duygularını tanımlaması ve bunları daha gelişkin bağlantılar üzerinden ifade edebilmesi konularında yardımcı olur, yabancılaşmayı önleriz. Kısacası, oğlana dair kavrayışımızı ve onunla kurduğumuz ilişkiyi, ceza içermeyen bir diyalog yoluyla güçlendiririz.

Bir espri vardır, “Madem o kadar akıllısın, neden zengin değilsin?” diye biter... Madem iyi ve nitelikli disiplin bu kadar işe yarıyor, o hâlde neden hepimiz uygulamıyoruz? Çünkü emek istiyor. Oğlunuza kısaca bağırıp işinize dönmek (ister çalışmaya, ister de dizi izlemeye devam etmek) ihtiyaç duyduğu o bir saati oğlanla geçirmeye kıyasla çok daha az zaman ve çaba gerektirir. Ebeveynler, terapide verdikleri o “işe yaramayan ebeveynlik alışkanlıklarını değiştirme” sözlerini çoğunlukla tutmuyorlar. Eski alışkanlıklara—işe yaramayanlara bile—duyulan aşinalık değişimi engelliyor. Hiç kimse mükemmel değildir. Davranışlarımızla, seçtiğimiz kelimelerle ya da varsayımlarımızla olsun, fark etmez, hepimiz hata yaparız. Ama disiplin şeklimiz karşı-

lıklı anlaşmayı içeriyorsa bizi daha nitelikli öğretim tarzlarına yöneltecektir, bu da oğlanların daha nitelikli biçimde yetişeceği anlamına gelir.

Dördüncü Bölüm

ZULÜM KÜLTÜRÜ

Zulüm ve korku el ele yürür.

— Honoré de Balzac

Hemen her erkeğin bir “sıkı dostluk” veya “büyüdüğünü hissetme” hikâyesi vardır. Belki bir arkadaş ya da arkadaş grubuyla bisiklete bindikleri, basketbol oynadıkları, sinemada film izledikleri veya “öylesine takıldıkları” zamana dair hatıralardır bunlar; belki de arkadaşlar hakkında değildir de, bir olayla ilgilidir; yıllar önce yaşandığı gündeki kadar canlı bir an... Bunlar, erkeklerin anlatmaktan hoşlandığı hikâyelerdir.

Bir de erkeklerin gönülsüzce anlattığı veya anlatmaya hiç yanaşmadığı “büyüme” hikâyeleri vardır. Erkekler bu hikâyelerden hoşlanmazlar çünkü deneyimin yarattığı duygusal acı onları ilk günkü kadar derinden rahatsız etmeyi sürdürür. Çoğu kadının hiçbir zaman duymadığı, çoğu erkekle oğlanın da birbiriyle paylaşmaya gönülsüz olduğu veya paylaşmayı beceremediği bu hikâyeler, hep oğlan zulümüyle— hükmetme, aşağılama, korku ve ihanet—ilgilidir.

Normal bilişsel gelişim, aşağı yukarı on yaştan itibaren, yani ergenliğe yaklaşırken, oğlanların kendilerine ve grup içindeki yerlerine dair farkındalıklarını artırır. Kapılıp gittikleri çok çeşitli rekabetlerde kazanacak ve yitirecek daha fazla şey vardır ar-

tık, dolayısıyla tutturmaları gereken standartlar da yükselir: Kim daha güçlü, kim daha çekici, kimin notları daha iyi, kim daha iyi basketbol oynuyor, kim daha zengin ve daha güzel eşyalara sahip ve tabii alay etme savaşlarında kim diğerlerine üstünlük kurabiliyor... Bir oğlanın özerklik hevesi, öğretmen gözetiminde artık daha az bulunuyor olduğu gerçeği ve ebeveynlerin etkisinden kurtulma arzusu, onun akran kültürüne gönüllü şekilde katılması sonucunu verir. Bu sırada akran grubu da ondan hem riayet bekler hem de riayet etmekte uğradığı her başarısızlığı alay konusu hâline getirir. Bir oğlanın farklı söylediği veya yaptığı *herhangi bir şey*—izlediği televizyon programları, okuduğu kitaplar, giydiği ayakkabılar, çoraplarının rengi, şortunun boyu, saç kesimi, gülerken çıkardığı sesler ya da adımlarının uzunluğu olabilir, fark etmez—kendisine karşı kullanılabilir ve kullanılacaktır. Boy, kas yapısı, ses ve yüz kıllarıyla ilgili fiziksel değişimler de oğlanların dışarıdan nasıl göründüklerine çok takılmalarına ve bu konuda özgüvensiz olmalarına yol açar. Ayrıca neredeyse tüm oğlanlar incindikleri zaman bunu gizler, çünkü acıyı kabul etmek zayıf görünmektir. Ve her biri de, grubun ilgi ve dikkatini kendinden uzaklaştırıp bir başka oğlana kaydıracak hamleler yapmak için uygun anları kovalar. Bu psikolojik savaşta hiçbir oğlan gerçek anlamda güvende değildir ve hakiki bir “kazanan” da hiçbir zaman yoktur.

Oğlanlar bu bilinmezlikle dolu yaş evresine geldiğinde çaresizce rol modeller aramaya başlar. Çoğu durumda baskın erkeklik imgesi, güçlü olmayı ve şikâyet etmeksizin her şeye dayanabilmeyi gerektirendir. Oğlanlar kendi aralarında bitmek bilmeyen bir psikolojik savaş sürdürür. Yaşça büyük oğlanlar kendilerinden küçüklere sataşır ve büyük cüsselerinin avantajını kullanarak onlar üzerinde hâkimiyet sağlar. Küçük oğlanlar da onları taklit eder ve böylece güçlünün zayıf üzerine salındığı; popüler olanın popüler olmayanla, kudret simsarının güçsüzle, uyum sağlama derdindeki “oğlan grubu”nun uyum sağlamayı bir türlü beceremeyen oğlanla uğraştığı bir ortam yaratılır.

Zamanında Doğu Yakasından bir yatılı okul müdürü bize yazmış ve okulda, özellikle oğlanlar arasında yaygınlaşmış zalimce bir alay olgusuna ilişkin endişelerini paylaşmıştı. An-

lattığına göre, sataşmaların boyutu bayağı aşağılama ve yakıştırmaları çoktan aşmış, duygusal zulüm sınırındaki, incelikli psikolojik “eşek şakaları”na varmıştı.

Bir öğleden sonra, öğrenci yurdunun ana salonunda şöyle bir olay gerçekleşmişti: Yüzlerinde kasvetli ifadeler olan arkadaşlarının ortasına oturmuş on bir yaşında bir oğlan, babasının ölümü yüzünden duygusal bir şok yaşar gibi rol yapıyormuş. Onun son derece kederli bir ân yaşadığına içtenlikle inanan başka bir oğlan da teselli vermek için yanına gitmiş. Rol yapan oğlan, kendisine ilgi gösteren bu çocuğu birkaç dakika daha kandırdıktan sonra babasının hayatta ve sağlıklı olduğunu söyleyerek tezgâhı itiraf etmiş. Şaka böylece açığa çıkınca, o ve arkadaşları sıkı bir kahkaha atıp epeyce eğlenmişler. Şefkatli oğlan ise alay konusu olmuş, aptal yerine konduğunu düşünmüş ve öfkelenmiş. Ama dersini de almış: Bir dahaki sefere şefkat göstermekte bu kadar acele etme!

Müdirenin anlattığı diğer tedirgin edici olaylar da yaşça küçük veya ergenlik çağında oğlanların bir araya geldiği herhangi bir okulda ya da mahallede yaşanabilir cinstendi:

Örneğin, pek de popüler olmayan bir oğlanın doğum gününde birkaç oğlan “İyi ki doğdun” şarkısını söylemeye başlamış ama çocuğun ismini unutmuş gibi yapmışlar. Oğlan görünür şekilde utanınca da ondan özür dilemiş ve ortaya bir pasta çıkarmışlar: Şekerli kremayla kaplanmış bir kalıp buz.

Bazı oğlanlar okul spor salonunun soyunma odasında başka oğlanların eşyalarının üstüne ya da şampuan şişelerinin içine idrar yapmışlar. Kurban için hem acı verici hem de utandırıcı olan “meme ucu sıkıştırma ve bükme” vakaları da yaşanmış. Oğlanlar pantolonlarını indirip birbirlerine popolarını gösteriyormuş ya da hem popolarını açıyor hem de tacizin hedefi olarak belirlenen oğlanlara sürüyorlarmış. Bazıları, diğer oğlanların kıyafetlerinin üzerine ya da dolaplarının içine kullanılmış prezervatif ve çöp bırakıyormuş.

Kurban da, arkadaşları da bu olayları genelde öğretmenlere anlatmaz, çünkü—büyük oranda—bilirler ki, yaşananlar son derece mahrem ve acı vericidir. Ayrıca öğretmen veya ebeveyn olayları tasvip etmeyeceği için muhakkak bir yaptırım getirecek-

tir ama yaptırıma uğrayan çocukların kurbanı hedef alacak yeni eylemleri asıl olaydan da beter olacaktır. Dahası çekilen acıyı göstermek de yenilgiyi kabul etmektir ve oğlanı yalnızca yeni küçümseme ve saldırı dalgalarına açık hale getirir. Bütün oğlanlar bilir bunu. Mesela bir oğlan neden ihtiyacını gidermek için tuvalete gitmekten öğleden sonraki bütün derslerde sınıfta rahatsızca oturmayı tercih eder? Bunun yanıtını bizzat, sınıfta oturmayı tercih eden bir öğrenci verdi: Açık pisuar dizilimi, rezil edilmeye çıkarılan davetiyeymiş de ondan. E tabii, birinin oğlanı sırtından itmesi yeter; çocuk dengesini kaybederse ıslak pantolonuyla bitmek bilmez bir alayın konusu olur. Ayrıca sadece sataşan değil, olayı gören veya duyan diğer oğlanlar da onunla dalga geçecektir. Kâh fısıldaşarak kâh kıs kıs gülererek onunla alay etmeye devam edeceklerdir, ta ki bir başkası daha beter rezil edilip ön plana çıkarılana kadar.

Danışmanlık yaptığımız bir okuldaki lakros* takımı oyuncular, iki dokuzuncu sınıf öğrencisini düzenli olarak sahaya çıkarıp birbirleriyle kavga etmeye zorluyordu. Eğer birbirlerini dövmezlerse de takımdan dayak yiyeceklerini söylüyorlardı. Dolayısıyla küçük oğlanlar kavga ediyor, büyük oğlanlar da onları videoya alıp kaydı okuldakilere seyrettiriyordu.

Birlik ve beraberlik havası vermelerine rağmen, bütün oğlanlar bu zulüm kültürü içinde korkuyla yaşar. Kültüre uyum sağlayamadıklarını düşünse bile onun kurallarına bağlı, ilkelelerine de sadık kalırlar; çünkü bunu kaçınılmaz bir erkeklik sınavı olarak görürler.

Bir oğlan aldığı her tahakküm, korku ve ihanet dersinde güvenden, empatiden ve ilişki kurabilmekten biraz daha uzaklaşır.¹ Bunlar, oğlanların zulüm kültürü karşısında kaybettiği değerlerdir; yerine de duygusal tedbiri ve ihtiyatı öğrenirler ki, birçok erkek hayatının geri kalanında ilişkilere bunlarla yaklaşır.

Bu kültür hiçbir şekilde güvenlik sağlamaz. Bazı oğlanlar hedef olurken, bazıları da saldırılara öncülük eder, ancak hepsi savunmasız ve incinmeye açık olduklarını bilirler. Kendinden

* Lakros: Sert ve küçük bir topun, ucunda ağ olan sopalarla kaleye ulaştırılmaya çalışıldığı bir takım sporu. (Ç.N.)

emin ve popüler bir oğlan için şöyle dökmüştü: “En tepedey-seniz herkes işlerin sizin için çok kolay olduğunu zanneder ama en yukarıda olmak sadece ayağınızın kaymasından ya da birinin sizi alt edip yerinize geçmesinden devamlı endişe duymak demektir. Bir hatanız ya da kötü geçirdiğiniz bir gün olmayagör-sün, bir bakmışsınız etrafınızdaki herkes sizi yerinizden etmeye çalışıyor.” Hiyerarşinin üst basamaklarında olmayan bir oğlan içinse hayat fiziksel ve psikolojik olarak ziyadesiyle gaddarlaşabilir. Grubun zulüm hevesi oğlana yöneldiğinde—ya da daha kötüsü, aşağıladıkları oğlanın kendini hor görmesine veya kendinden nefret etmesine yol açtıklarında—ortaya ciddi duygusal sorunlar çıkar, intihar ya da şiddet söz konusu olabilir. Sürekli güçlü olduğunu göstermesi gereken, aksi takdirde zayıf etiketi yapııştırılan oğlanlar başkalarına zulmetmeye daha yatkındır ve bunu, yarattığı duygusal etkinin ya çok farkında olmadan ya da onu umursamadan yaparlar. Kısacası, oğlanlar aslında korktuk-ları için zulmedebilirler. Kendilerini korkuya karşı savunma ih-tiyaçları çok güçlüdür.

On birinci sınıftan Colin, yedinci sınıf deneyimlerini irdelerken şunları söylemişti: “İnsanlara bir şeyler söyleme alışkan-lığına kapılıyorsunuz ve durum öyle bir hâl alıyor ki, bir süre sonra ağzınızdan ne çıktığını düşünmüyorsunuz bile. Mesela, ‘Mankafaya bak,’ diyorsunuz ve bunu o kadar çok söylüyorsunuz ki, sanki ağzınızdan ‘ve’ ya da ‘ben’ gibi öylesine bir laf çıkı-yor. Sonra işler iyice kötüleşiyor ve onun kırıncı bir laf olduğunu bile düşünmemeye başlıyorsunuz. Sanırım sonuçları düşünemi-yorsunuz. Birinin gözüne yumruk atarsanız gözünün morardı-ğını görürsünüz ama sizinle birlikte otuz kişi daha birine günde on defa ‘ezik’ dediğinde, bu laf yüzünden çocuğun incindiğini veya özsaygısını yitirdiğini görmüyorsunuz. Ağlasa veya başka şey yapsa görürsünüz aslında ama bu da ateşe benzin dökmek gibi oluyor, ağladığı için herkes çocuğa iyice yükleniyor.”

Biz gerçekçi insanlarız. Zulüm kültürünü kuvvetli etkilerin şekillendirdiğini ve süregelen kıldığını biliyoruz. Ergenlik dönemi ve ilk gençlik bütün çocuklar için kökten değişim, öztanımlama ve duygusal güvensizlik zamanıdır. Dolayısıyla oğlanların bu yıllarda rakip, arkadaş ya da düşman olması bir dereceye kadar

kaçınılmazdır.² Fakat nasıl ki bir oğlanın düşüncesizce sataşmaları başka bir oğlan üzerinde kalıcı bir yara açabiliyorsa, sadece birkaç oğlan bile saldırı altındaki bir çocuğun yanında durup onunla dalga geçenlerin safına katılmama kararı alarak genel iklimi çarpıcı biçimde değiştirebilir. Zulüm kültürü oğlanların savunmasız kalma ve incinme korkusundan besleniyorsa, yapılması gereken, onları korkularından kurtarmak ve verdikleri duygusal mücadeleyi daha iyi anlamalarını sağlamaktır. Zulüm ihtiyaçları ve zulme gösterdikleri tahammül bu yolla azaltılabilir.

Michael ile Yedinci Sınıftan Oğlanlar: Konuşmayı Öğrenmek... ama Çok Değil

Banliyödeki bir ortaokulun müdiresi benden yedinci sınıfın iki şubesindeki oğlanlarla bir saat görüşmemi rica etti. Müdire, oğlanların birbiriyle çok alay ettiğini söyledi ve görüşmenin kızlar olmadan yapılmasının daha etkili olacağını umduğunu ekledi.

Görüşmeyi akşamüstü karanlık bir sınıfta yaptık. Bütün oğlanlar—yaklaşık kırk kişi— ayaklarının dibinde kocaman okul çantalarıyla, sıralara oturdular. Genç yüzleri ve içten ifadeleriyle hayli güzel görünüyorlardı. Çok yakışıklılardı, ayrıca yetişkin gibilerdi, öte yandan hiç de öyle değillerdi.

Oğlanlar sınıfa girer girmez gruplara ayrıldılar. Bazıları ise kendi başına kalmayı veya duvar diplerine iyice saklanmayı tercih etti. Güçlülük ve popülerlik havası yayan grup merkezde toplanmıştı ve üyeleri birbirine çok yakın oturuyordu (böyle bir grupla her zaman karşılaşsınız). Duruşlarıyla “*Bizi dinleyeceksiniz,*” diyorlardı. Öğrencilerin sahip oldukları güce göre oturma konumu almasının altında ne yattığını tam açıklayamıyorum ama bu etkiyi gördüğüm yerde tanıyorum. Hangi oğlanların ilgi odağında olmak istediği, hangi oğlanların zamanı kendilerine ayırmam için rekabete girişeceği, hangi oğlanların konuşmaya hâkim olmayı arzu ettiği ve hangi oğlanların kenar köşede kalacağı birkaç saniye içinde belli oldu.

Onlara, “Oğlanlar birbiriyle niçin alay eder?” diye sorarak başladım. Onlar için ahmakça bir soruydu. Biri, “Çünkü komik-

tir,” dedi, “herkes bilir bunu.” İşin esprisi de tam olarak buydu, bir çocuk aptalca davrandığında bunun belirtilmesi *gerekliydi*. Sonra onlara, okulda yaşadıkları en acı dolu anın—duygusal açıdan—hangisi olduğunu sordum. Oğlanlar bakışlarıyla birbirlerini tartarak yerlerinde kıpırdanırken odada rahatsız edici bir sessizlik oluştu. Bir oğlan spor sırasında yaşadığı sakatlıktan bahsetmeye koyuldu, ona incinen duygular hakkında konuştuğumuzu hatırlattım. Bir başkası fen laboratuvarında kokulu bir karışımla dolu tüpü düşürdüğünü ve herkesin onunla sakar diyerek dalga geçtiğini anlattı. Başka bir oğlan da diş telleri yüzünden alay konusu edilmesini paylaştı.

Sonra Steven—duvara yaslanan yalnız oğlanlardan biri—serviste düzenli olarak nasıl eziyet gördüğünü anlatmaya koyuldu. Kitaplarının çantasından çekilip çıkarıldığını, kâğıtlarının etrafa saçıldığını, onları toplamaya çalışırken de bütün çocukların kendisine güldüğünü anlattı ve ses tonu öylesine dikkat çekiciydi ki, hepimiz yaşadığı acının tazeliğine ve derinliğine kulak kabarttık. Odadaki rahatsızlık elle tutulur gibiydi. İşkencecileri oradaydı, ama oğlan bu “sırrı” göz göre göre bir “yabancı”ya anlatıyordu.

Yine de oğlanlar için en rahatsız edici olanı, Steven’ın sesindeki duyguydu. Steven yarayı gizleyen sargıları açmıştı; karşımızda gerçekliğin ta kendisi vardı. Oğlanlar oldukları yerde kıpırdanıp kıkırdamaya başladı, birkaç tanesi dirseklerle birbirini dürttü. Mırıltılar yükseldi. Steven sessizlik kuralını çiğnediğinin farkındaydı ama bunu umursamıyordu; benim dikkatimi çekmişti ve hikâyeyi anlatacaktı.

Bense arada kaldım; bir psikolog olarak oğlanın bize açılmasını desteklemek istiyordum, ama Steven bu şekilde kendini yeni bir alay dalgasına açık hâle de getiriyordu. İşaretleri okumuyordu. Bu şekilde devam edip güçsüz ve kırılğan taraflarını ortaya dökerse grup tepesine çökecekti. Steven’ın kurban durumuna düşmeden, William Golding’in *Sineklerin Tanrısı* kitabındaki klasikleşmiş kırılğan oğlan “Domuzcuk” hâline gelmeden, yaşadıklarını anlatabilmesini istiyordum.

Sineklerin Tanrısı’ndaki kilolu oğlan “Domuzcuk” oğlan zulmü literatüründeki klasik günah keçisidir. Romanda, yaşları altı ile on üç arasında değişen kazazede oğlanlar medeniyeti ve

demokrasiyi ayakta tutmak için uğraşırlar ama sonuçta başarısız olur ve zalimce dürtülere yenilip birbirine girerler. Oğlanlar arasındaki en akılsel lider bile bir noktada tıknaz, kırılganlığın gözlüklü resmi ve mantığın sesi olan Domuzcuk ile çılgınca kafa bulan grubun içine çekilir. Sonunda, oğlan grubu içindeki huzursuzluk, iş bölümü yüzünden yaşanan şiddetli bir anlaşmazlık dalgasıyla artarken, Domuzcuk yüksek sesle, sakince oturup düşünceleri gerektiğini söyler ve bunun karşılığında öldürülür.

Bu kitap bazı okullarda İngilizce müfredatının standart bir parçasıdır. Kızlar için, insanın ne kadar zalim olabileceğini anlatan güçlü bir kurgu eserdir. Oğlanlar içinse kurgu değil gerçektir ve bu gerçeklik teneffüste dolup taşan koridor ya da soyunma odası kadar yakındır. Eser onların—biraz daha uygar—dünyasını isabetli şekilde yansıtmaktadır. Her erkek orada bulunmuştur. Oğlanlar da aynı hikâyeyi yaşar; bilirler ki, grup her an kendilerine karşı tavır alabilir. Hepsi her an bir “Domuzcuk”a dönüşebilir ve hedef hâline geldiklerinde hiç kimse—arkadaşları bile—kalabalığa karşı yanlarında duramayacaktır. Gerçek hayatla kitap arasındaki tek fark, şiddetin en çok görüldüğü oğlan topluluklarında bile grup üyelerinin fiziki imhadan ziyade duygusal açıdan müthiş yıpratıcı olan ötekileştirme—değersiz hissettirme veya yok sayma—ile karşılaşmasıdır.

Steven’ın konuşmasını durdurdum ve katkısı için ona teşekkür ettim. Toplantı sırasında konuşmak için iki fırsat daha yakaladı ama ben diğer oğlanların küçümseyen ifadelerini fark edince Steven’ın sözünü bir şekilde kestim. Ona daha sonra, ya doğrudan ya da müdiresi aracılığıyla ulaşmaya karar verdim; kendisiyle özel olarak konuşmak istiyordum.

Erkek Olabilmek için Çırpınmak: Büyük İmkânsızın Peşinde

Bir çocuğun akran saygısını ya da takdirini kazanmaya çalışması normaldir. Arkadaşlık; sevgi, yakınlık ve güvenilir bir ittifak sağlar. Bir arkadaştan *veya* bir topluluktan somut veya duygusal destek görebilir, bunun kişisel değerini pekiştirdiğini hisse-

debilirsiniz. Ama bütün çocukların özlem duyduğu dâhil olma hissi *yalnızca* bir topluluk tarafından sağlanabilir.

Uyum sağlama ve bir şeyin içinde yer alma arzusu, ergenlik başındaki oğlanlarda yoğun olarak, gelişim hâlindeki cinsiyet kimliğinden, yani kendilerini başarılı erkekler olarak kanıtlama ihtiyacından beslenir. Papua Yeni Gine'nin doğusundaki dağlarda yaşayan Tilki Halkı ergin erkeklige "Büyük İmkânsız"³ der. Ne kadar uygun bir tanım... Zira birçok kültür o mertebeye erişildiğini ancak bir çeşit geçiş ritüelinden sonra onaylar; ritüelin amacı ise oğlanın kültürel beklentiler karşısındaki yiğitliğini test etmektir. Bu düşüncenin özündeki fikre göre, gerçek bir erkek olmak için anatomik erkeklikten fazlası gerekmektedir ve bir oğlan, ona erkeklik statüsü kazandıracak performansı göstermek üzere meydana çıkmak zorundadır. Erkeklik bir başarı olarak tanımlandığında ergin erkeklige girmek de "kazanılacak ya da mücadeleyle zorla alınacak bir ödül" ve David Gilmore'un *Manhood in the Making (Oluşum Hâlindeki Erkeklik)* kitabında söylediği gibi, "istikrarlı yapıdan yoksun ya da suni [bir] hâl" olmaktadır.

Fakat performans temelli erkeklik kimliğine kalıcı şekilde sahip olmak imkansızdır. Beysbolda, "Sadece son oyunun kadar iyisin," derler. Oğlanlar bu mesajı kişisel düzeyde algılar. Oğlan dünyasında, performansınızdan memnun olmak diye bir kavram asla ama asla yoktur. Kendinizi her seferinde yeniden ispat etmeniz gerekir. Bu bitmek bilmeyen "grupla uyum içinde olma" ve oturaklı görülme çabası oğlanları kaçınılmaz olarak birbirleriyle—ve hayatlarındaki bütün erkeklerle—karşı karşıya getirir. Psikolojik rekabet hâlindeki bu eril çevrede kendinizi ispat etmenin bir parçası da başkalarını küçük düşürmektir.

Oğlan, her eylem ve düşüncesini güç ve zaaf temelinde yargılayan, çerçevesi dar tanımlarla belirlenmiş bir erkeklik gelişimi dünyasında yaşar: Ya güçlü ve değerlisin ya da zayıf ve değersiz. Ayrıca kavga etmeye de gönüllü olmalıdır. Hiç kavga etmemiş ve buna hiçbir zaman istek duymamış olabilirsiniz, ama kendinizi bunu yapabileceğiniz ve gerekirse de yapacağınız yönünde kandırmak zorundasınızdır. Şiddete başvurmayı hiç tercih etmeyen on beş yaşında bir çocuğun da söylediği gibi, saygı gören oğlan, "kendini taşıyabilen" oğlandır. Ama "kendini taşımak"-

tan kasıt, başka bir oğlanın cüssesini kafanızda isabetli biçimde tartabilmeniz, mecbur kalırsanız onu dövüp dövmeyeceğinizi hata payı bırakmadan öngörebilmeniz ve bunlar doğrultusunda hareket etmenizdir.

Aile içindeki yaygın tartışmalardan biri, zorbalar tarafından rahatsız edilen oğlana ne tavsiye edileceğidir. Anneler, “şiddetin hiçbir şeye çözüm olmayacağını” söylerken, babalar hiç tereddüt etmeden on yaşındaki oğlana “pisliğin suratına bir yumruk patlatmasını” salık verir. Yumruğun zorbadan kurtulmaya yetmeyebileceğini kabul eder ama bu zaten önemli değildir: Size eziyet eden insanların yanından kafanızı eğip geçmeniz bir zayıflık göstergesidir, kalıcı bir korkaklık hissi de herhangi bir darbeden daha büyük cezadır.

Oğlanlar erkeksi görünme baskısı duymakla kalmazlar. Erkeksi görünürken kadınsı *olmadıklarını*—hatta belki kadınsılık karşıtı olduklarını—da hissetmek zorundadırlar. Dolayısıyla da bilerek ve isteyerek hem kendilerinde hem de başkalarında kadınsı diye tanımlanabilecek özelliklere saldırırlar. Hassasiyet, empati, şefkat ve her türlü duygusal kırılganlık bu özellikler arasındadır. Bu baskılar illa bir sokak dövüşçüsü yaratacak değildir, ama tüm oğlanların kabul ettiği ve üzerinden kendini yargıladığı bir standardı mutlaka dayatır.

Bir öğretmen ailesinden gelen ve kendi de bir öğretmen olan Howard bizimle gençliğinden bir anı paylaşmıştı. Ailesi onu Vermont’ta “erkeksi gelenekleriyle” ünlü bir kampa göndermiş. Kampta her Cuma akşamı ateş yanında bir “Amerikan Yerlisi” töreni düzenlenirmiş. “Sınavı geçen” bütün büyük oğlanlar “cesurlar” olarak giyinip, kamp ateşine doğru tek sıra hâlinde yürürmüş. Yaşça daha küçük oğlanlar ise “yerli kadın” yapıp, başlarının üstünde battaniyeler taşıyarak sıranın sonundan yürütülürmüş. Bu oğlanlar, yabancı kelimelerle dolu karmaşık bir “yerli” şarkısını söylemeyi de içeren “sınav”ı geçene kadar “yerli kadın” olarak kalırlarmış.

Howard tedirginliği yüzünden şarkının sözlerini bir türlü öğrenememiş ama yine de her Cuma gecesi topluluğun önünde, “cesurların” karşısına dikilip şarkıyı söylemeyi denemiş. Her denemesinde de başarısız olmuş. Bütün bir yaz boyunca her Cuma

gecesi battaniyeyi yeniden giymek ve bir “yerli kadın” olmak zorunda kalmış.

Kız—yerli kadın—olarak etiketlenmek bir oğlanın başına gelebilecek en utanç verici şeydir. Ergin bir erkek olma “onuru”nun kendisinden şarkı sözü ezberleyemediği için esirgenmiş olması Howard’ın yarasına tuz basmış. Howard bugün pek çok zengin deneyim ve başarıyla dolu bir yaşam sürüyor olsa da bu anıyı hâlâ hayatının en acımasız ve küçük düşürücü tecrübe-rinden biri olarak içinde taşıyor.

İncinebilir Olmak: Erillik ve Cinsellik, Savunmacı Davranışı Nasıl Yönlendirir?

Ergenliğin başlarında oğlanlar cüsseleri, güçleri, performansları ve gelişen cinsellikleri konusunda özgüvensiz olur, kırılgan his-sederler. En sık ve acımasız sataşmaların hedefi de doğal olarak bu özelliklerdir.

Ergen oğlanların sohbetlerine ve esprilerine cinsellik hâkim-dir; özellikle de penisleri, fiziksel ve duygusal gerilimin yanı sıra olağanüstü bir cazibe ve merak kaynağıdır. Bir oğlan, ıslak rü-yalar ve kendine haz vermesini sağlayan masturbasyonun keşfi yoluyla cinsel olarak geliştiğini fark ettiğinde, fiziksel değişim-lerine dair kafa karışıklığı biraz daha artar. Herhangi bir anda ereksiyon hâline geçmesi mümkündür; bunun insan içindeyken yaşatabileceği ani ve sersemletici utancı düşünüp kaygılanır. Ba-şına buyruk bir cinsel tepki, ortama ve yanındaki kişilere bağlı olarak eşcinsellik işareti şeklinde de yorumlanabilir. On bir, on iki ve on üç yaşındaki oğlanlar eşcinsellikten kelimenin tam an-lamıyla vebadan korkar gibi korkar. Bu korkunun nereden geldi-ğini veya niçin bu kadar güçlü olduğunu anlamazlar ama eşcin-selliğin “havalı” bir şey olmadığını bilirler. Eşcinseller anatomik olarak erkektir ama *erkeksi* değildir.

Olası eşcinsel eğilimleri alay konusu etme oranı erken ergen-likteki oğlanlar arasında şaşırtıcı derecede yüksektir. Saç modeli, aksanı, kıyafetleri, aldığı iyi not veya attığı kötü pas bir oğlanın “suçu” hâline gelebilir ve “gey”, “top” ya da “ibne” kelimeleri

de her an kullanılmak üzere hazırda beklemektedir. Bu kelimelerin tekrarlanıp duruyor oluşu can yakma güçlerini katiben azaltmaz. Verdikleri acı yakıcıdır, zira bir oğlanın eşcinsellikten duyduğu korku çok derindir.

Oğlanların sosyal etkinlik olarak topluca mastürbasyon yapması seyrek rastlanan bir durum değildir ama hiçbir oğlanın ya da erkeğin bunu kabul ettiğini duymazsınız. Bunu yapan çoğu oğlana göre, *birçok oğlan* eşliğinde mastürbasyon (ve diğer cinsel nitelikli oyunlar) ile de eşcinsellik işareti değildir. Zaten bir oğlan, arkadaşları arasında mastürbasyon yapmaktan utanç veya mahcubiyet duyuyorsa, bunun nedeni hepi topu *iki ya da üç oğlanın* bir araya gelmiş olmasıdır; zira bu koşulda (ciddi bir grup oluşturmayacak kadar az sayıda oğlan arasında) gey oldum ya da olacağım korkusu artar.

Dolayısıyla bir oğlan yalnızca, normal bir cinsel tepkinin verdiği ani fiziksel ve duygusal rahatsızlıkla değil, aynı zamanda bu tepki ve hislerin başkalarına ve kendine ne ifade ettiğiyle de mücadele hâlinindedir. Oğlanlar eşcinsellikten korkar, çünkü eşcinsellik geleneksel erkeklik normlarına karşı gelir ve grubun dehşet dolu misillemelerine davetiye çıkarır.

Eşcinsellik korkusu oğlanlarda bir dokunma tabusu yaratır. Bu nedenle oğlanlar, dokunuşun verdiği rahatlamadan yoksun kalır ve her dokunuşu cinsellikle ilişkilendirmeye başlar. Bilhassa da ergenlikte, artık anne babaya sarılmayacak veya öpücük almayacak/vermeyecek kadar büyümüş olduklarını düşünürler. Aslında cinsel olmayan dokunuşların sağladığı duygusal besine hâlâ ihtiyaçları vardır. Ergen oğlanların mastürbasyonla bu kadar meşgul olmasının sebebi pekâlâ, söz konusu fiziksel soyutlanmanın ergenliği son derece yalnız bir dönem hâline getirmesi olabilir. Ergenlik, eşcinsel yönelimli bir oğlan içinse, oğlan kültürünü pençesine almış genel homofobik panik nedeniyle, gittikçe büyüyen bir korkunun ve reddedilişin şekillendiği, özellikle umutsuz bir dönemdir.⁴ Heteroseksüel bir oğlana “ibne” denmesi aşağılayıcıdır. Peki, bir oğlan gerçekten gizli eşcinsel eğilimlere sahipse, bunun aşağılanması ergenliği daha da zorlu bir dönem yapmaz mı? Yazar Michelangelo Signorile *Queer in America* kitabında, gey (olduğu sanılan) oğlanlar arayan,

bulduğunda da döven bir çeteye katıldığı ergenlik çağından söz eder ve aslında eşcinsel olduğuna dair sezgisine karşı böyle bir savunma geliştirdiğini anlatır.⁵ (Gey bir üniversite öğrencisi olan Matthew Shepard'ın 1998'de Wyoming'de öldürülmesi homofobinin gücünün bir başka kanıtıdır.)

Okula yeni gelen öğrenci Tom—hem uzun sarı saçları hem de kadınsı yüz hatlarıyla—dokuzuncu sınıftaki diğer oğlanları korkutmuştu. İçlerinden biri, Greg isimli bir oğlan, Tom'dan etkilenmekle suçlanır olmuştu. Greg'e musallat olan zorbalar bir gün oğlanların isimlerini tebeşirle okulun önündeki kaldırıma bir kalp içinde yazmışlar. Koridorda Greg'in yanından her geçtiklerinde de kulağına "ibne" diye fısıldamaya başlamışlar. Hatta Greg'in dolabına bir parça tereyağı bile koymuşlar (anal seks için tercih edilen kayganlaştırıcının tereyağı olduğuna dair bir izlenim edinmişler) ve o günden sonra oğlanın yanından her geçişlerinde kulağına "tereyağı" diye fısıldamışlar. Aslında bu tacizin elebaşları, kendi cinselliklerini bir grup içinde karşılıklı mastürbasyon yaparak deneyimliyorlardı. Greg'e yaptıkları ise yaşadıkları homofobik paniğe ve yeni öğrencinin çok çekici olduğunu *bizzat* fark ettikleri gerçeğine karşı öz savunma çabasına işaret ediyordu. Peki, tüm bunların *kendilerine* dair verdiği asıl ipuçları neydi?

Büyüklik Önemlidir: Ne Kadar Büyük, O Kadar İyi

Büyüklik ve spor, erkek psikolojisindeki baskın temalardır. Erkekler cüsseli futbolculardan, uzun basketbolculardan ve ağır sıklet boksörlerinden etkilenir. Büyüklik ve ifade ettiği güç bizi büyüler. Penis büyüklüğü de bir cinsel güç ölçütü olarak erkekler için diğer bütün cinsel işlev farklarından önemlidir. Nereden bakılırsa bakılsın, büyüklik erkekler arasında ilkel anlamda güç ifade eder ve oğlan kültüründe tek başına bile size büyük saygı kazandırır.

Güney Boston'dan bir çocuk, kendinden büyük oğlanlar için kum torbası olduğu zamanları hatırlarken gülererek, "Yaklaşık altı

yaşıma kadar projelerde epey bir dayak yedim,” demişti, “yedi yaşıma geldiğimdeyse hepsinden daha cüsseli oldum ve herkes geri çekildi. Beni tanıyan herkes artık bana saygı duyuyordu.”

Erkekler, şehrin kalburüstü tarafında da, yoksul tarafında da, oğlan gaddarlığına ilişkin benzer anılar paylaşır. Örneğin Nigel, bir İngiliz yatılı okulundaki altıncı sınıf günlerini anlatmıştı. Oradaki en ufak tefek oğlanlardan biriymiş ve sekizinci sınıf öğrencilerinden biri sürekli ona zulmediyormuş. Nigel bir gün misilleme yapmak amacıyla karşılık vermiş. Araya bir öğretmen girmiş ve geleneksel çözümü önermiş: Gün sonunda boks eldivenleriyle yapılacak resmi bir dövüş. Derslerden sonra bütün oğlanlar oyun alanına akın etmiş, Nigel ve cüsseli rakibi de eldivenlerini takıp yerlerini almışlar. Dövüşmüşler ama zaten gerçek bir rekabet değilmiş bu; cüsseli oğlan, ufak tefek Nigel’i kolayca alt etmiş.

Bununla birlikte Nigel’in herkesin içinde gösterdiği cesaret, kelimelere dökülmemiş “toplumsal sözleşme” doğrultusunda oğlanın saygınlık ve beğeniye mazhar olmasını güvenceye almış. Rakibin Nigel’a bir daha zorbalık etmemesi gerekiyormuş ve etmemiş de zaten. Nigel’in cesareti kendisine “güvenli geçiş hakkı” tanımış. Bu, Nigel’in yaşamını kolaylaştırmış kolaylaştırmasına, ama o gün yapmak istediği aslında zorbayı iyi bir paktlamakmış. Fakat başaramamış işte. Nigel yıllar sonra bile bu durumdan ötürü, ayrıca oğlanın cüssesi ve ona karşı kaçınılmaz yenilgisi yüzünden, nasıl kapana kısılmış hissettiğini bütün canlılığıyla hatırlıyordu.

Fiziksel büyüklük, hem cinsel hem de cinsel olmayan bakımlardan duygusal öneme sahip bir konudur. Oğlanlar diğerlerinden ne kadar farklı olduklarını, böylece de aslında hangi yönden kırılgan ve savunmasız kaldıklarını sezebilirler. Fiziksel üstünlük sağlama çabaları büyüklük kavramını öyle bir kullanır ki, onu kimin, ne kadar saygıya layık olduğunu belirleyen etkene dönüştürür. Hâliyle cüsseli oğlanlar daha büyük saygı görürler. Oğlanlar endamlarının tamamen farkındadır ve büyüklük tabanlı saygınlık ölçütlerini ne kadar karşılayabildiklerini bilirler. Böylece fiziksel yönden ufak tefek oğlanların kendilerini *küçük hissetmesi* de sağlanır; bunun yarattığı yetersizlik duygusu ise

herhangi bir başka fiziksel “noksan”ın yaratacağından katbekat (orantısız ölçüde) büyüktür. Çoğu ufak tefek oğlan, derslerde ve diğer uğraşlarda “aşırıya kaçan bir başarı çabası” göstererek bunu telafi etmeye çalışır. Fiziksel açıdan ufak tefek olan bazı yetişkin erkeklerin eylem ve tutumlarında da bu olgunun izlerini görebiliriz—bazen öyle davranışlar gösterirler ki, çok küçük yaşlardan itibaren “ufak tefek olma ıstırabı”na karşı psikolojik savunma sistemleri geliştirmek ve kendilerini daha büyük hissettirecek telafi edici mekanizmalar kurmak zorunda kaldıklarını düşündürür bize.

Dan ile Bobby: Ölçütleri Karşılama Mücadelesini Kaybetmek

İlkokula giden Bobby sınıfındaki en ufak tefek çocuktur. Spora herhangi bir yatkınlığı veya ilgisi yoktu; onun eğlencesi daha ziyade kitaplarda ve video oyunlarındaydı. Bobby’nin ebeveynleri oğlanın pek arkadaşı olmadığını fark etmişlerdi ama önünde sonunda sosyal ortamdaki yerini bulacağını düşünüyorlardı. Bobby’nin notları da iyi olduğu için ortada endişelenecek bir şey yok gibi görünüyordu.

Bobby on iki yaşına geldiğinde ortaokula başladı. Diğer oğlanların fiziksel gelişimi o yaşın gerektirdiği ortalamaya ulaşmıştı ve hızla boy atmaya da devam ediyorlardı. Dolayısıyla, Bobby’nin boyu ve fiziksel zayıflığı her zamankinden çok dikkat çeker olmuştu. “Köpekbalıkları” kaçınılmaz olarak etrafını sarmaya başladılar. Onunla çoğunlukla isim takarak alay ediyorlardı—“Köse”, “Kız sesli” vb. Bobby’nin bana anlattığına göre kendisine neredeyse her gün yeni bir isim takılıyordu. Bugün yirmi beş yaşında olmasına rağmen hepsini tek tek hatırlıyor.

Bobby bu sataşmalara her gün maruz kalmıştı. Aslında hiç dayak yememişti. Kimse öğle yemeği parasını çalmamıştı. Hatta bazı günler o yokmuş gibi davranıp kendilerine başka hedefler seçmişlerdi. Fakat bu acımasız sataşmalar hasar vermeye devam etmişti çünkü oğlanın hiç arkadaşı yoktu—hiç kimseden Bobby’nin de gruba dâhil olduğuna ilişkin bir işaret gelmiyordu.

Bobby nihayet büyümeye başladı. Boyu 1,35 m’lerden 1,70

m'lere geldi; artık duşta “kasıklarında tüy olmayan tek oğlan” değildi. Ancak, dokuzuncu sınıfın ortalarına doğru şiddetli bir sivilce sorunu yaşamaya başladı ve lakaplar değişti: “Krater”, “Clearasil” ve daha az zeki oğlanların yaratıcılığından doğan kaçınılmaz “Pizza Surat” yakıştırması... Onuncu sınıfta zorbalara Bobby'ye sataşmakla daha az ilgilenir oldular. Bobby hâlâ sosyal olarak pek kabul görmüyordu ama en azından sataşmalar sona ermişti. Lisenin geri kalanını çoğunlukla yalnız geçirdi.

Bobby ile akranları arasındaki sosyal uçurum bugün artık ebeveynlerinin yok sayabileceğinden çok daha büyük. Flörte hiç yanaşmıyor—daha doğrusu flört etmekten çok korkuyor—ve hayatında hâlâ “iyi bir arkadaş” diyebileceği kimse yok. Onca yıl maruz kaldığı sataşmaların izini hâlâ taşıyor. Şişman olmadığı hâlde kendini öyle görüp açlığa mahkûm eden bir kız gibi, Bobby de dış görünümünde bir kusur gibi algılayabileceği her şeye saplantı geliştirmiş. Sürekli aynaya bakıp yüzünde leke izi arıyor. Sivilceye dönüşebileceğine inandığı herhangi bir şey gördüğünde neredeyse bir ritüelmiş gibi cildini didikliyor ve tespit ettiği noktaya kat kat ilaç sürüyor. Sivilceleri çoğunlukla sadece kendisi görebiliyor ama kendi kendine uyguladığı tedaviler yüzünün şeklini bozmaya başlamış. Boyu normal olsa da, bulabilirdiği en yüksek tabanlı ayakkabıları ya da botları giyiyor. Penis boyuyla dalga geçileceği korkusuyla her türlü cinsel münasebetten büyük bir gayretle kaçıyor.

İnsanların, görünümü hakkında ileri geri konuştuğuna da inanıyor. Hayatına en büyük etkiyi belki de bu son araz yapıyor. Neredeyse hiç kimseye güvenmiyor ve insanların onu tepelemeye çalıştığını düşünüyor. Bu yüzden bir işte tutunmakta bile zorlanmış. Hayatta uğradığı başarısızlıklar özgüvenini daha da aşındırmış. Bobby'nin durumu son birkaç yıldır kötüleşiyor; geleceği için endişeleniyor.

Bobby uç bir örnek. Kimse onun bu kadar kırılğan olduğunu ya da ufak cüssesinden—kontrol edemeyeceği genetik gerçekliğinden—bu kadar umutsuzca utanç duyduğunu tahmin etmemiş. Ancak şüphe yok ki, zulüm kültürü ona çok ağır bir bedel

* Clearasil: Bir yüz temizleme jeli markası. (Ç.N.)

ödetmiş ve sorunlarını çok ağırlaştırmış. Neyse ki birçok oğlan yaşadıklarından daha az hasar görür. Yine de hepsi, bu gaddarca geçiş ayininde incinmeye son derece açıktır; dur durak bilmeyen zalimce alaylar kalıcı ıstıraba neden olabilir ve oğlanların hem kendilerine hem de dış dünyaya bakışlarını çarpıtabilir.

Spor: Her Oğlanın Yaşamında İyi Kötü Bir Etki

Her oğlanın, ilgisi veya yeteneği olsa da olmasa da sporla bir ilişkisi vardır. Beden eğitimi derslerinde olduğu gibi, spora katılım çoğunlukla zorunludur; dolayısıyla akranlarınız atletik hünerlerinizi ya da beceriksizliklerinizi gayet iyi bilir. Bazı okullarda, dokuz-on yaşlarındaki oğlanlar futbol oynayıp oynamadıkları üzerinden tanımlanır. Başka okullarda ise farklı bir spor dalı üzerinden tanım yapılabilir. Çoğu kişi için spor yapmak bir eğlencedir; belki de hayattaki en büyük eğlence budur. Diğerleri içinse spor olsa olsa “hem iyi hem kötü”dür. Oğlanları çevreleyen spor kültürü onların özgüvenini kırabilir de, artırabilir de; zira sportif yetenekleri olan ya da ortalamanın üstünde yer alan oğlanları ödüllendirirken, akranların daha az değerli bulunduğu başka yeteneklere sahip oğlanları ikinci plana iter.

Bir özel okulun yeni müdürü bize, “Bütün öğretmenlerden yüzde elli daha fazla kazanan bir koç ve herhangi bir diğer spordan beş kat fazlasına mâl olan bir futbol programı devralıyorum ama okuldaki oğlanların sadece dörtte biri futbol oynuyor,” demişti. Spor için ayrılan bu orantısız ödenek, ilgi ve zihinsel enerji, atletik olmayan oğlanların yaşamlarında bir tiranlığa dönüşebilmektedir.

Okullarda atletik üstünlükle bağdaştırılan itibar bir “kast sistemi” yaratır ve oğlanların oğlanları maruz bıraktığı zulüm yetişkin onayıyla yürümeye başlar. Bu, en hafif hâlinde, atletik olmayan oğlanların kendilerini daha az değerli hissetmeleri sonucunu verebilir. Daha zalimane koşullarda ise en yapılı ve güçlü oğlanların daha güçsüz (daha düşük statüsü) olanlara acı çektirmesine yol açar. Dahası, atletik olmayan oğlanlar sosyal yönden acı çekmekle kalmazlar: Yıldız sporcular okulun en po-

püler kızlarının kalbini kazanırken, diğerleri olup biteni çoğunlukla kenardan izler.

Kısa boylu, bakımlı, yakışıklı ve işinde başarılı olan Mike, on üç yaşında ve kısa boylu oğlu Rick'i neredeyse her sabah koşmaya zorlamış ve Rick'in bariz ilgisizliğine rağmen onu okul sonrası spor kurslarına kaydettirmişti. Mike bize yaptığı açıklamada, "Şu anda eğitim alıyor," demişti. "Onu hayata hazırlıyorum. Sporda sivrilirse saygı görür ve iyi bir üniversiteye burs kazanabilir. Bu olmazsa sadece 'kısa çocuk' olarak kalacak ve onu diri diri yiyecekler. Biliyorum. Bunu yaşadım ve oğlumun da benim yaşadıklarımı yaşamasını istemiyorum." Rick ilgi duyduğu alanlardan uzaklaştı ve babasının dayattığı gibi takım sporları yapmaya devam etti ama babasına kızgınlığı arttı; lise bire geldiğinde güçlü, süratli ve çabuk sinirlenen, öfkeli bir oğlandı artık. Mike buna rağmen oğlunun aktif kalmasını ve "kazanmaya" devam etmesini sağlamakta gösterdiği kararlılıktan taviz vermedi.

Dan ile Connor: Bir Oğlanın Sıradan ama Önemli İş Dünyası

Connor diğer oğlanların sataşacağı bir çocuk gibi görünmüyordu. Şişman ya da çok kısa değildi, alışılmadık bir görüntüsü de yoktu. On üç yaşında, kızıl saçlı, yuvarlak suratlı bir yedinci sınıf öğrencisiydi ve ortalama giyim kuşamı ile genele kolay uyum sağlayabilir görünüyordu. Connor'ın ailesi tam bir orta sınıf örneğiydi—babası bir satış elemanıydı, annesi de yarı zamanlı olarak bir eczanede çalışıyordu. Ancak, yaşadıkları hayli varlıklı Boston banliyösünde, okulun park alanına Geo'larıyla girip bir Mercedes ile bir BMW arasına park etmek zorunda kaldıklarında, komşulardan farklı gelir seviyesinde oldukları açıkça anlaşılıyordu. Connor sınıftaki en iyi basketbol oyuncularından biriydi ve bunun sataşmalara karşı bir koruma sağlaması beklenirdi, ama sağlamıyordu.

Bazı öğretmenler bana, Connor'ın birkaç haftadır yoğun bir alay ve sataşma salvosu altında olduğunu çizlattı. Ben de Connor'ı nihayet yirmi dakikalığına da olsa odamda tutmayı başar-

dım. Dersler o gün bir uyuşturucu farkındalık toplantısının son ayağı dolayısıyla kısa tutulmuştu ve oğlanın zil çalmadan önce ağzından baklayı çıkarmasını sağladım. Kendisiyle dalga geçilmesine alışık olduğunu söyledi ve “Önemli bir şey değil,” dedi.

Bu duruma gerçekten alışmış olduğunu ve biz psikiyatrların, psikologların ve sosyal hizmet uzmanlarının anladığı şekliyle bir “tehlike” içinde bulunmadığını düşündüm. Yani pantolonunu ıslatmıyordu, mağazalarda hırsızlık yapmıyordu ya da esrar içmiyordu. Sınıf arkadaşlarının saldırılarına karşı sürekli tedbirli oluyordu, o kadar. Duygusal olarak kapanıyor ve kimseye güvenmemesi gerektiğini öğreniyordu ama teşhis el kitabında bunlar için bir teşhis kodu belirlenmemiştir.

Görüşmeden çıkan Connor’ın kızıl saçlı kafasını sallayarak koridorda uzaklaşmasını izlerken, neredeyse yirmi yıldır düşünmediğim birini hatırladım—aynı okula gittiğim, merhametsizce alay konusu edilen Mick adında bir oğlan. Ben popüler bir kliğin üyesiydim. Kliğin ağır toplarının bulunduğu “iç çember”e mensup değildim gerçi, ama onların yemek masasına oturma hakkım vardı. Orada kendi arkadaşları, hatta kendilerinden biri olan Mick’e uzunca bir süre işkence etmelerini izledim. Mick şatafatsız tiplerdendi, aslında iyi bir çocuktu, çok duyarlıydı ve çok kızıl, sırma gibi saçları vardı. Bunlar hedef yapılması için yeterliydi. Klik liderleri ona her gün yeni bir aşağılayıcı lakap takmayı kendine iş edinmişti; eğlence konusu saçlarıydı tabii—“Sünger kafa” ve “Kask” hatırladıklarımın ikisi... Bunun çok komik olduğunu düşünüyorlardı. Bazen tezahürat edercesine, arka arkaya “Mick’e yemek yedirtmeyin!” diye bağırırlardı—bu bir toplanma çağrısı gibiydi. Sandviğine sümkürürler ya da onu elinden alırlardı. Bir gün biyoloji laboratuvarından bir arı çalıp Mick’in ton balıklı sandviğine koymuşlardı. Bu sataşmalara ben katılmıyordum. Ama bugün arkaya bakınca, orada öylece oturup tüm bunların yaşanmasına izin verdiğime inanamıyorum.

Bu zulüm, dünyamızın o kadar sıradan bir parçası hâline gelmişti ki, onu sorgulamayı aklımızın ucundan bile geçirmemiştik. Olanlardan sonra Mick bir daha eski hâline dönebildi mi, bilmiyorum. Çocuk delirmedi gerçi, şiddet dolu birine de dönüşmedi ama canı kesin yanmıştı (onu düşünmek benim bile canımı yakı-

yor). Bir de, yüreği katılaşmıştır muhakkak.

Connor'ın yaşadıklarına ilişkin daha fazla şey öğrenmek istedim. Bilgi almak için de yedinci sınıftaki haber kaynaklarıma gittim. Okulun başından beri düzenli olarak görüştüğüm çocuklardı bunlar. Adam'ın babası bir önceki ders yılı başında ölmüştü; ona hislerini, konuşarak düzene koymasına için yardımcı olmuştum. Leon, Afrika kökenli bir Amerikalıydı; bizim özel okula bir müknaatıs okuldan* gelmişti. Onunla özellikle iletişim kurmuştum çünkü sınıfındaki tek siyahi öğrenciydi ve ben de okuldaki siyahi öğrenciler "kulübü"nün başkanlarından biriydim. Her zaman zorlu bir süreç olan okullar arası geçiş konusunda onu yönlendiriyordum. Öğlanların ikisi de okulda ciddi sorunlar yaşamıyordu ama benden gördükleri bu özel ilgi kendilerini daha güvende hissetmelerine yardımcı olmuştu. Küçücük bir tedbirle çok yol aldık. Öğle yemeğini sıkça Adam ve Leon'la birlikte yiyorduk, o gün de onları hamburger yemeğe çıkardım. Hatırlarını sorduktan sonra konuyu Connor'a getirdim:

"Sınıfınızda Connor'la ilgili neler oluyor? Çocuklar onunla ne diye dalga geçiyorlar?"

Adam, "Size mi geliyor?" diye sordu.

"Bu bilgiyi paylaşamam, biliyorsun. Bazı öğretmenler onunla fazla uğraşıldığını düşünüyor."

Adam, "Onunla o kadar çok dalga geçtiklerini sanmıyorum," dedi, "Herkesle geçtiklerinden çok değil."

Leon farklı düşünüyordu: "Ciddi olamazsın! Aynı beden dersine giriyoruz ve ona, nasıl diyeyim, her gün işkence ediyorlar. Ona 'Red Ranger' diyorlar."

"Neden?"

Adam yine söz aldı: "Şimdi hatırladım, matematik dersinde şu eski Power Ranger defterini kullanıyordu, herkes de onunla bebek programı izlediği için alay etmeye başlamıştı. Şimdi herkes ona Jason ya da Zordon diyor. [Jason özgün Red Ranger, Zordon da Power Ranger'ların lideri.] Çok sinir oluyor."

* Müknaatıs okul: Önceden belirlenmiş okul bölgelerinin dışından da öğrenci çeken (bu nedenle müknaatıs adını alan), normal müfredatın yanında belli dallar üzerine yoğunlaşmış öğretim veya mesleki eğitim veren devlet okulları. ABD'nin haricinde İngiltere, Avustralya ve Rusya'da da bazı örnekleri vardır. (Yay. N.)

Anladım ki, yedinci sınıf öğrencileri için Power Ranger'lar mazi olmuş. Connor da çocukça görünmek gibi bir gaflette bulunmuş. Sekiz yaşındaki bir çocuğun küçük kardeşiyle mor dinozor Barney'i sevdiği için dalga geçmesi gibi, yedici sınıfa giden oğlanlar da Power Ranger'lara duyulan "tarihi geçmiş" beğeniyi onaylamamışlar. Kanımca, Power Ranger'ları Connor da artık sevmiyordu ama ebeveynleri hiç dokunulmamış bir defteri çöpe atarak paralarını ziyan edemezlerdi. Yine de Connor'ın o defteri çok geçmeden "kaybettiğini" tahmin ediyorum. Karşılaştığı alayların onu bu kadar incitmesindeki nedenlerden biri haksızca olmalarıydı. Şöyle ki, gruba yaraşır ölçüde havalı olması gerektiğini elbet kendi de biliyordu ama o defteri kullanmaya mecbur kalmıştı işte. (Kuralların farkında olduğuna inanıyorum, ama o yaşta benzer bir durumda kalan herhangi bir oğlanın paçayı kolay kolay kurtaramayacağını da biliyorum.) Dahası, Connor'ın okula yeni gelmiş olması onu açık bir hedef yapmıştı.

Adam zaman zaman sataşmalara katıldığını kabul etti. Connor'ın neyiyle dalga geçildiğini de söyledi: Soyadı. "Hohner. Boner* gibi. Anladın mı? Çok komik, değil mi?"

Leon olaya pek karışmamıştı. Siyahi olduğu için benzer bir dolaylı zulümle karşılaştığı oluyordu—örneğin, sınıfında Afrika kökenli Amerikalılar hakkında bilgisizce yorumlar yapıyordu ve bunları sessizce sineye çekiyordu. Kendimi birdenbire, Adam ile Leon'un öğle yemeğine bir konuk daha almamıza ne diyeceğini, tabii bir de Connor'ın daveti kabul edip etmeyeceğini düşünürken buldum. Grup yeterince küçük olduğu ve ben de yanlarında bulunduğum için oğlanların birbirine girmeyeceğine kanaat getirdim.

Oğlanlar yardımcı oldular. En azından Connor'ın neyi olduğunu artık biliyordum. Fazlasıyla aşına olduğumuz bu sorun muhtemelen ortaokuldaki oğlanların ve onlara yardım etmek isteyen kadar ilgili yöneticilerin karşılaştığı en büyük problem. Aynı zamanda, değiştirilmesi en zor durumlardan biri. Üzerine gideceğimiz net bir nokta yok, hedef de devamlı hareket hâlinde.

* Boner: (Argo) sertleşmiş penis. (Ç.N.)

Biz terapistler dedektif gibi ipuçları ararız; oğlanların hikâyelerinde satır aralarını okuruz, olayları takip ederiz, oğlan yaşamındaki katılımcıları ve gözlemcileri sorgularız ve bu çocukların hislerini inceleyerek mazeretleri değil, neden ve açıklamaları yakalamaya çalışırız. Yetişkinler kolay yolları seçmeye meyil edebilirler; oğlanların sıkıntılarını “büyüme sancıları” diye rasyonelleştirip konuyu kapatmak için inkârlara, kaçırılan toplantılara, yuvarlak yanıtlara, “her şey yolunda” şeklindeki güvencelere (öyle olmadığını bildikleri zaman bile) ses çıkarmazlar. Hâlbuki Connor’ların peşini bırakmamalıyız. Ne hissettiklerini anlamak ve sorunlarının kaynağına ulaşabilmek için gereken zaman ve enerjiyi onlara ayırmalıyız. İşte bu, ebeveynliğin, öğretmenliğin, danışmanlığın hamaliye kısmıdır; bu işin kısa yolu yoktur.

Bir oğlanın zulüm kültürü içinde ayakta kalabilmesi, tamamıyla duygusal kaynaklarına—kendi hisleri gibi başkalarının hislerini de tanıyıp anlayabilmesine—bağlıdır. Duygusal farkındalık ve empati kazandırılan oğlanların başkalarını incitmesi daha düşük bir olasılıktır; zalimce davranışlara maruz kaldıklarında bunun yarattığı baskıdan da daha kolay kurtulup toparlanırlar.

Zulüm Kültüründe Arkadaşlık ve İhanet

Lefty, Swifty, Red Rose, Popsy ve bir düzine oğlan daha, 1937’de “kulüpvari” bir arkadaş grubu oluşturduklarında henüz ergenlik çağındalardı. Altmış yıl sonra *New York Times*’a haber oldular ve bir nevi şöhrete kavuştular. Haberin konusu ise savaşta, iş hayatında ya da aile kurmakta gösterdikleri başarılar değil, bu kadar yıl sonra bile hâlâ yakın arkadaş olmalarıydı.⁶

Yetmiş yaşın üstündeki bu erkeklerden ikisi, muhabire, arkadaşlıklarının henüz dört yaşlarındayken, birinin diğerini bisikletten düşürmesiyle başladığını anlatmış: “Annelerimiz bizi yukarıya çıkardı ve ‘Arkadaş olacaksınız,’ dedi, biz de tam anlamıyla öyle yaptık.” Diğer de şunu eklemiş: “Birbirimiz için yapmayacağımız şey yok. Biz arkadaşız. Bu kadar basit ve o kadar karmaşık.”

Bir arkadaşlığı altmış yıl sürdürebilmek çetrefilli bir iş olmalı. Fakat bu istisnai arkadaş grubunun yakın bir ilişki içinde kalmış olması çok daha etkileyici—sonuç olarak burada bir haber değeri bulunmuş; çünkü sözü edilen kişiler erkek ve erkeklerin yakın, kişisel arkadaşlıkları kolay kolay bulamadığı bir sır değil. Güven aşınmasının bedelidir bu; çoğu oğlanın küçük yaşlarda başlayan arkadaşlıkları hayal kırıcı ve kafa karıştıran bir şekilde sona ermektedir. Çünkü daha derin ve sadakatli arkadaşlıklar kurma ihtimalinin yanında, zulme uğrama, alaya maruz kalma ve dışlanma ihtimali de artmıştır. Bu paralel temalar yedi yaşından (hatta çevresel koşullar sertse daha da öncesinden) itibaren oğlan yaşamında görülmeye başlar. Ebeveynlerin ve diğer yetişkinlerin sağladığı koruma erken ergenlikte azaldıkça, oğlanların gruba uyum sağlamak için tutturması gereken standartlar iyice yükselir ve uyum sağlayamayanların kayıpları giderek daha vahim hâller alır.

Gerçek arkadaşlık, içinde kendiniz olabildiğiniz arkadaşlıktır. Orada kalkanlarınızı indirir ve arkadaşınızın, hakkınızda bildiği şeyleri size karşı kullanmayacağına güvenirsiniz. Oğlanlar bazen iki arada bir derede kaldıklarını hissederler: Bir yanda arkadaşlık ilişkisinde dışavurumcu olmak, düşünce ve duyguları açıkça ifade etmek vardır; diğer yanda ise cinsiyet şablonlarının dayattığı beklentiler doğrultusunda ısrarcı ve zorlayıcı (veya güçlü ve sessiz) olma seçeneği bulunur. Oğlanlar hangi tarafa kayacaklarını bilemeyebilirler. Arkadaşla sırları paylaşmak da her zaman uygun değildir. Yine de bütün çocuklar duygularını ifade etmeye büyük ihtiyaç duyar. Dahası, bir oğlan ebeveynlerinden uzaklaşıp ayrı bir hayat kurmaya başladıkça, arkadaşın sırdaş olarak önemi de artmaktadır. Oğlan, ebeveynlerden biriyle (ya da ikisiyle birden) yakın bir ilişki sürdürüyor olsa bile, yakın bir arkadaşla daha farklı bilgileri, daha farklı yollarla paylaşmaya devam eder.

Arkadaş olmak isteyen oğlanlar bile, topluluğa duyduğu sadakati arkadaşına duyduğu sadakatin üzerinde tutmasını (ve böyle yaptığını kanıtlamasını) talep eden ve arkadaşların arkadaşlara ihanet etmesine alışık olan zulüm kültürünün yıkıcı etkisine karşı mücadele etmek zorundadır. İhanet bariz ve dramatik

olabilir: Bir arkadaşı planlanmış bir programdan dışlamak; bir gezi eşnasında muziplik olsun diye kazara ayrı düşmüş gibi davranarak (ama aslında bilerek) onu ekmek; onun sırlarını ortaya dökmek vs. İhanet pasif nitelikli de olabilir; arkadaşı, grubun satışmalarına karşı savunmamak bunun bir örneğidir. Bir arkadaş ihanet ettiğinde, o anda yaşanan güven kaybı derinlere işler. İhanet eden ise aynı dersi tersinden alır; artık sırada kendisi olabilir. Böylece iki taraf da bu durumdan güven kaybına uğrayarak çıkar ve ilişkilerde kırılğan oldukları noktaları göstermemek için artık daha dikkatli davranırlar. Çocukluk çağında güven dolu arkadaşlıklara sahip olmak, ömür boyu sürecek ilişkiler için bir şablon sunar, zaten ergenlik döneminin zulüm kültürüne kurban edilmesi de bu yüzden özellikle üzücü etkiler yaratır.

Kırk iki yaşındaki Gary, bir görüşmemizde ergenlik dönemindeki bir dönüm noktasını irdeledi. Pek sevilmeyen bir oğlanla kurduğu arkadaşlıktan “çok riskli” olduğu için uzaklaşmış ama güvendiği bir başka arkadaşı da kısa süre sonra kendisine aynı şekilde davranmıştı: “Beşinci sınıftayken en yakın arkadaşım Peter diye bir çocuktu. Her gün okuldan sonra ya onun ya da benim evimde ders çalışır, laflardık. Hafta sonları da yakındaki korulukta avcılık ve izcilik oyunları oynardık. O zamana kadar edindiğim en yakın dostumdu. Sınıftaki en kısa boylu oğlandı. Atletik yapısı yeterince iyiydi ama altıncı sınıfa geldiğimizde diğer oğlanlar onunla boyu hakkında dalga geçmeye başladı. Peter önceleri sadece duymazdan geldi. Onu birkaç kere ben savundum ama bu da bir süre sonra onun annesi falanmışım gibi görünmeme sebep oldu. Sonra bir gün herkes soyunma odasında giyinirken, bir grup oğlan Peter’ı çember içine alıp havlularıyla kasıklarına vurarak onunla alay etmeye başladı. Peter bir taraftan elleriyle kasıklarını kapatmaya, diğer yandan da pantolonunu giymeye çalışıyordu. Göz göze geldiğimiz anı hatırlıyorum. Tam olarak yardım istemiyordu ama ne yapacağımı anlamaya çalışıyordu. Ne yaptığımı söyleyeyim: Giyindim ve soyunma odasından çıkıp gittim. Olay hakkında hiç konuşmadık ama arkadaşlığımızın sonu oldu bu. Dürüst olmak gerekirse Peter benim için bir yüke dönüşmüştü, benimse bu durumla başa çıkacak gücüm ve cesaretim yoktu.”

Gary, Lee adında yeni bir “en iyi arkadaş” edinmişti—iyi bir sporcu, iyi bir öğrenci, gerçek bir liderdi. Kıyafet ölçüleri aynıydı; kravatlarını, hatta bazen ceketlerini bile değiş tokuş ediyorlardı, bu da arkadaşlığın ve bağlılığın önemli bir işaretiydi. Gary yedinci sınıfta *bar mitzvah* için hazırlık yapıyordu. (Bar mitzvah, Yahudi oğlanların reşit olma törenidir; dindar bir yetişkinin sorumluluklarını artık taşıyabileceklerini gösterirler.) Söylediğine göre, Yahudi kimliği daha önce hiç konu edilmemişti ama o yıl, pek Yahudi öğrencisi olmayan o küçük okulda, tehlike işaretleri bu kimliğin alay konusu edileceğini göstermeye başlamıştı.

Gary, “‘Yahudi şakaları’ başladığında onları görmezden mi gelsem, yoksa karşı atağa mı geçsem, bilemedim,” dedi. “Gözlerimle yardım için Lee’yi aradığımı hatırlıyorum ama o da diğer çocuklarla birlikte asabi kahkahalar atıyordu. O yıl bar mitzvah’ıma sınıftan beş altı oğlanı—arkadaş sandıklarımı—davet ettim. Bir tanesi bile gelmedi, Lee bile... Sonrasında ona neden gelmediğini sorduğumda, diğer oğlanlarla konuştuklarını ve ‘Yahudi şapkası’ takmak zorunda kalacakları için hiçbirinin sinagoga gitmek istemediğini itiraf etti. Sanırım o da aynen benim gibi hissetmişti. Reşit bir insan hâline gelirken anladım ki, erkek olmak yalnız olmak demektir. Ondan sonra ‘en iyi dostum’ diyeceğim biri asla olmadı.”

Sessizlik

Zulüm kültürü; hem bu dostluk, güven ve özsaygı kayıpları üzerinden hem de erkekliğin o Büyük İmkânsız’ına erişmek için gereken duygusal kapanma (duygusal işleyişi durdurma) yoluyla oğlanlara bir sessizlik yasası dayatır. Onlardan hiç konuşmadan acı çekmelerini ve başkalarının uğradığı zulme sessizce tanıklık etmelerini ister. Bu yasa çok güçlüdür, erkek kimliğinin her yanına da nüfuz etmiştir, böylece oğlanlar onu hiç sorgulamadan kabul ederler. Sessizliklerini muhtelif sebeplerden ötürü korurlar: Tekrar kurban hâline getirilmekten korkarlar; diğer oğlanlara verilecek disiplin cezalarının sorumlusu olmak istemezler; akran grubundan dışlanmayı hiç arzu etmezler. Derslerini gayet

iyi almışlardır; sessiz kalmak güçlü ve erkeksidir, konuşmak ise değildir.

Tıpkı oğlanlar gibi anne babalar ve öğretmenlerin de sessiz kalmak için kendilerince sebepleri vardır.

Brian yedinci sınıfın birkaç ayı boyunca diğer çocukların hedefi oldu ve yaşadığı acıyla başlangıçta tek başına mücadele etti. Boyuyla, saçıyla ve kıyafetleriyle dalga geçiyorlardı; yemekhanede buz gibi bir muamele ile onu dışlıyorlardı; kitaplarını ve ders malzemelerini çalıyorlardı; sınıfta yerine dönerken ayağına çelme takıyorlardı; sırada beklerken “yanlışlıkla” yere düşürülüyordu. Brian karşılık vermeyi ne kadar kararlı biçimde reddederse, sataşma dalgası da o kadar güçleniyordu.

Bir grup oğlan bir gün Brian’ın çok sevdiği “hacky-sack” topunu elinden zorla almış ve koşturarak kendi aralarında paslaşmaya başlamışlar. Brian ortalarında topu yakalamaya çalıştığı için oyun sahasındaki diğer çocukların ilgisi de nihayet onlara kaymış. İş iyice çığırından çıkınca sataşan oğlanlardan biri topu yere atıp ayağıyla ezmiş. Sonra diğer failer de devreye girmiş ve top, saniyeler içinde parça pinçik olmuş. Küçük düşürülmüş hissedilen ve öfkelenen Brian, zorbalardan birini gömleğinin yakasından yakalayınca gömlek yırtılmış, oyun sahasının gözetmeni de Brian’ı bu yüzden müdüre göndermiş. Hikâyenin tamamı zaten müdürle yaptıkları konuşmada ortaya çıkmış.

Brian’ın öğretmeni çocuğun sorunları hakkında bizimle iletişime geçtiği zaman sınıfta herhangi bir anormallik fark etmediğini söyledi. Ancak, rehber öğretmen, oğlanların Brian’la “olur olmaz her konuda” dalga geçtiğini doğruladı—sessizce kitap okuma alışkanlığından tutun, sınıf tartışmalarında yaptığı yorumlara kadar.

Deneyimlerimize göre, bu ve benzeri tacizlere karşı tavır almayan öğretmenler ya olan bitenin oğlanlar için normal olduğuna inanmaktadır ya da zulmü görmekte fakat kendini onu durduramayacak kadar çaresiz hissetmektedir. Bu tür duygusal müdahalelerde bulunmalarını sağlayacak bir eğitim almadıkları

* Hacky-sack: İçi piriç, kuşyemi veya kum benzeri malzemelerle doldurulmuş aynı isimli küçük bir bez ya da örgü top ile oynanan bir ayak ve denge hünerye oyunu. (Ç.N.)

gibi, okullar da bunu işlerinin bir parçası olarak tanımlamaz. Yıllar içinde, kendi ortaokul yıllarında yara almış erkek öğretmenlerle de karşılaştık; güç gösterisi yapan—yavan ve sıkıcı görünmekten korktuğu için başka çocuklarla alay etmeyi seçen—oğlanlarla zıtlaşmak istemiyorlardı. Bu öğretmenler ayrıca “havalı olmayan” çocuklarla özdeşleşmek veya güçlü bir empati kurmak da istemezler, çünkü kendileri de çocuklukta aynı noktada bulunmuştur ve artık bir yetişkinin gücüne, konumuna ve bakış açısına sahip olsalar da o acı dolu yere tekrar gidemezler.

Aynı duygusal engeller, birçok ebeveyni de oğlan yaşamundaki zulme aktif bir tepki vermekten alıkoyar. Anneler sorunu gerekli kişilere (öğretmen, müdür, diğer ebeveynler) bildirip bildirmemek konusunda çoğunlukla kararsız kalır (zaten çocuğun tercihi de genellikle bildirmemesi yönündedir). Babalar ise sorunu görmezden gelirler; çünkü sorunla ilgili herhangi bir adım atmanın yaratacağı ters etkileri kendi çocukluklarından gayet iyi bilirler. Bir babanın oğluna zalimce davrandığı örneklerde ise sebep, babanın zamanında yaşadığı sosyal zulüm sorunları üzerinde çalışmamış ve bunları kendi içinde çözememiş olmasıdır. Havalı olmayan bir oğul yüzünden aşağılanmış hisseder ve onu reddeder. Babalar aslında bu zorlu geçiş sürecinde oğullarına destek olacak eşsiz bir konumdadır, ama bu konumun sağladığı avantaja rağmen oğullarına yine de zalimce davranarak ihanette bulunmaları, zulüm kültürünün bir diğer üzücü mirasıdır.

Oğlanlar, yetişkinler tarafından kurtarılmayı beklemezler. Ama yetişkinlerden herhangi bir müdahale veya tepki gelmezse bunu zulüm kültürünün “kanun ve kuraldan muaf” işlediğini gösteren bir işaret olarak algırlar ve elebaşlarının hesap vermediğini düşünürler. Dolayısıyla ebeveyn ve eğitimciler, zulmü hoş görmeyen ve yok saymayan ahlaki kuralların çocuklara açıkça iletilmesi bir ortam yaratmak zorundadır. Duygusal farkındalığı ve kişisel sorumluluğu teşvik eden, ayrıca bu değerleri açıkça ve yüksek sesle dile getiren yetişkinlerin bulunduğu bir ev ya da okul ortamında önce oğlanların sessizlikleri, onunla birlikte de zulüm kültürünün oğlan yaşamundaki sessiz gücü kırılacaktır.

Beşinci Bölüm

BABALAR ve OĞULLAR

Bir Arzu ve Mesafe Mirası

Ve böylece devam ediyoruz işte, bizi durmaksızın geçmişe sürükleyen akıntıya karşı kürek çekmeye.

— F. Scott Fitzgerald, *Büyük Gatsby*

Bir erkeği ağlatabilecek pek az şey vardır. Başarısız bir evlilikten, sorunlu bir çocuktan, kariyerindeki hüsrandan, iflasa götüren iş kararlarından ve fiziksel acıdan ağlamaksızın bahsedebilir. Yeri gelip ağladığında ise bu hemen her zaman babasıyla ilgilidir. Adam nefret edilen ya da saygı duyulan biri de olabilir, ölü ya da diri de. Hikâyeler babanın yokluğuna, acı verici varlığına veya ruh ve hisler üzerinde yarattığı kısıtlamalara ilişkin olabilir. Erkeklerin anlattığı hikâyelerde *sevgi* kelimesi nadiren ortaya çıkar ama bu hikâyeler aslında sadece *sevgi* hakkındadır. Babalar ve oğullar karşılıksız kalmış bir sevgi anlatısının oyuncularındır; özlem, öfke, üzüntü ve utanç içinde anlatılan bir öyküdür bu.

Çoğu oğlan ile babası arasına duygusal bir uçurum girmiştir. Bu, oğlanlar için özellikle yıkıcıdır, çünkü baba figürü, oğlanın kendine dair kanaatleri ve bunların gelişimi üzerinde son derece kuvvetli ve kapsamlı bir etkiye sahiptir.

Oğlanlar ile babaları arasına giren bu uçurum birçok oğlan için ömürlük bir üzüntü, öfke, umutsuzluk veya utanç kaynağı olarak kalmaktadır. Duygusal mesafe birçok iyi erkeği daha iyi bir baba olmaktan alıkoyar, ama oğullarının bağ kurma arzusunu azaltmaz. Bir baba ne kadar katlanılmaz olursa olsun, oğlan, varlığının en derin yerinde babasını sevmek ve onun tarafından tarınıp sevilmek ister.

Amerikalı şair Carl Sandburg, *Always the Young Strangers* (*Hep O Genç Yabancılar*) isimli otobiyografisinde, kendisiyle babası arasındaki duygusal uzaklığın, küçük bir oğlan olarak tüm zihnini kapladığı ânu şöyle anlatmıştır:

Bir Noel sabahı, babamla el ele yürüdüğümüzü hatırlıyorum. Yıldızlarla ilgili kitaplar okumuştum ve sabahın o ilk dakikalarında ikide bir başımı kaldırıp yıldızlarla dolu açık gökyüzüne bakıyordum. Yüzümü babamunkine çevirdim ve parmağım ile hafifçe işaret ederek, “Şu yıldızların bazıları bizden milyonlarca kilometre uzakta, biliyor sun değil mi?” dedim. Babam ise bana bakmak için kafasını bile eğmeden burun kıvrıp, ben ufak tefek, tuhaf bir adammışım gibi, “Bırak şimdi bunları,” diye cevap verdi. Birkaç bina boyunca ikimizin ağzından da bir söz çıkmadı ve ben, hâlâ daha onun elini tutarken, aramızda milyonlarca içi boş kilometre uzandığını hissettim.

Şair, bu koca duygusal boşluğa rağmen, baba sevgisine duyduğu eksilmez ihtiyacı “yumuşacık bir istek” diye ifade etmişti.

Her yaştaki oğlanın, babası tarafından sevmeye ve sayılmaya duyduğu bu özleme biz şahidiz. Erkekler bize, oğullarını yetiştirirken “iyi bir iş” çıkarmak istediklerini, kendi babalarının yaptığından daha iyisini yapmak istediklerini anlatıyor, ama oğullarının “asla dinlemediğini,” “anlamadığını,” sinir bozucu olduğunu, hayal kırıklığına uğrattığını ya da beterini söylemeden de edemiyor. Oğlanlar da babalarını benzer memnuniyetsizlik ifadeleriyle tarif ediyorlar—dinlemeyen, anlamayan ve saygıyı vermeden almak isteyen erkekler olarak. Anneler bize sıklıkla oğullarıyla eşlerini uzlaştıracak yollar aradıklarını anlatıyor. Fakat onlar da çoğunlukla hakem ya da hemşire rolüne indirgenmişler; asabiyeti yatıştırıyor veya incinen duyguları ona-

ıyorlar. Birçok anne, oğlunun hayatında daha çok yer almayan eşine kızgınlık besliyor.

Andrea, eşi Ron ile oğlu David arasındaki uçurumu tasvir ederken, bizim başka annelerden de sıkça duyduğumuz hislerden dem vurdu. Kendi babası gibi Ron da oğlu küçükken geç saatlere kadar çalışmıştı. Dolayısıyla, oğlanla evde geç vakitlere kadar uzayan saatleri Andrea geçirmişti. Bu düzen, David dokuz yaşına gelip babasıyla daha çok zaman geçirmek isteyene kadar iyi kötü yürüdü. Bu noktadan sonra ise David babasından ilgi görmek için gittikçe daha ısrarcı olurken, Ron “babalığını ifa etmesi” için kendisine haksızca bir baskı yapılmış gibi hissetmeye başladı. David’in hafta sonlarında sinemaya gitmek ya da bowling oynamak gibi tekliflerine direndi.

“David babasıyla eküri olmak için neredeyse yanıp tutuşuyor ama bu yöndeki her hamlesi Ron’un üzerinde ters etki yapıyor,” diye anlattı Andrea. “David ona heyecan duyduğu bir bilgisayar oyunundan bahsediyor, Ron onun çok yüksek sesle konuştuğundan yakınıyor. Ron, David’le sadece karne dönemlerinde ilgileniyor, onda da tek yaptığı David’e daha iyi notlar alması için nutuk çekmek. Devamlı David’in tepesinde dırdır edip duruyor. İkisi de birbirinin hislerinden bihaber görünüyor. Ron, David’e çöpü çıkarmadığı için bağırıyor, bir dakika sonra David ona birlikte sinemaya gidip gidemeyeceklerini soruyor.

“İşler değişmezse, David biraz daha büyüdüğünde babasından nefret ettiğine karar verebilir ve birbirleriyle hiçbir zaman sıcak, sevgi dolu bir ilişki kuramayabilirler. Beni korkutan bu.”

Bizim için açık ki, duygusal sorunların altından kaıkabilen, toparlanma gücü yüksek oğlanların çoğu, ailenin duygusal dokusunun bir parçası olabilmiş babaların çocuklarıdır. Bu babalar oğullarını önemsiyor ve bunu rahatlatıcı, tutarlı ve kalıcı yollarla gösteriyorlar. Üzücü olansa, oğullarıyla bu şekilde ilişki kuran babaların azınlıkta kalması.

Kültürümüz, ilişki kurma görevine tarihin başından beri kadınları atamıştır, bu da duyguları erkekler için hiçe sayılan bir “ikinci dile” dönüştürmüştür. Sonuç olarak, çoğu erkeğin hislere yönelik farkındalığı ve anlayışı kıt kalmıştır. Bu konuda kendi babalarından bir şey öğrenmedikleri için, “sevgi” bağlamında

düşünmekte veya oğulları için duydukları sevgiyi ifade etmekte zorlanırlar. Sonunda, diğerk erkeklerle ilişkilerde kullansınlar diye öğretilmiş kavramlara sarılırlar—yani, rekabet et, kontrol altına al ve eleştir. Ergen bir oğlan, baba otoritesine meydan okuduğunda babanın verdiği yaygın karşılık bu bağlamlarda olur—eskiden gayet güçlü olan ilişkilerde bile zamanı gelince bu gerçekleşir. Bu durum babanın oğluyla kurduğu ilişkiyi köstekler ve babanın kendi çocukluk tecrübelerinden ileri gelen duygusal sonuçları anlamasına engel olur.

Birçok erkeğin kendi babasıyla ilgili çözümlenmemiş hisleri vardır ve bu, sırtlarına büyük bir yük bindirir. Babadan, fiziksel mesafeler veya ölüm nedeniyle uzak kalmış olsalar bile bu yükten kurtulamazlar. Arzu ve hüsrân motifi de böylece, üzücü bir miras olarak babadan oğula aktarılmaya devam eder.

Etki Altındaki Oğlanlar

Mark Twain bir keresinde, oğlanların on iki yaş civarında hayran olacakları bir erkek seçtiğine ve ömrü boyunca onu taklit ettiğine dair gözlemini paylaşmıştı. Oğlan bunu her zaman bilmese de (ya da bundan kaçınmak için elinden geleni yapsa da) o erkek genellikle babasıdır. Bir oğlan kendi yaşamını kasıtlı olarak babasırunkinden ne kadar uzağa yönlendirirse yönlendirsin, önünde sonunda “peder” ile yüz yüze gelir.

En büyük blues gitaristlerinden biri olan Buddy Guy bir radyo programında oğlu hakkında bir hikâye anlatmıştı. Oğlanın öz babasıydı ama ondan uzak kalmıştı ve onu kendisi yetiştirmemişti. Oğlan genç bir erkek olduğunda Buddy onu arayıp bulmuştu; yakınlaşabileceklerini umuyordu. Oğlu da bir gitarist olmuştu, fakat Buddy'nin yıllar süren yokluğu nedeniyle öylesine keskin bir acıyla doluydu ki, ne onunla ne de müziğıyle ilgilenmek istiyordu. Onun idolleri daha çağdaş rock yıldızlarıydı, ilk sırada ise merhum şarkıcı Prince geliyordu. Genç adam sonunda, kimliğini gizleyerek idolünü taklit etmesini sağlayacak bir öğretmen bulunduğunda, öğretmen ona, Prince'inki gibi bir müzik yapmak istiyorsa, Jimi Hendrix gibi gitar çalmayı bilmesi

gerektiğini söyledi; çünkü Prince o müzisyene öykünmüştü. Jimi Hendrix'i anlamak için de onu en çok etkileyen kişiyi, yani gitarist Buddy Guy'ı öğrenmeliydi.

Birçok erkek, aslında istemese de, babasına benzemeye başladığını görür. Bir devlet memuru ve küçük çaplı bir kumarbaz olan babası tarafından altı yaşında terk edilen Jack, kendine babasının tam tersi bir yol çizdi. Lisede hiç şaşmadan A alan bir öğrenciydi, üniversiteye burs kazandı, tıp fakültesine gitti ve önemli bir tıp merkezinin kadrosuna girerek acil servis doktoru oldu. Fakat başarılı olmak için gösterdiği çaba onu tüketiyordu, arkadaşlarına çok az zaman ayırabiliyordu ve sosyal ortamlarda diken üstündeydi.

Nihayet, Jack evlendi ve iki oğlu oldu. Ama çocuklar biraz büyüdüğünde, Jack de acil servisin kontrol edilebilir kaosunu, aile yaşantısındaki kaosa tercih ettiğini fark etti. İş hayatında en azından kazanımları vardı: Meslektaşlarına duyduğu saygı ile yaşam kurtardığını bilmenin verdiği tatmin. Ayrıca, yetenekleri hiç de azımsanmayacak altı haneli bir maaşla ödüllendiriliyordu. Evde ise eşi tarafından eleştirildiğini ve oğullarıyla daha çok vakit geçirmesi için baskı gördüğünü düşünüyordu. Bu durumdayken aldığı bir terfi, hafta sonlarını da dolduran ek mesailer yapmasını gerektirdi ve en sonunda programı öylesine doldu ki, eşini ve çocuklarını tesadüfler haricinde nadiren görür oldu. İnsanlara yardımcı olan, iyilikler yapan ve ailesinin maddi ihtiyaçlarını karşılayabilen Jack, babasının bıraktığı parasal başarısızlık mirasını yenebilmişti. Ancak, büyük oğlu altı yaşına girerken, bol kazançlı ve sosyal statüsü yüksek işine gitmek (daha doğrusu, evden kaçmak) için kapıdan her çıkışında babasının gölgesiyle karşılaşmaya devam etti.

Babacığım, Sen Önemli Misin?

Temmuz 1998'de yayımlanan, "Sevgili Babacığım: Sen Gerçekten Önemli Misin?" başlıklı makalede şöyle bir gözlem vardı: Anne çocuk ilişkisinin önemi üzerine yapılan araştırmaları taşımak için bir tır kaldırmanız gerekir, hâlbuki babaların önemine dair

çalışmaların hepsini arabanızın bagajında götürebilirsiniz.¹ Fakat bu durum değişmekte—kalabalık bir grup insana göre, babaların ortadan gittikçe kaybolmasını “en büyük toplumsal sorun” olarak ele almamız gerekiyor ve bu kişilerin talep ve talimatları ateşi iyice harlıyor. Çocukların üçte birinden fazlası babadan ayrı yaşadığı ve yarısı da çocukluk çağının bir kısmında baba yokluğunu deneyimlediği için babalar hakkındaki araştırmalara duyulan ilgi de, yapılan araştırma sayısı da artmakta.

Bu yeni araştırma dalgasını yansıtan iki önemli gelişmeden biri 1996 Ekim’inde Ulusal Sağlık Enstitüsü sponsorluğunda yapılan “babaların ilgisi ve katılımı” konulu konferanstı. İkincisi ise *Demography* dergisinin Mayıs 1998 tarihli özel sayısıydı. Bu sayı tamamen, babalar üzerine yapılan yeni araştırmalara ayrılmıştı ve babanın da resimde yer almasının, bilhassa da ilgi gösteren bir babanın varlığının, çocuklara yarar sağladığını söyleyen ikna edici, güçlü kanıtlar sunuyordu.² Şöyle ki, söz konusu babalar sayesinde çocukların daha zeki, psikolojik olarak daha sağlıklı ve okulda daha başarılı olma ihtimali artıyordu. Bu çocukların daha iyi işlere girme olasılığı da daha yüksekti. Kimi araştırmacılar bulgularını sunarken bilimin kuru dilinden bile uzaklaşmış ve babaların çocuk gelişimi üzerindeki kuvvetli etkisini tanımlamak için *harikulade* ve *şaşırtıcı* gibi ifadeler kullanmışlardır.

Bu konuda yapılan en büyük araştırmalardan birinde, Kuzeybatı Üniversitesi’nden Greg Duncan, Michigan Üniversitesi’nden meslektaşlarıyla birlikte, yirmi yedi yıl boyunca ABD genelinde binden fazla parçalanmamış aileyle bir çalışma yürütmüştür. Çalışma, çocukların gelecekteki meslek ve gelir düzeyini etkilediği düşünülen çeşitli ailevi öğeleri inceliyordu. Bunlar arasında ebeveynlerin meslekleri, gelirleri, eğitim düzeyleri ve IQ’ları da yer almaktaydı. Araştırmacılar; babanın ev işlerine ne kadar yardım ettiği, boş zamanlarını bara giderek mi yoksa TV izleyerek mi geçirdiği, ailenin ne sıklıkla birlikte yemek yediği, kiliseye gidip gitmedikleri ve veli toplantılarına babanın da katılıp katılmadığı gibi (normalde daha az etkili unsurlar olarak kabul edilen) soruları da sormuştu. Ortaya çıkan bulgu onları şaşırttı. Çocuğun yirmi yedi yaşındaki gelirini etkileyen başlıca unsur, babanın veli toplantılarına katılıp katılmadığıydı.³

Demography'de yayımlanan çalışmalardan birinde, Kuzey Carolina ve Pennsylvania Devlet Üniversitelerinden araştırmacılar, Ulusal Çocuk Anketi'nin parçası olarak 584 çocuğu inceledi (bu çocukların aileleri, araştırma süresi olan on bir yıl boyunca dağılmadan kaldı). Çocukların yaşları da çalışmanın başında yedi ila on bir arasında değişirken, çalışmanın sonuna gelindiğinde on yedi ila yirmi iki arasındaydı.⁴

Araştırmacılar, çocukla yakınlık kurmuş anne babaların yarattığı etkiyi, ayrıca çocuğun psikolojik esenlik ve eğitim durumuna gösterdikleri ilginin tesirlerini incelemek istemişlerdi. Babası hem duygusal yakınlık kuran hem de büyük ölçüde ilgili olan çocukların eğitim başarıları daha yüksekti ve kamu malına zarar verme ya da uyuşturucu satma gibi suç teşkil eden davranışları sergileme ihtimalleri düşük kalmaktaydı. Ama bu etkiler, annelerin gösterdiği ilgiyle herhangi bir ilişki kurmamıştı. Bunun nedeni annelerin önemsiz olması değildir tabii. Anneler gösterdikleri ilgi düzeyi açısından birbirinden çok da ayrılmazlar, dolayısıyla baba büyük ilgi gösterdiği zaman bu fazladan bir katkı teşkil eder.

Bir grup oğlan ve kızı beş yaşından otuz bir yaşına kadar takip etmiş yirmi altı yıllık bir çalışma vardır ki, herhalde duygusal eğitim ve empati konularına ilişkin bugüne dek yapılmış en etkileyici araştırmadır. Araştırmacılar, ebeveynlerin anne ve baba rollerindeki ebeveynlik konumlarını incelemiş, çeşitli ebeveynlik özelliklerini tartmışlardır. Örneğin; anne, çocuğunu saldırgan davranışlardan uzak tutmak için ne kadar çaba gösteriyor, aile içindeki rolünden ne kadar memnun veya baba çocuğun bakımına ne kadar katılıyor vs. Annenin özellikleri çocuğun otuz bir yaşında yüksek empati seviyesine ulaşmış olmasıyla ilişkiliniyordu ama en etkili unsur—annenin gösterdiği bütün özelliklerin toplamından daha önemli olanı—çocuğun bakımı ve yetişmesine babanın ilgi gösterip göstermediğiydi.⁵

Araştırmalar şuna da işaret eder ki, ilgili babalar, zaman ve enerjilerinin çoğunu (özellikle de ergenlik çağı boyunca) oğullarına ayırmaya eğilimlidir.⁶ Babalar, oğulların duygusal gelişiminde—bilhassa da oğlanların geride kaldığı alanlarda, örneğin empati kapasitesinin gelişiminde—kritik rol oynayabilirler. Da-

hası, çocuk suçları gibi, oğlanları orantısız olarak daha yoğun şekilde pençesine alan sorunlara karşı da onları koruyabilirler.

İki ebeveynli ailelerdeki babalar, çocuk bakımına bugün yirmi sene öncesine oranla biraz daha fazla katılmaya (yüzde 15 civarı bir artış) eğilim gösterebilir de, bu katılım oğlanların istediği türden bir duygusal bağ anlamına gelmeyebilir.⁷ Oğlanların aldatılmış hissettiklerini görüyoruz; sadece zamanlarından değil, sevgilerinden de çalınmış gibi hissediyorlar ve bu kayıp duygusunu yetişkinliğe taşıyorlar. Bu durum kurumsal şirketlerde çalışan erkeklerle yapılmış bir ankette açıkça görülmüştü. Ankette üç yüz orta ve üst düzey yöneticiye, babalarıyla çocukken kurdukları ilişkide değiştirmek isteyecekleri tek şey ne olurdu diye sorulmuştu. Bu erkeklerin çoğunun en büyük dileği aynıydı: “Keşke babamla daha yakın olsaydık ve keşke babam hislerini daha çok ifade etseydi.”⁸

Başlangıç: Babanın Kaybedilen Yeterlikleri

1950’lerde biz çocukken, doğumhane kapısında bekleyen baba imgesi iyi bir kahkaha malzemesiydi. Televizyondaki komedi skeçlerinde ve çizgi filmlerde gösterildiği hâliyle, kapının önünde volta atıp sigara üstüne sigara içer ve hemşirenin kapı aralığından başını uzatıp, “Bir oğlunuz oldu!” demesini beklerdi. Bu baba, kendi çocuğunun dünyaya gelişine bile dışarıdan bakmış bir görgü tanığından ibaretti.

Bu imge aslında gerçeği yansıtıyordu. Çocuk büyürken baba çoğunlukla dışarıdan bakıyordu. Çocuk bakımı annenin işiydi. Babalar ara sıra top atıp tutmak ya da balıkçılık kampına gitmek için el altında bulunsalar, kâfiydi. Ancak babanın en önemli rolü—bu açıkça tanımlanıp kabul edilmişti—eve ekmek getiren ve çocuğu disipline eden kişi olmasıydı.

Yeni babadan beklenenler zamanla değişti. Günümüzde bir erkek eşiyile birlikte doğum hazırlığı eğitimlerine katılıyor—hatta bazı hastaneler bunu talep ediyor—ve ondan doğumhanede bulunması, eşinin elini tutması, kasılmalar arasında nefesini düzenlemesine yardımcı olması bekleniyor. Bugün bir baba

doğum acısına da yerinde tanık oluyor. Yeni doğmuş bebeği ilk kucaklayan eller de çoğunlukla onunkiler.

Fakat bu sıkı ortaklık bebek eve geldiğinde ansızın sona erer. Baba, çocuk ihtiyaçlarının yoğunluğuyla ve bakım verme konusundaki kendi deneyimsizliğiyle karşı karşıya kalır. Birçok örnekte anne, uzman rolünü bazen tercihen, bazen de kendiliğinden, üstlenir.

Bez değiştirmeye ve bebeği gece ikide doyurmaya kendi rızasıyla yardım eden erkekler bile, oğlan hastalandığında ya da ağladığında her şeyi annenin varsayılan uzmanlığına bırakır ve böylece oğluya daha yakın bir ilişki kurma şansını kaybeder. Aslında bu bakım verme “işleri” bir sevmeye, şefkat göstermeye ve umursama ilişkisi kurmakta ve babanın da oğlan yaşamında sevgi dolu, güçlü bir varlığı olmasını sağlamaktadır. Fakat çocuğun bakımına katılamayan erkek çoğu durumda “diskalifiye edilmiş baba” hâline gelir ve işine sarılarak yalnızca “eve ekmek getiren kişi” rolüne gömülür. Bu da ailevi ilişkiler konusundaki deneyimsizliğini sürekli kılar ve katkılarının ne kadar değerli olduğuna dair kuşkuları (sırf kendi kuşkularını değil, başkalarının kuşkularını da) artırır.

Kırk dokuz yaşındaki Mark zamanında bize şunları anlatmıştı: “Oğlum Ben doğduğunda oradaydım ve Sandy’ye doğum esnasında gerçekten yardımcı oldum. Herkes bunun harika olduğunu düşünüyordu. Ama eve döndüğümüzde ne yapacağımı gerçekten bilmiyordum. Sandy yorgundu, ama Ben’in hangi zamanlarda neye ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyacın nasıl karşılanacağını da biliyor görünüyordu. Bu ortamda artık yerim yok gibiydi, nasıl mantıklı ve anlamlı bir katılımda bulunacağımı bilmiyordum. Ben’i doyururken veya yıkarken ya da onunla oyun oynarken izlendiğimi hissediyordum, şartlı tahliyedeydim sanki. Ağlamaya başlarsa Sandy gelip onu sakinleştiriyordu. Ben bir şeyi farklı yapacak olduğumda da Sandy mutlaka eleştiriyordu. Meşgul kalmak için başka yollar aramaya başladım. Çamaşırları yıkamak daha kolaydı. En azından hiç şikâyet işitmiyordum.”

Konuştüğümüz birçok kadın küçük çocukların bakımı konusunda kocalarına tam olarak güven duymadığını kabul etmektedir. Bir kadının kocası telefona bakmak için üç aylık bebeklerini

bez değiştirme masasında yalnız bırakmıştı. Bebek yuvarlanarak düşmüş ve kazayı şans eseri küçük sıyrıklarla atlatmıştı.

Çoğu erkek, bebek bakımı konusunda talimli değildir, aptal durumuna da düşmek istemez. Sonuçta, şefkatli bir fiziksel temas yoluyla oğullarıyla duygusal bağ kurmak varken, ya geri çekilir ya da kenara itilirler. Bu talihsiz bir durumdur çünkü baba, bebeği dizinde sallayan ya da onu havaya atıp tutan o basmakalıp baba figürüyken bile çocuğun gelişimine açık ve önemli bir etkide bulunabilir. Çalışmalar, babanın bir önemli katkısının oyun arkadaşlığı yapmak olduğunu göstermektedir (bilhassa da oğlanlarla oynadıkları hareketli, canlı oyunlarda). Bu ve benzeri hareketli oyunlar çocuk için son derece uyarıcıdır ve hem duygusal hem de bilişsel gelişim için önemli olduğu düşünölmektedir. Ama bir anne, babanın tarzını sürekli düzeltip kendininkine uydurmaya çalıştığında (ve oğlunu bu şekilde “koruduğunu” düşündüğünde) aslında babanın gerçek ve eşsiz değerdeki ebeveyn niteliğini köreltmış olur.

Orta Çocukluk: “Yeterince İyi” Bir Baba Olmak

Orta çocuklukta, babanın oyun ve müşterek faaliyet esnasındaki davranış tarzı, oğluna duyguları nasıl yöneteceğini öğretir. Oğlanın ergenlik ve yetişkinlik çağında sosyal durumlara taşıdığı sorun giderme stratejilerinin kökleri, oyun sahasında ve aile ortamında babadan öğrendiği derslerdedir. Örneğin, çalışmalar, saldırgan olan ve toplum yanlısı davranışı düşük seviyede kalan—yani, paylaşmayan—küçük oğlanların, kızgın üslupla iletişim kuran babalar tarafından yetiştirildiğini göstermektedir.

Bir oğlan, babasının anlaşmazlıkları nasıl çözdüğünü, nasıl işbirliği yaptığının, evlilikte ve ailede, topluluk içinde veya iş yerinde bir partner ve katılımcı olarak nasıl hareket ettiğini gözlemler. Babanın eylemleri yaşamın her alanında sözlerinden daha etkilidir; yine de oğlan ikisini birden takip eder. Eğer baba duygusal açıdan dürüst, samimi, düşünceli, çocuğa verdiği karşılıklarda esnek olabiliyorsa, oğlundan da saygı görecektir. Kendi güçlü yanlarını ve başarılarını idealize eden erkek ise ken-

dini, oğlunun yaşadığı gerçeklikten — duyguların ve deneyimlerin daha çeşitli olduğu o dünyadan — uzaklaştırır.

Diyeelim ki baba ile oğlu tenis oynuyor. Baba kötü bir vuruş yaptığına nasıl tepki veriyor? Küfür edip surat mı asıyor, yoksa oğluna örnek olup bu durumu duygusal çöküntü yaşamadan nasıl karşıladığını mı gösteriyor? Başka bir örnek olarak, bir proje ya da ödev için birlikte çalıştıkları sırada oğlan bir aleti düşürüyor, bir hata yapıyor diyeelim. Baba bu durumu bir “öğrenme anına” çevirmeyi mi tercih ediyor, yoksa cezalandırıcı bir tavır mı takınıyor? Sekiz yaşındaki oğluyla güreşirken ona daha güçlü olduğunu göstermek zorunda mı? Güreş esnasındaki genel havası saldırgan mı, yoksa oyuncu mu? Altı yaşındaki oğlu üzgün ya da öfkeliyse ne yapar? Ona aynı şekilde kızgın cümlelerle mi karşılık verir? Farkına varmamış gibi mi davranır? Yoksa bu ruh hâlinin içinde oğluna ulaşip asıl sorunun ne olduğunu mu anlamaya çalışır?

Ebeveynler huzur ve düzen sağlamaya çalışırken şunu unutturlar: Oyunun amacı her şeyi şöyle bir silkeleyip harekete geçirmektir. Bir oğlan güreşirken, basketbol oynarken ya da başka faaliyetlerle ilgilenirken duyguları illa hareketlenecektir. Düşebilir ve bir yerini incitebilir, önemli bir sayıyı atabilir ya da kaçırabilir, geçici çaresizlik ya da aşırı coşku deneyimleyebilir. Boş zaman etkinliklerindeki bu kargaşa, gelişim hâlindeki beyne sorun çözme, eleştirel düşünme ve duyguları ifade etme alıştırmaları yaptırır — kısacası, hislerle oynamaya şansı tanır. Hareketli, oyuncu bir baba, oğlunun engin duygu âlemini keşfetmesine yardım edebilir; ona, hayal kırıklığını kabul etmeyi, zarif bir biçimde kazanmayı ve kaybetmeyi, sınırlarına hâkim olmayı öğretebilir.

Psikolog Erik Erikson, çocukluğun orta yaş grubundaki bu oğlanları “amacı olan, üretken ve gururlu” diye nitelerken yerinde bir yorum yapmıştır. Büyümek zorlu bir iştir ve oğlanlar bu iş üzerinde çalışırken bir kıvanç hissine ve özgüvene ihtiyaç duyarlar. İlk yıllarda, birçok şeyde henüz acemi çaylakken, babasının kendisiyle ilgili neler düşündüğü oğlan için muazzam bir önem taşır. Oğlan ister futbol oynuyor, ister davul alıyor, ister de gemi maketi yapıyor olsun, babasından gelecek tepkiye her hâlükârda müthiş duyarlı olacaktır.

Raul, altı yaşındaki pek de sportif olmayan oğlunu götürdüğü bir kayak tatilinden söz etmişti. Tatilden sonra oğluna en çok neyden keyif aldığını sormuş, oğlan da şöyle yanıtlanmış: “Beni kayarken izleyişini izlemeyi!” Oğlan için önemli olan ne kadar iyi ya da kötü kaydığı değil, babasının onun hakkında ne düşündüğüydü. Orta çocukluktaki birçokları için de aynısı geçerlidir: Yetkinliklerine dair fikirleri, babalarının onları nasıl gördüğüne bağlıdır.

Bir oğlan babasına bakıp ona hayran olmak ister; babasının yeterli biri olduğunu hissetmeye ihtiyacı vardır, çünkü büyüdüğünde kendisinin de yetkin olacağına bu şekilde inanabilir. Bir oğlan ayrıca, onun harika olduğunu düşünen bir baba ister—oğlunun hâlâ küçük olduğunu, her şeyi iyi yapamayacağını bilen ama onu yine de seven bir baba.

Babanın kendi yetersizlik ve başarısızlıklarına verdiği tepkiler ve bunlar üzerinden öğrettiği duygusal samimiyet dersi, her konuda uzman kesilmesinden çok daha önemlidir. Baba farkında olsun ya da olmasın, taktığı duygusal maskeler sekiz veya dokuz yaştan sonra oğlunu artık kandıramaz. Bazı konularda gerçekte olduğundan daha iyiymiş gibi numara yapan veya hatalarını asla kabul edemeyen bir adam, oğluna son derece kusurlu bir erkek modeli sunar.

Bazı babalar, duygusal bir oğlanın üzerine titirse ondan bir “ağlak” yaratacağından da korkar. Bu hatalı bir kanıdır. Oğlunun zor durumda olduğunu kabul edip onu destekleyen baba, aslında oğlanın duygusal açıdan daha güçlü olmasına yardım etmektedir. Mark Twain’in de yazdığı gibi: “Cesaret korkuya direnç göstermektir, korkunun hâkimi olmaktır, korkusuzluk değil.” Bazı babalar bunu iyi bilir. Oğullarını, sert bir dünyaya ayak uydursunlar diye sert erkekler yapmaya çalışmazlar, daha ziyade, zorlu büyüme yolunda oğullarına nazikçe yardım ederler. Oğlanlarla yaptığımız çalışmalarda gördük ki, kırılganlığı kendi içinde bile olsa kabul etmenin güçsüzlük olduğu düşüncesiyle yetiştirilenler, gidişat zorlaştığında da ruhen yıkılmaya en yatkın olanlardır.

Michael ile Will: Oğlanın İçindeki Çocuğa Saygı Duymak

Oğlum Will altı yaşındayken, kamptaki ablasını ziyaret etmek için arabayla Vermont'un Yeşil Dağlar'ında ilerliyorduk. Bolca şimşek, gök gürültüsü ve katmanlar hâlinde yağan yağmuruyla kısa ama sert bir fırtınanın içinden geçtik. Yolu görmek de, yolda kalabilmek de çok zordu. Aslında güvenlik için yavaşlamış ve dikkatimi bütünüyle daracık yola vermiştim ama Will'in arka koltukta ne yaptığını görmek için birkaç kere dikiz aynasından baktım. Bariz bir dehşet içindeydi tabii ama ben de farklı değildim, vücudum adrenalin pompalayıp duruyordu.

Fırtınayı arkada bıraktığımızda, Will'e nasıl olduğunu sormak istedim. Oğlanlara korkuları hakkında soru sormanın kültür içinde basmakalıp hâle gelmiş bazı yolları vardır. Beynim de bana, bunlar arasından bazı seçenekler sundu. Seçeneklerden biri, "Korkmadın, değil mi ahbap?" idi. Oysa böyle bir soru, oğlana, hislerini yok sayması için açık davettir. Dolayısıyla, şunu söylemeyi tercih ettim: "Bu biraz korkutucuydu, değil mi Will?" O da yanıt verdi: "Hayır baba, bu çok korkutucuydu!"

Soruyu bu şekilde sormanız, oğlanın duygusal güçsüzlüğünü ve kırılganlığını özgürce ifade etmesine imkân tanır.

Babalar ve Ergen Oğulları: Ayrı Gerçeklikler

Çoğu oğlan için ergenlik, hayatının kontrolünü ele almak—en azından ele almış gibi görünmek—in mücadele verdiği duygusal iniş çıkışlar dönemidir. Kırılgan taraflarını saklama çabası oğlanı gittiği her yerde savunma hâlinde olmaya iter—ev hayatı, özellikle babasıyla olan ilişkisi de buna dâhildir. Bir ergen, babasına duygusal açıdan ihtiyaç duymayı sürdürür ama bunu kabul etmek istemez. Onun için baba, başkalarına bağımlılığını hatırlatan rahatsız edici biridir; hâlâ küçük bir oğlan olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Ayrıca, oğlanın baba sevgisine, ilgisine ve onayına duyduğu (ergen kültüründe müsaade edilmeyen ve hoş görülmeyen) özlemi, arkadaş grubuna duyduğu gittikçe artan

sadakatle de çatışmaktadır. Bu gerilim babalar ile oğullar arasında bir duvar çeker ve aralarındaki yanlış anlaşma uçurumunu derinleştirir.

Rekabet, eleştiri ve anlayışsızlık, kimi araştırmalarda başlıca çatışma sebepleri olarak gösterilmiştir ve ergen oğulların “babayla hayat” a dair gözlemleri de bunu doğrular niteliktedir. Örneğin, bir çalışmadaki oğullar, yaşamlarındaki olay ve etkinliklerle ilgili babalarının fikrini ya da tavsiyesini almaya çalıştıklarını, fakat babalarının aynı şekilde davranmadığını, *onların fikirlerine ilgi göstermediğini* söylemişlerdir. Babalarla ergen oğulları bazen aynı gerçeklikte yaşamıyor gibidir.

Çoğunlukla “çağrı cihazı çalışması” adıyla anılan bir aile deneyimi araştırmasında, aile üyelerine yanlarında taşıyacakları cihazlar verilmiş ve bu cihazlara araştırmacılar tarafından rastgele anlarda “sinyaller” gönderilmiştir. Sonra da ailelerden, “sinyali” aldıkları anda ne yaptıklarını ve nasıl hissettiklerini günlüklerine yazmaları istenmiştir. Aile üyelerinin aynı âna ya da aynı olaya ilişkin anlattıkları, babalar ile oğulların deneyimleri arasındaki farka dair çarpıcı kanıtlar sunmuştur. *Baba-oğul çiftleri, rapor edilen olayların yaklaşık yüzde 50'sinde, paylaşılan aynı ân hakkında bütünüyle farklı deneyimler aktarmıştır.*¹⁰

Uyumsuzluğun nedeni, babaların kendilerini daima konuşmanın hâkimi olarak deneyimlemiş olmasında aranabilir. Örneğin, çağrı cihazı çaldığında oğluyla birlikte evdeki işleri yapan bir baba, oğluyla hoş zaman geçirdiğini ve ona bir şeyler öğrettiğini söylemiştir. Ancak oğlu o anı sıkıcı veya “babamın bana bağırduğu” bir an diye betimlemiştir. Ergen oğullar en çok, kontrolün paylaşıldığı—babalarına bir şey öğretebildikleri ve babanın da öğrenmeye istekli olduğu—anlardan zevk alır.

Aynı çalışmaya göre birçok ergenin görüşü odur ki, babalar onları ergenlik öncesine kıyasla daha az tanımaktadır. Çalışma, aynı zamanda, birçok babanın çocuklardaki uzaklaşma hissini farkında bile olmadığını ortaya koymuştur. Araştırmayı yürüten bilim insanları Reed Larson ve Mayse Richards, babaların aile yaşantısındaki “zayıf halka” olarak görüldüğü sonucuna da varmıştır. Aktardıklarına göre, babalar oğullarıyla genellikle üç şekilde (rolde) ilişki kurarlar: (1) Bir lider veya öğretmen; (2)

bir destekçi veya itici güç ya da (3) bir disiplinci. Araştırmamanın bulgularına bakılırsa, babalar liderliği ve hâkimiyeti ergenlere bırakmaya pek yanaşmamaktadır ve çocuk davranışını kontrol etmek için annelerinkinden çok daha dar bir strateji yelpazesi kullanmaktadır.

Oğulları kendilerine meydan okuduğunda anneler de, babalar da gücenir. Olumsuz veya zıtlaşmacı davranışlar ikisini de yaralar. Buna rağmen pek çok anne, oğluya arasındaki köprüyü tamir etmeye veya yenisini kurmaya çalışır. Çoğu baba ise öfkeli tepkiler verir ve kontrolü yeniden ele geçirmeye uğraşır.

Babalar bu düzeydeki uzlaşmaz tavrı kızlarıyla ilişkilerine taşımaz. Araştırmalar, babaların oğulları ve kızlarıyla erken yaşlardan itibaren farklı etkileşimler kurduğunu saptamıştır. Babalar, kız bebeklerine daha yumuşak ve nazik davranmaya, onlarla daha nazikçe konuşmaya eğilimlidir. Çocuklar büyüdükçe, babalar hırgür oyunlarını oğullarıyla daha çok oynar ama onlara gösterdikleri şefkat de azalır; oğlanların hatalarını daha sık düzeltir ve onlarla daha rekabetçi biçimde oyun oynamaya başlarlar. Bir baba, her geçen yıl kızı için daha korumacı, oğluna karşı ise daha rekabetçi bir tavır takınmaya başlamaktadır.

O hâlde, ergen oğlanların duygusal konuları babayla konuşmamasına şaşmamak gerek. Yapılan kapsamlı bir çalışmada, oğlanların, yaşamlarındaki insanlar arasında—ebeveynler, kız ve oğlan kardeşler ile arkadaşlar dâhil—gerçek hislerini kimlerle paylaştıkları sorulmuştu. Sonunda görülmüştü ki, oğlanların hislerini anlatmaya *en az meyil ettiği* grup babalardı.¹¹ Peki neden? “Ergen oğlanlar çoğunlukla gerçekçi olmayan, abartılı şeylerden bahsediyorlar” da ondan. Babalar, bu abartıların ardında ne olduğunu—bir düşünce deneyi veya yavaşça belirmekte olan kimliğe yapılmış bir ince ayar—anlamakta zorlanıyor. Bir baba aptalca şeyler duyduğunda, karşısında bir aptal görür. Karakterin veya zekânın çökeceğinden, gelecek konusunda aşırı riskli, düşüncesizce adımlar atılacağından korkar ve hemen oğlunu düzeltme çalışmalarına başlar.

Babalar En İyisini Bilmediğinde: Rekabet, Eleştiri ve Uzaklaşma

Televizyon tarihinin ilk ve en çok sevilen babalarından biri, *Babam En İyisini Bilir*'de (*Father Knows Best*) Robert Young'ın canlandırdığı Jim Anderson'dı. Şimdi bu eski programlara, idealize ettikleri aile tablosu yüzünden gülüyoruz ama *Babam En İyisini Bilir*'in popülerliği aslında, ailenin geçimini sağlayan ve en rahat yelek vs. için dönen ailevi kapışmalarda adil hakemlik yapan bir baba figürüne duyduğumuz özlemi yansıtıyordu. Aslında, babanın duygu âlemi konusundaki deneyimsizliği, oğlu ergenliği girerken onu dezavantajlı bir konuma getirir. Bir başka erilin git-tikçe artan baskısı altında kalan kırılğan babalar, "baba en iyisini bilir" kurgusunu sürdürmek için oğullarına nesillerdir kullanılan savunmacı karşılıklar vermeye yönelir. Bu karşılıklar; kontrol, rekabet ve eleştiridir.

Kontrol

Babalar, oğullarının normal davranışları karşısında bile düşünmeksizin (neredeyse bir refleks gibi) aşırı kontrol tepkileri verebilmektedir; zaten kendileriyle yaptığımız çalışmaların büyük bölümü de onları böylesi tepkilerden uzak tutmaya yöneliktir. On üç ya da on dört yaşlarında bir oğlan eve gelip, matematik çalışmanın (özellikle de profesyonel bir kaykay şampiyonu olmaya karar verdiği günden beri) vakit kaybı olduğunu söylediğinde, baba da karşısında oğlunun yitip giden geleceğini görmeye başlar: Üniversite, iyi bir iş, yetişkinlerin dünyasında başarı vs. şanslarını kaçıracak, annesiyle babasının imajını da lekeleyecek. Baba acilen bir şeyler yapması gerektiğini hisseder; örneğin oğluna, bir erkeğin başarı kazanmak için sahip olması gereken niteliklere ilişkin sıkı bir nutuk çekebilir.

Hâlbuki baba, oğlunu dinlemeyi, sorular sormayı ve ona samimi bir ilgi göstermeyi öğrenebilse, kaykay kaymanın sadece o anın fantezisi olduğunu anlayıp oğlunun şevkini onaylayacak ve bir "paylaşma motifi" yerleştirecektir. Fakat baba ile oğulun,

güçlü duygusal titreşimleri olan herhangi bir şey konuşmasının mümkün olmadığı durumlarda, baba-oğul ilişkisi de yalnızca karşılıklı bir fayda anlaşmasına dönmektedir: Baba, oğulun maddi ihtiyaçlarını karşılar, karşılığında da itaat ve saygı bekler. Ama kendi kimliğini oluşturmak için mücadele veren ve daha bağımsız olmak isteyen bir oğlan ciddiye alınmalıdır; aksi takdirde, kendisini ciddiye almayan kişileri dinlemeyi keser. Oğlunun hayatını kontrol etmeye çalışan baba, bu mücadelede kısa vadede üstün gelebilir ama bu, aralarındaki ilişkiye çok şey kaybettirecektir.

Dan ile Jackson: Sporun İçinden Eğlenceyi Çekip Alıyorlar

Jackson'ın golf koçu bana, "Bu çocuk yetenekli; muhtemelen so-payı takımda en iyi savuran o," dedi, "ama sahada kendi ayağına sıkıyormuş gibi davranıyor. Kazanmak istemiyormuş gibi..." Bir okul toplantısında öğretmenleri de benzer bir şey söyledi: "Jackson başarısız değil ama çaba da göstermiyor."

Jackson, ince uzun bir onuncu sınıf öğrencisiydi; koyu kah-verengi saçları ve bir türlü sabit durmayan mavi gözleri vardı. Konuşurken bakışları sürekli odanın içinde geziyordu; bazen bir anlığına göz teması da kuruyordu. Fakat odamdan olabildiğince çabuk kaçmaya çalışan oğlanlar gibi değildi. Aksine, yanımda olup konuşma şansı yakaladığı için rahatlamış görünüyordu. Jackson her neyden kaçıyordusa, kendi içindeki bir şeydi bu.

Jackson'la görüşmeye başlayalı birkaç dakika olmuştu ki, söz hemen babasından açıldı: "Ben biraz daha küçükken beni golf oynamaya ciddi ciddi zorladı. Bir üniversite bursu kazanmama yardımcı olur ya da bir gün başarılı olduğumda ona en azından bir teşekkür ederim diye düşündü. Golf oynamayı sevmeye çalıştım ama babam işin bütün eğlencesini kaçırdı."

"Baban iyi bir golfçü mü?"

"Sanırım eskiden epey iyiymiş. Şimdi onu yenebiliyorum. Ama ben çocukken düşünebildiği tek şey golfmuş gibi geli-yordu."

"Ne yapıp eğlenceyi kaçırdı?"

"Hep kazan, kazan, kazan. Çalış, çalış, çalış. Başka bir seçenek bırakmıyordu."

"Ama şimdi iyi bir golfçüsün, değil mi?"

"Fena değilim sanırım. Ama oynamaktan öyle keyif falan almıyorum. Beysbol oynamayı tercih ederdim ama muhtemelen babam beni öldürür."

Jackson on üç yaşına geldiğinde golf ve diğer konular hakkındaki görüşlerini dile getirmeye başlamış. Ama bunun tetiklediği hararetli tartışmalar zaman zaman fiziksel şiddet sınırına dayanmış.

Jackson'ın ebeveynleri yakın zamanda boşanmışlar ve boşanma anlaşması oğlanın her iki hafta sonundan birini babasıyla geçirmesini gerektiriyormuş. Jackson yeni yeni ayak diremeye başladığını söylüyor:

"Oraya gitmek istemiyorum. Arkadaşlarımı göremiyorum, yapabildiğim tek şey onunla ve kız kardeşlerimle takılmak. Bir de, her zaman o kadar katı ki... Herhangi bir şeyin kendi hatası olabileceğini asla kabul etmez.

"Hep aynı muhabbet. Her şeyin parasını ödediği için onunla takılmak istemem ve onu sevdiğimi söylemem gerektiğini düşünüyor. Ama işler öyle değil. Hafta sonunu onunla geçirmek istemediğimi söylediğimde tek yaptığı şey bağırarak. Böyle davrandığında yanına gitmek isteyeceğim sanki... Ona saygı duymam gerektiğini söylüyor ama işin aslı, duymuyorum. Hep değişeceğini söylüyor ama sadece bir gün falan sürüyor bu değişim, sonra tekrar aynı şeyler..."

Jackson'ın babasıyla yaşadığı sorun, okul yılı boyunca haftada bir kere yapılacak kırk dakikalık görüşmelerde çözemeyeceğimiz kadar büyüktü. Onunla görüşmeye ve konuşmaya devam ettim gerçi ama aile danışmanlığı da almaya, yanı sıra babasıyla baş başa bazı seanslar gerçekleştirmeye başladı. Yine de konuşmalar büyük oranda aynı ekseninde devam ediyordu. Jackson'ın babası seansları onunla zaman geçirme yolu olarak görüyordu, ilişkilerini düzeltme aracı olarak değil. Jackson'la geçinmek de her zaman kolay değildi—sonuç olarak kızgın bir ergendi—fakat babası kendi bakış açısı dışında hiçbir noktadan bakamıyordu. Oğlunu ondan uzaklaştıran da buydu zaten. Ba-

bası, Jackson'ı dinlemeyerek onun düşüncelerini, hislerini, dileklerini kötü ve yersiz diye nitelemiş oluyordu. Jackson'a, aslında var olmadığını bile söylüyor olabilirdi. Dolayısıyla Jackson, kendi hayatını bir parça olsun kontrol edebildiğini hissetmek için babasına direnme ihtiyacı duyuyordu; bu da golf sahasında bütün potansiyelini kullanmamak şeklinde vücut bulmuştu.

Rekabet

Erkekler kendi aralarında hâkimiyet, mevki ve güç için rekabet eder; çoğunlukla da sırf eğlence olsun diye yaparlar bunu. Ergenlik dönemindeki bir oğlanın babasıyla girdiği rekabet ise bundan daha hararetli bir aşamaya ulaşır ve sonuçları da gayet olumsuz olabilir.

Ergenin artan özgüveni ve gücü ile gittikçe savunmacı bir yapıya bürünen baba arasında kaçınılmaz bir çatışma vardır. Ergen oğlanların babaları hayli hassastır. Oğlu ergenlik çağına olan erkekler genellikle kırklı yaşlardadır, yaşlanma etkilerini görüp hissetmeye başlamışlardır. Bunlar yalnızca fiziksel nitelikli değildir, iş yaşamında ve eğlence/dinlence etkinliklerinde de görülür. Gençliğin bittiğini fark etmek kişiyi uyandıran ve kendine getiren bir deneyimdir ama inkâr ve öfkeye de yol açar.

Bu esnada oğulları tam gaz ergenlikten geçmektedir; boyları hızla uzar, kilo alırlar ve kasları gelişir. Yapabildikleri şeyler sürekli artar ve bunu görmenin neşesiyle dolup taşarlar. Oğlanın gelişim yolunda ileri doğru her atılımı, babayla arasındaki (gittikçe artan) fiziksel eşitsizliği vurgular. Bu gelişimler, büyük duygusal mesafelerle karakterize bir ilişkide bırakın alkışlanmayı, pek dillendirilmez bile. Fakat ne olursa olsun oğlanın duygusal gelişiminde mihenk taşlarıdır. Öyle ki, çoğu erkeğin belleğinde, babasına "üstün gelebileceğini" ilk fark ettiği ana ilişkin çok canlı anılar vardır.

Neredeyse elli yaşında olan Tom şunları anlatmıştı: "Babamla son güreşimizdi. Ben on altı yaşındaydım, erkek kardeşim de on dört. Biz onun bayağı üstüne gidiyorduk ve babam da işi epey ciddiye almaya başlamıştı. Sonunda ikimizi de devirmeyi

başardı. Ardından daha güreşmeyeceğini söyledi. Ertesi gün iki kaburgasının kırılmış olduğunu öğrendik.”

Yirmili yaşların başındaki Dave'in de benzer bir anısı vardı: “On yedi yaşımı bitirmek üzereydim. Hafta sonu arabayı alıp alamayacağımı tartışıyorduk babamla. Hâl ve tavırlarımla ilgili, ne kadar sorumsuz olduğumla ilgili bir dolu ıvır zıvır söyledi. Bu şekilde devam edeceksem arabayı almama niye izin versinmiş de bilmemne... Tam saçmalıktı. Ben özümde makul bir çocuktum. Kısa süre sonra dayanamamaya başladım. Artık ben de ona bağırarak karşılık veriyordum. Bir keresinde parmağımı burunun dibine kadar soktum. Sanırım onun için bardağı taşıran damla buydu, bana bir tokat attı. Beni yakamdan tutup mutfak duvarına yapıştırdı, ben de onu o kadar hızlı ittim ki yere düştü. Sonra evden bir hışım ile çıktım. Bu olaydan sonra birbirimizle pek uğraşmadık. İki ay sonra hafif bir kalp krizi geçirdi. Artık ondan asla aynı şekilde korkmayacağımı biliyordum—bence o da biliyordu.”

Kırk yaşındaki Rick ise şunları anlattı: “Sanırım lise birinci sınıftaydım. Babamla oturma odasında güreşiyorduk. O benden biraz daha iriceydi ama aynı boylarda sayılırdık. Yerdeydik, ben ellerimi ona öyle bir dolamışım ki mümkün değil ayağa kalkamıyor... Sonra bir kolunu boşa çıkarmayı başardı ve beni yumruklamaya başladı. Sadece koluma vuruyordu ama onu da bütün gücüyle yapıyordu. Afallamıştım. Bir şey kesinlikle değişmişti. Onunla sağda solda güreşmek eğlenceliydi. Güreşirken çoğunlukla gülerdik. Ama o gün kızmıştı. Güreşmenin artık onun için kolay olmadığını sonradan anladım. Artık fiziksel olarak bana üstün gelemiyordu. Bu yüzden bir tuhaf hissettiğimi hatırlıyorum. Ondan sonra bir daha güreşmedik herhâlde...”

Bir babanın, oğlunun başarısından gurur duyması ve bunu yüceltmesi, oğlunu sayıp hakkını vermesi gerekir. Ama oğlunu bir “aracı vekil,” bir “*proxy*” hâline getirmekten—onu belli bir sporda veya girişimde başarılı olmaya zorlayıp, sonunda da başarıyı sahiplenmekten—kaçnamazsa ilişkileri de gelişip serpilecek pek alan bulamayacaktır.

Kırklarının ortasındaki bir arkadaşım, kasaba liginde yer alan ve çoğunlukla babalar ile oğullarından oluşan bir softbol* takımından bahsetmişti. Takımda elli yaşlarında dört baba ve ergenliğin sonunda veya yirmilerinde yedi oğul vardı. Babalar yirmi yıldır takım arkadaşıydı. Oğlanların çoğu yerel Minikler Ligi'nde (babalardan birinin antrenörlüğünde) birlikte beysbol oynamış, daha sonra aynı lisenin takımında yer almışlardı. Beysbol ve softbol hayatlarında merkezî bir yer tutuyordu. Babalar ile oğullara birbirlerini takdir etme ve yetenekleriyle gururlanma şansını tanıyan unsurlardan biri işte bu ortak ilgiydi.

Sezon Nisan'da açılıyordu. Çoğu oğlansa bu zamanda henüz okula devam etmekteydi. Dolayısıyla açılışı, körelen yetenekleri ve kronik sakatlıkları nedeniyle sürekli aksayan babalar yapıyordu. Haziran'a doğru atletik becerileri yüksek oğlanlar dönüyor ve babalarının yanında oynamaya başlıyorlar, hatta kadroda onların yerini alıyorlardı.

Maçları izleyen bir kadın bu erkekler arasındaki sevgiyi göremeyebilir—zira tam olarak erkeklere hastır. Kucaklaşmalarla ifade edilmez, hatta söze bile nadiren dökülür. Ama somuttur. Bir babanın, tur vuruşu yapan oğlunu izlerken hissettiği sessiz mutlulukta görülebilir. Bir oğulun, babasının yaşlanma sürecinde verdiği savaşa yardım etmesinde de belirgindir. Mesela bir oğlan, babasını iki sezon boyunca gözlük almaya ikna etmek için uğraşmıştı, çünkü sopayı savururken topu daha iyi görebilmesini istiyordu. Bir diğeri ise babası için sezon dışında uygulamak üzere bir ağırlık egzersiz programı hazırlamıştı.

Bu takım geçen sene kasaba ligi şampiyonluğunu kazandı. Ortak zaferlerinin görkemiyle ilgili hatıralarında, aralarında besledikleri sevgiyi kolayca görebilirsiniz.

Eleştiri

Eğer bir baba, oğlu üstünde hâkimiyet kurmak ya da onu kontrol etmek zorunda hissediyorsa, sahip olduğu tüm gücü kulla-

* Softbol: Daha küçük sahalarda oynanan bir çeşit beysbol. (Ç.N.)

nacaktır. Bunu bazen araba kullanımına, telefon süresine, harçlığa veya oğlanın boş zamanına getireceği cezacı kısıtlamalarla yapar. Ama asıl önemli nokta şudur ki, oğlan fiziksel olarak daha güçlü olduğunu anlamış olsa da, babasını duygusal yönden daha baskın görmeyi sürdürür. İşte bu sayede, eleştiri bir babanın en güçlü psikolojik silahı hâline gelir, çünkü yetişkinlik yolundaki çoğu oğlan, babasının küçültücü sözlerine karşı hâlâ son derece duyarlıdır.

Baba-oğul cephesinden bize aktarılan hikâyelerde her türden kahraman vardır: Öfkeli ve depresif küçük oğullar; gençlik çağlarında kendilerini baskı altına almaya çalışan babalarına hâlâ kızgın erkekler; hatta kadınlar—babalar ile erkek kardeşler, kocalar ile oğullar arasındaki duygusal düelloların anısıyla bile irkilmeye devam eden kadınlar...

Örneğin, lise ikiye giden Louis açık açık babasından nefret ettiğini söylemişti: "Hiçbir şeyden anladığı yok. Benimle hiçbir şey hakkında konuşmıyor. Yaptığım her şeyde bir hata buluyor ve beni yerin dibine geçirmedeği zamanlarda da sadece kendinden bahsediyor, sanki benimle uzaktan yakından alakası olmayan onca şeyle ilgilenmek zorundaymışım gibi. Çoğu zaman ne söylediğimi dinlemiyor ama dinlediğinde işleri iyice batırıyor çünkü sadece beni eleştirmeye başlıyor. Her şey bir tartışmaya dönüşüyor ve kazanmam mümkün değil."

Louis'in bu duruma verdiği tepki babasından olabildiğince kaçınmaktı. Okul sonrası çalışma yaşı geldiğinde, haftada üç akşam mesai gerektiren, bu sayede evden uzak kalmasını sağlayan bir iş buldu. Louis sonuç olarak kendine ait bir kariyere ve yaşama doğru ilerliyor, yaşamının genel manzarası da değişmekte, ama babasıyla arasındaki duygusal uçurum kapanacakmış gibi görünmüyor.

Joan'un, eşine ve dört çocuğuna bakabilmek için iki ayrı işte birden çalışan, sorumluluk sahibi bir babası vardı. Kızıyla ilişkisinde saygılı, hatta bazen de sevimliydi ama pek konuşkan sayılmazdı—oğlunu (Joan'un oğlan kardeşini) yerden yere vurduğu zamanlar hariç: "Babam bizimle nadiren konuşurdu, fakat kardeşimi muhakkak her şey için eleştirirdi—saçı, kıyafetleri, yüzündeki ifade... Kardeşim aslında çok yaratıcı, çok zeki bir

oğlandı ve müthiş bir mizah anlayışı vardı. Benim ve diğer kız kardeşlerimin aklının erdiği kadarıyla bu kadar eleştirilecek şeyler yapıyor olamazdı. Kendi oğlum olana kadar, yaşadıklarının ne kadar acı verici olabileceğini hiç anlamamıştım. Şimdi kocam oğlumu sevdiğinde, ufacık şeylerde bile, onun ne kadar mutlu olduğunu, kocamın çabuk sinirlendiği ya da eleştirel olduğu zamanlarda ise oğlumun ne kadar kırıldığını açıkça görüyorum. Kardeşim için o kadar üzülüyorum ki... Babamla aralarındaki ilişki hiç değişmedi ve kardeşim evi terk ettikten sonra da babamdan büyük oranda uzak durdu. Babam geçen sene öldü ve kardeşim de şimdi üçüncü eşiyle birlikte. Önceki evliliklerinden dört çocuğu oldu fakat hiçbirisiyle bağı yok. Kardeşimi seviyorum ama hayatı tek kelimeyle berbat durumda. Bunun için doğrudan babamı suçlamıyorum fakat—şimdi bir oğlan annesi olarak—bütün bunların bir şekilde bağlantılı olduğunu düşünmeden de edemiyorum.”

Esirgenen övgüler ve ölçsüz eleştiriler kişiyi derinden etkileyen, uzun süreli sonuçlar yaratır. Erkekler orta yaşlara gelse bile kırgınlık, öfke ve şaşkınlık gibi belirli hisleri açıkça hatırlamaktadır. Örneğin, elli iki yaşında bir danışanım vardı; saygın bir üniversiteden sınıf birinciliğiyle mezun olduğu gün ebeveynlerine gitmiş, uzmanlığını ve hevesini sınıfa taşımayı planladığını söylemişti, bir öğretmen olmak istiyordu. Ama babası sadece öfke dolu bir hayal kırıklığıyla tepki vermişti: “Ne yani? Bunca şeyden sonra öğretmen mi olacaksın? Neden *bir erkeğin mesleğini* yapmıyorsun?”

Dindar ailesi olan bir arkadaşım ise ergenlik dönemini ve babasıyla arasındaki anlaşmazlık dolu günleri şöyle yâd etmişti: “Tanrı’nın, vaftiz olduğu gün İsa için söylediklerini bir kerecik ondan duymak isterdim: ‘Bu benim sevgili oğlumdur ve ben ondan razıyım.’”

Şu açıktır ki, daha çok baba, o “kusurlu” oğluna, aslında sevildiği ve değer verildiği mesajını iletme—hatta *daha sık* iletme—zorundadır.

Babalar ile Oğulları: Duygusal Uçurumu Kapatmak

Hem babaya hem oğluna çok iyi gelen, baba ile oğul arasındaki kaçınılmaz gerilimin bir bağlanma deneyimine dönüştürüldüğü ilişkiler de gördük tabii. Onları kimi zaman ailevi bir kriz—örneğin, annenin hastalığı veya ölümü—bir araya getirmiştir. Ama genelde, ortak faaliyetler ve karşılıklı anlayış üzerinden—yani basitçe, birlikte bir şeyler yaparak, saygıyla konuşarak ve dinleyerek—duygusal bir bağ kurmuş olurlar.

Bir baba-oğul ilişkisi, muadili olan anne-oğul ilişkisine hiçbir şekilde benzemez. Özellikle de, genellikle kadınlar arasındaki duygusal yakınlıkla bağlantılı *fiziksel temas* ya da *hislerin keşfedilip paylaşılması* gibi ilişki öğeleri burada karşımıza çıkmayabilir. Erkekler arasındaki konuşmalar, irdelemeden ziyade eylemi temel alabilir. Sevgi ve şefkatin fiziksel ifadesi ise aynı mekânın paylaşılması biçimindedir. Yan yana oturup maket yapmak bunun bir örneğidir, aynı sahanın iki ucunda durup bir paslaşma oyunu oynamak da bir başka örnektir; aralarında gidip gelen topun çizdiği yay, bariz biçimde orada olan şefkat bağının üzerinden geçecektir.

Bir baba, on üç yaşındaki oğluyla en yakınlaştıkları anları ufak tefek tamir işlerinde yaşadıklarını söylemişti. Bir gün oğlunun paten tekerlerini hizalamasına yardım edişini mutlulukla hatırlıyordu meselâ. Bağlantı parçasını afili bir hamleyle sıkıştırınca, oğlu hafifçe sırtına vurup, bastıra bastıra, “Adamım sensin!” demiş.

Bir başka baba ise bugün artık ergen olan oğluyla küçüklüğünden beri satranç oynadıklarını anlatmıştı. Oyunun başına oturduklarında günün tüm gerilimi veya yaşadıkları bir anlaşmazlığın kırılganlığı dağılıp gidiyordu. Satranç onlara, birlikte olacakları ve birbirlerinin varlığından keyif duyacakları güvenli ve rahat bir yer sunuyordu.

Bu ilişkiler, sevgi ya da çatışma temalı daha doğrudan tartışmalar içermedikleri için daha mı az “duygusal”dır? Hayır, tabii. Aslında önemli hislerin mutlaka ifade bulması gerektiğine ve bu ifadenin en açık ve dolambaçsız yolunun sözcükleri kullan-

maktan geçtiğine inanıyoruz. Ama illa biriyle konuşmanızı gerektiren mutlak bir “ilişki niteliği ölççeği” var mı? Sevgiyi ifade etmenin ya da çatışmaları çözmenin tek yolunun konuşmak olmadığını biliyoruz. Aslına bakarsanız, öyle zamanlar oluyor ki sözcükler yolunuzu bile tıkıyor.

Gayet sıradan faaliyetler bile baba ile oğlu bir araya getirip, “paylaşımı” tecrübe etmelerini sağlayabilir. Örneğin bir baba, küçük oğluna, güya üzerinde çalışmak üzere böcek aradığı “böcek yürüyüşlerinde” eşlik ediyordu. Her seferinde eve elleri boş ama mutlu dönüyorlardı. Başka bir baba-oğul ayda bir saç tıraşına gidiyordu. Bir diğer baba da oğlunu her Cumartesi sabahı çavdar ekmeği ve söğüş et almak için mahalledeki şarküteriye götürüyordu (sonra birlikte sandviç yapıyorlardı). Bu ve benzeri basit alışkanlıklar güçlü baba-oğul ilişkileri kurmak için zemin hazırlayabilmektedir. Hatta birçok baba-oğul da geçmişteki ortak faaliyetlere yeniden yönelip, kaybolan ahabplık hissini geri kazanabilmişlerdir. Kulağa çok basit gelebilir ama rutin bir etkinliği paylaşmak bile baba-oğul ilişkisinin ergenlik dönemindeki fırtınalı sulardan sağlam çıkma olasılığını yükseltmektedir (bunu bizzat gözlemledik).

Duygusal soyutlanma motifi değiştirilebilir, hem de babalar eliyle. Oğluyla daha doyurucu bir ilişki yaşamak isteyen her baba, basit ama anlamlı yollarla başlatabilir bu süreci: Uyku öncesi hikâye okumak, bir paslaşma oyunu oynamak, iltifat etmek, gülümsemek... Bunu deneme isteği bile tek başına, duygusal mesafenin yarattığı hüsrânın yerine bir sevgi mirası yerleştirebilecek yeni motifin başlangıcıdır.

Altıncı Bölüm

ANNELER ve OĞULLAR

Bir Bağlantı ve Değişim Hikâyesi

Bir annenin oğluna duyduğu sevgide, kalbin tüm diğer duygularını aşan kalıcı ve şefkatli bir hassasiyet vardır.

—Washington Irving

Anne ve iki yaşındaki oğlu günlük park gezisindeler. Oğlan, keşfedecek şeyler bulmak için hevesle çevreyi inceliyor. Anne oturmuş sessizce bir şeyler okuyor. Oğlan cesaretini toplayarak annesinden birkaç adım ötede bir maceraya giriyor; otları, dalları, böcekleri ve taşları inceleyip annesine dönüyor. Annesinin boynuna sarılıyor, sırtına tırmanıyor ve tekrar aşağıya iniyor. Annesini her terk edişinde macerasını biraz daha öteye taşıyıp keşif eksenini biraz daha genişletiyor. Annenin gözleri oğlanın üstünde; fazla uzaklaştığını düşündüğü an onu geri çağırıyor ve yarı yolda karşılamak üzere kendisi de ona doğru yürüyor.

Anne-oğul arasındaki temel ilişki kalıbı budur. Oğlan bir kâşiftir, annesi de “merkez üs.” Oğlan, çocukluğu boyunca, hem fiziksel hem de duygusal keşifleri sırasında, annesinden gelen emniyeti ve tanıdıklığı yanında taşır. Büyürken, annesini tamamen kaybetmeden ondan ayrılabilmeyi ve kendini tamamen kaybet-

meden de anneye dönmeyi becerebilmelidir. Annenin sevgisi de anneye paralel bir sorumluluk yükler: Yaşamın farklı aşamalarında oğlunun sahip olacağı ihtiyaçları anlamalı ve karşılayabilmelidir. Biz bu dengeye sahip ilişkilere *senkronize* diyoruz.

Anneliğin püf noktası, bu hassas yakınlık ve uzaklık dengesindedir. Fakat anne-oğul arasındaki bu senkron pek çok şekilde bozulabilir. Eğer anne, oğlunun hâl ve tavırlarındaki değişimleri onun büyüme evresindeki yeni aşamalar olarak görmeyi beceremezse, oğlunun ihtiyaç duyduğu şeyleri kendisine veremeyebilir veya artık ihtiyaç duymadığı ya da istemediği bir şeyi sağlamaya çalışmayı sürdürebilir. Birçok kadın için bir oğlana annelik yapmak zaten ek güçlükler barındırmaktadır—çoğu anne, oğlanları anlamadığını düşünür. Çünkü: Birincisi, dünyayı hiçbir zaman bir oğlan olarak tecrübe etmemiştir. İkinci olaraksa, oğlandan beklentileri, kendi baba ya da kardeş ilişkisindeki beklentiler üzerinden şekillenir—yani zihninde, oğlunu da tıpkı bu ilişkilerdeki aktörler gibi resmeder.

Toplumdaki yaygın inanış, annenin oğluyla kurduğu bağın sonlu olduğu yönündedir; oğlan, yetişkin bir erkek olmaya yaklaşıırken bu bağı kaçınılmaz olarak kaybetmektedir. Bu inanışın hatalı olduğunu söyleyebiliriz. Elbette her oğlan bir noktada temel bağını annesinden babasına kaydırmak ve kendini “yetişmekte olan bir erkek” olarak tanımlamaya başlamak durumundadır. Fakat herhangi bir yaşta annesinden—veya annenin oğlundan—“vazgeçmek” zorunda kaldığı bir nokta *yoktur*. Senkronize bir anne-oğul ilişkisi, oğlunun çocukluğu boyunca kendini—ve anne ile oğlu—dönüştürür. Biz, anneden koparılmış bir oğlunun risk altında olduğuna inanırız. Gelin görün ki birçok oğlan, anneye arasındaki yakın bağlantı kopmuş ve yeniden kurulmayacakmış gibi davranmaya başlar; annenin bir zamanlar temsil ettiği her şey—yakınlık, sıcaklık, sevgi, fiziksel ve duygusal bakım/destek—sanki artık yasak bölgedir. Aslında birçok kadın buna direnmiyor; o yakınlığı korumak isteyen pek çok anneye karşılaşıyoruz. Fakat bunu nasıl yapacaklarını bilmiyorlar. Oğullarını seven anneler onları kaybetmekten korksa da, “Şu çocuğu sal artık!” mealindeki kültürel mesajlar tarafından tam olarak böyle davranmaya zorlanıyorlar. Oğlunu seven

ve onun için en iyisini isteyen bir anne, ona çok yakın olması hâlinde oğlanın bir ana kuzusuna—ya da daha kötüsü, bir harum evladına—dönüşeceği endişesine kolaylıkla kapılabiliyor.

Oğlanlar ise yetkinlikleri bulunduğunu ve belirgin biçimde erkek olduklarını hissetme ihtiyacını getiriyorlar bu ilişkiye. Anneden sevgi ve kabul bekliyorlar ama özerklik kazanma veya “oğlan olduklarını” belirtme ihtiyacı duyduklarında anneye aralarına mesafe koyuyorlar. Bu doğal ve beklenen bir şeydir ama şunu da akılda bulundurmak gerekli ki, bir oğlanın, annesi tarafından anlaşıldığını ve sevildiğini bilme ihtiyacı hiçbir zaman dinmez. Bu derin ihtiyaç ile bağımsızlık ihtiyacı arasında gidip gelişi ise birçok annenin kafasını karıştırır. Zira oğlanın devam ettirdiği büyüme ve değişme işi, annenin onu yönlendirme ve yetiştirme işinden bir hayli farklıdır. Aralarındaki ilişki iki ayrı senaryo üzerinden oynanır: Oğlanın ve annenin. Bu ikisi birbirine uymaz.

Anne ile Oğlu Arasında Senkron Kaybı

Oğlanlar sık sık, “Annem bir türlü anlamıyor,” diye şikâyet ederler. Anlaması gerekli değildir aslında. O bir ebeveyn ve ebeveynlerin “anlamadığı” bazı şeyler vardır, bu kadar basit. Fakat bir oğlan, annesi tarafından sıklıkla yanlış anlaşıldığını düşündüğünde ilişkiden yana hayal kırıklığına uğrar. Anne, o yaşlardaki oğlanlar için aslında normal olan şeylere (şaşkınlığa düştüğü için veya naifliğinden ötürü) aşırı tepki gösterirse de aynı hayal kırıklığı yaşanır.

Sam ile annesi her zaman yakın olmuşlardı. Sam’in ağabeyi babasıyla birlikte Minikler Ligi maçlarına gittiğinde annesi yeni yeni yürüyen Sam’i heykel atölyesine götürür ve onu dilediğince uğraşması için bir çamur yığınının başına oturturdu. Baba ile ağabey geceleri Amerikan İç Savaşı konulu kitaplara daldığında ise Sam ile annesi kanepede birbirine sokulur, anne kendi çocukluğunda sevdiği şiirleri oğluna okurdu.

Fakat Sam on iki yaşına geldiğinde annesinden uzaklaşmaya başladı. Şiirin “bebekler için,” çamurla uğraşmanın da “sıkıcı”

olduğundan yakınıyordu ve bu değişim neredeyse bir gecede gerçekleşmişti. Annesinin sarılmalarından sıyrılıp kaçmaya, çoğu gecelerde de odasının mahremiyetine çekilmeye başladı. Annesi kendine Sam'in büyümek için biraz özel alana ihtiyacı olduğunu hatırlatarak kırgınlık duymamaya çalıştı ama oğlundaki duygusal uzaklaşmayı kabul etmekte zorlanıyordu. Dolayısıyla da, Sam'in geriye attığı her adımda, o da açılan mesafeyi kapatmak için ileriye doğru bir adım attı.

Sam'in küçük olduğu zamanlardaki sevgi dolu uyku öncesi rutinlerini tekrarlama hevesiyle geceleri oğlanın kapısını çalmaya başladı. İçeri girip konuşmak istiyordu. Yatağın kenarına oturup sohbet etmeye çalıştığında Sam sabırsızlığını gizlemiyordu bile. Annesi ona sadece eski sohbetleri özlediğini açıklamaya çalıştığında ise, "Anneciğim, ders çalışmak zorundayım. Lütfen çıkar mısın?" demekle yetiniyordu.

Sam sonunda kapısını kilitlemeye başladığında annesi için bardağı taşıran son damla gelmiş oldu.

Takip eden bir iki hafta boyunca annesi kapıyı her çaldığında, Sam kapının ardından kendisini yalnız bırakmasını söyledi. Sonunda anne öfke ve hüsrana içinde oğlanın kapısına dayandı ve "Kapıyı aç! Ben senin annenim! Kahretsin!" diye bağırdı.

Bir oğulun bağımsızlığa doğru attığı ilk adımlar anneye reddedilme gibi gelebilir ama değildir. Annesinin Sam'e tutunmak için gösterdiği yoğun çaba oğlanı daha da uzaklaştırmış ve sonunda ilişkilerini bozmuştu. Aradan otuz yıl geçmiş olmasına rağmen Sam o günlerdeki sürtüşmeyi hâlâ hatırlıyor.

Anneler bize sıklıkla bu sürecin güçlüklerini anlatırlar; örneğin, oğlanlara sürekli uyum sağlamakta, onların gelişim yolunda vardıkları yeni noktalara uygun bir bakış açısı benimsemekte (ve bu doğrultuda hareket etmekte) çektikleri zorlukları paylaşırlar. Onları dinlerken aslında, aşına olduğumuz "süveter hikâyesi"-nin farklı bir çeşitlemesini işitiriz. Süveter hikâyesinde öyle derinden bir anne-çocuk bağı söz konusudur ki, sıcaklık düşünce üşümeye başlayan anne, süveteri oğluna giydirir. Fakat er ya da geç, oğlunun kendi kararlarını almasına ve hatalar yapmasına müsaade etmek zorunda kalacaktır (sonuç mosmor dudaklar ve titreyen dişler olsa bile).

Gelişimsel Değişiklikler ve Beklentiler

Filozof ve psikolog Eric Fromm, “Bir çocuk, yaşamında belirleyici olan ilk yıllarda annesinin her şeyi kaplayan, koruyucu ve besleyici gücünü tecrübe eder,” diye yazmıştır. “Anne gıdadır, sevgidir; o sıcaklıktır, dünyadır. Onun tarafından sevilme, yaşamak demektir, yuvada olmaktır.” Bir anne, evladının ihtiyaçlarına güvenilir (öngörülür) ve hassas biçimde yanıt verdiğinde, evladı onunla içsel bir bağ kurar—psikologlar buna “güvenli bağlanma” der. Bu bağ çocuğa, sonraki ilişkilerini de üzerine inşa edeceği sağlam bir güven ve sevgi temeli kazandırır.¹

Gelişimdeki belli dönüm noktaları, bu mutlak yakınlık başlangıcından itibaren anne-oğul ilişkisinde ne değişimler yaşanacağını da gösterir. Kilit önem taşıyan geçişlerin ilki, oğlanın yetkin biçimde hareket etmeye başlayıp dünyasını keşfettiği 1-3 yaş dönemidir. Ardından çocuğun anaokulu çağı başlar; yaşamına etki edecek yeni bir “yetişkin bakım verenler dünyası” ile tanışır. Ergenlik çağı bir başka önemli geçiştir; oğlanın kızlarla ilgilenmeye başladığı ve akran grubu etkisinin anne etkisini zorladığı bir dönem teşkil eder. Nihayet lise mezuniyeti gelir ve bunun ardından bazı çocuklar gerek iş gerekse üniversite için evden ayrılır. Bu geçişlerin her birinde, anne kendi bağını uyumlandırmak, oğlunun büyümek için gereksinim duyduğu duygusal temeli ve duygusal özgürlüğü kendisine sağlamak zorundadır. Oğlan aynı zamanda, annesinin güvenini kazandığını hissetmeye de ihtiyaç duyar; yani anne, oğlunun yeni deneyimlerle başa çıkma yeteneğine inanmalı ve bunu ona hissettirmelidir.

Margaret Wise Brown tarafından kaleme alınmış klasik çocuk hikâyesi “The Runaway Bunny” (“Kaçak Tavşan”), bu bağ kurma ve ayrılma dansını anlatır. Küçük tavşan annesine, ondan kaçacağını ve annesinin onu asla bulamayacağını söyleyip durmaktadır. Anlattığına göre bambaşka bir şeye dönüşecektir—bir dağ, bir çiçek, bir yelkenli, bir kuş veya bir alabalık olabilir bu. Anne, yavrusunun hayalini her seferinde kendi güven veren imleriyle karşılar. Eğer o dağ olacaksa, annesi onu tırmanışçı olarak ziyaret edecektir. Eğer alabalığa dönüşecekse, karşısına balıkçı olarak çıkacaktır. Eğer o “gizli bahçede bir çiğdem” olarak

açacaksa, annesi bahçıvan olacaktır. “Eğer bir kuş olup uzaklara uçacaksan,” der anne, “ben de geri döneceğin ağaç olacağım.”

“Kaçak Tavşan” annenin verdiği sarsılmaz sevgi ve mevcudiyet güvencesi sayesinde macera imgelerinden büyük heyecan duyan üç yaşındaki oğlanlar için epey çarpıcı bir hikâyedir. Oğlanlar büyüdükçe anneye ya da o duygusal merkez üsse duydukları ihtiyaçtan vazgeçmezler ama ondan beklentileri gittikçe değişir. Örneğin, “Kaçak Tavşan”ın temsil ettiği “her adımında annen yanında” imgesi, üç yaşındaki çocuk için dinginleştirici bir ögeyken, on beş yaşındaki oğlan için kâbuslardan fırlayan “boğucu anne” hâline gelir.

Michael ile Jason’ın Annesi: Mavi Saç ve Özbelirleme

Jason, Anne’in hayallerindeki çocuktu. Neşeli bir bebektir; ilk adımlarını atarken kıpır kıpır ve meraklıydı. Üç yaşına geldiğinde annesi onun cesaretli bağımsızlık gösterilerini eğlenceli ve makbul bulmuştu. Oğlan bir şeye sinirlendiğinde veya meydan okuduğunda ise annesi onun dikkatini dağıtmayı ya da onu riayete yöneltmeyi genellikle başarıyordu.

Babası sık ve uzun iş gezilerine çıkmaya başladığında (bazen haftalarca evde olmuyordu) Jason on yaşındaydı. Oğlan, ev içinde daha çok sorumluluk alarak annesine yardım etmeye başlamıştı. Söz dinleyen bir çocuktu. Annesi ona akşam yemeği için saat altıda evde olmasını söylerse, evde oluyordu. Bilgisayarla oynamadan önce klarnet çalışması gerektiğini söylerse, onu da yapıyordu.

Jason on dört yaşına geldiğinde “hayallerdeki çocuk” değişmeye başladı. Artık her konuda Anne’e meydan okuyordu. Sorumluluklarını aksatıyordu; annesi ona sürekli ödevlerini ve klarnet derslerini hatırlatmak zorunda hissediyordu. Oğlan başkaldırmaya başlamıştı: Annesi altıda evde olmasını söylediğinde, yedide geliyordu; annesi saati yediye çektiğinde, o eve yedi buçukta varıyordu. Üstüne üstlük, durmadan tekrarlanan saç uzatma tartışmaları da başlamıştı.

Anne bu mücadeleyi kazanabileceğini düşünmüştü, ta ki Ja-

son eve çelik mavisine boyadığı saçlarıyla gelene kadar. Annesi mavi rengi yok etmesini söyledi, o da yaptı, saçları artık Cadılar Bayramı siyahıydı. Annesi birkaç akşam sonra işten döndüğünde ise siyah renk de gitmişti, hem de oğlanın bütün saçıyla birlikte! Jason kafasını kazıtmıştı. İşte o noktada Anne terapiye başladı. Jason'la yaşadığı anlaşmazlıklar o kadar acı verici hâle gelmiş, kendi kararlarına duyduğu güven öylesine sarsılmıştı ki, iyi bir anne olup olmadığını sorgular olmuştu. Ergenlik çağındaki birçok oğlanın annesi gibi Anne de oğlu onu seviyor mu ve söylediği herhangi bir şeyi umursuyor mu, merak ediyordu.

"Ona ne oldu, bilmiyorum," dedi. "Benimle neredeyse hiç konuşmuyor. Söyleyeceği veya yapacağı her şeyin beni sinirlendireceğini biliyor sanki. Devamlı tartışıyoruz. Ne yapacağımı bilmiyorum."

Anne'e göre, oğlunun davranışlarındaki değişimin ana sebebi, babanın uzun süreli yokluğu olabilirdi ama Anne diğer çiftlerin de benzer bir isyankârlıkla karşılaştığını biliyordu, dolaşısıyla bu olasılığı elemişti. Okuldaki akademik yükün ağır geliyor olabileceğini de düşünmüştü ama öğretmenleri Jason'ın bir sorun yaşamadığını söyleyince bu ihtimal de ortadan kalkmıştı.

Anne, "Böylece geriye tek sorun kalıyor, o da benim," dedi. "Kimse kusura bakmasın ama her şeyin kendi hatam olduğunu düşünmek zoruma gidiyor. Ben kötü bir anne değilim." Değildi tabii. Fakat korkmuştu ve her geçen gün Jason'ın davranışlarını etkilemek ve esinlemek konusunda daha da güçsüz kaldığını hissediyordu. Bakış açısını —ve esnekliğini— kaybetmişti.

Jason yeşermekte olan bağımsızlık duygusunu ne zaman ortaya çıkarsa, Anne kontrolü kaybetme korkusuyla onu bastırma yoluna gidiyordu. Daha derin bir seviyede ise, paylaştıkları bağı kaybetmekten korkuyordu.

Sorunu yaratan öğelerden biri şuydu: Anne, ergenlikteki özerklik talebinin normal olduğunun farkında değildi. Hâlbuki ergenler "sınırları sınırlar" —neyin yanlarına kâr kalacağını ve anneyi çıldırtıp çıldırtamayacaklarını görmek için denemeler yapmayı severler. "İki yaş sendromu"nun nüksetmesi gibidir bu. Bir defasında birkaç ergen oğlanla yaptığımız grup rehberliği seansında, oğlanlardan biri dehşet verecek kadar cinsiyetçi,

kadın düşmanı bir yorum yapmıştı. Ona tepki göstermiştim ama o, elimdeki silahları bir anda almayı başarmıştı: “Sakin ol! Ben bir ergenim. Benim kıskırtıcı laflar etmem gerekiyor.” Toparlamak gerekirse, başkaldırıyla karşılaşan anne aynı anda iki şey yapmak zorundadır: (1) Oğlanın devam etmekte olan bağımlılığını fark etmek ve bunu yüzüne vurmadan karşılamak; (2) oğlanın küçük bağımsızlık teşebbüslerini kabullenip, onlara tehdit edici veya korkutucu öğelermiş gibi tepki vermekten kaçınmak.

Bir oğlanın ne kadar hassas olduğunu özerklik için verdiği savaşın yırtıcılığına bakarak kestirebilirsiniz. Oğlan kendi gücünden ne kadar eminse, bağımlılığını kabul etmesi o kadar kolay olur. Anne Jason’la iki yıl kısmen savaştı, çünkü bu geçişe diremişti. Eşi yakınlarda olmadığı için otoritesini korumak amacıyla her zamankinden daha inatçı ve ısrarcı davranmak zorunda hissetmişti. Jason ise kendini ortaya koyabilmek için duruşunu gittikçe daha da güçlendirmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu şekilde ikisi de “hodri meydan” demişti.

Lisenin son iki yılı nispeten huzurlu geçti. Mezuniyetten bir hafta önce ise Jason, son bir ergenlik gösterisi olarak, saçlarını bir kez daha parlak maviye boyattı. Ama Anne, mezuniyet töreninde oğlunun nasıl göze battığını bu kez kahkahalarla anlattı bana. Aralarındaki sevgiden tekrar emin olmuştu, oğlunun otoriteye yönelik ufak tefek zararsız hamleleriyle eğlenebilirdi artık.

Oğlunuzla birbirinize mizaç, ilgi alanları ya da dış görünüş itibarıyla çok benzeyebilirsiniz. Ancak, mesele onun özerklik—kendi kararlarını verme—arayışı oldu mu, onunla aynı şekilde düşünmeyi asla bekleyemezsiniz. Çünkü bu sürecin bir parçası, oğlanın kendini bağımlılık geçmişinden ve bu geçmişe yakından tanıklık etmiş kişiden ayırma çabasıdır. Sözüünü ettiğimiz tanık ise anneden başkası değildir.

Duygusal Anlayış ve Kavrayış Öğretmeni Olarak Anneler

Bir anne muazzam psikolojik güçlere sahiptir. Bir erkeğin anesiyle olan duygusal bağı muhtemelen yaşamındaki en köklü bağlantıdır. Birçok oğlan için anne, güvenilebileceği tek insandır.

Bir oğlan annesiyle böyle bir ilişki kuramamışsa, yıkıcı bir kayıptan mustarip olabilir.

Andrew bir öğleden sonra, ebeveynleriyle birlikte aile danışmanlığına geldi. On dört yaşındaki bu hayat dolu oğlan, odaya girdiği andan itibaren etrafta dördü döndü. Dolap kapaklarını açıp kapıyor, sandalyesini döndürüyor, masadaki kâğıtlara bakıyordu. Annesi oturmasını istedi, o da oturdu ama bu sefer de ayağıyla hafifçe annesinin bacağına vurmaya başladı. Anne rahatsız oldu ama oğlanı azarlamaktansa ayağını tuttu ve konuşmaya devam ederken de bırakmadı. Andrew birkaç dakika içinde duruldu. Annesinin destekleyici tavrı onu sakinleştirmişti. Konuşma sırası kendisine gelince de daha kolay odaklandı.

Anneleriyle iyi ilişki içinde olduğunu bildiğimiz iki ortaokul öğrencimizden o ilişkiyi tanımlamalarını rica ettiğimizde, yaşlarının gereği olarak ikisi de *sevgi* kelimesini kullanmadı. Fakat ikisi de anneleriyle birlikteyken hissettikleri bir çeşit rahatlıktan bahsetti ve içlerinden biri nihayet ne demek istediğini anlatabildi: “Annem aşağı yukarı her konuda haklı.” Söylediğine göre, annesi onu çoğunlukla anlıyor demekmiş bu. Bir annenin, yaşanan herhangi bir durumun duygusal yönlerine dair değerlendirmesini oğlununkinden ayırabilmesi ve oğluna da buna göre karşılık verebilmesi çok önemlidir, çünkü “doğru” yanıt arayışı büyük oranda bunu başarabilmesini gerektirir.

Dan ile Doug’un Annesi: Korkularla İhtiyaçları Dengelemek

Dawn, Rick’ten ayrıldıktan birkaç ay sonra beni görmeye geldi. Rick’in ondan gittikçe uzaklaştığı ve evliliğe karşı iyice kayıtsızlaştığı yılların ardından, Dawn da nihayet ayrılık kararı almış ve boşanma işlemlerini başlatmıştı. O sırada, Dawn’un uzun bir mücadelenin başlangıcında olduğunu bilmiyordum. Bu mücadele esnasında, en zorlu kararlarından birini vermek zorunda kalacaktı: Oğlunu özgür bırakmak.

Başlangıçta Dawn’un kendisini duygusal olarak eski kocasından nasıl ayırabileceğini konuştuk. Boşanma kararını, Rick’in davranışları yüzünden Dawn almış olsa da—son birkaç yıldır

sağda solda ilişkiler yaşadığını fark etmişti—Rick bunun için kavga çıkarmamıştı, hatta nihayet boşanma noktasına varmış oldukları için rahatlamış görünüyordu. Buna rağmen peşini bırakmıyordu. Dawn'un kanaati oydu ki, Rick bir şekilde ona sahip olduğunu, onun her hareketini kontrol etmesi gerektiğini düşünüyordu ve peşini bırakmama sebebi buydu. Onu arayıp, nafaka ve çocuk desteği için talep ettiği ödemenin ne kadar haksız olduğunu haykırmak gibi şeyler yapıyordu. Bu Dawn'u küplere bindirmişti ama Rick'in onu hâlâ bu kadar çıldırtabiliyor olmasından da nefret ediyordu. Rick'in uçarı yaşam tarzını—kendinden on ya da yirmi yaş küçük kadınlarla çıkmasını ve (başkalarından duyduğu kadarıyla) şiddetli bir orta yaş krizi geçirmekte olan bir adam gibi utanç verici şekillerde davranmasını—düşünüp düşünüp sinirlenmeyi nasıl bırakabileceğini öğrenmek istiyordu. Bir şeyleri farklı yapmış olsaydı işler daha mı iyi giderdi diye kafa yorup suçlu hissetmek de istemiyordu artık. Fakat en çok on üç yaşındaki oğlu Doug hakkında konuşuyordu. Oğlanın okuldaki performansı düşmüştü ve yaklaşan boşanmadan dolayı öfkeli ve şaşkıncı. İşin aslı, Doug hakkında konuşmayı bırakıp kendine ve kendi sorunlarına odaklanmak Dawn için bazen gerçekten zordu. Hemşirelik mesleğine dönmeye çalışsa mıydı; tekrar flört etmeye hazır mıydı; arkadaşlarının kocalarının kendisine “yürümesi” karşısında ne yapmalıydı? Bir de annesiyle ilişkisinin durumu vardı: Annesi Rick'le yakın ilişkisini koruyordu ve boşanma yüzünden Dawn'u suçluyor gibiydi.

Dawn bir gün “Doug için endişeleniyorum,” dedi. “Bazen onda Rick'in sinirli hâllerinin ufak yansımalarını görüyorum veya tam da Rick'in ağzından çıkmış olabilecek cinsiyetçi bir laf edebiliyor ve bu beni ürkütüyor. Rick'e bakıp, ‘İşte bir erkek böyle davranmalıdır,’ diye düşünmesini istemiyorum. Babasına benzemesini engelleyebilsem keşke.”

“Velayet durumu ne oldu? Doug'ın kendisiyle yaşaması için mücadelele devam ediyor mu Rick?”

“Yeni bir mahkeme tarihi belirlədiler ama avukatım pek şanslı olmadığını söylüyor. Aslında Rick'in avukatı da onu davayı bırakması için ikna etmeye çalışıyormuş—tek yaptığı parasını boşa harcamakmış.”

"Sizinle bağlantılı kalmak için elinden geleni yapacak gibi."

"Korkunç! Bence Doug'ı iki haftada bir alması yeterli. Doug'ı babasından uzaklaştırmak istemiyorum ama orada, onunla birlikte olduğunu düşünmek bile beni çileden çıkarıyor. Gördüğüm kadarıyla, Rick'in dairesi Playboy malikânesinin küçüğü gibi. Doug'ın nelere maruz kaldığını ise yalnızca hayal edebilirim. Ayrıca Rick'in oğluma benim hakkımda korkunç yalanlar söylediğini biliyorum. Oğlunun casus olmasını bekliyor. Ona biriyle görüşüyor muyum, evi arayan erkekler var mı gibi şeyler soruyor. Doug'ın arada kalmasına neden oluyor. Keşke bunun ne kadar kötü olduğunu görebilse."

Dawn, birçok bekâr ebeveynin karşılaştığı o acı verici durumla karşı karşıyaydı; oğlunu, zararlı gördüğü birine, hem de yasal zorunluluk nedeniyle göndermesi gerekiyordu. Dört yaşındaki çocuğunu, oynaması için işlek bir caddeye yollama zorunluluğu gibi bir şeydi bu.

Fakat Rick onun babasıydı ve Doug bir gün babasının nasıl bir adam olduğunu anlamak ve kabul etmek zorundaydı. Hazır olduğunda bunu yapacaktı zaten. Ama şimdilik Doug'ın babasıyla olabildiğince iyi bir ilişki yürütmeye ihtiyacı vardı ve Dawn da bunu biliyordu. Yine de Doug'ı, kötü tarafını açıkça gördüğü bir adamdan koruyabilmeyi çok istiyordu.

Dawn, yaşamının parçalarını sonraki birkaç yıl içinde yavaş yavaş topladı. Yarı zamanlı işe geri döndü; devam ettiği kilisede tanıştığı Bob'la ciddi bir ilişkiye başladı ve annesiyle bir çeşit uzlaşmaya vardı. Rick de daha az keyif kaçırıyordu. Hatta bir keresinde neredeyse tekrar evlenecekti. Bu süreçte Dawn'u taciz etmeyi bile kesti. Fakat bir süre sonra eski alışkanlıklarıyla geri döndü—taciz telefonları, yalanlar ve Doug'ı ondan uzaklaştırmak için giriştiği kin dolu çabalar... Bir gün geldi ve başladı.

"Doug, Rick'in yanına taşınmak istiyor."

"Niçin?"

Dawn gözündeki yaşları sildi. "Bilmiyorum. Sanırım Rick ona hakkımda korkunç şeyler söylüyor. Ya da hiçbir kurala uymak zorunda olmadığı bir yerde yaşamının daha iyi olacağını düşünüyordur. Okula odaklanmasını sağlamak veya evde yapması gerekenleri yaptırmak her geçen gün daha da zorlaşıyor."

“Peki, Doug gerçekten gider mi sizce?”

“Of... çok zor... belki de gitmek *zorundadır* diye düşünüyorum. Anlıyor musunuz? Sonuç olarak sahip olduğu yegâne baba Rick. Doug ona inanmak istiyor. Bazen ona çok sıkı tutunduğumu düşünüyorum. Her şeyimin fazlasıyla ona bağlı olduğunu, onu çok önemsediyimi ve giderse beni çok üzeceğini düşünüyor olabilir.”

Dawn’un ilk tepkisi Doug’ı ne pahasına olursa olsun bırakmamaktı. Ona sıkı sıkı tutunabileceğine, Doug’ın derinden hissettiği acıyla başa çıkmasına yardımcı olabileceğine inanmak istemişti. Ama madalyonun öteki yüzünü de görüyordu. Doug neredeyse on altı yaşındaydı ve üniversiteye gitmekten o kadar da uzak değildi. İlişkilerinin yakın gelecekte bir noktada değişmesi gerekecekti. Doug annesinin kalbindeki yerini koruyabilirdi ama onun gündelik hayatının merkezinde olamazdı—olmamalıydı. Ayrıca babasını anlaması da gerekiyordu. Rick felaket bir kocaydı, ama Dawn biliyordu ki, Doug’un babasıyla ilişkisi kendisinininki kadar kötü değildi ve bunu baltalaması hata olacaktı. Hem Doug’un, babasının hedonist ve cinsiyetçi felsefesini birebir taklit etmesine dayanmak da gittikçe zorlaşıyordu. Dolaşısıyla gitmek istediğinde Dawn ona izin verdi.

“Onu özleyeceğimi ama gitmekte özgür olduğunu söyledim. Yapacağı hiçbir şeyin ona beslediğim sevgiyi yok etmeyeceğini söylemem gerektiğini de düşündüm. Yaşamında, istediğinde gidebileceği sağlam bir yer olması gerektiğini biliyorum ve o yer, benim.”

Doug babasında yalnızca dört ay kaldı. “Beni ziyarete geldiği zamanlarda babasına dönmekte ne kadar zorlandığını görünce, yeniden yanıma taşınmak istiyor olabileceğini düşündüm önce,” dedi Dawn. “Bazen benimle konuşurken alt dudağının titremeye başladığını görüyordum. Bu onu çok zorluyordu. Fakat babasının yaşam biçiminin ne kadar kof olduğunu anlayabilmesi için onu ilk elden deneyimlemek zorundaydı. Babasının ona hiçbir sınır koymadığını biliyorum; notları da gerçekten düşünce o yolun nereye vardığını görmeye başladı. Tüm bunların sadece dört ayını almış olması beni şaşırttı. Açıkçası muhakeme yeteneğinin bu kadar güçlü olabileceğine inanmıyordum.”

Bir yıl kadar sonra Dawn ile Bob'un nikâhına gittim. Dawn beni görür görmez kolumdan tutup bir kenara çekti ve "Ona bir baksanıza, çok gurur duyuyorum," dedi. Yeni eşi Bob için söylemiyordu bunu. Doug'u işaret etmişti. Onu uzun zamandır görmediğimi fark ettim. Genç bir adam olmuştu. Üniversiteye girmişti ve nihayet yeteneklerinin hakkını vermeye başlamıştı. Eskiden hatırladığım o kızgın, kara kara düşünen ifadesi kaybolmuştu artık. Gülümsüyordu, soğukkanlı ve kendinden emin bir hâli vardı.

Törenden sonra ayağa kalktı ve gelinle damada kadeh kaldırdı. Ne söylediğini hatırlamıyorum ama konuştuğundan sonra annesine eğildi ve onu öptü. Bu, anne ve oğul için zorlu ama kararlılıkla geçilen bir aşama olmuştu. Artık kutlayacakları pek çok şey vardı.

Arası Açılmış Anneler ve Oğullar: Beklentiler Engele Dönüştüğünde

Bir anne, cinsiyete has iki engel yüzünden oğluyla senkronunu yitirebilir: (1) Ağabey veya oğlan kardeşlerle büyümediyse, oğlanların nasıl bireyler olduğunu pek anlamadığını düşünebilir; (2) oğlan ve erkeklerle kötü deneyimler yaşadıysa, oğluna bakışı bulanabilir. Bir annenin oğlunu "gerçekteki hâliyle" görmekte ve cinsiyetler arası uçurumu kapatmakta göstereceği başarı; oğlunu okumakta, ona uyum sağlamakta ve en önemlisi onun varlığından keyif almakta göstereceği başarıya bağlıdır.

Altı yaşındaki Tom okumakta ve dürtüsel davranışlarını kontrol etmekte güçlük çekiyordu. Annesi Alice anksiyeteden mustarıptı ve oğlu için de aşırı derecede endişeleniyordu. Fakat aynı zamanda neredeyse kaderci bir dünya görüşü vardı, küçük oğlu artık yardım edilemez bir noktadaydı sanki.

Alice'in çocukluğu ağabeyinin ölümünün bıraktığı izlerle doluydu. Ağabey ağır uyuşturucular kullanıyordu ve bir gece motosikletiyle ağaca çarpıp can vermişti. Küçükken o da Tom'un-kine benzer öğrenme bozuklukları ve davranış problemleri yaşamış, Alice ise çocukluğunu onun için endişelenerek geçir-

mişti. İnsanı içten içe tüketen o korkunun aynısını şimdi de oğlu için hissediyordu, fakat bu korku, Tom'un akıbetinin de kötü olacağını ve kendisinin bunu durduramayacak kadar çaresiz kalacağını düşündüğü için artık daha da kuvvetliydi.

Alice, korkularının asıl kaynağını saptadıktan ve ağabeyinin yaşamını, oğlunun yaşamındaki gerçeklerden ayırdıktan sonra, oğlunun ihtiyaçlarını daha açık biçimde görebilmeye ve daha doğrudan ve anlamlı yöntemlerle karşılayabilmeye başladı. Tom için öğrenme gücüğü çeken çocukları eğiten bir özel öğretmen buldu ve okul yılı ilerlerken dikkatini oğlunun ihtiyaçlarına verdi. Böylece, ağabeyinin yüksek risk taşıyan davranışlarına karşı ailesinin takınmış olduğu inkârcı tutumdan—duygusal at gözlükleri—kaçınabildi. Sonunda da oğlunu en iyi şekilde—yani kendi korkuları doğrultusunda değil, oğlunun ihtiyaçları doğrultusunda hareket ederek—korumayı başardı.

Bir annenin erkeklere davranışı da oğluna ilişkin hislerini açığa vurur, hatta oğluna bu şekilde açık bir mesaj iletir. Eşinden veya eski eşinden yana hayal kırıklığına uğramış bir anne bunu oğluna da yansıtırsa, oğlunun babasıyla ilişkisini baltalamakla kalmaz, üstü örtülü şekilde oğlunu da eleştirmiş olur.

Oğlan kardeşleriyle keyifli ortamlarda büyümüş bir anne, ailede yeniden oğlan enerjisi olmasından rahatsızlık duymayacaktır; bu durumda oğluna, sevildiğini ve hareketlerinin anlaşıldığını içeren mesajlar iletecektir. Fakat ağabeyi veya oğlan kardeşi geçmişte ona eziyet etmişse, oğlunun duyguları umursamayan tavırları karşısında öfkelenebilir ve savunmacı tutumlar benimseyebilir.

Her oğlan annesi, oğlan yaşamının farklı yönlerini anlamaya çalışmalı, yetişkin bir kadın olarak bizzat tecrübe edemeyeceği düşünme biçimlerini idrak etmeye uğraşmalıdır: Oğlanlar neden yerlerinde oturamaz? Tostlarını neden silah ya da hançer şeklinde kemirirler? Bir hareketin sonucunu neden *önceden* düşünmezler? Neden yaşamları hakkında daha çok şey anlatmazlar?

Öfke, yüksek hareketlilik, sessizlik ve fiziksel risk almak; kadınların anlamaya çalışması gereken oğlan özellikleridir. Fran beş yaşındaki oğlunun öfke nöbetlerinden mustarıptı. Oğlan, çekmecelerdeki bütün kıyafetlerini dışarıya çıkarıyor, oyuncak-

larını odaya saçıyordu. Ne zaman bir öfke nöbeti geçirirse Fran onu bağıarak susturuyor ve misafir odalarından birinde, köşede durmasını emrediyordu. Fakat bu *molalar* son zamanlarda ters tepmeye başlamıştı. Oğlan Fran'ın gözünün içine baka baka odanın köşesinde durma emrine karşı geliyor ve öncesine nazaran daha kavgacı bir tavır gösteriyordu. Fran oğlunun ne sorun yaşadığını, niçin bu kadar kırıcı, umursamaz ve isyankâr olduğunu öğrenmek istiyordu.

İşin aslı, Fran oğlundan son derece korkuyordu ama bunun farkında bile değildi. Elinde gerçek bir “vahşi” olduğunu düşünüyordu ve fazlasıyla sert disiplin yöntemleri kullanmaya kalkmıştı. Bunlar ise oğlanı, annesiyle kurmaya ihtiyaç duyduğu bağı koruyabilmek için daha fazla savaş vermek zorunda bırakmıştı. Fran'ın karşısında, yalnızca biraz daha fazla sınıra ihtiyacı olan beş yaşında bir oğlan vardı. Ama Fran onun bir canavar olduğunu düşünüyordu. Daha önce küçük oğlanlarla vakit geçirmişliği yoktu ve oğlunun sadece beş yaşında olduğunu hep akılda tutarak hareket etmesi gerekiyordu. Ancak, beş yaşındaki bu çocuk “oğlan ambalajı” ile gelmiş olduğu için, Fran ne yapacağını bilemiyordu.

Her annenin oğluyla geçireceği yaşama ilişkin mutlaka belli korkuları ve beklentileri vardır. Bunlar açıkça konuşulsa da, konuşulmadan yalnızca düşünülse de, bir şekilde çocuğa iletilirler ve oğlanın kendiyle ilgili hislerini, ayrıca anne-oğul bağının niteliğini etkilerler.

Üniversite çağına gelmiş iki oğlan annesi Rhonda, oğullarının küçükken ne kadar farklı iki karakter olduğunu ve kendine daha çok benzeyen—konuşkan ve duygularını gizlemeyen—büyük oğlu Jonathan'a nasıl daha rahat ve kolay bir şekilde yanıt verebildiğini anlattı. “Eve gelir ve günün başından sonuna kadar neler yaşadığını, ne görüp yaptıysa olduğu gibi anlatırdı.”

Küçük oğlu Mark daha sessizdi, “iyi davranış”ın sınırlarını anlamış görünüyordu. Okul gününün nasıl geçtiğini ya da arkadaşlarıyla neler yaptığını ise anneye daha az paylaşıyordu. Daha ağırbaşlı ve dalgındı, babasına benziyordu. Üniversiteye gireli iki yıl olmuştu ki, lisede çıkmaya başladığı sevgiliyle ayrıldı, ama bunu ebeveynlerine söylemedi. Rhonda durumdan an-

cak kızın annesiyle markette karşılaşınca haberdar oldu. Mark'ı arayıp bundan neden söz etmediğini sordu. Mark da ona üzgün olduğunu ama konunun bu kadar önem taşımadığını söyledi. Sonra, "Nasıl olsa söyleyecektim," deyip şunu ekledi: "Söz veriyorum, bir hafta sonu kaçıp evlenecek olursam, arayacağım." Rhonda, Mark'ın ayrılık konusundaki sessizliği yüzünden incinmişti. Oğlunu bu konuda suçlu hissettirmeye çalıştı.

Mark, olayı annesini incitmek amacıyla gizlemiş değildi ama konu hakkında sessiz kalmasının sonucu tam da bu olmuştu. Rhonda, verdiği memnuniyetsiz karşılıkla oğluna yanlış bir şeyler yaptığını, annesinin beklentisini karşılayamadığını ima ettiğindeyse Mark bunu anlayamamış ve haksız yere eleştirildiğini düşünmüştü. Rhonda, Mark'ın hareketlerini "kadınsı standartlar" ölçüsünde değerlendirerek—bu kadar önemli bir haberin hemen paylaşılmasını bekleyerek—aslında kendi hayal kırıklığını hazırlamıştı.

Cinsiyetler arasındaki uçuruma köprü kurmak isteyen her kadın iki şeyi mutlaka anlamak ve kabul etmek zorundadır: (1) "Orada," yani erkek tarafında, gerçekten farklı bir düşünce tarzı ve var oluş şekli bulunmaktadır ve (2) bir kadın olarak sahip olduğu bakış açısı, oğlunun motivasyonlarını doğru tahlil etmesini her zaman sağlayamaz. Bir oğulun içe kapanmasını, bir kadın arkadaşının içe kapanmasıyla aynı kefeye koyarak değerlendirmek hatadır. Oğlanın tepkilerini öncelikle oğlan bakış açısının yansıması olarak görmek, anne-oğul ilişkisi dâhilinde ele almaya ise ancak bundan sonra başlamak, iki tarafa da fayda sağlayacaktır. Bir anne bu işaretleri ne zaman "his yoksunluğu" diye yanlış yorumlayıp kızgınlık veya incinme duygusuyla karşılık verse, o yanlış yorumlanan işaretler katlanarak artmakta ve anne-oğul ilişkisinin senkronunu iyice bozmaktadır.

Dokunuşun Dönüşümü

Hemen her anne bir noktada, oğlunun, aralarındaki fiziksel yakınlığı ifade eden eylemlerden artık uzak durmaya çalıştığını fark eder. Ayrıca hemen her anne, oğluna sarılırken, onu öpüp

koklarken eskisi kadar rahat olamadığını da anlatır bize. Kısacası, burada söz konusu olan geçiş ve dönüşüm, anneler ve oğulları tarafından hayli farklı biçimlerde tecrübe edilir.

Bir ebeveyn tartışma grubunda, üç çocuk annesi Sandy, on üç yaşındaki oğluyla sıradan bir fiziksel temas kurarken bile yaşadığı çekinceleri anlattı: “Çocuklar küçüklükten beri yatağa atlarlar, bana sokulurlar, sohbet ederiz vs. Yani her zaman böyleydi. Fakat şimdi Bryant on üç yaşına geldi ve bir terslik var. Artık öyle rahat değilim. Aslında ona haksızlık ediyormuş gibi hissediyorum, çünkü on üç yaşına girmekten alıkoyamaz kendini. Ama ben rahatsız oluyorum işte.”

Neden korktuğu sorulduğunda açıklamaya devam etti: “Bilmiyorum. Her zaman kucak seven bir çocuk oldu ama ben şimdi şunları düşünüyorum: ‘Bana dokunuyor. Acaba onun üzerinde nasıl bir etki yaratıyor bu dokunuş?’ İlişkimizi bozmak istemiyorum ama böyle şeyler düşünmeye başlıyorum. Bu durum ilişkimizi kesinlikle etkiliyor. Sanırım sonunda başa çıkamayacağı düşüncelere kapılmasından endişeleniyorum. Onun normal bir şekilde büyümesini ve benimle uygun bir ilişki yürütmesini istiyorum. Ters bir şeyler yaptığı yok elbette. Evhamlanan benim. Neden korktuğumu bilmiyorum, sadece hatalı bir şey yapmak istemiyorum.”

Bazı anneler fiziksel temas üzerinden sevgi vermenin oğlanı eşcinsel ya da “ana kuzusu” yapmasından korkar. Bazıları ise fiziksel yakınlığın “yanlış mesajı” yollayacağından veya yanlış anlaşılacağından çekinir (özellikle de cinselliğin oğlan yaşamında iyice ön plana çıkmaya başladığı zamanlarda). Kimi anneler de basitçe, oğlunu diğer oğlanların önünde utandırmak ve alayların hedefi hâline getirmek istemediğini söyler. Tüm bu inançlar ve korkuların oğlan yaşamında muhakkak bir anlamı vardır ama bu anlam çoğunlukla annenin varsaydığından farklıdır.

Dokunuş, bebek ve çocuk gelişiminde önemli bir rol oynar. Araştırmalara göre dokunuşun önemi çocuk büyüdükçe azalmaz, zira ebeveyn ile çocuk arasında sevgi alışverişini sağlamak tadır.² Çoğu anne kızlarıyla belli derecede fiziksel yakınlığı korur ama oğlanların bulunduğu tablo biraz farklıdır. Birçok oğlan annesi, oğlanla kurulan bu besleyici fiziksel temasın, çocuk sekiz

ya da dokuz yaşına geldiğinde tuhaf hissettirmeye başladığını ve sıklığını kaybettiğini fark eder. Ama ergenlikteki sert değişim daha çarpıcı olmaktadır.

On yedi yaşında bir oğlu olan Maureen, sevgiyi alışılmış fiziksel davranışlarla göstermekten rahatsız olmaya başladığı günü hatırlıyordu. "Benden cüsseli olduğunu fark ettiğim gündü. On beş yaşındaydı. Tüyleneğe başlamış göğsü ve yüzüyle aslında kocamın gençliğine benziyordu. O noktadan sonra oğlumu ne zaman eskisi gibi kucaklasam hep bir tuhaf hissettim."

Sandy, on yaşındaki oğlunun onu "merhaba" ve "hoşça kal" anlamında (ya da günün herhangi bir saatinde sadece sevgisini ifade etmek için) hâlâ öptüğünden bahsetti. Ayrıca uyku öncesi sırt masajlarını da hâlâ seviyordu. Ama Sandy kendini geri çekmeye başlamıştı. "Bunu yapmayacağım zamanın yaklaştığını biliyorum. On altı yaşındaki oğlunuza eskiden olduğu gibi sarılmanız ve dokunmanız uygun değil işte. Tuhaf görünmek istemiyorum. Şu an için onu rahatsız edecek herhangi bir şey olduğunu düşünmüyorum ama bunu azaltarak bitirmeye çalışıyorum; çünkü bana durmamı söylemek zorunda kalmasını istemiyorum."

Anneliğin birçok yönü gibi fiziksel yakınlık da oğlanın yaşamı boyunca önemli olmayı sürdürür. Gerçi beş yaşındaki oğlan ile on beş yaşındaki oğlan fiziksel yakınlığı farklı şekillerde algılar ama aldıkları sevgi dolu bağlantı mesajı aynı kalır. Bu mesajın olumsuz yanı veya dezavantajı yoktur. Bir annenin sade fiziksel sevgisi, oğlanın rahatlık sınırlarına saygı gösterdiği sürece, hiçbir gizli tehlike taşımaz: Oğlanın cinsel yönelimini belirlemez; ensesti ya da sağlıksız cinselliği teşvik etmez; oğlanın erkeklik algısını da zayıflatmaz.

On üç yaşındaki Aaron küçük bir çocuk olarak şefkatli bir oğlandı. Annesi Hope onu okula bırakırken, mutlaka kucaklaşarak ve birbirlerine öpücük vererek vedalaşırlardı. Aaron dördüncü sınıfa geldiğinde Hope çoğu anneden artık bu davranışları görmediğini fark etti. Ama o oğlunu kucaklamaya, oğlu da ona karşılık vermeye devam etti.

"On yaşındayken, beşinci sınıfın ilk gününde, arabayı bina-
nın önüne çekti, sırt çantasını topladık, klarnet kılıfını aldık.

Vedalaşacağımız sırada o tuhaf duraksama oldu. Sarılmak için öne eğilmemişti. Bir saniyeliğine ikimiz de birbirimize baktık, sonra kahkahalara boğulduk ve ben onu kışkıkladım. Birbirimize 'hoşça kal' diye bağırdık. 'İşte bu!' diye düşündüm; yeni 'kucaklaşmamız ve öpüşmemiz' buydu."

Âdetleri değişmişti. Her sabah birbirlerine gülümsüyor ve birkaç sevimli veda lafı ediyorlardı, o kadar. Yaklaşık bir hafta sonra Aaron yakınlığa kendince bir ayar çekmişti. "Okuldan sonra eve geldi. Şöyle bir etrafımda dolandı ve 'enerji verecek kucak' istediğini söyledi," diye anlattı annesi. 'Enerji kucaklaması' isteğinin son yıllarda aralarında bir kısaltma hâline geldiğini de ekledi—sadece doğaçlama bir sevgi ifadesi değildi; bazen de oğlunun özellikle stresli bir gün geçirdiğini ve o fazladan desteğe ihtiyacı olduğunu belirtiyordu.

Bir oğlan, annesinin açık sevgi ifadelerinden uzak durmaya başladığında, bunun ardında genellikle o bağımlı, "küçük oğlan" günlerini (her oğlanın geride bırakmak için uğraştığı dönemi) hatırlaması vardır. "Şefkati açıkça göstermek biraz utanç verici. Düşünsene, annen seni insanların içinde öpüyor." Bunları on dokuz yaşındaki Matt söyledi. Herhangi birine annesini sevdiğini söylemenin bile "biraz garip geldiğini" ekledi. Fakat annesinin uyku öncesinde yaptığı sırt masajlarından zamanında çok hoşlanmıştı. Masajlar dokuzuncu sınıfta, annesinden daha geç yatmaya başladığında bitmişti ve Matt bunun sağladığı fiziksel yakınlığın eksikliğini çekiyordu. Ama bu konuda bir şey söylemiyordu.

Oğlanlar bu konuda çoğunlukla bir şey söylemeyecektir. Ama oğlan ile annesi arasındaki fiziksel yakınlık ister düşünceli kucaklaşmalarla ister de oyun maksatlı güreşlerle devam etsin, oğlanlar annenin o özenli dokunuşlarına *ihtiyaç duyar ve onları isterler*. Bu gerçek asla değişmeyecektir. Bir oğlanın annesi, fiziksel sıcaklığın duygusal rahatlığını ona cinsel olmayan çerçevede verebilecek az sayıdaki kadından biridir. Oğlanların gelecekte fiziksel şefkat dilini konuşabilmesi için önce fiziksel şefkati tecrübe etmesi gereklidir. Aksi takdirde dokunuş eğitimleri tamamen futbol antrenörlerine, güreş rakiplerine ve üstünkörü seks partnerlerine bırakılmış olacaktır.

Farklı Farklı Anneler, Çeşit Çeşit Mesajlar

Pek çok kez çocuklarımızla birlikte oyun parklarında bulunduk ve oralarda annelik yöntemlerinin ne büyük çeşitlilik gösterdiğini inceleme şansı bulduk. (Bu yöntemlerdeki çeşitlilik, büyüdükçe hareket çevresini okula, spora ve daha bağımsız uğraşlara kaydıran oğlanlara verdiğimiz yanıt ve karşılıkların çeşitliliğini de yansıtıyor.) Örneğin kaygılı, çocuğun etrafında dört dönen “helikopter anneler” var; bir sorun yaşandığına dair en küçük işarete hemen olan bitene odaklanıyorlar. Bazı anneler ise oğlu yalnız başına oynayabilecek kadar büyümüş olsa bile yanından asla ayrılmıyor. Onların yanı sıra hiç acele etmeyen anneler var; oğulları bir sıkıntı yaşıyor veya yaşıyor olsa bile ağırdan alıyorlar. Bir başka grup ise oyuncu anneler—ilgili, etkileşime geçen, oğluya ilişkisinden büyük keyif alan anneler onlar. Son olarak, belli bir mesafeden dikkatle izleyen, oğluna el sallayıp aynı şekilde karşılık alan, onunla kısaca laflaşan bir grup anne var; oğlanların değişken ilgi ve merakları peşinde özgürce hareket etmesine izin veriyorlar. Bu annelerin çoğu, oğlunun mutlu büyümesini, başarılı bir erkek olmasını sağlamak gibi motivasyonlarla hareket ediyor. Anne olmanın tek bir yolu yok. Zaten çoğu anne, oğlu henüz küçük bir çocukken onunla iyi bir senkron yakalamayı başarıyor. Ama ergenlik dönemine girildiğinde çok az anne bu senkronu koruyabiliyor. (Başka örneklerde tersi de geçerli olabiliyor.) Biz ise oyun parklarında oturmuş, annelik yöntemlerinin çeşitliliğini izlerken, oğlanların aldığı derslerin de büyük farklılık gösterdiğini düşünmekten kendimizi alamıyoruz.

On altı yaşındaki Lewis takdir belgeli bir öğrenciydi, tenis ve münazara takımlarındaydı, ayrıca kilisede de aktifti. Kız arkadaşını ve onun sıcak, ilgili ailesini seviyor, boş zamanlarını çoğunlukla onlarda geçiriyordu. Aslına bakarsanız, kendi evine gitmek için elinden geleni yapıyordu. Annesi, oğlunun başarılarını maçlar veya market alışverişi sırasında arkadaşlarına gururla anlatmaktaydı ama Lewis’le yalnız kaldığı anda, onu durmadan kararları ya da tercihleri üzerinden eleştirmeye başlıyordu. Eleştirilerin hedefi ise çocuğun kıyafetleri, yiyip içtikleri, akademik kariyer planlaması, ödevleri vb. her şey olabiliyordu.

Bir sohbetimizde Lewis annesinin bitmek bilmeyen eleştirilerini tarif ederken, “Bana asla hoş bir şey söylemiyor,” dedi ve şunu sordu: “Bir anne oğluna bunu neden yapar ki?”

Annesi tarafından yetersiz ya da sevelemeyen görüldüğüne inanan oğlan büyük bir ıstırap çeker. Okul ortamında bu acıyla doluşan çocukları daha çok görüyoruz, çünkü rekabet okulda iyice çetin oluyor ve anneler de oğlanların çabalarını eleştirmeye veya onlar için gereğinden fazla endişelenmeye daha büyük yatkınlık gösteriyorlar.

Dan ile Jerry: Anne “Güvensizlik” Mesajı Gönderdiğinde

Jerry’nin özel bir liseye başlamasından önceki bahardı. Anne-siyle babası, oğlanın başka bir özel okulda başarısızlıkla tamamladığı ortaokul yıllarından sonra onu bu okula yazdırmıştı. Bir avukat olan annesi, kilit öğretmenlerin, okula yeni başlayan öğrencilerden sorumlu müdür yardımcısının ve benim katılacağım bir toplantı talep etti. Çünkü önceki okulunda öğretmenlerin Jerry’yle yeterince ilgilenmediğini, oğlanın yapılandırılmış bir ortama duyduğu özel ihtiyacı hiç anlamadığını ve kendilerinin bariz olduğuna ama hafif seyrettiğine inandıkları öğrenme güçlüğüne gidermek için gereksindiği desteği ona hiç sağlamadıklarını düşünüyordu.

Uzun ince bir oğlan olan Jerry, derli toplu kıyafetleriyle ağır ağır, saygılı biçimde girdi odaya. Ama belli ki böyle bir toplantı yapılması (ve buna katılmak zorunda bırakılması) gücüne gidiyordu; sıkılgan ve özgüvensiz bir hâli vardı. Annesi oturdu, başka bir sandalyeyi yanına çekip Jerry’ye de aynısını yapmasını buyurdu. Jerry hızla masanın etrafına göz gezdirdi. Başka bir seçenek arıyordu, bir tane de buldu gerçi ama sandalye masanın diğer tarafında durduğu ve geçiş de tıkalı olduğu için mecburen annesinin yanına oturdu. Müdür kendini ve bizleri tanıttı. Sonra da Jerry’ye binayı gezip gezmediğini sordu.

Soruyu annesi yanıtladı: Programı çok dolu olduğu için oğlunu daha erken getiremediğini ama toplantıdan sonra “şöyle bir tur atmak” için kalabilmeyi umduğunu söyledi. Toplantı

boyunca ne zaman Jerry'ye bir soru yöneltirse annesi ya onun yerine cevap verdi ya da oğlanın kendini yeterince iyi ifade edemediğini düşündüğü yerlerde cümlelerini tamamladı.

Yıl boyunca ve sonraki danışmanlık görüşmelerinde de aynı kalıp devam etti. Aile terapisinde de Jerry'nin cümlelerini annesi tamamlıyor, Jerry de konuşmayı bırakıyordu. Kadın ona açıkça, hislerini doğru şekilde inceleyip anlatmak konusunda hiç güvenmediğini gösteriyordu. Jerry gittikçe daha çok içine kapandı, pasifleşti ve az konuşur oldu.

Jerry'nin annesi oğlunun yaşamını yönetmek konusunda aşırıya kaçmıştı ve bunun Jerry üzerindeki etkisi —birçok başka çocukta da olacağı üzere— kafa karışıklığıydı. Jerry annesinin her zaman böyle davrandığını biliyordu ve küçüklüğünde yararını gördüğü bir şeydi bu. Eğer yalnızca oğlunun iyiliğini istiyorsa, bugün nasıl yanılıyor olabilirdi? Ama Jerry artık on dört yaşındaydı; kendi adına konuşabilecek yeterliğe sahip olduğunu düşünüyordu ve okulla ilgili konularda elinde daha fazla kontrol gücü olmasını istiyordu. Bu şartlarda, annesinin zapt edilemeyen müdahaleleri, Jerry'ye "güvensizlik" oyu vermesi anlamına gelmekteydi. Bunun sonucunda Jerry yetkinlik sahibi olmayan, umutsuz bir vaqa gibi hissetmeye başlamıştı ve annesine artık öfke duyuyordu.

Yapıcı bir destek ile yıkıcı bir mikro yönetim eğilimi arasında ince bir çizgi vardır. Oğlanlar, zararsız yollarla dünyayı öğrenmelerini sağlayacak fırsatlara ihtiyaç duyarlar. Fiziksel engeller veya öğrenme güçlükleri oğlanın karşılaştığı zorlukları artırabilir ama öğreneceği dersler özünde hep aynıdır: Kendi ayakları üstünde durabilmek ve nispeten güvenli bir ortamda başarısızlığı deneyimlemek. Oğlanın bazı başarısızlıklar yaşamasına ve belli sonuçlarla karşılaşmasına izin vermek yerinde olabilir; böylece onun namına birtakım başarılar ayarlamaktan ve bu nedenle yetişkinliğe kendi kararlarını dahi alamayan biri olarak hazırlıksız girmesine yol açmaktan kaçınabiliriz.

Kayıp Oğlanları Geri Kazanmak: Bağları Güçlendirmek

“Peter Pan” masalındaki Kayıp Oğlanlar, Var Olmayan Ülke adında bir yerde yaşayan, bıçkın, öksüz küçük oğlanlardan oluşan bir kabiledir. Küçük Wendy’yi yakaladıkları için müthiş bir keyif içindedirler. Ama bir yandan da, kendilerine “duymayı çok istedikleri” şarkıları söyleyecek, masalları anlatacak ve yollarında bulunup sade bir dille onlara anne sevgisini, hikmetini ve rahatlığını sağlayacak bir annenin hayalini kurmaktadırlar. Bu imge, edebiyatta ve sanatta çoğunlukla ağdalı bir duygusalılık olarak yargılanıp kenara süpürülmüştür. Ama annenin bu imge ile tanımlanmış duygusal mevcudiyeti ziyadesiyle gerçektir ve oğlan yaşamında son derece önemlidir. O olmadan, oğlan gerçekten bir “kayıp oğlan” dır.

Bir oğlan ergenliği duygusal çalkantılarından ve zulüm kültüründen geçerken, anne de oğluna sevdiğini ve saygıdeğer olduğunu hissettirirse, daha bilinçli tercihler yapabilmesi için onun kavrayışını genişletirse—daha ileriye, daha derini görmesini veya farklı şekilde bakmasını sağlarsa—aralarındaki bağı bilgece kullanmış olur. Bazı anneler bu bağı bir konu üzerinde tartışarak, belli ahlaki değerleri ve beklentileri yeniden konuşarak sağlamlaştırır. Kimi annenin ise oğlunu sevip umursadığını ifade eden yalın tutum ve davranışları vardır ki, aralarındaki bağı güçlendirir. Örneğin oğlunu, yargılamadan veya sorunu çözmeye çalışmadan dinler, onun en sevdiği yemeği yapar, en sevdiği oyunu oynar, bir film veya kitap hakkında sohbet eder ya da onun için özel anlamı olan bir hediyeyle sürpriz hazırlar... Duygusal merkez üssün orada olduğunu bilmek bile oğlana, sorunu çözmesini sağlayacak umut ve enerjiyi tek başına verebilir.

On iki yaşındaki Darryl—iyi bir öğrenci ve olgun, iyi huylu bir oğlan—bir okul çıkışında annesi Jan’a öfkeyle patladı. Çünkü annesi ona, “Piyano derslerine para ödemeye devam edeceksem sen de düzenli alıştırma yapacağına söz vermelisin,” demişti. Darryl de “Yaptığım hiçbir şey doğru değil! Kimseyi memnun edecek bir şey yapamıyorum. Tam bir eziğim!” diye bağırıyordu.

Jan alışık olmadığı bu tepki karşısında şaşırıp kalsa da bu fe-

verana öfkeyle karşılık vermek yerine oğlanın yanına oturdu ve ona piyano derslerinden daha büyük bir sorun yaşayıp yaşamadığını sordu. Okulda canını sıkan bir şey mi vardı? “Yok,” dedi oğlan. Sonra Jan piyano dersiyle ilgili verdiği dikta bildirisini tiye alıp kendiyile eğlendi. Darryl şöyle iyice bir güldükten sonra okuldaki “popüler hıyarlar sürüsü”nün sataşmaları yüzünden gergin olduğunu söyledi.

Annesi, “Ama sen harika bir çocuksun, ne diye dalga geçiyorlar ki?” diye sordu. Darryl de listeyi saydı: Saçları, tişörtleri, eşofman altları, çorapları, ayakkabıları, okudukları, iyi notları... Onunla ilgili her şey! Sataşmaları bitirmek istiyordu ama kavga etmeyi arzu etmiyordu. Vereceği her türlü sert yanıtın ise aleyhine döneceğini biliyordu. Olan biteni nasıl sonlandıracağı hakkında hiçbir fikri yoktu ve kapana kısılmış hissediyordu, çünkü kendisine eziyet eden çocuklara misilleme yaparsa uzaklaştırma alacağına kesin gözüyle bakıyordu.

Annesi durumun adaletsizce olduğunu onayladı ve Darryl’e herhangi bir hareket seçeneği görüp görmediğini sordu. Görmüyordu ve hayır, öğretmenini aramasını da istemiyordu. Jan ertesi gün öğretmeni gizlice aramak ile oğlunun rica ettiği üzere konuyu kendi hâline bırakmak arasında bir karar vermeye çalıştı. Ama Darryl öğleden sonra eve dönünce sorunun hallolduğunu açıkladı. Çatışmayı çözmek için kendini ve zorbalardan tekini bir “akran arabuluculuk oturumu”na—son başvuru makamı olan öğrenci mahkemesine—yazdırmıştı. Müdüriyetten “mahkeme tarihini” bildiren kâğıt geldiğinde de zorba, davranışına son vermeyi kabul etmişti ve vermişti de. Zorbanın takipçileri de yeni hedeflere yöneldiler. Darryl konuyu kendi başına çözebilmiş olmaktan ötürü gözle görülür biçimde mutluydu.

Anne, basitçe dinleyerek, oğlunun taşıdığı yükü paylaşılarak, sorunları çözmek için harekete geçtiğinde arkasında durarak ve ona duyduğu güveni ifade ederek verdiği duygusal desteğin kıymetini çoğunlukla küçümser. Oysa aldığı biçim ne olursa olsun, bu olağan duygusal bağlantı bir annenin daha ciddi sorunlar baş gösterdiğinde de oğluyla doğrudan iletişim kurabilmesini sağlar.

Charlotte’ın oğlu Ron on beş yaşındaydı, lise birinci sınıf-

taydı ve “okuldaki yeni kız” Pearl’e olan aşkından aklı bir karış havada geziyordu. Pearl karizmatikti, güzeldi ve onun duygularına karşılık veriyordu; ikisi sürekli birlikteydi. Charlotte oğlunun kendini tamamen ilişkiye bırakmış olmasıyla—ıştahtı kesilmişti ve daha önce hiç olmadığı kadar mesafeli ve kayıtsız görünüyordu—pek ilgilenmiyordu. Onun ilgisini daha çok, Pearl’ün uyuşturucu kullandığına işaret eden görünüm ve davranışları çekmekteydi. Ron ise bu kuşku­ları reddetti ve konuyla ilgili herhangi bir tartışmaya girmekten kaçındı.

Okul müdürü bir gün Charlotte’ı arayıp, Pearl’ün okuldaki uyuşturucu trafiği konusunda polis tarafından sorgulandığını ve polislerin Ron’la da konuşmak istediğini haber verdi. Charlotte aynı anda hem korkmuş hem de öfkelenmişti. O ve kocası sorgu için Ron’u karakola götürdüler ve hayal kırıcı gerçekleri Pearl’ün ağzından dinlediler: Pearl aktif bir eroin kullanıcısı ve satıcısıydı. Ron yalan söylemişti. Onun uyuşturucu kullandığını biliyordu ve ilişkilerinin başında kısa bir dönem kendisi de kullanmıştı. Fakat bırakmıştı ve söylediğine göre şimdi Pearl’ü de bağımlılığın­dan kurtarmakta kararlıydı. Pearl başka bir şehirde yatılı rehabilitasyon programına alındı. Charlotte da Ron’a yardım etmek için acilen harekete geçmesi gerektiğini düşündü, çünkü önemli olan ona kendi ilgi alanlarını yeniden hatırlatmak, ö­nü daha açık bir gelecek düşünebilmesini sağlamaktır.

Charlotte ve kocası muhalif rolünden özenle kaçınarak Ron’la birçok uzun tartışma yaptı. Bu tartışmalarda onu nazik ve iyi bir kişi olarak gördüklerini, ona besledikleri sevgiyi ve duydukları inancı açıklıkla ifade ettiler. Ron annesine de babasına da her zaman çok yakın olmuştu; bu sayede ebeveynler aile değerlerini irdelediler, uyuşturucunun ve yalanın Ron’u kendi doğrularıyla nasıl bir çatışma içine soktuğundan bahsettiler.

Charlotte, Pearl’ü eleştirmekten kaçındı, çünkü Ron’un, sevgilisini (ve onunla paylaşmayı hayal ettiği parlak geleceği) savunmak zorunda hissedeceğini biliyordu. Charlotte bunun yerine, sakın bir sohbet içinde bir kadın ve bir anne olarak kendi bakış açısını Ron’la paylaştı, ona ergen bir kızın belli durumlarda nasıl düşünebileceğini açıkladı, Pearl’ün sorununu ve kendine zarar verecek seçimlerinin arkasında yatan nedeni anlamasında

Ron'a yardım etti. Böylece Ron'un bu konulara ilişkin düşüncelerini de ortaya çıkarabildi. Oğluna, aşkını ya da muhakeme eksikliğini savunmak zorunda kalmadan, hislerini gözlemleme ve onlar hakkında konuşma imkânı sağladı.

Ron sonraki haftalarda o hisleri gözlemledi; uyuşturucular, uyuşturucu bağlantılı arkadaş çevresi ve aşk ilişkisi yüzünden kaybettiği bakış açısını geri kazandı. Eski arkadaşlarıyla yeniden görüşmeye başladı ve daha önce zevk aldığı aktivitelere kaldığı yerden devam etti. Tercih ettiği üniversiteye girebilmek için gereken not ortalamasını tutturmak amacıyla çalışmaya odaklandı.

Ron arkadaşlığı ya da konuşmaya ihtiyaç duyar gibi görün­düğünde Charlotte da ulaşılır olmaya özellikle dikkat etti. Oğlana, okuldaki ve topluluk içindeki yaşamını yeniden inşa etmek için gereksindiği pratik desteği — onu arabayla bir arkadaşına bırakmak vb. — sağlamak için de ayrıca çaba gösterdi. Geçen birkaç ayın sonunda Ron, Pearl'le olan ilişkisini bitirmeyi tercih etti. Bu kolay bir tercih değildi ama onun kararıydı. Annesinin sürekli desteği ve sağladığı duygusal temel, Ron'un ihtiyaçlarıyla isteklerini daha bütünlüklü bir şekilde tartmasını, kendisi için daha akılcıca bir karar almasını sağlamıştı.

Dan ile Annesi: Başka İlişkilere Yer Açmak

Başta kızın kendi bile yoktu ortada, sadece resmi... Yedinci sınıftaydım. Kız okul bandosunda yanıma oturdu. İster inanın ister inanmayın, okul çıkışında kitaplarını taşırdım. Aynı dans okuluna gittik; yanı başımızda her zaman dansa kaldırılabileceğimiz bir eş olduğunu bilmekten ötürü mutluyduk. Hiç öpüşmedik. Onu annemle hiç tanıştırmadım ama bir kere yıllıkta­ki fotoğrafını gösterdim. Anımsadığım kadarıyla çok iyi bir fotoğraf değildi. Kız hoştu gerçi ama sınıfta güzelliği tasdik edilmiş üç kızdan biri de değildi.

"Ne düşünüyorsun?" diye anneme sordum.

"Çok fotojenik."

"O ne demek?"

"İyi resim veriyor, fotoğrafta iyi çıkıyor demek."

"Bu güzel olduğu anlamına mı geliyor?"

"Hmm, evet."

Sanırım o anda annemden ne duymak istediğimi bilmiyordum. Özel bulduğum bir kızın o minik resmine baktığında ne söyleyeceğini ummuştum acaba? Belki bir onay sözcüğü, bir güvenoyu arıyordum. Bu ziyadesiyle tutuk tepkiye biraz şaşırdığımı hatırlıyorum ama alınmamıştım.

Bu saygılı tavrını lisedeki diğer romantik ilişkilerimde de sürdürdü. Hatta üniversitede bir araya geldiğim, keskin siyasi görüşleri olan karşı kültür savunucusu kız arkadaşlarımla bazıları kendi içinde çok olumsuz karşılaşa bile duruşunu yine bozmadı. Kızların biri annemin kabul edebileceğinden çok daha kabaydı. Bir diğeri eve temizlikçi aldığı için annemi eleştirmiş, canını sıkıyordu. Bir diğeri sadakatsizliği ise doğrudan annemin değerler damarına basmıştı ve başkalarıyla birlikte olan bir partnerin açabileceği duygusal yaradan beni korumak istemesine neden olmuştu. Annemin bu hislerinden ancak kızlarla ayrıldıktan sonra haberdar oldum. İzleyen dönemde bir kadınla evlenmeme ramak kalmıştı. Onu çok sevdiğini de bana ilişki sırasında söylemedi. Fakat sonunda ilişkiyi bitirdiğimde kararımı yine sorgulamadı. Diğer iki oğlunun hayatına giren partnerlere de benzer üslupta karşılık verdi.

Yakın zamanda ona bu konuları açıp, romantik ilişkilerime yaklaşımı için teşekkür ettiğimde verdiği yanıt da şaşırdım: "Yalnızca oğlan evlatları olduğuna bakıp, kiminle evlenirseniz evlenin onunla iyi anlaşmam gerektiğine karar verdim, yoksa sizi kaybedebilirdim. Hani eskiler der ya: 'Bir kız evlat ömür boyu evlattır ama bir oğul yalnızca evlenene kadar evladınız kalır.' Ben öyle olmasını istemedim."

Sakinliğini yıllar ve kız arkadaşlar boyunca işte böyle, kıvamını sadece hafif çeşnilerle değiştirdiği, güvenilir ve yargılayıcı olmayan—abartılı sevinçler ya da katı yargılar içermeyen—bir duruş ile korumuştum. Hiçbir zaman kelimeye dökmedi ama hayatıma giren kadınların benim tercihim olduğunu—onun değil—ve tarafgir davrandıysa da bunu iyiliğim için yaptığını açık biçimde ortaya koydu.

Ne zaman senkronize bir ilişkiyi incelesek, çocuk yetiştirmeyi meditasyon veya yoga benzeri bir uygulama gibi gören ve çocuğun ihtiyaçlarını anlayabilmek için dünyaya onun gözlerinden bakmaya çalışan bir anne ile karşılaşırız. Çocuktan bir şeyler öğrenme isteği, ebeveynin sahip olabileceği en güçlü özelliktir ve oğlan anneleri için daha da önemlidir, çünkü oğlanın kendine ve dünyaya ilişkin deneyimlerinden öğrenecek çok şeyleri vardır. Bu “annelik Zeni” sayesinde oğullarıyla ilişkilerini, aralarındaki fiziksel mesafe artsa bile güçlendirebilirler.

Michael ile Ethan, Tyler ve Susan: Bırakmayı Öğrenmek

Yaşamının son yılında Susan'ın terapistliğini yapma ayrıcalığına sahip oldum. (Kendisi kırk yedi yaşında, pankreas ve karaciğer kanserinden öldü.) Ölmeden yaklaşık on sekiz ay önce bana geldi ve terapiye dönmek, hayatının sonuna kadar da devam etmek istediğini söyledi. Birçok şey hakkında konuştuk ama özel olarak ele aldığımız konulardan biri, iki oğlunu—yirmi üç yaşındaki Ethan ile on dokuz yaşındaki Tyler—ölümüne nasıl hazırladığıydı. Boşanmış bir kadın olduğu için bu işin büyük kısmını tek başına sırtlamak zorunda kalmıştı. Oğullarına faturaları ödemeyi ve evi çekip çevirmeyi öğretirken arkadaşlarından yardım istemişti gerçi ama asıl yük kendi üzerindeydi.

Oğullarıyla çok yakın bir ilişkisi vardı ve Ethan baharın büyük bölümünü onunla—üniversite son sınıfta haftada üç gece onun evinde kalarak—geçirdi. Tyler o sıralarda üniversitenin hazırlık sınıfındaydı. Ama yaz tatilinde bir araya geldiler. Ethan, annesinin ölümüne kadar onunla yaşamaya karar verdi. Tyler ise güz döneminin başlangıcına kadar onlarla kalacak, sonra okula dönecekti.

Genellikle ölçülü olan Tyler, Temmuz sonunda kapı pencere çarpmaya, kornişlere, dolap kapaklarına ve önüne çıkan diğer her şeye kızmaya başlamıştı. Sonunda, Ethan ve annesi, küçük kardeşi neyin rahatsız ediyor olabileceğini masaya yatırdılar, bilahare de Ethan, Tyler'a okulu bir sene dondurmasını, evde kendileriyle kalmasını önerdi. Tyler bir saat içinde duruldu. Ar-

dından annesi onunla konuşmaya başladı.

"Tyler," dedi, "Ethan bana okulu dondurmayı, sonbaharda okula gitmemeyi düşündüğünü söyledi."

Tyler onaylayarak başını salladı ve ekledi: "Anneciğim, ne zaman öleceksin?"

"Açıkçası şu anda tam bilmiyorum," dedi Susan. "Niçin?"

"Çünkü okuldaki herkese bu yaz öleceğini ve sonbaharda döneceğimi söylemiştim ve sen bu yaz ölmedin."

"Evet, belli ki öyle."

"Hmm," diye devam etti Tyler, "bu yaz ölmüyorsan sonraki yaza kadar beklemek zorundasın."

"O kadar uzun bekleyebileceğimi sanmıyorum Tyler."

"O zaman bir tatilde ölmek zorundasın! Ama Noel tatilinde olmasın çünkü öyle olursa her Noel'de senin öldüğünü hatırlayıp çok üzülürüz."

Susan on dokuz yaşın anlayış ve kavrayış kısıtlarını kabul ederek karşılık verdi: "Ölmeyi tatile denk getirecek şekilde planlayabileceğimi sanmıyorum. Önümüzdeki yılı dondurup bizimle kalmak ister misin?"

Tyler, bir oh çekerek, "Bunu çok isterim!" diye bağırdı.

Tyler'ın ölümü zamanlamaya çalışması, gerçekte korkutucu bir "duygusal serbest düşüş" olan bu durum üzerinde kontrol sağlayabilmek için kardeşlerin aradığı yollardan biriydi sadece. Susan benzer örnekleri her seferinde bir fırsata dönüştürüp oğlanların temelde yatan hislerine ulaşmak için kullandı; korkularını yatıştırmalarına yardım etti ve yaklaşan acı dolu günlere karşı ruh hallerini sağlamlaştırdı. Susan, Tyler'a ne istediğini sorarak oğlanı kendi kendinin danışmanı yapmıştı; böylece öfkesinin itici gücü olan duyguları ifade etmesini mümkün kıldı.

Mart'taki tomografide kanserin Susan'ın karaciğerine yayıldığı ve ölümün kaçınılmaz olduğu kesinleşince, takip eden haftalarda evin huzursuzu ve kızgını bu defa Ethan oldu. Bir gün annesine, o öldükten sonra "Tibet'e ya da öyle bir yerlere geziye" çıkmayı planladığını söyleyip, bunun için paraları olup olmadığını sordu. Susan bu gezi planının arkasında, kederden kaçma arzusu olduğunu gördü ve hayal kırıklığı içinde tepki vermektense oğlanın üzüntüsüne katıldı. Sonrasında uzun uzun

Susan'ın ölümünün ne anlama gelebileceğini konuştular. Böylece Ethan nihayet bundan ne kadar korktuğunu kabul edebildi ve ardından gelecek acıyla baş edip edemeyeceğinden emin olmadığını söyleyebildi. Tibet gezisini, zihnini konudan hemen uzaklaştırabileceği, yalnız ama iyileştirici bir yolculuk gibi görüyordu. Susan, hislerinden tamamen kaçmasının imkânsız olduğunu —zaten öyle de olması gerektiğini— anlamasını sağladı. O hislerin hepsini deneyimlemeye, çözümlemeye ve bir sonuca bağlamaya ihtiyacı vardı. Ona “kayıp hissinin” asla bütünüyle yok olmayacağını, fakat anne olarak anısının sıcaklığının da onu asla terk etmeyeceğini açıkladı.

Açık sözlülükle konuşmaya devam ederek geçirdikleri günlerde Ethan sakinleşti—iyileşme yolculuğu şimdiden başlamıştı—ve gezi konusunu kapattı.

Sonrasında Ethan'a, annesi ölmeden önce onunla yaşadığı en çarpıcı deneyimin ne olduğunu sorduğumda, bana bu konuşmadan bahsetti ve Susan'ın konuşma kapasitesi gittikçe düşüyorsa da onunla daha uzun sohbet edebilmiş olmayı dilediğini söyledi. “Yine de,” dedi, “sanırım gerçekten bilmeniz gereken şey, annenizin sizi koşulsuz sevdiği—yani ister Oscar Ödülü’nü alın, ister de elli beş yaşında boşanmış bir insan olarak bütün gün barda içiyor olun, önemli değil. Sizi öyle de seviyor, böyle de. Ben bunu bir şekilde ima edince gözlerimin içine baktı ve ‘Seni mutlak surette, eksiksizce, tüm kalbimle seviyorum,’ dedi.”

Annesinin evde geçirdiği son gecelerden birinde Ethan ona şarkı söylemiş: “Ona, ‘Sen benim gün ışığımsın, biricik, tek gün ışığım...’ diye şarkı söylemek istedim.” Bunları, şarkının ilk birkaç dizesini mırıldanarak aktardı bana. “Şarkıda buraya kadar gelebildim sadece, daha ilerleyemedim. Geri kalanını o devam ettirdi. Sanırım aslında ondan duymayı istiyordum. Bana sarılabilmesini, şefkat göstermesini istiyordum. Sonrasında bunun ‘gerçekten işe yaradığını’ söyledi. Evet, yaradı da.”

Susan'ın oğullarına beslediği sevgi son yılında birçok şekle büründü. Susan onların ihtiyaçlarını hep gözetti. Durumu olabildiğince iyi anlayabilmeleri için doktor görüşmelerine onları da götürdü. Verdikleri duygusal mücadeleyi gördü ve duygular hakkında konuşma sürecinde onlara rehberlik etti. Bu ve benzeri

yaklaşımlarla oğullarına son bir kalıcı armağan olarak duygusal cesaret örneği sunmuş oldu.

Maurice Sendak'ın yazdığı meşhur *Vahşi Şeyler Ülkesinde* (*Where the Wild Things Are*) kitabında* Max adında küçük bir oğlan bütün öğleden sonrasını haylazlıkla geçirir ama sonra annesine ters bir karşılık verip onu “yemekle” tehdit edince bir süre için odasına gönderilir. Odasında ağzına lokma koymadan bekleme cezası almıştır. Max beklerken hayali bir yolculuğa çıkar, onun vahşiliğini yücelten ve “tüm vahşi şeylerin kralı” olarak yanlarında kalması için yalvaran korkunç canavarlarla oynayıp eğlenir. Dizginlenmemiş yabanilikteki bu diyarı ziyaret etmek heyecan vericidir ama Max orada yaşamak istemiyordur. Kendini yalnız hisseder ve “vahşi şeyler”in arasında kalması için yapılan davete hiç de karmaşık olmayan bir yanıt verir—düz ve vurgulu bir “Hayır!” Bunu söyleyerek, “onu herkesten çok seven” insanların yaşadığı yerin, yani evin, rahatlığına dönmeyi tercih etmiştir. Gözlerini odasında, güzel kokular eşliğinde, sıcak bir yemeğin verdiği huzura açar. Yemeği oraya belli ki—veya inanmak istediğimiz üzere—“küçük canavarı”nın, içindeki iyi tarafları yeniden bulabilmek için biraz alana ve zamana ihtiyacı olduğunu bilen bir anne bırakmıştır.

Korkunç küçük “Max” bize, yeni duygusal topraklara girmeye cesaret eden, şu ya da bu şekilde bir mücadeleye giren ve duygusal karmaşasını çoğunlukla öfke ve saldırganlık maskeleriyle süsleyen farklı yaşlardan oğlanları hatırlatmaktadır. Bir oğlan, annesinin koruyucu fiziksel varlığından uzaklaştıkça, özellikle de ergenliğe ve kendisini bekleyen zulüm kültürüne girerken, anne sevgisinin ona sağladığı güvenlik alanında olmalı ve annenin verdiği duygusal eğitimi kullanabilmelidir—annesini bu şekilde kalbinde taşıyabilmelidir. Bir oğlanın ihtiyaç duyduğu şey, annesiyle arasındaki bağ nasıl korunmuş olursa olsun, “en çok sevildiği” yeri annesinde bulabileceğini bilmektir.

* Bu kitap Türkiye’de de yayımlanmıştır. (Yay. N.)

Yedinci Bölüm

YALNIZLIK KALESİNDE

Ben bir kayayım, ben bir adayım.

—Simon & Garfunkel, "I Am a Rock"

Oğlan, ergenlik çağına geldiğinde duygusal soyutlanmayı neredeyse bir refleks hâline getirmiş olur. Duygusal ihtiyaçlarını inkâr etmeyi ve duygularını düzenli olarak gizlemeyi öğrenmiştir. Zulüm kültürü ve sebep olduğu güven erozyonu süregelen bir aşağılanma tehdidi teşkil ettiği için oğlanlar bir karar—kötü bir karar—alırlar: Daha fazla darbe yemektense saklanmak. Böylece ne kadar büyük baskı hissedерlerse o kadar içe kapanırlar.

Terapiye gelen ergen kızlar genellikle aşırı duygulanımla boğuşmaktadır. Duygusal tepkilere—hem kendi tepkileri hem de başkalarının—fazlasıyla odaklanmış olurlar. Ergen oğlanlar içinse tam tersi geçerlidir. Kızlar duygusal iniş çıkışları arkadaşlarıyla rahatça konuşur; oğlanlar ise bunları herhangi biriyle konuşmaktan kaçınır. Kendi başlarına mücadele ederler ve bu zaman zaman trajik sonuçlar da doğurur.

Oğlanların ve erkeklerin kafasında romantikleştirilmiş bir yalnızlık imgesi vardır. Oğlanlar filmlerde Süpermen'in buz tutmuş bir yere gittiğini görürler—uzak bir diyarda, kristalleşmiş buzdan oluşan, dev bir Yalnızlık Kalesi. Ölümlüler arasında sürdüğü yaşamın baskıları—iyi ile kötü arasındaki bitmek bilmeyen

savaş ve romantik zorluklar— ağır gelmeye başlayınca Süpermen kalesine çekilir ve düşünceleriyle baş başa kalır. Anne babasının öldürülmesine tanık olan Batman de kötülere karşı sonu gelmez bir savaşa girer ve onlara indirdiği darbelerin ardından çıplak ve karanlık “Yarasa Mağarası”na, pek çok cihazla, son teknoloji bilgisayarlarla ve müthiş araçlarla dolu olsa da, duygusal avuntuya dair hiçbir şey barındırmayan o yeraltı inine çekilir.

Bu kahramanlar, kaleleri ile dış dünya arasında kolayca gidip gelirler. Oysa bir oğlan, kalesine çekildiğinde kolayca geri gelemez. Ebeveynleri, arkadaşları ve akranlarıyla bağlantısı kesildiğinde ergenliğin sosyal baskılarını artık kendi başına göğüslemek durumunda kalır. Dış yardımdan bu şekilde yoksun kalan ve saklandığı yerden dönecek yolu bulamayan çoğu oğlan duygusal soyutlanma hâline iyice gömülür ve duygularının çevresinde daha da yüksek duvarlar örer—ta ki dışarıda kendinden hiçbir iz kalmayana dek. İç kapanmak ve iç dünyaya çekilmek, erken ve orta ergenlikte oğlanların gösterdiği en yaygın duygusal huzursuzluk ve ıstırap belirtisidir. Depresyona sebep olabilir, hatta madde kullanımı veya pervasız cinsellik gibi oğlana zarar verecek davranışları doğurabilir.

Gerçek ve samimi duygusal etkileşimden uzak kalan çocuk anlamlı duygusal büyüme fırsatlarını kaçıır. Psikolojik ve kişisel büyüme dediğimiz, canımızı sıkan şeyle yüzleşmek, onu anlamak ve ne yapmak gerektiğini saptamakla olanaklıdır. Duygusal yönden soyutlanmış bir oğlan ise sorunlar yaşadığında bir günah keçisi aramaya, başkalarını veya belli koşulları suçlamaya eğilimlidir. Oğlanın (ve ailesinin) farkına varamadığı ise kendini aileden, duygulardan ve ruh hâline dair irdelemelerden koparmasının, aslında son derece yoran ve tüketen bir tutum olduğudur. Oğlanlar bunu yapmayı başarırlarsa yalnızca mutsuzluklarını ve ıstıraplarını artırmış olurlar.

Martin: Duygusal Acıdan—ve Gelişimden—Kaçmak

Gözlüklü bir film yapım teknisyeni olan Martin, kurumsal bir şirket yöneticisi—çok zeki ve asabi bir adam—ile sorumluluk

duygusu güçlü ama duygusal açıdan uzak bir annenin oğluydu. Martin'in okuldaki başarısızlığını babası bir türlü hazmedemiyordu ve onu insafsızca eleştiriyordu. Martin, adamın başından sonuna dek memnun ve keyifli olduğu tek bir sohbet bile anımsamıyordu.

Lise, yaşamının en kötü dönemlerinden biriydi. Çok çalışmasına karşın notları ortalamaydı. Atletik bir yapısı yoktu ve spora yatkın olmadığı için beden eğitimi derslerinde kendini yetersiz ve özgüvensiz hissediyordu. Annesi üç yaşındaki ikiz kardeşleriyle çok meşguldü; Martin ondan pek destek göremiyordu. Babasından ve eleştirilerinden ise kendi isteğiyle uzak duruyordu.

Sınıfındaki birkaç oğlanı "okul arkadaşı" olarak görüyordu. Öğlen birlikte yemek yiyorlardı ama okul dışında hiç görüşmüyorlardı. Martin'e göre yaşamındaki hiçbir şey yolunda değildi; oğlan, notlarına, sosyal yaşamına ve babasının eleştirilerine baktıkça, "ezik" statüsünde olduğu düşüncesi sürekli pekişiyordu.

"Okuldan dönüp üst kattaki odama çıkıyor ve ders çalışmaya başlıyordum ama çok sürmüyordu çünkü ders materyalini takip edemiyordum. Sonunda masanın başında boş boş oturup kendimden nefret ediyordum—*gerçekten* nefret ediyordum. Nasıl her yönden böyle ezik ve işe yaramaz biri olduğumu, en son kırık notumu duyunca babamın nasıl patlayacağını falan düşünüyordum."

Kendinden iğrenme duygusu dayanılmaz bir hâl aldığında Martin tavan arasının bir köşesine çekilmiş ve bir kiriş üzerine attığı çentiklerle okulun bitmesine dek günleri saymıştı. Tavan arasının küçük penceresinin önüne oturuyor ve aşağıya, kendisini pas geçtiğini düşündüğü dünyaya ve insanlara bakıyordu. Sonra babasının eski *Playboy* koleksiyonunu buldu ve cinsel fantezileri tüm o ıstıraplı duygulardan az da olsa kaçmasını sağladı.

"Kırmızı noktalı fantezilere dalıp öğleden sonra uzun saatler geçirirdim orada. Başlangıçta iyiydi ama bir noktadan sonra ergen olarak bile acınası gelmeye başladı dergilerle 'iş görüyor' olmam. Herhalde hayatımın en yalnız dönemiymi; dergiler bana bir nevi koltuk değneği olmuştu ve ayakta kalmak için onlara ihtiyacım vardı. Ailem ortalıkta olmadığını fark etti mi bilmiyorum. Kimse bir şey sormadı veya söylemedi. Babam notlarım

konusunda yine barut fıçısı gibiydi ama onu bir çeşit arka plan gürültüsü gibi anımsıyorum artık. Tavan arasında geçirdiğim saatlerde her şeyi zihnimden uzaklaştırıyordum.”

Martin son sınıftayken okuldaki akademik ders danışmanı, oğlanın psikolojik danışman ile görüşmesini önermiş ve ebeveynleri bir randevu ayarlamıştı. Psikolojik danışman Martin'i mesleki ilgi alanlarına yönelmeye teşvik etmiş, Martin de kendini yerel bir televizyon istasyonunda video teknisyeni işinde bulmuştu. Ama duygusal avuntu için cinsel fantezilere yönelmesi (artık elinde zengin bir porno video kütüphanesi de varken) kadınlarla ilişkilerinin yüzeysel bir seviyede takılıp kalmasına yol açıyordu. Sonunda (Martin yirmi sekiz yaşındayken) bir kız arkadaşı onun hâlâ yoğun bir duygusal ıstırap çektiğini fark etti ve terapiye dönmesini sağladı.

Birtakım olumsuz belirtileri fark eden ve oğlanı yardım almaya yönelten kişi genellikle bir başkasıdır—bir öğretmen, ebeveyn veya arkadaş. Ama bu kişiler bile oğlanın özeline (yalnızlık kalesine) girmek istemeyebilirler çünkü ergenler bu çağda mahremlerine büyük önem verirler. Ebeveynler de bir oğlanın içe çekilmesinin normal mi olduğunu yoksa bir soruna mı işaret ettiğini genelde bilemezler.

Ne yazık ki, mutsuz ve dünyadan çekilmiş gibi görünen ergen oğlan imgesi o denli yaygındır ki “normal” kabul edilir. Örneğin, ailesinden beş kişiyi öldüren on altı yaşındaki bir oğlan, anneannesine göre, “o yaştaki herhangi bir oğlan” gibiydi. “Sessizdi, çoğunlukla odasında otururdu. Müzik dinlerdi.” İntihar eden on beş yaşındaki bir oğlanın müzik öğretmeni ise onun “fazla iletişim kurmayan, kendi hâlinde bir çocuk” olduğunu, “arada sırada canı sıkkın” göründüğünü söylemişti. Ama bu halleri “o yaştaki çocuklardan farklı” değildi.

Ebeveynler bize sıklıkla şunu sorar: Oğlanın yalnız zaman geçirmeyi daha çok tercih etmesi ve aile yaşamından çekilmesi hangi seviyeye ulaşıncaya kaygı duymamız gereken bir soyutlanma anlamına gelir? Normal ergen gelişiminde birtakım açık ve net bağımsızlık beyanları görürüz—kapalı kapılar, meydan okuyan özerklik ifadeleri, aile yerine arkadaşlarla zaman geçirmeyi tercih etmek... Oğlan bu dönemde fiziksel ve duygusal

“özeline” düşkün olacaktır, ilgi duyduğu ve merak ettiği şeylere gömülmesi de doğaldır.

Bunun yanında, oğlanın duygusal yönden gittikçe soyutlandığını gösteren kimi “tehlike işaretleri” de var ve ebeveynlerden bazen bunları gözlemesini istiyoruz: Daha karanlık ve kalıcı bir ruh hâli; arkadaşlardan uzaklaşmak; notların düşmesi. Bunların herhangi biri uyarı olarak görülmelidir ve ebeveynler çocuğa destek olmakta veya dışarıdan yardım aramakta çekimser kalmamalıdır. Ancak bu işaretler her zaman ortaya çıkmayabilir de. Bazı oğlanlar tüm hayatlarını mağaralarında geçirir ve yarım kalmış bir psikolojik gelişimden mustarip olurlar. Söz konusu bu oğlanlarsa, yetişkinler konuyu daha incelikli bir şekilde ele almak zorunda kalır. Hem oğlanın özerkliğini desteklemeleri hem de onu içe kapanmaktan ve soyutlanmaktan caydırmaları gereklidir. Oğlanın nelerden gizlendiğini anlatabilecek bir sözcük dağarcığı yoksa, kendisini neyin rahatsız ve huzursuz ettiğini anlat(a)mıyorsa, ebeveynler iyice çetrefilli bir durumla karşılaşmışlar demektir.

Dan ile Tony: Sözcükler Gerçek Öyküyü Anlatmadığında

Tony, on altı yaşını yeni doldurmuş bir oğlandı. Hem akademik başarısı hem de spor programları ile ünlü bir banliyö okulunda onuncu sınıf öğrencisiydi. Sözel becerisi gelişmişti ve müthiş bir futbol oyuncusuydu. Uzun boylu, sarışın bir çocuktuk, ön tarafı uzun saçları sağ gözünün üzerine düşerdi. Konuştuğunda bakışlarını çoğunlukla spor ayakkabıları üzerinde tutardı. Yumuşak bir ses tonu vardı ve sözcükleri bazen ağızda gevelerdi. Beden dilinin daha hareketli olduğu zamanlarda bakışlarını kaldırıp göz teması kurduğu da olurdu ama bunu çok sık görmezdik. Kısacası Tony, han kapısının önünde dikilip kalmış seyyah gibiydi; dışarının soğukunda üşüyordu ama içeri girmeye de çekiniyordu.

Nisan ayıydı ve dönemin son notlarının verilmesine az kalmıştı. Tony’nin okul performansı düşüyordu ve ebeveynleri ile rehberlik öğretmeni bunun sebebini bulamadıkları için oğlanı

bana yönlendirmişlerdi. Tony'nin okul dosyasına baktığımda öğretmenlerin, oğlanın yeteneği ile performansı arasında gittikçe açılan uçuruma dikkat çektiğini gördüm.

"Bazı öğretmenler benimle görüşmen gerektiğini düşünüyor."

"Tahmin ettim. Babam sizi bir görmem gerektiğini söyledi."

"Neler oluyor bir anlat bakalım."

"İngilizce dersim kötü gidiyor."

"Nasıl kötü gidiyor?"

"Çuvalıyorum işte."

"Neden?"

"Yapmam gereken kapsamlı bir ödev vardı ama yapamadım, bu sönestrin notu berbat oldu."

Düşük not bazı durumlarda kaygı verici değildir ama Tony'nin notları her zaman yüksek olmuştı. Okuduğunu anlamakta özellikle başarılıydı, hatta bu konuda ülkenin en başarılı %2'lik diliminde yer alıyordu. Zaten sorun belli bir ödevi yapmamasından ibaret değildi. Tony yılın başından beri hiç iyi gitmiyordu—bu durum en çok İngilizce dersinde görülse bile aslında diğer derslerde de geçerliydi. Böylesi düşük başarı oranları öğretmenlerin canını sıkar, çünkü kişisel algılarla. Yazdıkları yorumlardan Tony'yi sevdikleri ama düş kırıklığına uğradıkları anlaşılıyordu. Dokuzuncu sınıf İngilizce öğretmenin yıl sonunda düştüğü not şöyleydi: "Tony eskisi kadar derse katılmıyor. Bu durum yazma becerilerini etkilemese de derse daha çok katılması fikirlerini geliştirip ilerletmesini sağlayabilir." Danışmanı da Tony'nin dokuzuncu sınıf performansını şöyle özetlemişti: "Tony çaba gösteriyor olsa bile derslerden uzaklaşıyor gibi görünüyor ve bu yüzden bir düş kırıklığı yaşıyor olabilir. Bu durum beni kaygılandırıyor."

"İngilizceyi seviyor musun? Bay Roberts iyi bir öğretmen mi?"

"Evet, İngilizceyi falan seviyorum ama dersi sıkıcı biraz. Okumamız gereken kitaplar salak salak şeyler. Yerlilerin canına nasıl okumuşuz veya bir kadın veya siyahi biri nasıl zulme uğramış falan. Pek iyi değiller."

"Nasıl kitaplar seviyorsun?"

"Stephen King bayağı iyi mesela."

Babasıyla konuştuğumuzda adamın özellikle kaygılı oldu-

ğunu gördüm çünkü on birinci sınıf üniversite başvurusunda önem taşıyan bir dönemdi. Baba mevcut durumu futbol bağlamında anlattı. Tony daha lise birdeyken yıldız takıma girmişti ve babası bir üniversiteden futbol bursu alabilecek kadar yetenekli olduğunu düşünüyordu.

“Ama bu notlarla kendi ayağına sıkacak. İyi okullar yüzüne bile bakmaz. Futbol kamplarına harcadığım parayla bir Cadillac alabilirdim ama şimdi hepsi çöpe gidecek.”

Bunların hepsini Tony sanki odada değilmiş gibi anlatmıştı. Oğlanın duygularını dikkate almayı çok çarpıcıydı. Nasıl ol-duysa, oğlunu kişisel malı gibi görmeye başlamıştı.

Tony’nin durumuna dair bir fikir edinmek için ona masamın üzerinde duran desteden bir resim verdim—duvara dayanmış hâlde, yalnız başına duran, rahat giyimli bir adam—ve resimle ilgili bir şeyler yazmasını istedim. Bana verdiği öykü, iyi yazılmış, dilbilgisi ve imla hatası pek içermeyen bir metindi ama içeriği huzursuz ediciydi:

John sekiz yıldır federal bir hapishanede tutuluyordu. Bildiğiniz mahkûmlardan değildi. Aklını kaçırmamıştı, hatta suçlu bile değildi. Hep kendi işine bakıyordu ve başını gardiyanlarla belaya sokmuyordu. Diğer mahkûmlar da ona sataşmıyordu. En tehlikeli olanlar bile. Peter adında iyi bir arkadaşı vardı ama bir gün gardiyanlar onu öldürdü. O zaman John kaçması gerektiğini anladı yoksa kendisi de ölecekti.

Tony’nin, yaşamın dışında kaldığı ve çaresiz hissettiği çok belliydi. Ona baktığımda, bu denli katı ve duygusuz olduğu için babasına kızması, en azından bu durumdan ötürü üzüntü duyması (veya bunun yarattığı baskıyı biraz atabilmek için arkadaşlarıyla dertleşmesi) gereken bir çocuk görüyordum. Ama Tony yalnızca kafa karışıklığı yaşıyordu. Neler olduğunu bir türlü anlayamıyordu.

“Sence notların neden kötü?”

“Bilmem. Sanırım çok çalışmam gerek. Bazen dağılıyorum. Aslında sömestr başında epey çabalıyordum ama o ödev beni

mahvetti. Ivy League üniversitelerine' herhalde veda edeceğim."

"Mevcut durumdan ötürü canın sıkılıyor mu?"

"Bilmem. Daha iyi notlarım olsun isterdim herhalde."

Bir oğlanın böyle tartışmalarda enerjisi görünmesi ebeveyn ve öğretmenleri yıldıır, çünkü araya duvar çektiğini, hislerini paylaşmadığını düşünürler. Oysa Tony gibi oğlanlar henüz duyguların farkına bile varamamaktadır. Oğlanlar, bir ölüm olayından, ebeveynlerin çekişmeli boşanma sürecinden veya fiziksel ya da cinsel istismardan ötürü acı çekiyor olabilirler, ama ne kadar kötü hissettiklerini anlatmak yerine giderebilecekleri bir sorun ararlar. Bir sorun varsa da sebepleri bulmak için dış dünyayı tararlar. Tony'nin akıl erdirebildiği kadarıyla, notlarının düşme sebebi yeterince çalışmıyor olmasıydı. Ödevlerini yarım bırakması ile babasına duyduğu öfke arasında bir bağlantı olabileceğini düşünemiyordu.

Oğlanlar pek çok nedenden ötürü derslerden kopabilirler. Eğer bir oğlan (tıpkı Tony gibi) tüm enerjisini duygusal kalkanlar yaratmaya veya ifade etmekten korktuğu güçlü duyguları bastırmaya ayırmışsa, okula harcaayabileceği gücü kalmamış demektir. Bu durumda bazen büyümek de istemezler. Gerçekten de, oğlanın yalnızlık kalesine çekildiğinin bir diğer belirtisi, olduğu yerden kıpırdamak istemediğine, hep çocuk kalmayı arzu ettiğine dair ifadeleridir. Yüksek notlar beraberinde başka beklentiler ve gelecekle ilgili tasarılar getirir, oğlan da bunlardan kaygı duyuyor veya korkuyor olabilir. Böylece okulda çuvallamak, aslında "büyümek"ten kaçma yolu gibi görünür.

Acıya Dayanmak

Gurur ve acıya dayanma gücü çoğu oğlanın yaşamında el eledir ve birbirini pekiştirir. Bu oğlanlar kendilerini ifade edemiyor de-

* Ivy League: Sarmaşık Ligi. ABD'nin kuzeydoğusundaki sekiz vakıf üniversitesinin (Harvard, Yale, Princeton, Brown, Columbia, Dartmouth, Cornell, Pennsylvania) spor takımlarının mücadele ettiği bir sportif konferans ligidir. Ivy League üniversiteleri ifadesi ise adı geçen sekiz kurumu (yalnızca spor takımlarını değil) anlatmaktadır. (Yay. N.)

ğillerdir yalnızca, bundan (ağızlarını kapalı tutmaktan) gurur da duyarlar. Psikolojik huzursuzluk yaşadıklarında *Titanik*'in kap-tanı gibidirler, heybetli şekilde güvertede durup gemiyle birlikte batarlar. Aynı şekilde güçlü ve cesaretli görünmek isterler.

Ama oğlanlar elbette batan bir gemide değildir. Genç olmak, kendileriyle ilgili yüksek beklentilere sahip olmak, ebeveynleri memnun etmek istemek ve kendilerini pek de iyi tanımamak gibi olgu ve gerçeyle mücadele içindedirler yalnızca.

Michael ile Danny: Güçlü, Sessiz—ve Acılar İçinde

On beş yaşındaki Danny yıllar boyunca sporda başarılı olmuştu. Ama oyunu artık geriye gidiyordu ve kimse sebebini bulamı-yordu. Koç, oğlanın çok çaba gösterdiğini görüyordu ama onu bu düşüşten kurtaramıyordu. Danny olan bitenden ötürü ken-dini suçlamaktaydı. Bu sırada, eskiden çoğunlukla B olan notları da düşmeye başlamıştı. Babası bu durumu düzeltebileceğini umarak oğlunu bana gelmeye teşvik etti.

Danny ile konuşmaya başladığımızda oğlanın rahat ve öz-güvenli bir havası vardı. İlk seansın sonunda klinik depresyon-dan çekmediği belli olmuştu. Ama geçen yıl yaşanan olaylardan ötürü şevki kırılmış ve hüsrana uğramıştı. Bunlardan, sanki sa-hanın kenarında oturmuş, başka bir futbolcunun oyununu çö-zümlüyormuş gibi söz etti. “Aslında şimdikinden daha iyi bir kaleci olduğumu biliyorum. Ama sahaya çıkınca kafam bir da-ğılıyor. Sonra gerektiği kadar iyi oynayamıyorum, buna sinirle-nince de iyice kötü oynuyorum.”

Spor performansının yarattığı öfke ders çalışmak ve sınıfta dikkatini verebilmek için gösterdiği çabayı da etkilemişti. Ebe-veynlerin yüksek beklentileri ise bu baskıyı iyice artırmıştı; yine de onlarla ilişkisine olumlu bakıyordu. “Aynı takımda gibiyiz,” dedi, “onlarla konuşabiliyorum.” Babası bazen böyle aksaklıklar olabileceğini ve bunların aslında birer *karakter sınavı* olduğunu söylemiş, Danny’nin de “bu sınavdan geçebilecek kadar iyi” ol-duğunu eklemişti. Ama bu yüreklendirme pek işe yaramış gö-rürmüyordu. Aksine Danny, bu kadar destekleyici davranan

ebeveynlerini yüz üstü bıraktığı için kendini iki kat kötü hissediyordu. Onlara, oyunun da, notların da düzeleceğine dair sözler veriyordu ama bu bir türlü gerçekleşmiyordu.

“Geçmiş bırakıp geleceğe odaklanmak ve yine elimden gelenin en iyisini yapmak istiyorum,” dedi.

Ama biz gelecekte konuşmak yerine geçmişe gidip kafasını dağıtan ögenin ne olduğunu bulmaya çalıştık. Çok da zorlanmadık açıkçası. Tüm sıkıntının kökü, geçen yıl gerçekleşmiş ve ilk bakışta ufak görünen iki olaydaydı.

Danny sonbaharda, arkadaşlarıyla birlikte spor salonunda oynadığı sırada, bir sandalyeden sıçrayarak potaya smaç yapmaya çalışmış ve bu sırada baldırında bir kası yırtmıştı. Bu nedenle sezon başındaki üç maçı kaçırmıştı ve takım da Danny oynasaydı kazanabileceği bu maçları oğlanın yokluğunda kaybetmişti. Sakatlığı iyileşmişti ama oğlan o günden beri aptalca bir sakatlanma yaşadığını düşünüp kendine çok kızıyordu.

İkinci hüsrana ise aslında gayet önemsiz bir olaydı ama yine de Danny'nin utanç duymasına ve kendini hor görmesine yol açmıştı. Danny ikinci sınıfın başında yıldız hokey takımının seçmelerine girmişti. Sportif becerileri olmasına ve ilk sınıfta hokey takımında yer almasına karşın seçmelerdeki yaşça büyük bazı oğlanların cüsse ve gücünden çekinmiş, yaşamında ilk kez kendinden emin olamamıştı. Yine de seçmelere katılmış ve seçilecek kadar performans göstermişti ama azami performansına ulaşamamıştı. Sonunda da koça, takıma girmeyeceğini söylemişti.

Ama kendi zihninde, “zoru görünce kaçmış” konumdaydı. O akşam ebeveynleri seçmelerin nasıl gittiğini sorduğunda umursamazca omuz silkip yarı gerçeği anlatmıştı—herkesi yaralayıp bereleyen tayfayı görünce futbola odaklanma ve baharda da beysbol oynama kararı aldığını söylemişti. Ama onlara duygularını açmamıştı—yani bir korkak olduğunu; sinip, cayıp, kaçtığını; bu yüzden kendinden nefret ettiğini söylememişti. Seçmelerin ardından dizliklerini çıkarırken onları son kez giymiş olduğunu düşünmüştü. Hokey sekiz yaşından beri aralıksız oynadığı ve her zaman keyif aldığı bir spordu. Ama artık ona nasıl aşığıldığını anımsatan bir unsura dönmüştü.

İzleyen yıl boyunca Danny tüm bu duyguları kendine sak-

ladı, hâliyle duygular da onu yiyip bitirdi. Ama kimseye anlatmamayı sürdürdü çünkü aslında ne denli kötü hissettiğini kabul etmesi —kendine itiraf etmesi bile— başka bir zayıflık işareti olacaktı ve daha fazla zayıflık gösterme lüksü artık yoktu. Sonunda yardım almaya geldiğinde bile asıl derdi, öfkesi veya kendini hor görmesi değil, derslerde ve futbolda düşen başarısıydı. Duygularını ifade etmediğinde ancak acıyı gizlemiş oluyordu. Ayrıca acıyı gidermek için yapıcı bir eylemde bulunmaktan da uzak kalıyordu. Neyse ki zaman içinde bunu fark etti.

Danny'nin yapması gereken şey, korkaklık duygusunu ve kendine yönelik hor görüsünü güvenli bir ortamda açığa çıkarmaktı. Soyutlanmayı iletişime tercih ettiği için birileriyle konuşması bir yılını aldı. Onunla yalnızca dört kez görüştük ama neyse ki yolun açılması için yeterli oldu. Onu bir yıl boyunca ezen psikolojik yük sonunda kalktı ve hem derslere hem de spora daha iyi yoğunlaşmaya başladı.

Danny karakteristik iyimserliğini ve enerjisini geri kazanmak istiyordu. Geliştirdiği yeni kavrayışları hüsrana kabullenmekte kullandı. Ama çoğu oğlan ve erkek hislerine basitçe dayanmayı seçer ve onları ifade etmekten kaçınır, bu da hem arkadaş ve akrabalarından soyutlanmasına hem de iç dünyasında kendine yönelik horgörü-yü büyütmesine yol açar.

Duygusal Soyutlanmanın Diğer Yüzü: En İyi Savunma Saldırısıdır

Duygusal soyutlanmanın pek çok yüzü vardır. Onu bazen öfke, iğneleme veya düşmanca tutumlar şeklinde görürüz —bu durumda oğlanlar kimsenin ve hiçbir şeyin saygıya layık olmadığını düşünürler ama aslında *kendilerini* değersiz hissetmektedirler. Bu oğlanlar, ebeveynlerin eleştiri ve makul olmayan beklentileriyle veya akranların onları aşağılayabilme gücüyle karşılaşınca ortadan kaybolmak yerine zıtlaşmacı bir “Umu- rumda bile değil” tutumu benimserler. Ulaşması en zor oğlanlar bu gruptur. Davranışları çevreye öyle itici gelir ki pek sempati de toplayamazlar.

Dan ile Ken ve Ascher: Kalkanı İndirmek

Ascher dışlanmış bir çocuktur. Fiziksel yapısı tuhaf görülüyordu, duygusal yönden olgunlaşmamıştı, sosyal nezaket ve zarafetten hiç nasibini almamıştı; dolayısıyla da popüler olmanın yanından bile geçmemişti. Okuldaki ilk günlerinden itibaren sınıf arkadaşları onu tuhaf bir tip olarak görmüştü. Kendisi de bu etiketten kurtulmak şöyle dursun, yedinci sınıfa geldiğinde onu bir şeref madalyası gibi taşımaya başlamıştı. Gerçi beğeni toplayan bir özelliği vardı: Zeki bir çocuktur ve derslerinde başarılıydı—ama insanları kendinden nefret ettirinceye dek başarısıyla böbürleniyordu. Sivri bir dili vardı ve herkesin zayıf noktasını bulmakta ustaydı, bu becerilerini akranları üzerinde keskin bir kılıç gibi kullanıyordu.

Onuncu sınıfa geldiğinde nefret dolu radyo ve televizyon programı sunucularına iyice benzemeye başlamıştı—son derece sabit fikirliydi ve inançlarıyla örtüşmeyen her şeyi eleştiriyordu. Sanki pes etmiş gibiydi: Madem kültür ona zulmediyordu, o da kültüre zulmedecekti, zaten sosyal statü yönünden kaybedecek bir şeyi yoktu. Hiç kuşkusuz zihninden bunlar geçiyordu. Yaptıklarını anlatan öğretmenler ise onun nasıl olup da hiç dayak yemediğine şaşırdıklarını açıkça söylemişlerdi.

Bugün bile pek tanımlayamadığım nedenlerden ötürü Ascher'den gayet hoşlanıyordum. Aslında bunu sağlayan öğelerden biri, oğlanın söylendiği kadar kötü huylu olmamasıydı. Dışarıdan sert görünse de grup tarafından kabul edilmemesi canını çok sıkıyordu. İstikrarsız ev ortamından haberdar olduğumda ona daha çok sempati duymaya başladım.

Ebeveynlerin ikisi de ne yapacağı öngörülemez kişilerdi. Bir gün öfkeden kudurmalarına yol açan olumsuz bir davranışa ertesi gün gülüp geçiyorlardı. Ascher on yaşına geldiğinde ikisi de çokça içki içen ebeveynlerdi ve evde bol miktarda bağırışma oluyor, bazen de Ascher ihmal ediliyordu. Evde de, okulda da güvenliği bulamayan Ascher bir nevi “banliyönün yabanıl çocuğu” olmuştu.

Ascher liseye geldiğinde tüm tutum ve davranışlarında ustalasmıştı. İnsanlar ondan ne kadar nefret ederse etsin, ne kadar

alaya alırsa alsın, asla geri adım atmıyordu. Akranları arasında kimseye güvenmiyordu ve ondan aktif olarak hoşnutsuzluk duymayan bir avuç öğretmenden bile destek alamıyordu.

Davranışları iyice ölçsüz hâl alınca okul yönetimi onu bana yönlendirdi. Oğlana yardım etmek istiyorlardı, ama asıl sorun, onunla nasıl başa çıkacaklarını artık bilemez hâle gelmeleri idi.

Benim Ascher'i sevdiğim gibi o da beni sevdi. Onun gözünde güvenilir ve ne yapacağı öngörülür bir insandım. Her zaman sözümü tuttum. Ona somut sevgi işaretleri verdim. Çoğunlukla öğle yemeği yerken görüşüyorduk. Pizza yemek istediğinde (hepsini yiyemeyeceğini bilsem de) kocaman pizzalar alıp geliyordum. Walkman'imi ödünç verdim. Doğum gününde bir hediye aldım. Beysbol takımındaki zorunlu sömestrini geçirirken maçlarını izlemek için okula gittim. Çocukluğu ret ve dışlanmayla öyle dolmuştu ki, onu gerçekten sevdiğime ve bana güvenebileceğine inanması için bunları yapmam gerektiğini düşünüyordum. Siyaset konusunda çok bilgiliydi ve başkentte neler olup bittiğini sık sık konuşuyorduk. Bazen benim liberal duyarlıklarına sağcı söylemlerle meydan okurdu ama tongaya düşmezdim. Hiçbir zaman onunla aynı fikirdeymişim gibi nymara yapmadım ama aynı meydan okumalar karşısında öğretmenlerin gösterdiği şaşkınlık ve kızgınlığa hiç kapılmadan ona sürekli kulak verdim.

İlk iki yılımızda Ascher'in davranışı pek değişmedi. Onu öğretmen toplantılarında sıklıkla savunmak zorunda kalsam bile yüksek notları sayesinde sert disiplin cezalarından kaçınabildi. Ama hâlâ arkadaşı yoktu. Hâlâ yalnızdı.

Bir gün yanında bir kişi daha getirip getiremeyeceğini sordu: "Adı Ken. Size benden daha çok ihtiyacı var. Annesiyle babası harbiden kafayı yemiş."

Sonraki öğle yemeğimize Ken de geldi.

Ken'in ebeveynleri, kendi tanımıyla, biraz uçmuştu. Büyük kavgalar ediyorlardı ve bunlardan sonra anne çocuklarını toplayıp evi terk ediyordu. Ken'in ilaca dirençli ve ileri düzeyde DEB'li bir kardeşi vardı ve tüm aileyi zaten kendi başına uçlara itiyordu. Babası Vietnam'da görev yaptıktan sonra yedek asker statüsünde kalmıştı ve bazen bir aileye baktığını unutup, bölük

eğittiğini sanıyordu. O ilk görüşmemizden sonra Ken'i yanında Ascher olmadan (ve tam tersi) görmedim.

İkisi de dengini bulmuştu ve iyi kötü bir arkadaşlık kurmuşlardı. Aralarındaki bağ, dünyaya yaptıkları saldırıların merkez üssü hâline gelmişti. Eğer onları durdurmuyor olsaydım, sınıf arkadaşları, öğretmenleri ve kendi siyasi görüşlerini paylaşmayan grupların yetersizliklerine ve niteliksizliklerine dair yaratıcı, bilgili ama zehirli sohbetleri saatler boyunca sürebilirdi.

Öte yandan, iki oğlandan da diğerinin yumuşak tarafına dair bilgiler aldım. Ascher'in annesine ve kedisine nasıl tutkun olduğunu Ken'den dinledim. Ken'in hiç şikâyet etmeden kardeşiyle saatler boyunca ilgilendiğini de Ascher'den öğrendim. Zaman geçtikçe bu arkadaşlık bağı iki oğlanın bazı korkuları kabul etmesini sağladı. Mezuniyet balosu için kendilerine birer dam kiralamakla veya kuzenlerini davet etmekle ilgili espriler yaptılar. Bazen birbirlerini analiz etmelerini isterdim. Çok benziyorlardı. Arkadaşı hakkında konuşan, kendisi hakkında da yeni şeyler öğreniyordu.

"Ken, şimdi sen kafa doktoru ol. Ascher neden Pedro'yu [Latin kökenli bir sınıf arkadaşı] bombalama gereği duyuyor?"

"Bence Ascher özgüvensiz. Yetersizlik olarak algıladığı özelliklerini örtmek için başkalarına saldırıyor. Zaten biliyorsunuz, azınlıklar da bizim toplumda günah keçisi olagelmıştır."

"Bu net çözümlemeden ötürü teşekkür ederim Ken. Ascher, sen bu sözlerle ne diyeceksin?"

"Ken haklı olabilir ama bu Pedro'nun moron olmadığını göstermez. Ken'in aynı şeyi yapmadığını da göstermez. Sorun bakalım: Neden sürekli yedinci sınıflara eziyet ediyormuş?"

Sonunda iki oğlan da savunmacı duruşu terk etti. Davranışlarının ardındaki özgüvensizliğin bilincine vardılar ve bununla eğlenmeye başladılar. Eskisi gibi öfkelerinde yerden göğe kadar haklı olduklarını düşünmüyorlardı. Daha önemlisi, öğretmen ve akranlarla gittikçe daha az zıtlasma ihtiyacı duyar oldular. Siyasi görüşleri değışmedi ama münazara takımına katılıp bu görüşlerden yapıcı şekilde yararlandılar. Münazara koçu onların sözlü becerilerine yönelik samimi bir beğeni geliştirdi ve oğlanlar takımın diğer üyelerinin, özellikle de yaşı küçük olanların saygısını

kazandı. Bir kız lisesinin takımından kızlarla da görüştüler, hatta neredeyse flört ettiler.

Ascher ile Ken örneği uç bir örnektir ama pek çok oğlanın yaşamında aynı dinamikleri görebiliriz. Oğlanlar, insanları uzak tutabilmek için farklı farklı kalkanlar kullanırlar: Asabiyet, alaycılık, umursamazlık, duygularını saklayıp dışarı açmamak vs. İster saldırgan bir entelektüellik ve mizah kullansınlar, ister de zalimce bir kas gücü, Ascher ve Ken gibi oğlanlar korkularını her zaman abartılmış bir güçlülük imajı ile gizlemeye çalışırlar.

Michael ile Foster: Kaleden İçeri, Kaleden Dışarı

“Bu tamamen annemin fikri,” demişti Foster ilk karşılaşmamızda, sandalyeye otururken. “Benim konuşacak bir şeyim yok. Herhangi bir sorunum falan yok yani.”

Foster on üç yaşında tıknaz bir oğlandı. Dört çocuğun en büyüğüdü. Kardeşleriyle kurduğu şefkatli ve kimi zaman muzipçe ilişkiden uzaklaşıp yavaşça içe kapanmaya başlamıştı. Annesiyle de eskiye göre daha az zaman geçiriyordu. “Eskiden daha yakındık,” demişti annesi. “Neler yaşadığını bir bilsem... Umarım her şey yolundadır.”

Foster’ın annesinin kronik bir böbrek rahatsızlığı vardı. Durumu iyi yönetiliyordu ama çocuklar bundan ötürü düşük seviyeli ama süregelen bir kaygıdan mustarıptı. Foster’ın babası, şirketi batmak üzere olan bir girişimciydi. Evdeki stres düzeyi bundan ötürü yükseliyordu. Anne tam da ergen oğlan ile babanın daha da yakınlaşacağını umarken evdeki gerilim yüzünden konuşmaları öfke patlamalarıyla veya inatçı sessizliklerle sona ermeye başlamıştı.

O gün karşımda oturmuş, gergin biçimde kalemini dizine vuran Foster’ın, kendisi ve yaşamıyla ilgili konuları benden saklamak için kapıları sürgülediği her hâlden belliydi. Ama terapide herhangi bir ilerleme sağlayabilmemiz için biraz gevşemesi gerekiyordu, dolayısıyla ebeveynlerin onayını da alarak onu bizim mahallenin en sevilen köşe dükkânına, Store 24’e götürdüm. Orada atıştırma olarak iki ürün alabileceğini söyledim. Bu,

oğlanların savunmasını indirmek ve tehditkâr olmayan bir sohbet konusu bulmak için sık kullandığım bir yöntem. Yapacakları seçimin makul bir şey olması gerekiyor, örneğin cips veya kura-biye ile bir içecek. Kısıtlı görünse de belirsizliğe ve yaratıcılığa açık bir olanak tanımış oluyorum. Foster paketlere dikkatlice göz gezdirip sonunda teneke kutuda Mountain Dew gazoz ve bir paket Atomic Fire Balls aldı. Geri dönerken gurme tarzı bir analiz yaparak Ruffles ile Pringles'ı, Twinkies ile Ring Dings'i, Gummi Bears ile Gummi Worms'ü karşılaştırdı.

Foster'ın, iç dünyasında olup bitenleri hemen konuşamayacak kadar gergin ve huzursuz olduğunu biliyordum. İşin akıl erdirebildiği kısmı onu korkutuyordu, tam erdiremediği ama sezindiği kısmı ise daha da korkutuyordu. Dolayısıyla başlangıçta atıştırmalık yemekten ve yüzeysel bir sohbet yapmaktan mutluydum. Atıştırmalıklardan konuşarak (ve muhasebecimin Twinkies'i masraf olarak gösterip gösteremeyeceğini merak ederek) geçen birkaç haftanın ardından işin terapi kısmına nihayet geçebildik. Ona ailesiyle ilgili sorular sordum. Evdeki ortamın nasıl olduğunu, orada kimlerin yaşadığını konuştuk ve duygularına geçtik:

"Annenle babanın anlattığına göre baban iş hayatında zor bir zamandan geçiyor sanırım. Senin de haberin var mı?"

"Evet."

"Bu durum seni kaygılandırıyor mu?"

"Evet, bazen."

"Baban sence ruhsal bir çöküntü mü yaşıyor?"

"Evet... belki... bilmiyorum ya, herhalde öyle."

"Ürkütücü bir durum, değil mi?"

"Evet, ama artık daha iyi durumu."

"En kötü günlerinde sen de biraz korktun mu veya bir ruhsal çöküntü yaşadın mı dersin?"

"Evet, herhalde. Aslında kaygılandım daha çok."

"Babanın intihar edip etmeyeceğini düşündün mü hiç?"

Kafasını kaldırıp şaşkınlık içinde baktı. "Evet, onu da düşündüm, sonra 'Yok ya, yapmaz öyle bir şey,' dedim."

Oğlanlar böylesi yönlendirmeleri sever, çünkü işlerine gelir. Kuşkusuz Foster'ın da işine geliyordu. O gün (ve izleyen sü-

reçte) belli oldu ki, Foster evdeki koşullardan aslında oldukça kaygı duymaktaydı. Kendi keyifsizliğinden endişeleniyor, anne babasının sorunlarına üzülmüyordu. Terapi sayesinde ise sonunda şunu gördü: Ailesinin karşı karşıya olduğu ciddi—bir oğlan için gerçekten huzursuz edici—güçlükler konusunda elinden bir şey gelmezdi, ama korkularıyla yüzleşebilir ve onlardan söz edebilirdi, bu sayede onların yaşamundaki etkilerini azaltabilirdi.

Dört aylık terapiden sonra Foster artık saklandığı yerden çıkmıştı. Değişim gözle görülür cinstendi: O utanıp sıkılan hâli gitmiş, yerine canlı bir ifade ve coşku gelmişti. Seanslarımızı, Store 24 ritüelimizi ve “Twinkies” sohbetlerimizi iple çekiyordu. İlk görüşmelerin aksine, duygulara dair konuşmalarda “bütün işi” artık benim yapmam gerekmiyordu. Terapi ortamı, tasarım amacına uygun şekilde, zor konuları tartışmaya imkân veren bir güven ortamına dönüşmüştü.

Foster kaykaydan hoşlanan bir arkadaşla takılmaya ve onunla kaymaya başladı. Koordinasyon eksikğine karşın kaykayda hızla yetkinlik kazandı. İzleyen yıl boyunca da anne babasının evliliğiyle ilgili duygu ve düşüncelerini, babasının işleri ve annesinin sağlığıyla ilgili kaygılarını konuştuk. Bu sırada arkadaşıyla da daha çok zaman geçirmeye başladı. Bir kaykay rampası yaptılar ve ustalıkla gerçekleştirdikleri riskli hareketler çevrelerine bir hayran kitlesi topladı. Foster artık bir gruba dâhildi.

Oğlan, arkadaşlık etmekle ve kendisine zevk veren etkinliklere yeniden ilgi duymakla kalmadı, okuldaki performansını da yükseltti. Annesiyle yine eskisi kadar sık konuşmasa da kadın oğlu için daha az kaygılanıyordu.

Ne yazık ki ailenin sıkıntıları sürdü. Babasının şirketi iflas etti ve adam iş bulmaya çalışırken maddi yönden sorunlar yaşadılar. Sonunda annesi çalışmaya başladı ve eve ekmek getiren birincil kişi oldu. Sonunda anneye baba boşandı. Ama o zaman bile Foster lisede iyi bir dönem geçirdi; hem sosyal hem de akademik açıdan başarılıydı. Üniversiteye geçince de başarısını sürdürdü. Hüsrana ve şevkinin kırılmasına karşı tam bir bağıışıklık geliştirmiş değildi elbette, ama duygusal güçlüklerle artık daha iyi başa çıkıyor ve yaşamdan elini ayağını çekmeden onlar üzerinde çalışabiliyordu.

Foster kendini ve başkalarını okumayı belli ölçüde öğrenmişti. Bu sayede hayati önem taşıyan duygusal bağlantılar kurdu ve sürdürdü. Aile yaşamında hep birlikte güçlük çekiyor olsalar da oğlan kendisini bu güçlüklerden yine de ayırabiliyor ve ebeveynleriyle farklı şekillerde bağlantılı kalmayı sürdürerek kendine bağımsız bir yaşam inşa ediyordu.

Foster'ın duygusal okuryazarlığı babasının şirketini veya ebeveynlerin evliliğini kurtaramamıştı belki, ama *Foster'ı kurtarmıştı*.

Duygusal olarak içe kapanmış bir oğlan ile depresyona girmiş bir oğlan arasındaki fark, izleyen bölümde de inceleyeceğimiz üzere, her zaman net değildir. İçe kapanmış bir oğlan söz konusuysa, onu yalnızca, dışarı çıkmanın güvenli olduğuna ikna etmek gereklidir. Bu ne yazık ki kolayca veya çabucak yapılamaz. Oğlanın yıllar sürmüş hatalı ve eksik bir duygusal eğitimin etkisinden kurtulması, bundan filizlenmiş olumsuz tutum ve davranışlardan sıyrılması, güveni yeniden keşfetmesi lazımdır. Belki de bilinçli ve sabırlı ebeveynler tarafından yavaşça dış dünyaya çekilmesi veya şefkatli bir psikoterapiden faydalanması gerekecektir. Şunu akılda bulunduralım ki, oğlanlar dışarıda olmak isterler; tüm dünyaya karşı tek başına hissetmeyi veya *gerçekten* tek başına olmayı hiçbiri arzu etmez.

Sekizinci Bölüm

OĞLANLARIN DEPRESYON ve İNTİHARLA MÜCADELESİ

Ruhun gerçekten karanlık gecesinde
Saat her zaman, her gün, sabahın üçüdür.
—F. Scott Fitzgerald, "The Crack-Up" ("Çöküş")

Loren bir eşekarısı kovanından daha sevimli değildi—asabi, kaba davranışlı, on dört yaşında bir oğlandı. Sınıfta işleyişi aksatmıyordu ama sinirli bir öğrenciydi; öğretmenleri "salak," sınıf arkadaşlarını ise "moron" oldukları için hor görüyor ve eleştiriyordu. Öğretmenler onu çoktan sorunlu belleyip kendisinden umudu kesmişti, hatta öğretmen toplantılarında onu okulda tutup tutmamayı tartışır olmuşlardı. Oğlanın tavırları evde de farklı değildi. Öfkelendiğinde—ki çok sık öfkelenirdi—eşyaları kırıyordu. Yaşadığı sorunlar yüzünden ebeveynleri birbirini suçluyordu, böylece evdeki gerginlik iyice tırmanıyordu. Oğlanı teşvik etmek istediklerinde onu desteklemeye ve yatıştırmaya çalışıyorlar, oğlan beklentileri karşılayamadığında ise öfkeleniyor ve ona ceza veriyorlardı.

Loren depresyondaydı. Depresyonun tezahürü de üzüntülü bir ruh hâli değil, asabiyetti (çoğu oğlanda olduğu gibi). Oğlan kendini sevmiyordu ve başkalarının sevdiğine de inanmıyordu.

Hayatının değişeceğine dair pek bir umudu yoktu. Sonunda teşhis konulunca antidepresan tedavisine başlandı ve yaz boyunca hem bireysel terapi hem de aile terapisi gördü. Okul açıldığında kendine gelmişti. Umutsuz bir vaka değildi, bir mucize ilaç da bulmamıştı. Çevresindeki insanlar oğlanın gösterdiği belirtilere tepki vermekle o denli meşguldü ki, bunların ardındaki nedeni görememişlerdi. Bu da oğlanın durumunu daha kötüleştirmişti.

Oğlanların depresyon belirtileri kolayca gözden kaçabilir (veya okunması güç olabilir) çünkü oğlanlar genelde üzgün veya “depresyondaymış gibi” *görünmezler*. Gergin ve öfkeli olur, zıtlaşır ve karşı gelirler. Oğlanın depresyonu çoğunlukla yok sayılır, zira oğlan kültürel erkeklik beklentilerini karşılamaktadır. Duyguları hiç dile getirmeden yüklenmek ve onlara tahammül göstermek, duygusal olarak kendini geri tutmak, hatta yalnızlık kalesine çekilmek, hep kabul edilen ve bazen de yüceltilen erkek davranışlarıdır. Oğlanların depresif davranışları, ancak okul ve spor performansı düştüğünde veya yasalar çiğnendiğinde dik-katimizi çekmeye başlar.

Kimse oğlanların depresyonda olduğunu veya duygusal yönden ilgi ve desteğe ihtiyaç duyduğunu düşünmek istemez. Bu durumun onlara yaşatacağı utanç tahayyül eder ve bundan rahatsız oluruz (veya biz utanç duyarız) ve bu idealize edilmiş, “güçlü” müstakbel babaların (daha doğrusu, baba olma eğitimi alınmış oğlanların) herkesi korumaya kâdir olduğu fikrinde huzur buluruz.

Klinik depresyonun olumlu kişilik özellikleri yarattığını iddia edecek tek bir öğretmen veya ebeveyn yoktur. Ama oğlanların bu durumu “kendi başlarına aşmasını” bekleriz. Çoğu oğlan yaşadığı sıkıntıyla kendi başına mücadele eder çünkü ya öyle yapması gerektiğini düşünür ya da bu sıkıntıyı halledebileceğine inanır—oysa klinik depresyondan kendi başına kurtulmak, tamamen olanaksız değilse de, son derece güçtür.

Bir oğlan, erkek olmak için duygularına hükmetmesi gerektiğini düşünüyorsa sürekli bir psikolojik çatışma içinde yaşıyor demektir. Çünkü kontrol edilemeyecek kadar güçlü ve karmaşık duyguları kontrol etmeye çalışıyordur. Bu çatışma bastırılmaz hâle geldiğinde, ruhun teslim olma şekli depresyondur.

Sonuçlar gayet ciddi olabilir. Depresyon ve yarattığı utanç, duygusal okuryazarlık eksikliği ve oğlanlar arasında yaygın dürtüsellikle bir araya geldiğinde, üzerine de kolay silah erişimi ve (gerçek olaylar veya medya yoluyla) şiddet aşinalığı eklendiğinde, intihara giden yol döşenmiş olur. İstatistiklere göre, artık daha çok oğlan intihar ediyor ve bunu daha erken yaşta yapıyor.¹ Ergenler arasındaki intihar oranı 1950'lerden bu yana üçe katlandı ve ölenlerin çoğu da oğlan. Ergenliğin sonlarında intihar edenlerin %86'sı, daha önceki dönemlerde intihar edenlerin ise %80'i hep oğlan çocuğu.

Büyük güçlüklerle karşılaşan her oğlan ileri düzey depresyondan mustarip olmuyor. Ama depresyondaki oğlanlar duygusal etkileşimden uzak duracak, duygusal sessizlik ve tahammüle yönelecek şekilde yetiştirilmişse, depresyonun sebebi ister biyolojik ister de durum kaynaklı olsun, tedavide daha büyük zorluklar çekiliyor.

Bunalım Halleri: Duygular ve Ergenlik

"Neyi var anlamıyorum," dedi Fran, on dört yaşındaki oğlu Bruce'dan söz ederken. "Herhalde böyle bir evre geçiriyor ama yine de kaygılanıyorum. Arkadaşlarını artık pek aramıyor ve her şey böyle karanlık, olumsuz bir bakışı var. Artık beysbolla da ilgilenmiyor. Eskiden bütün hayatı beysboldu. Bunlarla ilgili bir şeyler sorduğumda çıkışıyor. Eşim onu kendi hâline bırakmak gerektiğini söylüyor—şimdilik böyle davrandığını ve yakında bunu aşacağını düşünüyor—ama 'bu' dediğimiz şeyin ne olduğunu bilmiyorum. Ne düşüneceğimi de bilmiyorum."

Bir ergenin yaşamında, "kötü hissettiren" olağan günler ile klinik depresyon arasındaki çizgiyi çekmek bazen zor olabilir. Ergenlikteki hızlı değişimler bazen tek gecede gerçekleşir ve oğlan da birdenbire arkadaşlarıyla pek bir ortak noktası kalmadığını görür. Daha önce ilgi duyduğu bir konunun artık ilgisini çekmediğini veya harbi olmadığını düşünür ve ondan uzaklaşır. Bunlar ergenlikteki olağan değişimlerdir. Zaten pek çok oğlanın—*ekseriyetin*—ergenlikteki duygusal iniş çıkışları hep geçici-

dir. Çoğu ergen, ruh hâli değişimlerini kendine veya başkalarına zarar vermeden atlatır. Olumsuz davranış da (ne kadar sevimsiz olursa olsun) kendi başına bir depresyon belirtisi değildir.

Tüm bunlara karşın, ergen depresyonundaki artışa bakılırsa uyarı işaretlerini yine de yakından takip etmemiz gereklidir.

Günümüzdeki oğlanlar ergenliğin zorluklarıyla daha erken yaşlarda karşılaşılıyorlar. Buluş dediğimiz biyolojik değişimler 1850'lerde on altı yaş civarlarında başlıyordu, bugün ise on iki yaş, belki de daha önce ortaya çıkıyor. Ama çocukların, duygusal olgunluğa da daha erken ulaştığını gösterir kanıtlar ne yazık ki yok. Biyolojik gelişim ile psikolojik gelişim arasında gittikçe açılan uçurum ergenliği daha stresli ve riskli bir dönem haline getiriyor. Çocuklar uyuşturucu, rastgele cinsellik ve alkol ayartmaları ile daha erken karşılaşılıyor. Oğlanlar ise daha küçük yaşta ceplerinde daha çok para taşıyor ve okul dışındaki denetimsiz etkinliklerde daha fazla zaman geçiriyor.

Depresyon: Gerçek Bir Sorun

Arkadaş arasındaki sohbetlerde *depresif olmak* veya *depresyonda olmak* gibi ifadeler çoğunlukla *mutsuz olmak* anlamına gelir. Tıpta ise depresyon net bir teşhistir, farklı şiddetlerde mustarip olduğunuz bir hastalıktır. Tanımlanabilir belirtileri vardır ve psikoterapiden reçeteli ilaçlara kadar uzanan—çoğunlukla ikisinin bileşiminden yararlanan—tedavi seçenekleri mevcuttur. Depresyon haftalarca, aylarca, hatta yıllarca sürebilir ve kişinin enerjisini, coşkusunu, umudunu, keyif alma yetisini tamamen yok edebilir.

Depresyon kedere çok benzer: Amansız bir renksizlikte geçen günlerdir. Sebepleri de benzerdir: Bir kayıp veya düş kırıklığı. Ancak, depresyonun başka belirtileri de vardır: Depresyona çoğunlukla anksiyete—kötü bir şeyin gerçekleşmek üzere olduğuna ilişkin o donuk korku—eşlik eder. Depresyondaki kişi ayrıca yalnız da hisseder ve kimse tarafından sevilmediğini düşünür. Suçluluk, utanç ve değersizlik duygusu, depresyonla birlikte ortaya çıkan diğer duygulardır—yaşanan olumsuz durumun suçlusu sizsinizdir, çünkü niteliksizliğiniz telafi edilir

düzeyde değildir. Bu “depresif düşünce tarzı” hem depresyondan kurtulmayı güçleştirir hem de onun tekrarlamasını kolaylaştırır. Tedavide başarı garantisi yoktur. Depresyondaki oğlanlar aslında nitelikli çocuklardır—zeki, yaratıcı, akademik ve sosyal yönden başarılı bireylerdir. Depresyonun etkisine girdiklerinde ise algıladıkları zaafılar ve başarısızlıklar yüzünden kendilerini yiyip bitirir veya kayıplara takılı kalırlar. Yaşadıkları çöküntünün ağır yükü onları ezer. Depresyonun dışarıya yansıyan ifadesi çoğunlukla asabiyet olduğu için bu oğlanlar tüm dünyaya “huysuz ihtiyarlar” gibi tepki vermeye de başlayabilirler.

Depresyon çoğunlukla belli bir kayıp, düş kırıklığı veya travma ile tetiklense bile bazı kişilerde kendiliğinden ortaya çıkar ve duygu dünyasını geniş ve çorak bir çöle, yaşamı ise hissizleştirici bir yolculuğa çevirir.

İleri düzey majör depresif bozukluk ile ondan daha hafif seyreden ama kronikleşmiş distimi olmak üzere iki tür depresyondan söz edilir. Bunlar çocuklarda daha az (%2 oranında) görülür.² Ergenleri ise %7 oranında etkiler (iki depresyon türü için de aynı oran geçerlidir).

Majör depresyonda kalıcı bir üzüntü, boşluk hissi ve asabiyet vardır ve bu durum en az iki hafta (genelde daha uzun) devam eder. Ortalama majör depresyon epizodu sekiz aydır. Majör depresyondan mustarip kişiler tüm (veya neredeyse tüm) etkinliklerde ilgi kaybı yaşar veya bunlardan artık keyif almazlar. Yersizce değersizlik ve suçluluk duyar veya her şeyden ümidini kesip çaresizlik içinde yaşarlar. Uykusuzluk, odaklanma güçlüğü ve kiloda belirgin değişimler yaygın sorunlar arasındadır. Majör depresyon epizotları tedavi edilmediği zaman aralıksız hâle gelebilir veya daha şiddetli geçmeye başlayabilir.

Distimik bozukluk ise bazen “düşük seviyeli” kronik depresyon olarak da tabir edilir çünkü semptomlar daha az belirgindir. Depresif duygular, kronik ve süregelen olsalar bile (ortalama distimik periyot dört yıl kadardır), her gün veya gün boyu hissedilmez. Distimiden mustarip kişiler diğer duyguları ve ruh hâllerini deneyimleyebilirler, ama kendilerini iyi hissettikleri ve coşkulu oldukları anlar nadir, kısa ve sönüktür. Majör depresyondaki olumsuz duyguları daha düşük şiddette ama benzer şekilde his-

sederler: Başkaları tarafından sevilmememe hissi, düşük özsaygı, bazen öfke, kaygı ve asabiyet. Distimi bazen yıllar boyunca gözden kaçır ve sonunda ciddi sorunlar yaratabilir. Distimi teşhisi konan oğlanların anne babası bu konuda yardım almayı daha önce düşünmediklerini, çünkü oğlanın tembelliğinin, olumsuz yaklaşımlarının ve karamsarlığının mizacından geldiğini veya "bir oğlan için normal olduğunu" sandıklarını söylerler.

Neyse ki teşhis konan çoğu oğlan depresyondan kurtulabilmektedir. Psikoterapi—özellikle de depresif düşünce tarzını değiştirme amacıyla tasarlanmış "bilişsel davranışçı terapi"—genelde işe yarar. İlaçlar da iş görür, özellikle de serotinerjik etkili grup: Prozac ve ondan doğan Zoloft, Serzone, Wellbutrin vd. Bir çocuğun veya ergenin depresyondan mustarip olduğu kuşkusuna kapılan ebeveynler ve diğer yetişkinler bir ruh sağlığı uzmanına danışmakta geç kalmamalıdır. Ailede depresyon veya alkolizm geçmişi varsa gecikmemek daha da önemlidir.

Oğlanların duygusal sıkıntılarının tek nedeni depresyon değildir ama bir oğlan duygusal veya davranışsal sorunlar yaşıyorsa depresyon olasılığı her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Biz çocuklara gayet yalın sorular sorarız: "Herhangi bir şeyden ötürü kötü hissediyor musun?" "Yaşamında kötü bir şey oldu mu?" Yanıt çoğunlukla "evet"tir ve o "kötü şey"in ne olduğunu saptadığımızda ilişkili duyguya, yani üzüntüye dair bir konuşma yaparız. Oğlanların depresyonu çoğunlukla bir kayıptan doğar. Bu, bir ebeveynin veya bir arkadaş ilişkisinin kaybı olabilir. Oğlanı tanımlayan bir rolün (sportif veya akademik bir rolün) yitimi veya büyüdükçe kaybedilen çocukluk özellikleri de (örneğin, doğum günü hediyelerini açarken duyulan o çılgınca heyecan) depresyonu tetikleyebilir. Oğlanın ebeveynle mücadele sırasında saygınlığını kaybetmiş gibi hissetmesi de olasıdır. Bazen neden çok yalın veya açık değildir ama oğlan süregelen bir üzüntüden, boşluk hissinden, şaşkınlık ve kafa karışıklığından şikâyet ettiğinde veya yaşamındaki bir kayıp deneyimine aşırı tepkiler verdiğini anlattığında depresyon bize güçlü bir olasılık gibi görünür. Oğlan soyutlanmış ve kayıp görünüyorsa neler olup bittiğinde yakından bakmakta fayda vardır.

Dan ile Werther: Duygusal Soyutlanma

Werther'de bir terslik olduğunda herkes hemfikir. Önceki yıl ortalaması A iken artık C'de zor tutunuyordu. Sınıfta cansız ve kayıtsızdı. Öğretmenleri uyuşturucudan kuşkulanıyordu ama kimse oğlanı anlayamıyor ve ona ulaşamıyordu. Ebeveynleri kaygılıydı. Oğlanın iyi bir üniversiteye girme şansını tehlikeye attığını biliyorlardı ve sosyal yönden yukarı hareketli banliyö toplumunda bu büyük bir suçtu.

Werther sessizce odama girdi ve zayıf biçimde gülümsedi. Uzun ince bir çocuktur. Sarı saçları darmadağındı—uç bir tarz değildi, taranmamıştı yalnızca. El sıkıştığımızda kavrayışı gevşekçeydi ve elini çabucak çekti. Sanki bu kadar etkileşim bile onu çok yormuştu. İlk birkaç görüşmemiz ikimiz için de birer sabır sınavı oldu. Karşımızda çekingen oğlanlar varken onlarla bir köprü kurabilmek için spordan veya seilmeyen öğretmenlerden söz ederiz ama Werther her şeye direndi. Çok az şeyle ilgililiyor gibiydi. Müzikten hoşlanıyordu. Müzikteki son trendleri takip etmeye çalışırım ama en sevdiği rock grubunu ilk kez ondan duydum. Yine de kibar bir çocuktur ve bağlantı kurma çabalarımın yetersiz kalışına bakıp benim için biraz üzülmüyor gibiydi. Her şeye rağmen denemeye devam ettik. Werther ile haftada bir görüştük ve bana açılmaya başlaması bir ayı aldı. Geceleri iyi uyumadığını ve sabah yataktan çıkmakta zorlandığını söyledi. Liseyi bir an önce bitirmek istediğini ve üniversiteye gitme planı olmadığını da anlattı.

“Liseden sonra ne yapacağını düşündün mü?”

“Bilmiyorum... Belki Barış Gönüllüleri'ne katılıp Afrika'ya falan giderim. Ama herhalde beni almazlar. Çünkü sizi istemeleri için bir işe yaramanız lazım.”

Benimle paylaştığı geçmiş olaylarda, okul kayıtlarında ve öğretmen ve ebeveynleriyle görüşmelerimde Werther'in bu kadar kötü hissetmesine yol açacak hiçbir ögeyle karşılaşmamıştım. Yine de bu, çoğu oğlanın tipik depresif davranış motifidir. Kendilerini nasıl hissediyor olabileceklerine dair tahminleriniz (rahat ve özgüvenli) ile kendilerini gerçekte nasıl gördükleri (oksijen harcadığı için özür dilemesi gereken bir başarısızlık) arasın-

daki uçurum depresyonun gölgesidir. Werther belirgin biçimde zeki, sevecen ve umursayan biriydi. Ama neredeyse tamamen durağan hâldeydi.

Bir öğretmen toplantısında “durumu kaygı verici” öğrenciler arasında sayıldı ve kendisiyle ilgili bazı kuramlar ortaya atıldı. Bazı öğretmenler onun “tembel” olduğunu; bazıları ise öğrenme güçlüğü çektiğini düşünüyordu. Bazıları esrar içiyor olabileceğinden bazıları ise kronik yorgunluk sendromundan söz etti. Ama kimse depresyon olasılığını dile getirmedi.

Werther'in çöküntüsünün ardında açık ve net bir sebep bulamadım ve çoğu depresyon vakasında olduğu gibi biyolojik bir zemini olduğunu varsaydım. Yine de yetersiz ve hatalı duygusal eğitimi her şeyi iyice kötüleştirmişti. Onunla yaptığımız çalışmalarda Werther bir duygusal sözcük dağarcığı geliştirdi ve bu sayede duygularından söz edebilir oldu. Ayrıca üzüntü ve korku gibi “yumuşak” duygulardan söz etmesini sağlayan bir rahatlık düzeyine erişti, bu da depresyonu iyice alevlendiren utanç ve kendinden nefret etme duygularından kurtulmasını sağladı. Aldığı antidepresanlar da dünyaya bakışını iyileştirdi ve terapiyi daha verimli kıldı, böylece Werther yeni kavrayışlar edinip yaşamını yoluna koymayı başardı.

Bazı oğlanlar duygularından o denli uzaktır ki, depresyondan çıkabilmek için aynı Werther gibi iç dünyalarına yavaş bir yolculuk yapmak durumunda kalırlar. Kızlar da böylesi durumlarda yaşamlarını ayakta tutmak için büyük mücadele vermek zorundadır ama onlar en azından neyi neden hissettiklerini ve neler yaptıklarını anlatabilirler. Oğlanlar ise çektiği acıyı dile getirmeyen ve sessizce ona katlanmayı seçen erkekler dünyasında, diyalog ve irdelemenin sağladığı büyüme fırsatlarını büyük oranda kaçırrır. Aslında bu yönden George Orwell'in *Hayvan Çiftliği*'ndeki ata benzerler: Domuzlar çiftliği ele geçirince işler ne kadar kötü giderse at da tarlayı o kadar çok sürer.

Pek çok acı çeken gururlu oğlan görüyoruz; ellerinden geldiğince acıya tahammül ediyor, iyi asker olmak için ellerinden geleni yapıyor, savaşı kazanana dek dişlerini sıkıyorlar. Babalarının fazla çalıştığını, bunalım geçirdiğini, ters davrandığını

veya alkolik olduğunu biliyorlar elbette. Annelerinin çevreye baskı yapacak düzeyde kaygılı olduğunun farkındalar. Birisi ölse veya başka bir kötü şey olduysa bunun insanı bunaltacak bir durum teşkil ettiğini anlayabiliyorlar. Ama tüm bu duyguları küçültüyorlar. Çoğu oğlan kendini bir Clint Eastwood karakteri gibi görür, kurşun yiyip—duygusal acıya katlanıp—hiçbir şey olmamış gibi davranır. Yeterince cesur ve güçlüyse kendini çelik gibi sağlamlaştıracığına ve hayatına devam edeceğine inanır.

Kayıplar Çok Şey Anlatır

Ebeveynler travmatik bir olayın—çoğunlukla boşanmanın veya sevilen bir kişinin ölümünün—duygusal sonuçlarından kaygılandıkları zaman oğullarını bize getirirler. İçgüdüleri onları doğru yönlendirmiştir: Boşanma, ölüm, başka bir kayıp ve yaşam koşullarında değişim gerçekten de depresif bozukluğa yol açabilen öğelerdir. Görüştüğümüz, depresyondan mustarip çoğu oğlanın yakın geçmişinde böyle bir olay vardır. Aslında pek çok erkek çocuklukta veya ergenlikte böyle olaylar yaşamıştır ama onların ruhsal çöküntüsü çözülmeden veya tedavi edilmeden kalmış olabilir. Yardım arayan ebeveynlere sahip oğlanlar bu nedenle çok şanslıdır.

Michael ile Jody: Babasının Yasını Tutan Bir Oğul

Jody benimle ilk görüşmesine on iki yaşında, babası kanserden öldükten dört yıl sonra geldi. Ufak tefek, ince bir çocuktü. Güzelce taranmış koyu renkli saçları olan bir oğlandı ama gözleri üzgün ve yorgundu. Sırtında küfe taşımış gibi bir yürüyüşle içeri girdi. Babasını tutkuyla sevmiş, ayrı şekilde karşılık almıştı. Birbirlerine benziyorlardı ve pek çok ortak ilgi alanları vardı. Babası ölünce Jody derin bir depresyona girmişti ama annesinin ve ablasının daha açık keder ifadeleri yanında bu durumu bir süre gözden kaçırmıştı.

Terapide Jody'nin bir baba figürüne duygusal yönden büyük

açlık duyduğu ortaya çıktı. Ama oğlan, yaşamundaki yetişkin erkeklerle—öğretmenleri, dayıları ve birkaç aile dostuyla—yakın ilişki kurmaya direniyordu. Baba-oğul ilişkisini anımsatacak türden bir ilişki istemediğinin açık işaretlerini bana da verdi. Bir baba figürüyle bağlantı kurmak onu şiddetli bir sadakat çatışmasına sürükleyecekti çünkü babasına duyduğu o büyük sevgiyi inkâr etmiş, hatta ona ihanet etmiş gibi hissedecekti. Jody böylesi bağlantılardan uzak durarak babasına sadık kalıyordu.

Gözlerindeki acıyı hâlâ anımsıyorum. Ama babasının ölümünden duyduğu üzüntü onu hırpalayan etkinin bir yönüydü. Diğer yönü oğlanın yalnızlığıydı. Gerçekten de Jody'nin üzüntüsü, oğlanı diğer herkesten ayıran bir güç alanı gibiydi. İnsanlar küçük oğlanların üzüntüsüyle ilgilenmek istemezler, çünkü küçük bir oğlanın üzgün olduğunu görmek istemezler. Jody ise karşınızda otururken bile içinizi burkan bir çocuktü. Duyduğu acı öylesine yoğun ve şiddetliydi ki, insanın odadan kaçası geliyordu. Ben bir "duygu keşi"yim; bu durumun ne olduğunu bilen ve onunla çalışacak şekilde eğitilmiş bir psikologum. Ama ben bile odadan kaçıp gitmek istiyordum. Başka insanların nasıl hissettiğini siz düşünün.

Freud bazı yazılarında bastırılmış kederden söz eder—yani, keder ifade bulamamış ve tüm evrelerinden geçememiştir. Bu durum hem erkeklerde hem kadınlarda görülür ama kültürel olarak erkekler—ve oğlanlar—yarım kalmış bir keder sürecinden mustarip olma riskini daha çok taşır. Peki, neden? Çünkü kültürün yarattığı algıda, keder ve yas dışarıya güç ve erkeksilik imajı vermez; aksine, kişiyi zayıf, kolayca incinebilir ve bağımlı gösterir. Kederinizi yaşamamız veya yas tutmanız için ölen kişiye beslediğiniz sevgiye ve onun eksikliğinden duyduğunuz üzüntüye kendinizi bırakmanız gerekir. Ama çoğu erkek bu düzeyde bir çaresizliğe dayanamaz. (Onları bu hâle getiren eğitim zaten daha çocuklukta başlamıştır.) Jody veya onun gibi herhangi bir oğlan, kederini dışa vuracak ve avuntu bulmasını sağlayacak duygusal ifade özgürlüğünü elinden alan Büyük İmkânsız içinde sıkışıp kalır, büyük kederiyle birlikte dünyadan soyutlanır. Sonunda ruhsal çöküntü yaşadığında da kimse onu bu hâlde görmek, onun yanında olmak istemez.

Michael ile Daryl: Dikkati Dağılmış, Öfkeli ve Korkan Bir Çocuk

Daryl güçlü ve yakışıklı bir oğlandı. Hiçbir yönden “depresif” görünmüyordu. Sessizliğini fark etmeniz bile doğası itibarıyla öyle olduğunu düşünürdünüz. On dört yaşındayken, son derece iddialı bir devlet okulunda okuyan, çalışkan bir öğrenciydi. Notları çoğunlukla A ve B idi. Yakın geçmişe kadar “iyi bir çocuk” olarak tanınıyor, sınıfın en nazik çocuklarından biri olarak görülüyordu. Ama okul dosyasında sürekli kabaran ceza sicili, akademik ve sosyal başarı geçmişiyle çelişir olmuştu. Daryl son dört ayda birden fazla kez okuldan sonra cezaya kalmış, bir kez de öğretmene küfrettiği için uzaklaştırma cezası almıştı. Ayrıca fen yazılısında kopya çekerken yakalanmış, bir sınıf arkadaşının üzerine yürüyerek onu korkutmuş, sınıfından iki kıza kaba saba ve aşağılayıcı laflar etmişti. Annesi bir sabah okulu yeterince ciddiye almadığını söyleyince Daryl de ona bağırarak sövmüştü. İşte o son olaydan sonra babası benden randevu aldı.

Daryl’in ev yaşamı hakkında şunları biliyordum: Üç çocuğun en küçüğüydü, hem ablası hem de ağabeyi evden uzakta üniversite okuyordu. Aile sakin bir banliyö mahallesinde mütevazı bir evde oturuyordu. Mahalle rahat ve sakin olsa da evin içinde neredeyse süregelen bir kargaşa hâkimdi. Elli iki yaşındaki babası limuzin hizmeti veren bir şirketin sahibiydi. Annesi yıllardır anoreksi ile mücadele eden, çelimsiz bir kadındı. Anne hiçbir terapi görüşmesine gelmedi, yalnızca babayı gördüm. Bu durumu sıra dışı buldum çünkü anneler normalde aile terapisine gelirdi.

İnce uzun, çöp gibi bir oğlan olan Daryl, babasının yanında otururken kendi üzerine katlanmış gibiydi. Yorgun görünüyordu ve aldığı disiplin cezaları yüzünden hem kendisine hem de yaşamına dair düşüncelerinin olumsuz etkilendiğini kabul ediyordu, ama cezalandırılan hareketlerini “kötü muhakeme”ye bağlamıştı. Bunları normal davranışından sapan eylemler olarak görüyordu: “Genelde bir sorun yok ama bazen kendimi kaybediyorum ve aptalca bir şey yapıyorum.”

Kafka’nın kendini aç bırakan bir adamı anlattığı “Açlık Sanatçısı” öyküsü üzerine bir İngilizce ödevi yapmıştı. Belli ki aklında annesinin sağlık durumu vardı.

"Annenin sağlığından kaygı duyuyor musun?"

"Çok değil. Bazen. Hastaneye gitmesi gerektiğinde falan."

"Seni kaygılandıran ne?"

"Bilmem. Her zaman hasta olması."

"Durumu seni üzüyor mu?"

"Evet, biraz üzüyor sanırım. Bazen yanı."

"Bazen üzüyor, bazen ise...?"

"Bazen annem beni delirtiyor. Herhangi bir şey yapamayacak kadar hasta, ama benden şikâyet edemeyecek ve eleştiremeyecek kadar hasta değil hiç."

"Annenle hastalığını veya senin kaygılarını konuştunuz mu?"

"Hayır. Konuşacak pek bir şey yok."

Konuşacak—söyleyecek ve duyacak—pek çok şey vardı elbette. Daryl sorular sormak, duygularını paylaşmak istiyordu, ama daha önce duygular hakkında hiç konuşmamıştı ve bunu yapmaya kendiliğinden başlayamayacak kadar da çetin bir zmandan geçiyordu. Annesinin sağlığından fazlasıyla kaygılandığı—hem de her gün kaygılandığı—belliydi ve her gün onun öleceğini düşünüp büyük bir üzüntü yaşıyordu. Annesiyle babası bir konuda tartışmaya başladıklarında Daryl evdeyse "arabayla gezintiye" çıkıyorlardı. Ama Daryl arabada tartıştıklarını biliyordu ve kaza yapmalarından korkuyordu. Salon penceresinin önüne oturup ebeveynlerin güvenli biçimde dönmesini bekliyordu. Çoğunlukla kendi okul performansı yüzünden tartıştıklarını biliyordu ve onlarla ilgili korkusunu bir trafik kazası olarak gösterse bile aslında bir evlilik kazasından—ve bu çatışmada oynadığı rolden—daha çok korkuyordu.

Anoreksik insanların ne çektiğini biliyor olsa da annesine kendisini aç bıraktığı için kızıyor, sonra da ona kızdığı için suçlu hissediyordu. Tıpkı bir alkoliğin çocuğu gibi, annenin bu kendini yok etme döngüsünü kıramadığı için evlat olarak koca bir başarısızlık olduğunu düşünüyor ve babasını da aynı sebepten ötürü daha büyük çaplı bir başarısızlık olarak değerlendiriyordu.

Ama umutsuzluk duygusunu ve başka insanların "normal" hayatına duyduğu özlemi ifade edemiyordu. Annesi, babası ve kendisi için "güçlü" durmaya kararlıydı ("güçlü" deyince anladığı da "üzüntüyü kabul etmemek" idi). En azından bu kada-

rını yapabiliirdi. Kendisini üzüntüden uzak tutmak için daha çok çalışabilir, akademik başarı yakalayıp bunu vitrin gibi kullanabiliirdi—kopya çekmek ve başkalarının yanıtlarını çalmak anlamına gelse bile. Annesinin hastalığına da gizlice odaklanır, onunla ilgili kaygılarını İngilizce ödevlerinde dile getirirdi. Ama işler böyle yürümemişti tabii, içindeki duygusal gerilim dayanamayacağı noktaya gelince onu öğretmen ve öğrencilere yönelik öfkeli ve saldırgan davranışlarla boşaltmış ve notlarını yüksek tutabilmek için kopya çekmek gibi çaresizce yöntemlere başvurmuştu.

Bir kâğıt ve kalem alıp “Sevgili anne” yazdım ve Daryl’e zihninden geçenlerle ilgili olarak annesine neler söyleyeceğini sordum. İlk başta inat etti ve ne diyeceğini bilemediğini söyledi. Sonra konuşmaya başladı. Önce ona bağırdığı ve küftettiği için özür diledi. Üzgün olduğunu söyledi. Bunları yazdım. Artık daha saygılı olacağını, annesinden de daha çok saygı beklediğini ekledi. Söylediklerini yazmaya devam ettim.

Geçmişte okuryazar olmamak yaygın bir durumdu ve bir yere mektup yazmanız gerektiğinde okuma yazma bilen birine gitmeniz gerekirdi. Ne demek istiyorsanız ona söylerdiniz, o da sizin yerinize mektubu yazardı. Biz de tam olarak bunu yaptık. Daryl duygularını nasıl ortaya koyacağını bilmiyordu ve bunun için birinin yol göstermesine ihtiyacı vardı—duygularını tanımlayacak ve sözcüklere dökcek bir çevirmene gereksinim duyuyordu, böylece o duyguları kendisi de anlamaya başlayabiliirdi. Mektubu annesine göndermesi gerekli değildi ama duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarmak, böylece onları erişilir kılmak için mektubu “yazması” gerekiyordu. Mektup konusunda önemli olan Daryl’in içindeki her şeyi söylemiş oluşuydu. Pek çok oğlan Daryl gibidir, duyguların altında ezilir ama onları anlayacak ve onlardan yararlanacak duygusal okuryazarlıktan yoksundur. Bu oğlanlar, duyguyu tanımlamak için bizden yardım almaya ihtiyaç duyarlar. Duygu konusunda ne yapacaklarına da ancak bundan sonra karar verebilirler.

Yalnızlık, Öfke ve Üzüntü: Depresyondan İntihara Yuvarlanma

Ergen intiharını çok şaşırtıcı bir olgu olarak görüyor, sıkıntı dolu bir yaşamın çarpıcı ve üzücü sonu diye kederleniyoruz. Ama istatistikler çocukların neden kendini öldürdüğü konusunda rahatsız edici kalıplar saptıyor ve öğrenecek daha çok şey olduğunu gösteriyor. Özellikle de oğlanlarla ilgili hızlı adımlar atılması gerekli. Ergenler ve depresyonla ilgili en şaşırtıcı istatistiklerden biri, kızların intihara iki kat fazla kalkıştığı, ama sonuçta kendini öldüren oğlan sayısının daha çok olduğu yönünde. On beş ila on dokuz yaş grubunda intihar edip ölen çocuk sayısı bir yıl içinde ortalama 1.890; bunların 1.625'i oğlan. On ila on dört yaş grubunda intihar ederek ölen 330 çocuğun ise 253'ü oğlan. Çocukluk ve ergenlik döneminin her evresinde intihar ederek ölen oğlan sayısı kızlardan çok yüksek.³ Bir çocuğun kendini öldürmeye kalkması zaten başlı başına bir trajedidir. Ölenlerin büyük kısmının oğlan olması ise önemli bir tehlikeye işaret eder: Oğlanların duygusal toparlanma becerisinin eksik—veya toptan yok—oluşu onları büyük bir risk altında bırakmaktadır.*

Bazı uzmanlara göre intihar girişimlerindeki cinsiyet farkı yapay bir veridir. Yani, kadınlar bu konuda daha az yalan söylemektedir ve kadınlar ile erkeklerin intihara kalkışma sıklığı gerçekte eşittir. Bazı uzmanlar ise oğlanların daha öldürücü yön-

* TÜİK verilerine göre Türkiye'deki toplam ergen intihar vakaları (ABD ile nüfus farkı göz önüne alındığında bile) çok daha düşüktür. Ancak, oğlanların bölgeye göre değişen oranlarda intihara daha yatkın oluşu Türkiye istatistiklerinde de görülmektedir (küçük bir örneklem teşkil etseler bile). Buna göre, Türkiye'de 2017'de 15-19 yaş grubunda intihar ederek ölen birey sayısı 336'dır. Bunların 191'i oğlandır. 2018'de ise toplam 304 intiharla ölüm vakasının 170'i oğlandır. Yine 2018 yılında en büyük beş şehirdeki (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya) intihar vakalarında 38 oğlan, 22 kız hayatını kaybetmiştir. İkinci en büyük beş şehrin (öncekilere ek olarak Adana, Konya, Şanlıurfa, Gaziantep, Kocaeli) verileri katıldığında ise toplam ölüm sayısı 60 oğlan, 40 kız olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak yetişkinlikte, erkek ile kadın arasındaki intihar eğilimi farkı iyice açılır görülmektedir. 2018'de tüm yaş gruplarında intiharla ölüm vakaları erkeklerde 2.391, kadınlarda ise 770 olarak gerçekleşmiştir. (Veriler, TÜİK'in <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> adresinde, hem tüm yaş gruplarının hem de 15-19 yaş aralığının "Türkiye" ve "İBBS3" şehir düzeyindeki intihar istatistikleri verilerinden [sistemin oluşturduğu rapordan] alınmıştır.) (Yay. N.)

temler kullandığını (ölümlü intihar olaylarında erkekler %60, kadınlar ise %40 oranında ateşli silah kullanırlar), bu nedenle daha fazla erkeğin öldüğünü, sonuçta da intihar girişimi ve tekrarlanan girişim istatistiklerinde yer almadıkları için bunlarda kadınların daha fazla görüldüğünü iddia eder. Kızlar hap içmeye (müdahaleye daha çok zaman tanıyan bir yöntem) eğilimli oldukları için onların intihar girişimlerinin bir yardım çağrısı olduğu—yani aslında ölmeyi istemedikleri—mevcut verilere getirilen bir başka açıklamadır. Oğlanlar ise duygusal kırılganlıkları nedeniyle utanç duymaya yatkındır ve yardım istemelerini veya güçlü duygular âleminde uzun süre kalmalarını gerektirecek bir yöntem seçerler. Zaten bu yüzdendir ki, insanların—özellikle de ergen oğlanların—intiharla ilgili en ufak iması bile ciddiye alınmalıdır.

Michael ile Keith: İntihar Notları Şaka Değildi

Keith, lise birin sonlarına doğru diğer çocuklara bir not dağıttı. Notta o gün kendini bir köprüden atacağı yazıyordu. Ayrıca ebeveynlerine yönelik pek çok zehir zemberek söz ve küfür de vardı. Durumdan kaygılanan iki arkadaşı notu bana getirdi. Ben de oğlanı hemen tarih dersinden çıkarıp kendisiyle konuşmaya çalıştım.

Çocuğun kılık kıyafetine biraz çekidüzen versek enikonu yakışıklı bir genç adam bulacaktık karşımızda. Ama Keith farklı mesajlar vermek istiyordu. Okulun istediği yakası düğmeli gömleği giymişti gerçi ama sürfile makasıyla kollarını kesmişti. Saçı kısa ve derli topluydu ama koyu, yapay bir kırmızı renge boyalıydı. Bir kaşında da piercing vardı. Piercing kendi başına bir tehlike işareti değildir; 60'lardaki uzun saç ne idiye günümüzdeki çoğu ergen için piercing odur. Ama Keith'in kaşındaki piercing, meydan okumayı ve başkaldırmayı tam zamanlı iş olarak yaptığını gösteren pek çok işaretten biriydi.

Notun bana gelmesine kızmıştı ve elbette hangi arkadaşının "ispiyonladığını" merak ediyordu. Bunun bir şaka olduğunu iddia edip beni başından savmaya çalıştı. Kendini iyi ifade eden

bir çocuktuk ve zaman zaman gayet ikna edici de oldu ama ben yine de notu ciddiye aldım ve ebeveynlerini aradım.

Keith'in annesi, büyük şirketlere hizmet veren, meşgul bir avukattı. Sonunda ona ulaşabildiğimde hoşnutsuzluğu gayet belirgindi. Oğlanın karanlık bir mizah anlayışı olduğunu söyledi ve notun bir anlamı olmadığına beni ikna etmeye çalıştı. Ayrıca oğlunu okul yönetimiyle karşı karşıya bırakacak şekilde aşırı tepki vermememi istedi. Sözlerinden ötürü şaşkına dönmüştüm, her türlü intihar tehdidinin ciddiye alınması gerektiğini ve eşiyle birlikte okula gelmeden oğlunu eve göndermeyeceğimi söyledim. İsteksizce de olsa benimle ve öğrencilerden sorumlu müdür yardımcısıyla görüşmeyi kabul etti. Görüşme sırasında Keith'in yazdığı notu görmek istedi, kısaca bir okudu, sonra da buruşturup attı.

Keith'in babası da aksiydi. Ona ailede depresyon geçmişi olup olmadığını sorduğumda kendisinin düşük seviyeli kronik depresyondan geçtiğini, ilaç kullandığını ama bunun "Keith'in aptalca şakalarıyla bir ilgisi olmadığını" söyledi. Vardı ya da yoktu, ama şu bir gerçektir ki, depresyonun genetik bağlantıları vardır ve aileden geliyor olabilir. Keith'in babası da avukattı. Müdür yardımcısının dediğine göre "başı Maliye ile ciddi şekilde beladaydı" ve an itibarıyla hesapları inceleniyordu. Kariyeri tehlikede idi.

Hiç kuşkusuz annede gördüğüm öfke ve babadaki inkâr, yaşadıkları sorunlardan filizleniyordu. Kariyerleriyle fazlasıyla meşgul oldukları için Keith'in de kendi içinde sorunlar yaşadığı gerçeğiyle yüzleşemiyorlardı.

Terapi önerilerimize "He he" dediler ve Keith'i alıp eve döndüler ama oğlanı benimle (veya bir başkasıyla) görüşmeye hiç getirmediler. Aynı yıl içinde onu başka bir okula verdiler. Keith orada ciddi bir intihar girişiminde bulundu.

Oğlan hastaneye kaldırıldı ve iyileştiği zaman (geç de olsa) terapiye başladı. Terapide sekiz yaşından on yaşına kadar bir amcasının defalarca tecavüzüne uğradığını anlattı. Amca, Keith'i kimseye bir şey söylememesi için tehdit de etmişti. Korkan oğlan dört yıl boyunca bu acı verici gerçeği saklamıştı. Ortaya çıkan gerçeklerle şoke olan ebeveynler sonunda oğlanın mut-

suzluğunu görüp kabul ettiler. Anımsadıklarına göre o sıralarda Keith'te zaten bazı değişimler de olmuştu; iyi huylu ve neşeli oğlan birdenbire daha karanlık ruh hâline sahip, her şeyi küçümseyen ve aşağılayan bir çocuğa dönüşmüştü. Ebeveynler ilk başta bunun "oğlanlar için normal" olduğunu düşünmüştü. Ama Keith'in tavır ve davranışları çirkinleştikçe ebeveynler de onu hoş göremez olmuşlardı ve yola getirmek için üstüne gitmeye başlamışlardı.

Keith'in o gün arkadaşlarına dağıttığı not bir yardım çağlığıydı. Duygusal ıstırapı yok sayılınca da elinden geldiğince onunla yaşamaya çalışmıştı. Ebeveynlerin dikkatini ancak oğlanın intihar girişimi çekebilmiş, ergenliğinin en önemli (ve en yapılandırıcı) yıllarında onu hırpalayan acı verici sır ancak bu şekilde gün yüzüne çıkmıştı.

On yıla yakın süre boyunca acil psikiyatri servislerinde intihardan sağ kurtulan kişilerle çalışmış intihar bilimci Jay Callahan'a göre, intihar girişiminden sağ kurtulan oğlanlar, ölümü tercih etmelerine neden olan duygular hakkında konuşmamayı sürdürebiliyorlar. Özellikle de ergen oğlanlar intihar girişimini "çok kötü bir zamanın" belirtisi olarak niteleyip bırakıyor.

Callahan bize şunları anlatmıştı: "İntihar girişiminden bazı olumlu dersler çıkarsalar çok güzel olurdu ama ölmedikleri için ferahlamış olurlar yalnızca. Hani bir oğlan kavga çıkarmak için bağırıp çağırır ama arkadaşları onu tutunca ferahlar ya, o misal."

Terapistlerin intihar riskini değerlendirmek için kullandığı yaklaşım standarttır ve karmaşık değildir. Bir oğlanın intiharı düşündüğünü gösterebilecek herhangi bir ögeyle (Keith'in notu, İngilizce dersinde yazılan bir kompozisyon, birinin her şeyi bitirmekten söz ettiğine dair rivayet) karşılaştığımızda önce oğlanla konuşuruz. Tehlike işaretleri arar; madde kullanımı, yakın geçmişte bir hüsrana veya değişim yaşanması, kız arkadaştan ayrılma, boşanma, cinsel kimlik sorgulaması gibi unsurlar olup olmadığına bakarız. (Anlayışsız ortamda büyüyen bir oğlanın eşcinsel yönelime sahip olduğunu fark ve kabul etmesi, intihar konusunda önemli bir risk faktörüdür.)⁴ Nasıl ki bir oğlan, üzüntüsüne dair sorular sorulduğunda önünde sonunda konuşmaya rıza gösterecekse, intihara dair doğrudan sorulara da genelde

dürüstçe yanıtlar gelir. Dolayısıyla oğlana, herhangi bir intihar düşüncesi veya planı olup olmadığını doğrudan sorarız: “Kendini öldürmeyi düşünüyor musun?” Şunu bilmek çok önemlidir: Oğlanın intihar düşüncesi ve planları ne kadar ayrıntılıysa, intihara kalkışması o kadar büyük olasılıktır.

Dan ile Cihan: Planlar Yapan Bir Çocuk

Cihan ile tanıştığımızda yedinci sınıfın başındaydı. Liseden mezun oluncaya kadar birçok defa görüştük. Bu süre içinde pek çok kez “dip yaptı,” hatta bir keresinde intihara ciddi şekilde meyletti. Gayet yakışıklı, “çift ırklı” bir çocuktü. Müthiş bir espri anlayışı vardı. Sınıf arkadaşları onu esprileriyle tanırđı, içinde sakladığı acıyla değıl. Hem annesi hem de babası ondan büyük başarılar bekliyordu. Gittiğı okul çok iddialı bir kurumdu ve öğrencilerin bol bol ödev yapmasını gerektiriyordu. Cihan zekiymi ama hiçbir zaman hızlı okuyan veya çalışan biri olmamıştı. Ayrıca, okulla ev arasında yaptığı yolculuk da bir saati buluyordu. Sonuçta derslerini ve ödevlerini zamanında bitirmekte zorlanan Cihan, akademik yönden sürekli diğer öğrencilere yetişmeye çalıştığı okul yılları geçirdi. Bir sınavda kötü not aldığıında ebeveynlerin tepkisi son düzlükte atını kırbaçlayan jokey misaliydi: Oğlanı topa tutuyorlar, neredeyse tüm boş zamanını ders çalışarak geçirmeye zorluyorlardı. Cihan da çok çalışıyordu, ama fen ve İspanyolca gibi derslerde zar zor C alabiliyordu.

Sosyal yönden de cefa çekiyordu. Ağırlıklı olarak beyazların okuduğı bir okulda melez bir burslu öğrenci olması Cihan'ı çoğunluğun zalimce sataşmalarına hedef yapmıştı. Kahverengi cilt tonu beyaz öğrencilere göre “siyah” idi, ama Afrika kökenlilere göre ne siyahtı ne beyaz. Okul öğrencilerinin varlıklı profiline de uymuyordu. Gelecek vaat eden düşük gelirli azınlıkları çekebilmek için tasarlanmış bir burs ile okuyordu ve kendisini yoksul mahallesinden bu kocaman, zengin evler âlemine getirip götüren ücretsiz bir servis kullanıyordu. Okuldaki çoğı çocuk sömestr tatilinde kayak merkezlerine veya tropikal tatil köylerine giderken Cihan evde oturuyordu.

Lise ikinci sınıftayken bu güçlükler birbirine artık öyle dolanmıştı ki, oğlanın yaşamı koca bir düğüm olmuştu. Notları felaketti. Burs ve servis hakkını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Anne babasının evliliği de çatırdıyordu ve Cihan onların arasındaki gerilimi açıkça hissediyordu. Oğlan kötü görünüyordu ve onun için kaygılanıyordum. Bu kaygıyı parçalarına ayırmak, nelerden filizlendiğini saptamak çok kolay değildi. Belki duruşu, belki de ses tonu veya enerjisizliği dikkatimi çekiyordu. Zamanında intihar uzmanı olan çok deneyimli bir klinisyenin seminerine gitmiştim. Tehlikeli şekilde intihar eğilimi olan ergeni başkalarından nasıl ayırabildiğini defalarca sormuştuk, sonunda “sezgilerinize güvenin” biçiminde bir öğüt vermişti. Dip noktaya gelmiş Cihan’a bakarken sezgilerim zıp zıp zıplıyordu. Buna karşın, intiharı düşünmekle kalmadığını, bunu nasıl yapacağına karar bile verdiğini öğrenince oldukça şaşırdım.

“İntihar edecek olsaydın nasıl yapardın?”

“Demiryoluna gidip ilk gelen trenin önüne yatarım.”

“Ciddi misin?”

“Çok ciddiyim.”

Araştırmalara göre on beş yaşındaki oğlanlara “Kendini öldürmeyi düşünüyor musun?” diye sorduğunuzda %15’i “Evet” der.⁵ İzleyen soruya—“Bir planın var mı?” veya “Nasıl intihar edeceksin?”—verdikleri yanıt ise bunu ne kadar düşündüklerini gösterir. Cihan bir tarih ve saat seçmemişti, bir yerlere silah veya hap sakladığından da söz etmemişti, ama tren planı, anne babayla temasa geçmeme yetecek kadar gerçek göründü bana.

Neyse ki ebeveynler durumu ciddiye aldı ve oğlanın hem yaşadığı mahallede hem de okulda sosyal destek bulmasını sağlamak için çaba göstermeye başladı. Babası daha çok iletişim kurmaya, duygusal açıdan erişilir olmaya ve eleştirilerini azaltmaya çalıştı. Ben de Cihan’la düzenli olarak görüşmeyi sürdürdüm. Böylece okul içinde güvenli bir limanı oldu ve burada durumunu özgürce konuşup bazı duygusal stratejiler geliştirme olanağı bulduk. Bir oğlanın kendini öldürüp öldürmeyeceğini kesin olarak bilmeniz imkânsızdır ama Cihan bana büyük tehlike altında gibi görünmüştü: Uçurumun kenarında durmuş, geçireceği kötü bir günün kendisini sırtından hafifçe ittirmesini bekler gibiydi.

Tedavi Edilmeyen Depresyon: Çocuk Suçlarına Uzanan Yol

Depresyon tedavi edilmediğinde daha kötüleşir ve oğlanı daha yüksek intihar riski altında bırakır. Aynı zamanda madde bağımlılığı yolunu da açar: Depresyondaki ergenlerin yaklaşık üçte biri aynı zamanda alkol veya uyuşturucu bağımlılığından mustariptir. Dahası, madde kullanımı ile çocuk suçları ne yazık ki el eledir. Depresyondaki bir oğlanın okulda veya dışarıda başını belaya sokması sık karşılaştığımız bir durumdur. Bir oğlan, ebeveyn ve arkadaşlardan alacağı destek ile arasına duvar çektiğinde, muadil desteği şişede, esrarda, haplarda veya ölümün karanlık hiçliğinde arayacaktır. Dışarıdan gerçek bir yardım görmediğinde depresyondan ve ilişkili davranışlardan kurtulması çok zordur.

Tedavi edilmeyen bir depresyon üç ila altı yıl—oğlanın tüm ergenliği—boyunca sürebilir ve son derece ağır “yan etkiler” meydana getirir. Dünyayla olumsuz etkileşim kurmak veya hiç kurmamak sosyal ve duygusal olgunlaşmayı kısıtlar. Uzun vadedi etki ise yalnızca daha derin depresyon epizotları geçirmek değil, aynı zamanda çocukluğu hep üzüntü ve sıkıntı dolu bir zaman olarak anımsamak ve sürekli cesaret kıran bir dünya görüşüne sahip olmaktır.

Erkek depresyonuna “gizli depresyon” dendiği çok olur ama bu imge yanıltıcıdır. Bizim tecrübemiz o yönde ki, oğlanlar depresyonlarını saklamaz, depresyon *onları* saklar—oğlanları üzüntünün, öfkenin, yıkıcılığın veya uyuşturucuların ardına gizler. Depresyondan mustarip bir oğlan bilinçli olarak düşmanca davranıyor, surat asıyor veya huzursuzluk çıkarıyor gibi görünebilir ama aslında hastadır—depresyondadır—ve başka türlü davranmayı seçmesi en basit ifadeyle mümkün değildir. Depresyonu bir ambalaja sarması, klinik bir duygudurum bozukluğunu “normal” oğlan davranışymış gibi yansıtmak için gösterdiği çabadır. Elinden bu kadarı gelir.

Dokuzuncu Bölüm

İÇKİ ve UYUŞTURUCU

Duygusal Boşluğu Doldurmak

Erkek olmayı “içkiyi kaldırabilmek” diye tanımlayan palavrayı kabul ettik ve kafayı bulma fikrine hayranlık duymaya başladık.

—Geoffrey Canada,

Reaching Up for Manhood (Erkekliğe Uzanmak)

Sekizinci sınıfın uyuşturucu farkındalık dersinde öğrencilerden hedef ve hayallerini yazmaları istenmişti. Çoğunlukla yaygın kariyer yanıtları—spor yıldızı, öğretmen, siyasi lider, bilim insanı olmak—verilmişti, birkaç tane de “hasta ebeveyne yardım etmek” gibi dokunaklı kişisel yanıt vardı. Öğretmenler sınıf tartışmasını alkol ile uyuşturucuya getirdiler ve bağımlılığın söz konusu hedef ve hayalleri nasıl aksatabileceğini sordular. Bu konu yetişkinlere çok ilginç gelir ama ergenler için biraz soyuttur. Gelecekle ilgili büyük umutlar taşıyan gençlerin neden içki içtiği veya uyuşturucu kullandığı tartışılırken bir oğlan kahkaha atarak şunu söyledi: “Çünkü o işin *sonrası*, bu ise *şimdi*.”

“Şimdiki zaman” ergenlikte büyük etki ve öneme sahiptir, herhangi bir “an” da içki içmek ve uyuşturucu kullanmak için pek çok nedenle doludur. Üçüncü sınıftaki bir oğlana liseye git-

tiği zaman içki içip içmeyeceğini sorsanız size hayır der. Beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerine sorduğunuzda ancak on çocuktan biri *denemek için* bira içeceğini söyler. Yine de oğlanlar yedinci ve sekizinci sınıfa geçtiklerinde tavırları değişmeye başlar. Ergen oğlan, içki ve uyuşturucunun vaat ettiği (şimdiye dek kendinden gizlenmiş) keyif ve zevklere çekilir. Gittikçe de bu maddeleri olduklarından daha zararsız görmeye başlar. Nasıl ki üçüncü sınıflar neredeyse istisnasız biçimde içki içmeyeceğini söylüyorsa, büyüyen oğlanlar da yine neredeyse istisnasız biçimde bir gün içki içer.¹

Oğlan onuncu sınıfa geldiğinde, bir yerlerde çoktan içki içmiş (hatta sarhoş olmuş) olması büyük bir ihtimaldir. Esrar da son yıllarda yine yükselişte — esrar içen oğlan sayısı son beş yılda üçe katlandı — dolayısıyla esrar içmiş olma ihtimali de yüksektir. Hatta ebeveynleri ne kadar eğitilmişse, esrar içme ihtimali o kadar artacaktır. Onuncu sınıfa giden oğlanların %30'undan fazlası geçen bir yıl içinde esrar içtiğini belirtmiştir. On ikinci sınıfta içki ve esrar içme oranları daha yüksektir. Lise son sınıfa giden on oğlandan yaklaşık dördü geçen yıl esrar içmiştir. %40'ı ise geçen ay içinde sarhoş olmuştur. Bu yaştaki oğlanların %7'si her gün esrar içmektedir. Çoğu hem alkolü hem de esrarı —çoğunlukla birlikte— denemiştir.²

Bu, işin “hafif” tarafıdır. Peki, ya ağır uyuşturucular?

Ağır uyuşturucuların —eroin, kokain, taş kokain, LSD, tiner ve bali— kullanım oranları nispeten düşüktür (örneğin, lise son sınıftaki oğlanların %81'i içki içmiş; %14'ü LSD'yi, %7'si kokaini denemiştir) ama cinsiyetler kıyaslanınca oğlanların kullanım oranları kızlarınkinden çok daha yüksektir. Örneğin, lise son sınıflarda, ağır uyuşturucuyu denemiş oğlanlar kızlardan 1,5 ila 2,5 kat fazladır. Bu uyuşturucuları sıklıkla ve düzenli kullanan çocuklara bakınca ise oğlanların oranı daha da yüksek çıkmaktadır.*

* Türkiye’de ergenlikteki alkol ve uyuşturucu kullanımına dair en açık veriler Ögel vd.nin “Dokuz İlde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı” makalesinde yer almıştır (*Türk Psikiyatri Dergisi*, 15 (2) (2004): 112-118; <http://bit.ly/2NEiQgM>). Buna göre ortaöğretimdeki öğrencilerin %45,5'i en az bir kez içki içmiş, %19,9'u son bir yıl içinde, %15,9'u da son bir ay içinde alkol almıştır. Esrar kullanımı %3, eroin kullanımı %2,1 ve kokain kul-

Tahrik

“Şimdi”nin dünyasına kendini kaptırmış yedinci ve sekizinci sınıf oğlanları, çevrelerindeki erkeklere ve yaşı büyük diğer oğlanlara bakıp neler yapmaları gerektiğine dair bazı işaretler ararlar. Uyuşturucu kullanan ve bundan keyif alan insanları her yerde görürler: Diğer oğlanlar, bir arkadaşları, ağabeyleri veya kuzenleri, medyada yer bulan insanlar, televizyon veya film karakterleri bunların örneğidir. Ama uyuşturucu farkındalığı yaratmaya çalışan kişilerin veya öğretmenlerin anlattığı türden bir yozlaşmayla hiçbir zaman karşılaşmazlar; kendilerine model aldıkları, benzemek istedikleri kişinin içki içtiğini ve uyuşturucu kullandığını görürler yalnızca. O kişiyi olasılıkla taklit de edeceklerdir.

Sporla ilgilenen oğlanlar ilk olarak çoğunlukla alkolü dener çünkü alkol “sporcu milleti” arasında en sevilen ana akım “uyuşturucu”dur. Örneğin, üniversite öğrencileriyle yapılan yakın geçmişteki araştırmalarda, sporcuların, sporcu olmayan kişilere kıyasla içmeye daha yatkın olduğu görülmüştü.³ Bu hiç de şaşırtıcı değildir çünkü söz konusu oğlanlar tuttıkları takımların spor müsabakalarını izlerken pek çok bira reklamıyla karşılaşır. Sonunda alkol ve spor, zihinlerinde eşanlamı olmaya başlar. Reklamcıların hedefi de zaten budur: Birayı spordan gelen saygınlıkla ambalajlamak, bira içmeyi sakın bir beysbol maçı kadar güvenli göstermek ve takım sadakati üzerinden marka sadakati yaratmak. Bazı sporcu oğlanlar esrar içip diğer uyuşturucuları da dener fakat ana akım olmayan uyuşturuculara (sihirli mantar, LSD vs.) yönelenler genelde futbolculardan ziyade kaykaycı

lanımı %1,2 oranında ölçülmüştür. Oğlanlar söz konusu maddelerin kullanımına kızlardan daha yatkındır: OR değerleri alkolde 1,5, esrarda 3,7, eroinde 4,7 ve kokainde 4,6 ile oğlanların oranla yüksek yatkınlığına işaret etmektedir. (ss. 115, 117). Konuyla ilgili diğer incelemeler ve güncellenmiş veriler için bkz. Ögel K., Taner, S. ve Eke C. Y., “Onuncu Sınıf Öğrencileri Arasında Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı: İstanbul Örnekleme,” *Bağımlılık Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1 (2006): 18-23 (<http://bit.ly/2ND4nrla>); Özmen F. ve Kubanç Y., “Liselerde Madde Bağımlılığı – Mevcut Durum ve Önerilere İlişkin Okul Müdürleri ve Öğretmenlerin Bakış Açıları,” *Journal of Turkish Studies*, Cilt 8/3 (Kış 2013): 357-382 (<http://bit.ly/2Uk6Wde>); T.C. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, *Türkiye’de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması Raporu*, 2018 (<http://bit.ly/32dft4o>), özellikle ss. 8-9. (Yay. N.)

veya snowboard'cu—sporcu oğlan toplumunun merkezinde değil de dış çeperinde yer alan—çocuklardır. Tecrübelerimizin bize gösterdiği şudur ki, istisnalar olsa da saçını uzatan, Phish, Grateful Dead vb. dinleyen oğlanların uyuşturucuya evet demiş olma ihtimali biraz daha yüksektir.

Dan ile Lisede Uyuşturucu Kullanan Çocuklar: Uyuşturucuya Nasıl Başlanır?

Lise ikinci sınıf öğrencileri Randy, Devin ve Tan boş bir sınıfta oturmuş, içki ve esrar içmekten söz ediyorlar. O günkü dersler bitmiş. Bir sınıf arkadaşları, konuyla ilgili ödev için onlarla söylesi yapıyor. Adlarının gizli kalacağı güvencesini almışlar.

"Esrar içmeye ne zaman başladınız?"

"İlk kez sekizinci sınıfta içmiştim. Ağabeyim ve bir arkadaşıyla. Onlar lise birdeydi," diyor Randy. "İki bong yaptık ama ben kafayı bile bulmadım. Sonra iki defa daha içtim ama tam anlamıyla başlamam sanırım lise birin ortalarıydı."

"Artık ne sıklıkta içiyorsun?"

"Haftada iki veya üç kez."

"Neden içiyorsun?"

"Rahatlatıp dinginleştiriyor, partilerde falan işte. Sakinleşip oturuyorum öyle."

"İçkiye ne zaman başladın?"

"Lise ikiden önceki yaz. Ama o ara üç haftada bir içerdim. Lise ikinin ortalarına doğru her hafta sonu içmeye başladım."

"Yani haftada bir mi içiyorsun?"

"Bazı haftalar Cuma ve Cumartesi günleri içerim, bazı hafta sonları hiç içmem. Ortalamada haftada bir herhalde."

"Bir oturuşta ne kadar içersin?"

"Altı veya sekiz bira."

"İçki neden hoşuna gidiyor?"

"Eğlenceli."

"Nasıl eğlenceli?"

"Bilmem. Tam açıklayamam herhalde."

Devin lise ikide başladığını ve her hafta sonu içtiğini söylüyor.

“İçki içmeyi hangi yönden seviyorsun?”

“Eğlenceli işte. Zevkli. Yapacak başka şey yok.”

Tan eskiden çok içtiğini—her Cuma ve Cumartesi bir altılı birtirdiğini—ama artık “o kadar çok” içmediğini söylüyor. Neden?

“Sanırım salakça bir şey yaptığımı anladım. O yüzden epey duruldum. Ayda bir falan içerim.”

“İçkinin nesini seviyorsun?”

“Zevkli. Boktanlıklardan falan kurtarıyor seni.”

“Nasıl bir kurtarma? Sorunlardan kaçmak gibi mi mesela?”

“Hayır! Hiç de değil! Arkadaşlarla toplanıp takılıyoruz işte,” diyor Tan. Vurgu bol ama dedikleri pek açık değil. “Başlangıçta içmeyi çok sevmiştim çünkü yeni bir şeydi. Artık yalnızca partilerde içiyorum. Neden sevdiğimi tam bilmiyorum herhalde. Son seferlerden birinde arkadaşlarla birlikteydim ve bize bira alacak kimse bulamadığımız için ‘garaj turlarına’ başladık. Yani mahal-
ledeki garajları kolaçan edip bira bulduğumuzda çalışıyorduk. Elinde kürek olan manyak karının teki yakalayacaktı bizi az kalsın. 7-Eleven’ın arkasındaki koruluğa girdik ve ayakta zor durur hâle gelene kadar içtim.”

Tıpkı Randy gibi çoğu oğlanı içki ile tanıştıran yaşı daha büyük başka bir oğlandır. İçkiyi ilk kez deneyen oğlanlar bu tecrübe-
den çok hoşlanırlar.

Kırkılı yaşların ortasında bir mühendis olan Hank, içki içmenin o ilk dönemlerde verdiği (ama oğlanların sözcüklere dö-
kemediği) heyecanı şöyle anlatmıştı: “Yedinci sınıftaydım, bir arkadaşım ve babasıyla birlikte tek geceliğine kamp yapmaya gitmiştik kumsala. Sınıftaki bir başka oğlandan 100'lük Barcardi rom alıp sırt çantama atmıştım. Arkadaşımın babası uyuyunca romu ve altılık gazoz paketini alıp kumsala indik. İkimiz de daha önce hiç içki içmemiştik, bira bile içmemiştik, o yüzden bir bakıma doğaçlama gidiyorduk diyebiliriz. Şişeyi paslaşıp durduk, tadı berbat içkiden ağız dolusu yutup yutup üzerine de gazozu içiyorduk. Sarhoş olduğumuzu fark ettiğimizde şişenin yarısı bitmişti. O akşamın sonunda sızdım tabii ama sanki büyük bir sırrı keşfetmişiz gibi hissediyordum. ‘Demek yetişkinler bu yüzden yemekten önce içki içiyormuş. *Harika* bir duygu bu!’ demiştim. Gerçekten de öyleydi.

“Kumsal boyunca birbirimize yaslanarak yürüyüp bizden büyük çocukların ateş çevresinde eğlendiği bir yere geldik. Onlardan birkaç yaş küçük olsak da hemen kızların yanına oturup sohbe başladık, hatta onlara sürtündük falan. Sarhoş olduğumuzu fark edip bizi uzaklaştırdılar tabii ama hiç takmadık. Tüm dünya bizimmiş gibi hissediyorduk o sırada.”

Ergenlik çağındaki çoğu oğlan bu ilk sarhoşluk (veya esrar sarhoşluğu) deneyimleri ile dünyayı daha farklı bir yer olarak görür. Korkularını sıvı cesaret ile boğan oğlan sonunda özgürleşmiş hisseder. Tedavi gören ergen bir alkolik bize şunları anlatmıştı: “Güçlü olduğunuzu hissediyorsunuz. Kimse ve hiçbir şey size zarar veremez gibi geliyor. Ne istiyorsanız o olabilirsiniz, daha önce yapamadığınız her şeyi yapabilirsiniz. Sonuçları düşünmenize de gerek yok.”

Alkol, duyguların hissedilmesi ve ifade edilmesiyle ilgili birkaç beyin sistemini etkiler. En belirgin etkilerinden biri de kaygı seviyesini düşürmesidir. Çünkü alkol içindeki etanol, kaygı sorunlarını azaltmakta kullanılan Valium vd. benzodiazepinlere benzer bir farmakolojik profile sahiptir.⁴ Ergen oğlan yaşamı yüksek düzeyde kaygı üretir—ses çıkarmadan her şeye katlanmaya, gerçek dışı erkeklik standartlarına ulaşmaya, zalim akran kültürünün alay ve aşağılamasından kaçınmaya çalışırlar. Bu baskıya dayanabilen, tüm ölçütleri karşıladığını düşünen oğlanlar çok nadirdir. Çoğu ergen oğlan, o sakın veya kibirli dış görünümün altında, korku ve kaygı ile sürengen bir savaş hâlinindedir. Bu güçlüklerle mücadele eden oğlanlar için alkol bir nevi merhem gibidir, tüm sıkıntıyı ve rahatsızlığı anında giderir. Tan'ın de kısa ve öz biçimde dile getirdiği gibi, sizi “boktanlıklardan falan kurtarır.”

İçki ve Uyuşturucu: Erkek Geçiş Ayını... Ama Nereye Geçtiğiniz Belli Değil

İçki içen bir oğlan, “küçük” olmanın verdiği utanç ve kaygıdan da kurtulur. Ergen zulüm kültürü, erkekliğini kanıtlama yarışında geride kalanları ezip öğütür, içki içmek ise oğlanları ön saflara,

gerçek erkeklerin yanına koyduğu için ayrıca caziptir. Oğlanların gözünde kafayı bulmak, ama özellikle de içki içmek, yalnızca “eğlenmek” ve “zevk almak” değildir, bunun daha ötesinde bir anlam taşır. Oğlanın ilk sarhoşluk deneyimi bir geçiş ayınıdır. İlk kez cinsel deneyim yaşamaya veya ehliyet sınavını geçmeye benzer şekilde, “bir erkek gibi içebildiğini göstermek” de oğlana bir çeşit onur verir. İçki içme—ve yetkin biçimde içme—baskısı çok güçlüdür. Örneğin, üniversitenin rugby takımında oynayan Asyalı bir oğlanla tanışmıştık. Her maçtan sonra artık gelenekleşmiş “yüksek miktarda içki içme” ritüeline katılıyordu. Çoğu Asyalı gibi alkolü metabolize etmesini kolaylaştıran enzimden yoksun olduğunu bilse de içkileri içiyordu. Sonuçta daha çabuk sarhoş oluyor ve ertesi gün de daha büyük zorluk çekiyordu ama önemli olan takım arkadaşlarına ayak uydurmasıydı ve oğlan da bunu yapıyordu.

Bir başka oğlan da bize şunları anlatmıştı: “Kimse esrar sarıp elinize tutuşturmuyor ve içmeniz gerektiğini söylemiyor. Tamamen tercihinize kalmış. Ama diğer oğlanlar elden ele doluşturmaya başlayınca siz de olayın içinde olmak istiyorsunuz.” Kızların da içkiye başlamak için birtakım “defolu” sebepleri vardır ama kadınlığını kanıtlamak bunlardan biri değildir. İçki içmeyecek kadar “ödlek” olmak, kız dünyasında aynı psikolojik ağırlığı taşımaz.

Avcı toplumlarda oğlanlar koruyucu veya yiyecek sağlayan kişi olarak değer taşırlandı; bizon veya aslan öldürerek kabileye yararlı olduklarını gösterirlerdi. Günümüzde ise Yahudilerin *bar mitzvah* töreni, Katoliklerin kiliseye kabul merasimi, diğer dinlerin reşitliği kutlayan yaşam döngüsü törenleri, oğlanları dindar topluluklara sorumluluk sahibi “yetişkin” birer üye olarak kabul eden ritüellerdir. Ama oğlanların daha geniş kültürdeki veya oğlan alt kültüründeki statüleri bunlarla yükselmez. “Anlamlı” erkek ritüelleri—savaşa gitmek haricinde—günümüzde pek kalmamıştır. Riskli biçimde içki içmek ve uyuşturucu kullanmak, günümüz oğlanlarına kabul edilmenin ve bir “cesaret” veya dayanıklılık sınavını geçip diğer oğlanlara katılmanın yegâne yollarıymış gibi görünür.

Oğlanların birbirine anlattığı sarhoşluk öyküleri aslında bi-

rer "savaş hatırası"dır. Uçurumun kenarında kaldıkları, güç ve dayanıklılık sınırlarını zorlayan, kimin en güçlü ve gözü pek olduğunu ortaya çıkaran macera ve drama anlarıdır. Dahası, içki içtikleri her seferde ("her yeni savaşta") oğlanların daha da büyük bir cesaret örneği sergilemesi gerekiyor gibidir.

Oğlanlar oyun bahçesinde birbirlerine meydan okudukları ilk günden beri bilirler ki, risk almak erkek olmanın bir parçasıdır. Ergen oğlanlar için risk alma sürecindeki bir sonraki doğal adım alkol ve uyuşturucu kullanmaktır. Geoffrey Canada *Erkekliğe Uzanmak* kitabında şunları yazmış: "Büyürken arkadaşlarımla birlikte sürekli risk aldık. Çatılardan atladık, dikenli tellerin üzerinden tırmandık, taş fırlatma savaşları yaptık. Daha sonra erkek olmayı 'içkiyi kaldırabilmek' diye tanımlayan palavrayı kabul ettik ve kafayı bulma fikrine hayranlık duymaya başladık. O kafaaya ulaşmak için risk almak gerektiğini biliyorduk. Sorun değildi, risk almak bizim için zaten yaşam biçimi hâline gelmişti."⁵

New York'ta yirmi yaşındaki bir üniversite öğrencisi içkili bir parti sırasında ırmak yatağına düşüp boğulunca, üniversite son derece girişken ve kararlı bir alkol eğitimi kampanyası başlattı. Ama okuldaki alkol geleneği yerli yerinde kaldı. Birinci sınıflardan bir oğlanın *New York Times* muhabirine anlattığına göre, yurttaki henüz ikinci gecesinde yan oda komşusu iki bira ve beş shot tekila içtiğini söyleyerek böbürlenmişti.⁶ "Sonra da ne kadar kustuklarından bahsederek biraz atıp tuttular," diye devam etmişti oğlan, "çünkü kustukları miktar, içtikleri alkol miktarını gösteriyordu ve o kadar içmeye karşın hâlâ ölmemişlerdi, ayakta kalmışlardı. Asıl bunu söylemek istiyorlardı."

Riskli İşler

Bugün on dokuz yaşında olan Peter bir akşam arkadaşlarıyla kumsalda içiyordu. Arkadaşları onun üzerinden biraz eğlenmeye karar vermişlerdi.

"Sarhoştuk ve kafamız yerinde değildi," dedi Peter. Anlattığına göre arkadaşları arabadan eski püskü bir alüminyum plaj sandalyesi almış, Peter'ı zorla sandalyeye oturtup bağlamış ve

ağzını bir tişörtle tıkaşlardı. Sonra Peter'ı sandalyesiyle birlikte suyun kenarına götürmüşler ve onu susturulmuş çığlıklar atar halde bırakıp, gülererek arabaya dönmüşlerdi. On beş dakika sonra büyükçe bir dalga sandalyeyi devirmişti ve Peter tepetaklak suyun içinde kalmıştı.

“Arkadaşım arkasını dönüp de benim ortalıkta olmadığımı fark etmese ölmüştüm,” diye anlatmayı sürdürdü Peter. “Koşturup geldiklerinde o kadar uzun süredir suyun altındaydım ki, birkaç saniye daha dayanmam olanaksızdı.”

Alkolün beyinde yarattığı en tehlikeli etkilerden biri mantıklı muhakemeyi yok etmesidir. Basitçe ifade etmek gerekirse, bir oğlan ne kadar içerse o kadar aptallaşır. İçen oğlanlar kendilerini ölümsüz ve zarar verilemez bireyler gibi görürler, hatta yasaların da kendilerine dokunamayacağını düşünürler. Oğlanlarla yaptığımız Pazartesi sabahı görüşmelerinde “Böyle bir şey yaptığımı inanamıyorum” cümlesini sık sık işitiriz.

Ergen oğlanlar söz konuşuyken, içki her zaman sorun yaratan bir öğedir.⁷ Çünkü neredeyse istisnasız biçimde aşırı miktarlarda içerler. Sarhoş akranların meydan okumasına karşılık vermeleri ve “bir tanecik daha” içmeleri gerektiği için ayarında bırakamaz, hep aşırı tüketime kayarlar. Yetişkinler de alkolü her zaman ayarında bırakabiliyor değildir—zaten oğlanlar içki içme kalıbını ebeveynlerden ve diğer yetişkinlerden görüp öğrenir. Ama çoğu yetişkin akşam yemeğinde bir bira veya bir kadeh şarapla yetinirken, ergen bir oğlanın karakteristik alkol alma motifi, düşük ve sabit bir tüketim değil, belli aralıklarla içkinin başına oturup, gayet riskli biçimde, içebildiği kadar içmektir.

Yüksek oranda alkol, yüksek riskli davranışı doğurur. İstatistiklere göre, lise son sınıftaki on oğlanın dördü en az bir kere içkiliyken direksiyon başına geçmiş oluyor. On oğlanın üçü ise aşırı içmekten ötürü sızdığı bir durum mutlaka yaşıyor. On sekiz yaş altındaki oğlanların alkol veya uyuşturucu bağlantılı bir suçtan ötürü tutuklanması, aynı yaş grubundaki kızlara kıyasla on kat daha olası. Kamu sağlığı yetkilileri ergenlerin içki içmesinden büyük kaygı duyuyorlar çünkü onların yaralanmasına veya ölmesine yol açan trafik kazaları, boğulma vakaları, sigara ve uyuşturucu kullanımı, zührevi hastalık kapma vakaları, şiddet

ve intihar olayları doğrudan alkolle ilişkileneiyor. Küçük yaşlarda alkol kullanımı HIV riskini de ikiye katlıyor: Bu oğlanların daha çok cinsel partneri oluyor ve korunmaya eğilim göstermiyorlar.⁸

Lise üç ve dördüncü sınıf öğrencilerinden alkol kullanımı ve ölüm tehlikesine dair pek çok öykü dinliyoruz (Peter'ın kumsal partisi gibi). Örneğin, on yedi yaşındaki Ted direksiyon başında sızmıştı ve arabasının yoldan çıkıp devrilmesi ile kendine gelmişti. Ama bu kaza sırasında elindeki kutu biradan tek damla bile dökmediğini söyleyip övünüyordu. On altı yaşında bir oğlan ise votka "hortumladığı" bir akşam alkol komasının sınırından döndüğünü anlatmıştı. ("Hortumlamak" dediği, ucuna huni bağlanmış ince bir boru veya dar bir hortumla doğrudan mideye içki boşaltmak, böylece "zaman alan" yutma sürecini pas geçmektir.) Oğlanın bilinçsiz hâlinin sıradan bir sızma olmadığını fark eden bir arkadaşı neyse ki hemen ambulansı aramıştı.

Bu davranışlar bir taraftan da, oğlanların yıllar sonra bile anımsadığı bağlanma deneyimleridir. Çoğu erkek için çekiciliklerini de hiç yitirmezler—zamanında böyle davranışlarda bulunmuş oğlanlar yetişkinlikte de aynı davranışları sürdürebilir. Örneğin, üniversiteden tanışan ve bugün otuzlarının sonunda olan birkaç başarılı iş adamı yılda bir kez buluşuyor, bir limuzin kir alıyor ve yerlerde sürünecek hâle gelene dek içiyorlar. 2. Dünya Savaşı'nda her tarafta Alman bombaları patlarken birbirine sıkı sıkı tutunan askerler gibi bu arkadaşlar da ayakta durabilmek için birbirlerine tutunmak, hatta sarılmak zorunda kalıyorlar. Akşam gezmelerinin rotası bir genelevden veya striptiz kulübünden geçebiliyor. Geçen yıl üniversiteye gidip, rakip öğrenci grubunun bir zamanlar kulüp evi olarak kullandığı binanın birkaç camını kırdılar. Her yıl eski maceralarını—"savaş hatıralarını"—içkili bir öykü gecesi kapsamında yeni baştan yaşıyorlar.

Uzan ve Birine Dokun: Yegâne Arkadaşlarınız İçki Arkadaşları Olduğunda

Bazen öğrencilere, grupça çektiardikleri fotoğrafları yıllığa koyma izni verilir. O zaman altı veya sekiz oğlanın kollarını birbirinin

omzuna atmış, kocaman gülümsediği fotoğraflarla karşılaşsınız. Tabii fotoğrafın çekildiği anda çoğunlukla sarhoşturlar, hatta esrar içip biraz kafayı bulmuş bile olabilirler. Ergen oğlan kültüründe içki ve uyuşturucu, eğlenceli saatler geçirmeye zemin hazırlar ve oğlanların arasına (kendi elleriyle) çekilmiş duvarların kısmen yıkılmasını sağlar. İçki içerken duyguları yüzeye çıksa da yaptıkları bir erkek etkinliğidir, dolayısıyla duyguların ortalığa saçılıp dökülmesi kabahat teşkil etmez. Zaten asla kabahatli olmazsınız: Sarhoşken yapılan hemen her şeye ertesi gün bir mazeret bulunduğu için kısa süreliğine birilerine yakın hissetmekte sakınca yoktur. Bu, soyutlanmanın ve yalnızlığın verdiği acıyı geçici olarak dindirir.

Alkol, beyin opioid sistemi üzerindeki etkisinden dolayı hemen her acıya karşı güçlü bir analjeziktir (opioid sistem, acımızı azaltan morfin benzeri maddenin salınımından sorumludur).⁹ Bol egzersiz yapan kişiler, salgıladıkları endorfin sayesinde bu sistemin etkisini daha iyi bilirler. Opioid sistemle ilgili daha az bilinen gerçek ise, dokunma duyusuyla ilişkisi üzerinden duygusal bağlanmada da etkin olduğudur.

Dokunma duyusu bizi ısraptan korur (ateşin sıcaklığını hissettiğimizde elimizi çekeriz). Aynı zamanda dinginleşmemizi ve avunmamızı sağlar. (Bunlar, bebekken annemiz tarafından kucaklanmak, daha sonraları bir yetişkin tarafından sevilip okşanmak, keder anımızda bir dostun elini omzumuza koyması gibi pek çok yolla gerçekleşebilir.) Her dokunuş, bu doğal ağrı kesici opioidleri salgılatır. Dizi yüzülmüş bir çocuk ağlayarak anneye koştuğunda, annenin dokunuşu yalnızca psikolojik bir avuntu ve güvenlik vaadi değil, acıyı gerçek anlamda geçiren bir etkidir.

Sevecen ve avutucu dokunuş deneyimlemeyen oğlanlar—korku, utanç ve öfkeden ötürü fiziksel temastan kaçınanlar—şişeyle biraz rahatlayabilirler ama gerçek bir şifa bulamazlar. Her şeye “erkek gibi katlanmayı” öğrenir ve yola yalnız başlarına devam ederler. Aslında sorunlarını anlatıp çözüm bulmak veya birileriyle bağlantı kurmak isterler ama bunu kabul etmelerini sağlayacak duygusal cesareti toplamak (ve güveni bulmak) yerine içkiye uzanırlar ve duygusal soyutlanmanın verdiği acı körelinceye dek içerler de içerler.

Oğlanlar da insandır; onlar da birbiriyle, ama özellikle kızlarla bağlantı kurmak isterler. İçki içtikleri zaman duygularını daha kolay ifade ederler ve sosyal iletişimde rahat olurlar. Fakat bunlar hep yapay rahatlıklardır, çünkü alkol, anlamlı iletişimi ve gerçek bir özgüven veya yetkinlik duygusunu olanaksız kılar. Hem alkol hem de uyuşturucu, kaygıyı ve aşırı ketlenmeyi azaltıp, opioid bir kucağın sıcaklığını verir ama etkisi geçicidir ve oğlanı da madde bağımlılığına sürükler.

İçki ve uyuşturucu, oğlanların dikkatini içmeye ve kafa bulmaya odaklar, böylece onlara duygusal karmaşıklık ve inceliklerden kaçış yolu sunmuş olur. Tüm hafta boyunca nereden bira alacağınızı ve nerede içeceğinizi düşünmek, duygusal olgunluk düzeyinize dair bir irdeleme yapmaktan daha kolaydır. Ama oğlanların duygusal dersleri kaçırmaması, yaşamdaki olayları ve insanları anlamakta, ayrıca onlara etkin yanıtlar vermekte yaşadıkları güçlüğü daha da artırır. Eğer sarhoşsanız (veya esrarla kafayı bulmuşsanız) ve tek amacınız da sızıp gitmemekse, kimse sizden öyle incelikli düşünceler beklemeyecektir. Sosyal, duygusal veya cinsel yönden özgüvensiz ve huzursuz bir oğlan, içip bırktığı şişelerin etiketlerini yolmak gibi beyni uyuşturacak kadar sıkıcı işleri bile gayet eğlenceli bulabilir. Kızlarla veya arkadaşlarınızla bir akşam geçirecekseniz, nasıl duygular hissedeceğiniz önceden belli değildir; bu, sosyal belirsizliğe açık olduğunuzu gösterir. Sosyal belirsizliğe vereceğiniz tepkileri deneyimlemek (üzgün, reddedilmiş veya yabancılaşmış hissetmek) ise gayet zorlu bir iştir.

Bir oğlandan *kontrolü elinde tutması*, duygusal yaşamına egemen olması beklendiğinde oğlan kendisini aşan bir işi yüklediğini düşünür. Bu konumdaki bir oğlansanız, alkol duygusal yaşamınızı gayet yalın hâle getirir çünkü kafayı bulduğunuzda karmaşık bir fert olmaktan çıkarsınız. Bu da işinize gelir. Dahası, içki veya uyuşturucu etkisindeyken bedensel kontrolü sağlamak fiziksel maharet olarak görülür ve bir erkek başarısı addedilir. Çok içtiğinizde dikkate almanız gereken tek şey budur. Kimse sizden daha fazlasını beklemez.

Ağacın yaşı ve nasıl büyüme süreçleri geçirdiği gövdesindeki halkalardan anlaşılabilir. Oğlanın duygusal gelişiminin ne

zaman cılızlaşmaya başladığı da benzer şekilde alkol ve uyuşturucuyla tanıştığı zamana dek izlenebilir. Çoğu erkekte gördüğümüz kısıtlı duygusal gelişim, bağımlılığın bedelidir. Pek çok oğlan, yeterli duygusal deneyim ve olgunluğa erişmemiş olduğu için, nasıl bir bedel ödemekte olduğunu dahi anlayamaz.

Bedeli Neyse Ödemek

Alkol ve uyuşturucu alan bir oğlan, korkularıyla yüzleşmek ve onlara egemen olmaya çalışmaktansa, kullandığı maddelerde güvenli bir bölge bulur. Aslında bu bölge yine alkol ve uyuşturucu kullanımına yapılacak her türlü müdahaleden kaçındığı yerdir. Dolayısıyla, oğlanlar alkol ve uyuşturucuya farklı nedenler ve beklentilerle başlasalar da, aynı dolambaçlı yollardan geçer ve aynı yüksek riskli çıkmaz sokaklara girerler. Ebeveynler, oğlanların üzüntüden ve depresyondan mustarip olduğunu kabul etmekte zorlandıkları gibi, onların içki ve uyuşturucuya yetişkinlerle aynı nedenlerden ötürü başladığı gerçeğiyle yüzleşmekte de zorlanırlar—oysa nedenler çok basittir; alkol ile uyuşturucunun etkisi insanı iyi hissettirir ve yaşamın kaygı verici ayrıntılarını zihinden uzaklaştırır.

Alkol ve uyuşturucunun “algılanan” yararları ne olursa olsun, ergenlik çağının görkemlilik kuruntusu ve “Bize bir şey olmaz” anlayışı, bu maddelerin muhakemeyi olumsuz etkileyen doğası ile bir araya geldiğinde, oğlanlar gerçekte nasıl bir risk altında olduklarını asla görmezler. Alkol ve uyuşturucu kullanan (ve bağımlılık düzeyinde kullanan) oğlanlar uçurumun kenarında dans etmektedir, ama yüksekliğin verdiği heyecan ve canlılığı hissetseler de, düşme ihtimalinden ötürü hiç kaygı duymazlar.

Michael ile Ted: Genç Bir Alkolik Geçmişe Bakıyor

Ted on sekiz yaşında bir oğlandı. Babası üniversite profesörüydü, annesi ise oğlunun içki sorunu olduğunu beş yıldan uzun

süre fark edememiş bir lise rehberlik öğretmeniydi. Üç tutuklamadan ve Ted'in kendini acil serviste bulduğu üç korkutucu olaydan sonra ebeveynler oğlana ultimatoma vermişti: Ya içkiyi bırakıp evinde yaşamaya devam edecekti ya da pılı pırtıyı toplayıp gidecekti.

Ted, içkiden kurtulmak için gördüğü terapi sayesinde sorununun rahatça bahsedebiliyordu. Alkol ve uyuşturucu kullanan oğlanlar aslında bu konuyu sağlam bir kavrayış ile irdeleyemez ama Ted alkolün pençesinden kurtulmaya çalışıyordu, dolayısıyla yaşadıklarını paylaşmak ve başka oğlanların daha iyi seçimler yapmasına yardımcı olmak istiyordu. Ted'in en çarpıcı özelliklerinden biri çok yakışıklı olmasıydı. Çok çekici, kendini iyi ifade eden, kızlarca sevilen biriydi. Benimle de düşünceli, enerji dolu ve yardım etmeye istekli biçimde konuşuyordu. Gerçi konuşması Adsız Alkolikler toplantısındaki itiraflar gibi geliyordu ama bu çok da tuhaf değildi. Sonuçta o toplantılara defalarca gitmişti.

Ted'le bir saat geçirme niyetindeydim ama görüşmemiz iki buçuk saati buldu. İlgimi çeken biriydi ve öyküsü yürek burkan cinstendi. Onu benimle paylaştığı için minnettarım.

Ted ilk içkisini yedinci sınıftayken içmişti ve esrara da aynı yıl başlamıştı. Lise üçte artık bir alkolikti. Alkolizme uzanan yolculuğunu öylesine bir merak ve eğlenceyle başlayan, sonra bir grup oğlan arkadaşının desteğiyle büyüyen bir olay olarak niteliyordu. Birlikte içiyorlardı ve biri sızdığında veya rahatsız olup kasmaya başladığında birbirleriyle ilgileniyorlardı. Alkol, ilişkileri bir arada tutan "tutkal" durumundaydı ve o olmasaydı asla gerçekleşmeyecek olan bağlanma ve karşılıklı ilgi sayesinde oğlanlar için büyük önem taşıyordu. İçkinin etkisi altındayken bu oğlanlar duygulardan—alkol veya uyuşturucu yüzünden ne kadar körelmiş olursa olsun—bahsedebiliyor ve ayık olsalar alaya alınacak türden bir fiziksel samimiyet içinde bulunabiliyorlardı.

On üç yaşındaki çoğu oğlan gibi Ted de neden içki ve esrar içtiğini irdelemiyordu.

"Sarhoş olmak için içiyordum. Nedenini anlatmak zor. Sarırum unutmaya çalışıyordum ama öyle özel bir şeyi unutmak gibi değil. Neden içiyorum diye kendime pek sormadım, zaten

sarhoşluk hissini sevmem dışında bir yanıtlım da yoktu. Evet, sarhoşluk hissini seviyorum diye içtim. Oturup şöyle düşündüğümü anımsıyorum: ‘Bir şeyden kaygılanmaya çalış. Bir şeyden kaygılanmaya çalış. Bir şey düşün ve seni kaygılandırmasını sağla.’ Ama yapamıyordum çünkü anda yaşıyordum, canım ne istiyorsa onu yapabiliyordum ve bu durum beni mutlu ediyordu. Her şeyi yapabilir, herhangi biri olabilir, bunlar yüzünden de hiçbir sorunla karşılaşmaz gibi hissediyordunuz. Ertesi sabah uyanıp, ‘Tanrım, neler yaptım ben dün gece?’ falan diyecek olmanız bile önemli değildi. En azından o anda gerçekten ne düşünüyorsanız onu yapabiliyor, söyleyebiliyor veya hissedebiliyordunuz. Kendi kendime divane oluyordum; çok eğleniyordum; sarhoş olmasam asla yapmayacağım şeyler yapıyordum. Yani daha özgürce yaşıyordum.

“İçki içmek kaçış gibi bir şey. Ne olmak istiyorsanız o oluyorsunuz ve yaptıklarınızın sonuçlarını daha farklı değerlendiriyorsunuz. Başkaları da farklı değerlendiriyor. Mesela bir arkadaşım hiç de çekici olmayan bir kızla takıldıklarını söylemişti ve ‘O kadar sarhoştum ki, nasıl bir kız olduğunu görmemişim bile,’ demişti; ben de ‘Tabii tabii,’ demiştim. Bahane bulduğunu düşünsem de önemli değildi, ama ayık olsa bana çok farklı görünürdü ve bambaşka bir olay olurdu. Sarhoş olduğunuzda aptalca davranıyorsunuz ama bunlar hep meşru oluyor.

“Bence içki içmemin ve çoğu kişinin içmesinin sebebi şu: Düşünmeden hareket ettiğinizde mazeretiniz oluyor. İçki içip aptalca işler yapmak sosyal olarak kabul edilir bir şey sanki. İnsan dışarı çıkıp, zırvalayıp, sonra da ‘Sarhoştum ya!’ diyor ve sorun olmuyor. O yüzden herkesin işine geliyor.”

Ted şunu gayet iyi fark etmişti ki, alkol, eylemlerinin mesuliyetini sırtından atmaya yarayan kullanışlı ve sosyal kabul gören bir bahaneydi. Kavga edebilir, bir kıza zalimce davranabilir, elinden geldiğince “pislik” olabiliyordu ama bunların hesabını vermek zorunda değildi. Dolayısıyla, neden davranışını incelemeli veya bir dahaki sefere daha büyük olgunlukla hareket etmeye çalışmalıydı ki? Ebediyen ergen kalmak için her türlü mazereti vardı.

Beş yıl boyunca içki ve uyuşturucu batağında debelenen Ted

bir bakıma Rip van Winkle* gibiydi, derin bir uykuya dalıp hayatının o yıllarını kaçırmıştı. Arkadaşlıklardan, romantik ilişkilerden, iş ahlakı ve kişisel değerler doğrultusunda hareket etmek gibi öğelerden filizlenecek duygusal öğrenme deneyimleri de tabii ki o yıllarla birlikte uçup gitmişti. Bu dersler duygusal eğitimin birçok konusunu kapsar; bunları kısa zamana sıkıştırarak çalışmak veya sınavda kopya çekmek olanaksızdır.

Oğlanlar içki veya uyuşturucuya yöneldiğinde aslında duygusal bir bağlantı arayışındadır. Oysa içki ile uyuşturucu, onları kendi duygusal tepkilerinden ve başkalarının nasıl hissediyor olabileceğine dair kavrayıştan uzaklaştırır. Yegâne tehlike de bağımlılık değildir. Alkol ve uyuşturucunun bütün çekici özelliklerinin bir bedeli vardır ve oğlanlar bunu, duygusal olgunluğa ulaşmalarını sağlayacak fırsatları kaçırarak öderler.

Dan ile Eric: Gizlenen Bir Çocuk

On beş yaşındaki Eric, lise ikiden önceki yaz tatilinde arkadaşlarıyla her gün esrar içiyordu. Tam da o tuhaf, ara yaşıydı— anlamlı bir iş bulamayacak ve araba kullanamayacak kadar küçük, yaz kampına gitmeyecek kadar büyüktü. Arada sırada bir komşunun çimlerini kesmek gibi ufak tefek işler yapıyordu ve zaten bol olan harçlığına biraz daha para ekliyordu. Bir arkadaşının daha çoğunlukla parası oluyordu ve nakit tedariki kesilmediği sürece ot bulmaları mümkündü.

Ebeveynleri Eric'in esrarı denediğini biliyorlardı ama ne sıklıkla içtiğinden haberdar değillerdi. Kendileri de üniversitede esrar içtikleri için oğlanın denemeler yapmasını belli bir noktaya dek kabul ediyorlardı. Başka türlü davranmak onlara ikiyezülülük gibi geliyordu. Ama ergenliği 60'larda yaşamış insanlar olarak uyuşturucu kullanımının ne tür sonuçlar vereceğinin de farkındaydılar. Annesi Eric'in anlattığı öyküye inanmayı seçti—

* Rip van Winkle: Washington Irving'in aynı adlı kısa öyküsünün baş karakteridir. Dolaşmak için çıktığı dağlarda bir grup eski giyimli insanla karşılaşır. İkrâm ettikleri içkiyi içince yirmi yıl boyunca uyur. Bu sırada Amerikan Bağımsızlık Savaşı başlayıp biter. Sonunda uyanan van Winkle köyüne döndüğünde kendini farklı bir dünyada bulur. (Yay. N.)

birisi partiye esrar getirmişti ve Eric de ilk kez orada denemişti, sonra bir veya iki kez daha içmişti ama pek sarmadığı için bırakmıştı. Bu, Eric'in de inanmak istediği yarı gerçektir. Ama Eric sonra başka bir grup oğlanla takılmaya başlamıştı. Saçını uzatıp, kocaman, çuval gibi geniş pantolonlar giymeye başlayınca ve basketbol takımı seçmelerinden kendi isteğiyle çekilince ebeveynleri oğlanın söylediğinden daha çok esrar içiyor olabileceğinden kaygılanmaya başladılar. Eric'i de bana o noktada gönderdiler. Eric zararsız bir evreden de geçiyor olabilirdi ama işi şansa bırakmak istemiyorlardı.

İlk görüşmemizden itibaren Eric'le hep çok iyi anlaştık. Larry Bird ve Michael Jordan'ın oyun tarzlarına ikimiz de büyük hayranlık besliyorduk ve çoğu erkek ve oğlanda olduğu gibi spor bizim aramızda da kolayca köprü kurdu. Kısa sürede basketbolun ötesine uzandık ve Eric uyuşturucu alışkanlıkları hakkında konuşmaya biraz daha rıza gösterir oldu.

"Cumartesi akşamı ne yaptın?"

"John ve Toby'yle dışarıdaydım."

"Neler yaptınız?"

"Takıldık öyle."

"Kafayı buldunuz mu?"

"Evet, Tim'in [sınıf arkadaşı] partisine gittik. Hep inanılmaz otlar getiren bir eleman var, onunla içtik."

"Partide kimler vardı?"

"Çoğunlukla bizim okuldan çocuklar."

"Başka?"

"Kafamız iyiymken Concord'dan fıstık gibi kızlar geldi. Daha önce görmemiştin onları."

"Onlarla konuştun mu?"

"Yok, öyle takılıp müzik dinledik."

Eric takip eden ayda bir başka partide tanıştığı bir kızla çıkmaya başladı. Kız, Eric'ten üç yaş küçüktü ve daha lisede bile değildi. Bu süreçte sohbetlerimiz hep ilişkilerine odaklandı. Eric kızın çok güzel olduğunu düşünüyordu ve cinsellik yaşamaya başlamışlardı. Eric gururla, kızın ilk başta bakire olduğunu da söyledi. Ama bence Eric'in kızdan bu denli hoşlanması, kız tarafından tehdit ediliyormuş gibi hissetmemesiydi. İlişkinin kont-

rolü kendisindeydi. Kız ise lise üçe giden sevgilisine ve onun sayesinde tanıştığı yepyeni dünyaya hayranlık besliyordu. Bu yeni dünya elbette esrar sarhoşluğunu da barındırıyordu.

Böylece bu konu üzerinden Eric'i biraz zorladım: "Elissa yaştın olsaydı onu daha çok beğenir miydin?"

"Belki. Arkadaşlarım bana sübyancı deyip canımı sıkıyor zaten. Elissa da arkadaşlarıyla birlikteyken bazen dayanılmaz oluyor. Acayip salak tipler. Mal gibi oturup aptal aptal şeylere gülüyorlar."

"Esrar içtiğinde de bu kadar takıyor musun bu durumu?"

"Takmıyorum. İşin güzel tarafı da o zaten. Hiçbir şeyin önemi yok. Salak bir şeyden kaygılanıyorsunuz mesela, sonra esrar içiyorsunuz, sonra ya onu unutuyorsunuz ya da komik olduğunu düşünmeye başlıyorsunuz. Bir partide yalnızca müzik dinleyip başka hiçbir şeyi veya hiç kimseyi takmamak gibi."

Takip eden birkaç ay boyunca görüşmeyi sürdürdük. Sürekli esrar içen arkadaşlarını okuldaki diğer çocuklarla karşılaştırdık, Elissa'dan konuştuk ve neden bu kadar küçük bir kıza çekim duyduğunu tartıştık. Eric bu konular üzerine gerçekten çok kafa yoruyor, belli şeyleri anlamak için çok çaba gösteriyordu. Bazen kendi kendisiyle tartışıyordu. Belli bir konuda ortaya bir görüş atıyor, sonra ona karşı çıkıyordu. Örneğin, esrar içmesinin okuldaki başarısını olumsuz etkilediğinden şikâyet ediyordu ama sonra esrar sayesinde daha yaratıcı olduğunu söylüyordu. Bir ileri, bir geri. Kendine dürüstçe şöyle bir bakıyor, sonra geri çekiliyordu. Ardından, bir parça gerçeğe daha yüzleşmek için yine kendini inceliyordu. Bu bir süre böyle devam etti. Yaptığı seçimlerin ardındaki istek ve güdülere dair daha büyük bir farkındalık geliştirdiğini görebiliyordum. Sonunda bir gün odama girdi ve esrarı bırakma kararı aldığını, Elissa'dan da ayrıldığını söyledi.

"Ne oldu?"

"Bilmem, korktum birden."

"Neden korktun?"

"Bilmiyorum. Bir tuhaftı. Şu kızların salak salak hareketlerine bakıp 'Burada ne işim var?' diye düşündüm. Korktum biraz. Bende bir terslik var gibi geldi falan. Açıklaması zor. Beynim çok hızlı hareket ediyormuş da düşüncelerime yetişemiyormuşum

gibi oldu. ‘Şuradan bir çıkayım,’ dedim. Bir bahane uydurup çıkıp gittim. Biraz zaman geçince sakinleştim.”

“Esrarı bırakmaya o anda mı karar verdin?”

“Yok. Ertesi akşam Toby çıkıp biraz kafa bulmak istedi. O sırada ‘Saçma sapan bir iş bu. Böyle şeyler yapmak zorunda değilim’ diye düşündüm.”

“Peki, hayat nasıl gidiyor şu anda?”

“İyi. Okul daha kolay geliyor artık. Esrar içmeyi de pek özlemiyorum. Herhalde yine içerim ama biraz mola vereceğim, en azından okul kapanana kadar.”

Eric yılın geri kalanında esrardan uzak durdu ve ilkbaharda da bir başka okuldan yaşıtı bir kızla çıkmaya başladı. Ama esrardan uzak durması elbette tüm sorunlarını çözmedi. Örneğin bir öğretmenle dalaştı ve öğretmen neredeyse liseden mezun olmasını engelleyecekti. Eric yine de hatalarından ders çıkarıyor ve büyüyordu. Sorunlarından saklanmak yerine onlarla yüzleşiyordu.

Aslına bakarsanız, eski kafasıyla yaşamaya devam etseydi de lise mezuniyetinde çok farklı bir durumda olmayacaktı. İlk tercihi olan üniversiteye değil, ikinci tercihi olan üniversiteye girecekti, mezuniyet balosuna “ciddi düşündüğü” bir kız yerine yalnızca hoşlandığı bir partnerle katılacaktı vs. Kısacası, farklar o sırada çok belirgin olmayacaktı. Ama zaman ilerledikçe daha bariz hâle geleceklerdi. Alkol ve uyuşturucunun zararı yavaşça ve sinsice artar. Katlanan kredi kartı borcu gibidir. Aylık harcamalar o kadar mantıksızca görünmez. Sonra bir gün uyanırsınız ve borcu kapatmanızın yıllar alacağını, maaşınızın büyük kısmıyla yüksek faizler ödeyeceğinizi ve bu bedele karşın pek de bir şey edinememiş veya biriktirememiş olduğunuzu fark edersiniz.

Kültürlerimiz erkeklerin duygusal soyutlanma geleneğini korumaya ve desteklemeye devam ettiği sürece ergenlerin alkol ve uyuşturucu piyasalarındaki talebi artacaktır. Hatta oğlanlar, daha makul seçimler yapmalarını sağlayacak temel duygusal eğitimden yoksun kaldıkça talep kalıcı olacaktır. Bu duygusal kaçış dünyasına girmek her oğlan için son derece kolaydır, ama gerçek dünyaya çıpa atmalarını sağlayacak duygusal mekanizma ve kaynaklardan yoksun bırakılanların geri dönüşü çok zordur.

Onuncu Bölüm

TAŞ KALPLERİN AŞKI

Kalbî Duygulardan Kalpsizliğe Uzanan Yelpazede Kızlarla İlişkiler

Belki de sana duyduğum ihtiyaca şaşkırım.

— Paul McCartney, “Maybe I’m Amazed”

Buraya gel, Romeo, buraya gel; seni korkmuş adam:
Acılar tutkun olmuş ayrı ayrı her parçana,
Ve musibetlerle evlenmişsin sen.

— Romeo ve Juliet, III. Perde, III. Sahne

Her oğlan potansiyel olarak bir romantiktir ve düşünceli bir âşıktır. Ama her şeyden önce bir oğlandır ve oğlan cinselliği (ergenlikteki bir oğlanın cinsel uyanışı) kızlar resme dâhil olmadan önce başlar. Hiç kuşku yok ki, oğlanların cinsel doğasındaki hareketlenmenin ardında biyoloji vardır, ama bu, duygusal yakınlığın ve sevgi dolu bağlılıkların yaşanmayacağı anlamına da gelmez. Yine de biyolojinin işin içinde oluşu demek, oğlanların yalın bir cinsellik noktasından yola çıkacağı, karmaşık ilişkilere de ancak bu noktadan ilerleyeceği anlamına gelir. Çoğu oğlan için zor olan zaten geçişin bu yönüdür. Aslına bakarsanız aynı

güçlük, duyguların sahneye çıkmadığı “kalpsizce” bir cinselliğin ötesine geçmekte zorlanan—yani yakın ve zengin ilişkiler kuramayan—yetişkin erkekler için de geçerlidir.

“Duyguların rol oynamadığı kalpsiz ilişkiler” ile “kalbî duygularla dolu aşk ilişkileri” arasında bir noktada, oğlanların birden diğerine geçme—veya ikisinin birden peşinde koşma—öyküsü yazılır. Bu öykü oğlanların içsel yaşamına dair karmaşık bir resim koyar önümüze; görürüz ki oğlanlar, seven ve umursayan bireyler olma potansiyeline sahiptir, ama balıklama daldıkları cinsel deneyim arayışında kızları incitmeye de kâdirdirler. Oğlanlar “romantik” ilişkilere yalnızca sevme ve sevilme ihtiyacını değil, cinsel ifade bulma ihtiyacını da getirir. Ama çoğu, böylesi ilişkilere kolayca ve doğallıkla başlayamaz; bunun nedeni, zihinlerindeki pek çok baskın kuvvetin arasında sıkışmaları ve duygusal eğitimlerinin de ilişki ve yakınlık kurmakta yetersiz kalmasıdır.

Ergenlik çağındaki cinselliğin yarattığı fiziksel ve duygusal kargaşayı—arzu ile kaygının çift ağızlı bıçak gibi verdiği iki yönlü eziyeti—her erkek anımsar ama çoğu kadın bunlardan haberdar bile olmaz. Anneler açısından, buluş çağına giren oğlanın cinselliği belli yönlerden açıkça görülür durumdadır—yüz kılları çıkar, omuzlar genişler, ses kalınlaşır—ama oğlanların içinde son derece güçlü etkiler yaratan beklentiler, umutlar, korkular ve duygusal çatışmalar gözden gizli kalır. Kızlar açısından ise oğlanların cinselliği, fiziksel özellikleri ve karşı cinse artan ilgilerinde açıkça ifade bulmaktadır ama eylemlerinin ardındaki duygular saklı kalır. Dolayısıyla kızlar bunları yalnızca tahmin eder ve kendilerine göre yorumlarlar, fakat bunda da temel olarak kendi cinsel ve duygusal gelişimlerini—oğlan gelişiminden tamamen farklı bir süreci—kullandıkları için alakasız çıkarımlar yaparlar.

Elbette kızlarla ilgilenmeyen ve olasılıkla hiçbir zaman ilgilenmeyecek bir grup da vardır (yaklaşık %2). Ergenliği homofobik bir ortamda geçirmek, onlar için daha da kafa karıştırıcı ve acı verici bir yolculuk olmaktadır. Homoseksüellik bağlantılı olay ve durumlarla ilgili terapi deneyimimiz ne yazık ki çok yok. Dolayısıyla buradaki tüm incelemeyi heteroseksüel çerçevede

tutacağız. Yine de bu bölümde dile getireceğimiz her şeyin tüm oğlanlar için geçerli olduğuna ve her oğlanın tatmin edici romantik ilişkilere giden yolu bulabileceğine inanıyoruz.

Oğlanlarda gözlemlediğimiz şey, korkuların, umutların ve özlemlerin yarattığı gerilimle dolu bir cinsellik ve yakınlaşma öyküsüdür. Oğlanlar aslında bir "duygu geleneği"ne sahiptir; hatta bu gelenek, Shakespeare'ın Romeo'sunun, ergen oğlanların aşka dair romantik ve dürtüsel özlemini ortaya koyduğu dört yüz yıl öncesinde olduğu gibi, günümüzde de aynı şekilde geçerlidir. Bir başka kıza ilgilenirken birdenbire Juliet'e özlem duymaya başlayan Romeo misali, çoğu oğlanın ilk romantik ilişki deneyimleri duygusal drama ile doludur. Onlarla yaptığımız çalışmalarda acılarını, savaşlarını, bilgisizliklerini ve umutlarının bazen ne denli gerçek dışı olabildiğini görüyoruz. Bu sayede, yaşamlarına denge getirmek için gereken güven ve sevginin hangi ölçülerde eksik kaldığını da anlayabiliyoruz.

Oğlanlar Ne İster?

Bir oğlanın umut ve korkularına baktığınızda, ergen cinselliği denizlerinde yolunu bulmaya çalışan her oğlanın ayrı ayrı verdiği mücadeleyi de anlamaya başlıyorsunuz. Pek çok içsel talep ile karşı karşıya kalıyorlar; cinsellik istiyorlar, aşk istiyorlar, erkek gibi olmak istiyorlar. Bütün bunlar sırasında ise reddedilmemek ve incitilmemek istiyorlar. Bunlar ürkütücü bir duygusal mücadele anlamına geliyor çünkü sözünü ettiğimiz her talep kendi içinde çok güç engeller ve sonuçlar barındırıyor.

Oğlanlar Sevmek ve Sevilmek İster

Oğlanlar duygusal bağlantı özlemi çeker ama bu bağlantıyı kurma ve sürdürme konusunda pek pratikleri yoktur. Gerçi liseye başlamadan önce diğer oğlan arkadaşlarıyla bolca zaman geçirmişlerdir ama çoğunlukla maç yapmış, birbirleriyle alay etmiş, fantezi oyunlarında veya gerçek oyunlarda "koca adam"

rolü oynamışlardır. Yaşları biraz büyüyüp içkiyi denerken duygusal yönden bir çeşit sahte yakınlık da kurmuşlardır. Ama bunlar kızlarla ilişki kurmak için yeterli değildir. Oğlanlar kızlarla bağlantı kurmayı ne kadar isterse istesin, duygusal iletişime dair o denli zayıf bir temele sahiptirler ki, kızlarla yakınlığın ne anlama geldiğini bile tam bilmezler. Başkalarını “okumak,” iletişim sırasında duygusal işaretleri yakalamak, yüz ifadelerini yorumlamak ve örtülü beden dilini anlamak konusunda çok az şey öğrenmişlerdir. Birinin ne hissettiğini anlayamıyorsanız empati kuramazsınız. Oğlanlar empatik olmaya teşvik edilmedikleri için kızlardan gelen sosyal ve cinsel işaretleri de yanlış okurlar. Bir kızın herhangi bir anda ne düşündüğünü veya istediğini anlayamazlar. Yakın bir ilişkinin duygusal karmaşıklığı içinde kolayca kaybolup, duygusal yakınlık yerine sade cinselliği tercih etmeye başlayabilirler. Bazıları ise pes eder ve dışarı çıkıp arkadaşlarıyla birkaç basket atmayı bile daha makbul görmeye başlar.

Oğlanlar Cinsel Dürtülerini Tatmin Etmek İster

Oğlanların çok güçlü cinsel dürtüleri vardır ve ilk cinsel dersleri kendi başlarına öğrenirler. Bir oğlanın cinselliği —fiziksel gelişim ve buna eşlik eden hisler— yaşamının baskın bir özelliğidir ve buluş çağından önce ortaya çıkmaya başlar. Elbette her oğlanın “cinsel dürtüsü” aynı oranda güçlü değildir ama ergenlikte tüm oğlanların aklında öyle veya böyle cinsellik vardır. Erkek ile kadın (ve oğlan ile kız) arasında cinsellik yönünden bir fark varsa, o da oğlanların cinsel yönden daha kolay uyarılmasıdır. Bunun bir nedeni, dünyalarının dişil cinsel imgelerle dolması olabilir—Victoria’s Secret kataloğundan veya *Sports Illustrated* dergisinin “Mayo Sayısı”ndan *Sahil Güvenlik* dizisine, cinsel imgeli reklamlara, interneti gezerken çıkan porno site reklamlarına, hatta gelişen kadınlığını kısa etekler ve dar süveterlerle göstererek yücelten kızlara (sınıf arkadaşlarına) kadar. Yani oğlanlar isteseler de cinsel nitelikli düşüncelerden pek kaçamazlar. Bu yoğun cinsel uyarım içinde hemen her oğlan mastürbasyona yönelir ve bunu düzenli olarak yapar.

Mastürbasyon, oğlanın ergenlik deneyimindeki doğal parçalardan biridir, dolayısıyla oğlan, bir partnerle cinsel ilişki yaşamadan çok önce bile cinsel zevk konusunda büyük tecrübe kazanmış olur. Ama aşk arzusu, olgun bir cinsel deneyim isteğiyle bir araya geldiğinde, oğlanın da artık kişisel, öngörülür ve tatmin edici fantezilerin ötesine uzanması, aşına olmadığı cinsel ve duygusal alanlar teşkil eden gerçek bir kıza yönelmesi gerekir. İşe performans açısından bakarsanız, mastürbasyonda başarısız olmak neredeyse olanaksızdır. Fakat bir kıyla yaşanan cinsel deneyimlerde, eskiden gayet basit olan bir iş, hem fiziksel hem duygusal olarak son derece karmaşık hâle gelir. Karmaşıklığın olduğu yerde başarısızlık ve hüsrân ihtimali de bulunduğu için, böylesi duyguları yönetmeyi öğrenememiş oğlanlar kızlara kolayca öfke ve düşmanlık ile tepki vermeye başlayabilirler.

Oğlanlar Erkek Gibi Olmak İster

Bütün bunlar yaşanırken oğlanlar, kültür ve akranlar tarafından zihinlerine yerleştirilmiş o yetkin ve bağımsız erillik imgesine ulaşmak ister. Ama bu imge, doyurucu ilişkiler yaşayabilmek için sahip olmaları gereken özelliklerle çatışma içindedir. İşin özündeki sorun da budur zaten: Oğlanın, yakın ilişkilerin temelinde yer alan dayanışma ve karşılıklı güven kavramlarından sakınması, aslında yetkin, bağımsız ve güçlü olma arzusundan kaynaklanır. Bariz biçimde eril nitelik taşıyan zulüm kültürü, küçük yaşlardan başlayarak (özellikle de ergenlikte) oğlanların sert kişiler olması ve kırılgan görünmemesi gerektiğini kafalarına vurup durur. Kızlara bağılılık veya bağımlılık—“karı kılıklı” olmak—grup tarafından alaya alınır. Oğlan grupları, bünyelerindeki üyeleri—değerli içki arkadaşları veya basketbol oynayacakları dostlar—kaybetmemek için böylesi baskılar uygular. Grup içindeki oğlanlar aynı zamanda, sert görünebilmek için kızları alaya da alır veya ulaşamadıkları her şeyi kötüleme mantığıyla “Kızlar ne işe yarar ki zaten?” tavrı benimseyebilirler.

Oğlanın kızlara bağılılıktan korkmasının ardında, reddedilmekten ve bundan ötürü acı çekip aşağılanmış hissetmekten

korkması yatar. Oğlanın güçlü olma arzusu aslında kasla değil, kalple ilgilidir—eğer gülücükler görmek, seks yapmak veya özsaygı kazanmak uğruna birine bağımlı olduysanız, onun tarafından kolayca perişan da edilebilirsiniz demektir.

Oğlanın duygusal yaşamındaki bu üç mücadeleyi—yakınlık, şehvet ve güç—nasıl yönetip sonuca bağladığı yakın duygusal ilişkilerinin niteliğini belirler. Yetişkin bir erkek olmaya ilerleyen her oğlanın ayrı bir duygusal deneyim ve kalp eğitimi geçmişi vardır. Bazı oğlanlar sevgi dolu yakın ilişkilere hazırdır çünkü ebeveynle kurduğu şefkatli ilişkide duygusal bağlanmayı deneyimlemiştir. Hatta ebeveynlerin birbiriyle ilişkisinde nitelikli bir evliliğin nasıl yürütüldüğünü bizzat gözlemlemiştir. Bu oğlanlara göre yakın ilişki dediğiniz inanılır ve yapılabilir bir şeydir, buna ulaşmak için ebeveynlerinden feyzalabilirler. Ama bu oğlanlar ne yazık ki çoğunluğu oluşturmaz. Çoğunluk, sevgi dolu bir ilişkinin karmaşıklığıyla başa çıkmaya hazır değildir çünkü duygusal okuryazarlığın temel becerileri (empati; vicdan; anlamlı duygusal ifade için gerekli olan sözcük dağarcığı; duygusal dayanışma ve bağlılığın aslında bir yük değil, kazanç olduğu fikrini kavramak) yönünden eksik bırakılmışlardır.

Oğlan yaşamının cinsel ve romantik yönlerini hakkıyla inceleyebilmek için cinsiyet temelli politikaları, karşı cinse olan her türlü garezi ve savunmacı tutumları bir kenara bırakmamız gerekli. Oğlanların bambaşka bir öyküsü var. Onlarla yaptığımız konuşmalarda, çoğunun kızlara hayranlıkla baktığını (ve cinselliği çok merak ettiğini) ama aynı zamanda da kızlar konusunda büyük şaşkınlık yaşadığını (ve deneyimsizliğinden korkarak kendinden emin davranmadığını) görüyoruz. Bu çocuklar, cinsel farkındalıktan ilişkilere—solo uygulamadan ortaklığa—uzanan bir gelişim yolunda yürür ve bununla bağlantılı içsel mücadeleyi verirler. Çoğu öyle veya böyle bir çeşit oğlan-kız ilişkisi yaşar; çocukluk aşkından başlayıp grup içi flörtleşme evresine gelirler, oradan “çıkma”ya, sonunda da tutkulu aşk ilişkilerine uzanırlar. Aşkın cinsellikle birlikte yaşanması çoğu oğlanın duygusal bakımdan henüz hazır olmadığı bir aşamada gerçekleşir

(çoğu oğlan ilk cinsel deneyimini ergenlik çağında yaşar). Sonuçta da cinselliğin gelişim sürecinde bazı oğlanlar yoldan ayrılır ve kaybolur. Kimi partnerden partnere dolaşan “cinsel gezgin”ler hâline gelip, çok az şey veren ve çok az şey talep eden gönülsüz kimselere dönüşür. Kimi düşüncesiz ve kalpsiz partnerler olup kızları cinsel bakımdan sömürür. Kimi ise—aslında pek çoğu—aşkı ve güvenliği bulma umuduyla yetişkinliğe girer ama duygusal okuryazarlık eksikliğinin yarattığı dar alanda kısıtlı kalır.

Bir oğlanın nazik, sadık bir âşık ve cinsel partner mi olacağı, yoksa kalpsiz ve sömürücü birine mi dönüşeceği çoğunlukla oğlanın doğasına, erken dönem deneyimlerine, sosyal ortamına, akranların onun için yazdığı “senaryo”ya ve içinde yaşadığı kız kültürüne bağlıdır. Oğlanlar, ilişkilerin ve cinselliğin aslında ne olduğunu, kendi cinsiyet deneyimlerine, ayrıca ergenlikteki şehvet ve merak kıpırtılarına bakarak karar vereceklerdir.

Jonathon: Bir Gencin Uyanışı

Zeki, sevecen, insanları umursayan ve düşünceli biri olarak gördüğümüz bir üniversite son sınıf öğrencisi zamanında bize cinsel geçmişini anlatmıştı: “Yedinci ve sekizinci sınıftaki kızlar acayip ‘azgın’dı ama ufak tefek bir çocuk olduğum için herhangi bir girişimde bulunabilecek durumda değildim. Bir de ‘Lynn’in ‘Josh’a—veya birinin öbürüne—onunla seks yapacağını söylediği konuşulup duruyordu. Herkes herkesin seks hayatı hakkında bir şeyler söylüyordu. John adında bir arkadaşım vardı, gelişimsel olarak hazırды ve sinemada bir kıza elle muamele falan çektirmişti. Bütün kızlar sürekli seksten bahsediyordu—*sürekli!* Emily adında bir kız vardı, cinsellik yaşamak istediğini söyleyip dururdu. Edison Lisesi’nden biriyle çıkmaya başladı ve *günde beş defa seks yaptıklarını* falan anlattı. Bunlar hep sekizinci sınıftaydı. *Sekizinci sınıf!*”

“Lise nasıldı?”

“Lise birdeki en güzel kızlar hep üçüncü ve dördüncü sınıftaki oğlanlarla ilgileniyordu. Zaten birinci sınıftaki oğlanlar hâlâ

geliyor veya gelişimini yeni tamamlayıp aradaki o tuhaf evreye geçmiş oluyor. Bir de ilk günden beri hep çok güzel ve çekici olan oğlanlar var, bütün kızları onlar götürüyor zaten. Resmen tutkuyla nefret ediyorsunuz onlardan. Hatta benim gibi diş teli falan da takıyorsanız tam rezalet.

“Kızlara huşuyla baktığımı anımsıyorum. Hâlâ gelişmekteydim ve görüntüm bir tuhaf geliyordu. Her şeyim değişiyordu ve bir kız arkadaşım olması aklımın alabileceği bir şey değildi. Bir iki defa birileriyle çıktım gerçi ama bir şey olmadı. Oysa hayatını yaşayan birçok arkadaşım vardı. Mesela en iyi arkadaşım Ned şehir içinde bir okula gidiyordu ve orada ikinci sınıftan beri cinsellik yaşıyorlardı. Bense olayın tamamen dışındaydım. İlgi leniyordum ama payıma bir şey düşmüyordu.

“Üniversiteye kadar hiçbir şey olmadı ama orada her şey değişiverdi. Çevremde erkekten çok kadın vardı, diş teli çıkmıştı ve lisedeki o istekli tutum artık benim etrafımda da var olmuş gibiydi. Daha ilk sınıfta bile herhalde on kadınla çıktığım veya takıldığım oldu.”

“Herkes birileriyle mi yatıyordu?”

“Kişiden kişiye değişiyordu. Eğer yakışıklı biriyseniz veya sporcuysanız ve eğlenceli bir kişiliğiniz varsa hafta sonları birilerini bulabiliyordunuz. Çok havalı bir dans kulübü vardı mesela ve hemen herkes orada olurdu. Birisiyle çok yakın temasla dans etmeniz neredeyse garantiydi.”

“‘Birilerini bulmak’ derken kastettiğin nedir? Cinsel ilişki mi?”

“Birisiyle yakınlaşmak aslında. Ele ele tutuşmak birini bulmak gibi değildir ama öpüşmek olabilir. Sevişmek de olabilir tabii. Bazıları hemen cinsellik yaşıyordu. Ben öyle yapmıyordum. Bu işler benim için hep çok yeniydi. Yani, ben bu işlerde çok yeniydim.”

“Amacın, hedefin neydi? Cinsel ilişki yaşamak mı?”

“Tam değil. İlk cinsel deneyimin anlamlı olmasını istiyordum çünkü insanlardan anlamlı olmayan ilk deneyim hikâyelerini çok dinlemiştim. Yani insanlar gelip de bana ‘Seninle seks yapmak istiyorum,’ falan demiyordu tabii ama koşulları biraz zorlasam birileriyle yatabileceğim durumlar olmuştu. Yine de ilk seferin anlamlı olmasını istiyordum.”

"Oldu mu?"

"Evet, harikaydı. İkinci sınıftaydım. Bir kamp gezisine kattıldım ve son sınıftan Shannon adında bir kızla tanıştım. Gezi kulübünün başkanıydı. Frekansımız hemen tuttu. O hafta sonu çadırın içinde oynastık, okula dönünce de kampüste ara sıra görüşüp takıldık. Bakir olduğumu bilmiyordu. Doğum günümde bana çok güzel bir yemek hazırladı. Sonra şarap içip yine biraz oynastık. Orada 'Gidip prezervatif getireyim mi?' diye sordu. Ona daha bakir olduğumu söylemeyi veya 'Gerçekten istiyor musun?' gibi bir şeyler sormayı düşündüm ama bir baktım, her şey bana çok yerinde ve doğal geliyor. Bayılmışım o duruma. Kızdan da çok hoşlanıyordum, harika biriydi. Hem onu ikna etmeme gerek yoktu, kendisi de istiyordu. İlk günden itibaren birbirimizin yanında hep çok rahat olmuştuk. Okula döndüğümüz ilk gün tamamen soyunmuştuk. Seks yapmamıştık gerçi ama başka şeyler yapmıştık. Yemek yaptığı akşam üç defa seviştik. Hep farklı farklı pozisyonlarda. 'Ne yaptığını bilen birisin iyi ki,' gibi bir şey söyledi, ben de bunun ilk sefer olduğunu söyledim. 'Tabii tabii,' gibi bir şey dedi, ben de 'Ciddiyim,' diye bastırdım. Önce şaşırdı, sonra özel bir konuma gelip yücelmiş gibi hissetti, ardından da 'İyi ki daha önce söylemedin yoksa seninle birlikte olmazdım,' dedi. Çünkü kızlar da aynı şekilde düşünüyor, ilk sefer onlar için de ayrı bir olay yani.

"Sonra bakış açım değişti. Mesela bir ay önce yalnızca seks için çıkıyordum biriyle. Çoğunlukla seks için diyelim. Nisan sonunda San Francisco'ya gidecekti. Benim mezun olacağımı da biliyordu. Saygılı davranmaya çalıştım. 'Emin misin? Sömestr sonunda gidiyorum ben çünkü,' dedim. 'Evet, biliyorum,' dedi. Sorun değildi onun için."

"Kızlar oğlanlardan daha mı romantik?"

"Romantik olmamak oğlanların yanına kâr kalabiliyor. O yüzden hiç uğraşmıyorlar. Oğlanların rağbet gördüğü yerde birilerine kur yapmanıza gerek yok. Birisiyle resmen çıkmaya başladığınızda sanırım herkes biraz romantik oluyor ama birden çok kadınla çıktığınızda hepsine romantik olmanız gerekli değil.

"Steffi'yle ilişkimde romantiktim mesela. Ona o kadar aşkıttım ki sanırım sağlıklı bir seviyedeydi. Beni sevmeseydi herhalde

ben de bir daha başkasını sevemem diye düşünüyordum. İlk sınıftayken bir arkadaşım ile çıkıyordu. İkinci ve üçüncü sınıfta tuhaf bir ilişkimiz oldu. Takıldık biraz, ama çıkıyor gibi değildik, öylece takılan iyi arkadaşlar gibiydik. Sonra biraz karmaşıklaşmaya başladı ve ilişkiyi bitirdik. Herhalde iyi de oldu çünkü kafayı çok takmıştım ona. Şimdi Gail’le çıkıyorum. Önce de Ellen’la çıkıyordum, şu seks için dediğim hani. Gail’le de aniden ayrılısak herhalde çok üzülmem.

“Ama ilk sınıftayken amaç birilerini bulup takılmaktı. Daha önce kimseyle ilişkim olmadığı için kafamda hep bu vardı. Kulüplere gittim. ‘Buradan kimle eve dönebilirim?’ falan diye düşünüyordum. Evden uzakta olmak heyecan vericiydi. Partilere falan gidiyorsunuz. Acayip özgüvenim vardı. Bir keresinde oda arkadaşım Peter ile bir partiye gittik. İçkiyi fazla kaçırıp hafif sarhoş oldum. Güzel bir kız vardı, onun yanına oturup bir sohbet açtım. Bir saat sonra küçük havuzun yanındaki bankta yiyiştik. Sonra odama gidip biraz da orada takıldık. Sonra bir sorun oldu. Kız benimle çıkmak istiyordu ama ben çıkmanın nasıl bir şey olduğunu hiç bilmiyordum. İlk kez resmi olarak birini bulmuştum. Ama işin kurallarını bilmiyordum. Ona çıkma teklif etmemi beklemiş çünkü çıkmaya başlayacağımızı düşünmüştü. Sonunda bana çok kızmıştı. Sonraki hafta sonu da takıldık biraz, çoğu arkadaş da çıktığımızı düşünmüş ama üç hafta sonra o arkadaşlardan biriyle takılmaya başladım ve kız da çok şaşırdı. Sinirlendi, üzüldü falan. Sanırım bunu hakaret gibi algılamıştı. Çok kızgın ve üzgündü. Ama ben meselenin ne olduğunu bir türlü anlamıyordum. Hem de hiç. Bir ilişki istediğinin farkında değildim. Hiç ilişkim olmamıştı ve anlayamıyordum. Bilemiyordum. O günden beri yalnızca birilerini bulmayı ve öylesine takılıp keyfimize bakmayı istiyorum, daha fazlasını değil.”

Jonathon bu samimi anlatısında uzun süreli (ama tam karşılık da bulamamış) bir aşk ilişkisinden, hoşlandığı ama âşık olmadığı bir kızla keyifli bir ilk deneyim yaşamaktan ve bir dizi “takılma” deneyiminden söz etmişti. Öyküsü erkek cinselliğinin pek çok ögesini barındırıyor aslında—“yataкта iyi olduğunu” ve “ne yaptığını bildiğini” gösterme arzusu; üniversitede ilk kez “birini bulduğunu” zaman duygusal bir bilgisizlik ve empati eksik-

liği çekmesi; ilişkilerin duygusal karmaşasından kaçabilmek için “yalnızca takılmayı” istemesi; güçlü cinsel arzusu; romantikliği ve âşık olma kapasitesi. Bunlar, cinsel açıdan aktif oğlanların Jonathon’dan küçükken bile baş etmesi gereken muktedir güçlerdir. Bu güçlere karşılık vermeye çalışırken karmaşık bir süreç yaşarlar; ilişki kurmak isterler ama erkek gibi olmak da isterler. Oğlanın zihnindeki erillik imgesi duygusal paylaşımı resmin dışında tutuyorsa bu iki istek çatışacak demektir. Bu şekilde eril olmuş çekici bir oğlan, ardında pek çok mutsuz kız bırakabilir.

Tıp alanında faaliyet gösteren (ve pek çok ergen kızla düzenli olarak görüşen) bir arkadaşımıza göre kızlar, oğlanlarla ilişkilerde “duygusal açıdan korunmasız” kalıyor. Yani bir oğlan, kızı sevdiğini söylediğinde kız buna inanıyor, oğlan daha önce hiç cinsel ilişki yaşamadığını söylediğinde de inanıyor, hatta mevcut tıbbi kriz—hamilelik, kürtaj, cinsel yolla bulaşan hastalık—sona erdiğinde oğlanın onu sevmeye devam edeceğine bile inanıyor. “Kızlar bugün cinsel açıdan daha bilgili ve eğitimliler, bu bakımdan oğlanlara denkler,” diyor arkadaşımız, “ama incinmeye daha açıklar çünkü ilişkilere hâlâ inanıyorlar.”

Oğlanların ilişkiye umursamaz yaklaşımı ve cinselliğe duyduğu bodoslama ilgi neredeyse efsaneleşmiştir. Çoğu efsane gibi bunda da elbet gerçek payı vardır ve oğlanlar ile erkekler çoğunlukla bu resmin isabetli olduğunu ifade eder.

Kırklarında bir erkek, zamanında şunu söylemişti: “Lisede yaptıklarımı düşününce kızım için kaygılanıyorum.” Kırk beş yaşına gelen bir arkadaşımız ise “Artık yavaşlamaya başladım. Sürekli seksi düşünmüyorum. Rahatlatıcı bir şey bu,” demişti. Eşine sadık kalmakta zorlanmış bir koca ise elli yaşına girerken, “Artık penisimle düşünmüyorum,” biçiminde bir itirafta bulunmuştu.

Pek çok oğlanın aşk ve sevgiye hiç ilgi duymayıp yalnızca cinselliği kovaladığı, sonunda da kendini aşkın ve iyiliğin varlığına inanmayıp yalnızca başkalarını sömürdüğü noktada bulunduğu bir gerçektir. İşin üzücü tarafı ise, hiçbirisi böyle bir noktaya varmak için çıkmaz yola.

Oğlanlar İçin Başında Sevecen Partnerlerdir

Oğlanlar dâhil her çocuk ebeveynlerini sevmek ve onlar tarafından sevmek isteği ile gelir dünyaya. Duygusal bağlanmaya ilişkin kırk yıldan uzun süredir yapılan araştırmalara göre, bu bağlanma olmadığında çocuklar ya ölüyor ya da çok büyük duygusal hasara uğruyorlar. Araştırmaları bir kenara bıraksak bile insanların sevmek ve sevmek istediği fikri kulağa zaten mantıklı geliyor ve doğru olduğu klinik deneyimlerden de biliniyor. Oğlan bebekler de kız bebekler kadar sevimli, ayartıcı ve (bizi) memnun etmeye isteklidir ve oğlanların sevme ve sevilme arzusu da en az kızlar kadar derin ve engindir.

Küçük oğlanlar sevgili olmayı aslında önce anneleri üzerinde denerler. Onlara sarılır, onları öper, duydukları heyecanı ve buldukları şeyleri onlara taşırlar. İlkokul çocuklarını eğiten ve onların yazdığı küçük kitapları yayımlatan bir öğretmenin anlattığına göre, hemen her çocuk, oğlanlar dâhil, ithaf sayfasına annesinin adını yazmakta ve yanına da ona sevgisini ifade eden yalın ama içten bir cümle eklemektedir.

Oğlanlar sevgilerini erken çocukluk döneminde daha “bütün” bir şekilde dışa vurabilirler, çünkü bağımlılık ifadesinden korkmalarına henüz gerek yoktur. Erken dönem anne-çocuk ilişkisi, yetişkinlikteki her türlü yakınlık ifadesinin —birbirinin gözlerine bakma, sevip okşama, cinsel nitelikli olmayan her türlü duygusal zevk— temelini teşkil eder. Oğlanlar bebeklikte ve yürüme çağında tamamen bağımlıdır; annelerini tamamen, tüm benlikleriyle severler. Anne de sevgilerine aynı şekilde karşılık verir ve böylece gelecekteki tüm aşk ilişkileri için kullanacakları şablonu oluşturur.

Oğlanlar daha sonraları sevgilerinin bir kısmını annelerinden alıp kızlara aktarmaya başlar. Bazı oğlanlar daha anaokulunda kızlardan hoşlandığını anımsar, bazıları ise “On üç yaşından önce ‘kız’ın ne olduğunu bile bilmiyordum,” der. Ama konuştuğumuz pek çok oğlan sonunda yaşamlarında sevgi ve aşk olmasını istediğini söyler. Görünüşleri, statüleri veya paraları ile gösterişli sevgililer kovalıyor değildirler; memnun etmek isterler ve bir kızı etkileyip onun için özel olma fikrinden heyecan duyarlar.

Mezuniyet balosunu iki ay önceden sayıklamaya başlayan oğlanlar romantik umutlara sahiptir. Cinsel keşfe yönelik planları yoktur, yalnızca âşık olmak isterler.

Çoğu oğlan istikrarlı bir ilişkinin güvenliğini de arar, zira flört onları korkutur. Yetişkin bir erkek, lisede başlayıp üniversite ikinci sınıfa kadar devam eden bir ilişkisinden bahsederken şunları söylemişti: "Harika bir şeydi, rahatlatan ve yatıştırıcı bir şeydi. Flört etmek, birileriyle öylesine çıkmak ise ıstırap vericiydi. Bir bağlılık olduğunu, belli bir ilişkimiz olduğunu bilmek istiyordum. Cinsellik koşulları hiç önemli değildi."

Ama çoğu oğlan cinsel yönden sıklıkla uyarılır da. Bu güçlü duygular her zaman hoş değildir. Cepte beş kuruş olmadan, aç bir karınla restoranın önünde dikilmeye benzer. Hemen her oğlan bu dürtüleri yalnızken nasıl dindireceğini öğrenir. (Bundan ötürü hem rahatlatma hem de utanç duyarlar.) Gerçekten de çoğu oğlan "büyüyeceği zaman"a dair bazı hayaller kurar ve orta sayfa kızlarıyla değil, gerçek bir kadınla cinsellik yaşayabileceği günleri dört gözle bekler. Danışmanlığa gittiğimiz özel bir erkek lisesi müdürü, oğlanların içsel yaşamları konusundaki sessizliğinden söz ederken bize şu "oğlan gerçeği"ni anlatmıştı: "Bir oğlan kimsenin içsel yaşamına katılmasını istemez çünkü içsel yaşamı mastürbasyon yaşamına çok yakındır."

Zamanında bir anne ile baba, on üç yaşındaki oğullarının "kişisel şeyleri" konuşmayı reddetmesi nedeniyle akıl danışmaya gelmişti. "Neden benimle konuşmayı kesti?" diye sormuştu anne, "Neden ondan yalnızca tek heceli yanıtlar alıyorum?"

Oğlanın artık özerklik istemeye başladığını, genel olarak mahremiyet arzuladığını, hatta mastürbasyon yaşamıyla bağlantılı bir özel fantezi yaşamı oluşturduğunu söylediğimizde, bu zeki ve iyi eğitilmiş anne, yarı şakayla, "Daha başlamadı ona," diye yanıtladı. Bunun üzerine eşi, yüksek sesle düşünmeye koyuldu: "Bir bakalım... yedinci sınıf... Valla yedinci sınıfta benim epey zengin bir mastürbasyon yaşamım vardı." Kadın, eşinin böyle konuşmasından ötürü utanmıştı. Ama adam belli ki oğlunun yaşıyor olabileceği deneyimle bir bağlantı kuruyordu.

Bir başka anne de yine on üç yaşındaki oğlunun sürekli olarak porno siteleri ziyaret etmesi (yatağın altında *Playboy* saklamanın

bilgisayar çağındaki karşılığı) nedeniyle bizden fikir almak istemişti. İnternet üzerindeki pornografiyi tasvip etmiyoruz, buna rağmen kadına, cinsel merak ile mastürbasyonun oğlan yaşamında normal olduğunu anlatmaya koyulduk. Anne kısa süre sonra yüzünü buruşturup anlatımı kesti ve şunu sordu: “Ayrıntıları geçip ne yapmam gerektiğine gelebilir misiniz?”

Elbette “ayrıntıları geçebiliriz” ama oğlanların gelişen cinselliğini ve bunun aşk ilişkileri üzerindeki etkisini anlamak isteyen herkes—özellikle de oğlunu anlamaya çalışan anneler—bazı ayrıntıları bilmek zorundadır.

Erkekler arasında şöyle bir espri var: Araştırmalara göre oğlanların %95’i mastürbasyon yapar, %5’i ise yalancıdır. Bir oğlan bu luğ çağına yaklaşırken mastürbasyonu denemediyse bile erken ergenlikte büyük olasılıkla bunu keşfedecektir. Peki, tam olarak ne zaman? Tufts Üniversitesi’nden Zella Luria’ya göre çoğu aile, oğullarıyla mastürbasyon temalı konuşmalar yapmaya oğlanlar on üç yaşlarındayken başlıyor. Bu, iki yıl kadar geciktikleri anlamına geliyor.

Otuzlarının sonunda bir adam on üç yaşını şöyle anlatmıştı: “Ben de herkes gibiydim herhalde. On altı yaşına kadar cinsel yönden arzu ettiğim şeyleri kızlardan istemekten çekiniyordum. Gündüz kızları izleyip akşam evde kendi işimi görmek daha kolaydı. İster inanın ister inanmayın, ilk seferi neredeyse kendiliğinden oldu. Yatakta yatmış kitap okuyordum, on üç yaşındaydım ve mastürbasyonu icat ettiğimi sanmıştım.”

Bir oğlan, mastürbasyon deneyimi üzerinden bir cinsel anılar kütüphanesi oluşturur kafasında, hem de daha partnerli seks aşamasına gelmeden çok önce. Bu fantezileri kendi kontrol eder. Okuldaki en popüler kızla, en çekici film yıldızıyla, bir öğretmenle veya herhangi bir başka yetişkinle her gece cinsellik yaşayabilir. Bu kadınların hepsi onun için çıldırmaktadır ve ne isterse onu yapacaklardır. Zaten yetişkin erkeklerin hayat kadınlarına gitmesinin (“parası neyse vererek” cinsellik yaşamasının) ardında da yine sekste olan biten her şeyi kontrol etmeye yönelik bu arzu vardır.

Ergenlik çağındaki çoğu oğlan sabahları ereksiyon hâlinde kalkar. Ruh hâli veya o gün okul olup olmaması bunu değiştirmez. Ereksiyon oğlan için davetsiz bir misafirdir, ama davetkârdır—cinsel haz sağlama özelliği ile oğlanı ayartır. Çoğu oğlan, cinsel organının etkin bilince sahip olduğunu bile düşünür—ayrı zihne sahip bir penis!

Oğlan böylece fiziksel “takımının” tadını çıkarır. Ama hissettiği “Bak neler yapabiliyorum!” değildir, daha ziyade, “Bak *bu* neler yapıyor!” şeklindedir. Bu da oğlanın, cinsel organını ayrı bir *nesne* olarak gördüğünü yansıtan başka bir örnektir.

Erkekleri, cinselliği *nesneleştirdikleri*—yani onu ilişkinin bir parçası değil de, yalnızca yaptıkları münferit bir eylem gibi gördükleri—için eleştirirken şunu da göz önünde tutmalıyız ki oğlan, cinselliği ilk kez, doğrudan kendi bedeni üzerinden nesneleştirir: Kendine özgü talepleri olan, bağımsız bir penise sahip olduğunu düşünmektedir.

Cinsel Merak ve Denemeler

“Sağlıklı erkek cinselliği” kavramı kültürel normlarla biçimlendirilmiş olsa da oğlanın doğal merakından, biyolojik enerjisinden ve ham coşkusundan doğup gelişir. Sağlıklı oğlanlar ve sağlıklı kızlar, aynı oranda cinsel merak ve ilgi ile gelirler dünyaya. Yani kızlar da, kendilerini kısıtlayacak biçimde eğitilmediyse, en az oğlanlar kadar meraklı ve ilgilidir. Çoğu kız, belli davranışların makbul sınırlar dışında kaldığına ve yasak olduğuna dair sosyal ipuçlarını alır ve bunlara uyar, fakat günümüzün yoğun biçimde cinselleşmiş medyası ve kültürüyle, ayrıca üremeye dair açık ve net derslerin olduğu müfredatlarla, söz konusu sınırlar artık tartışmaya açıktır. Sonuç olarak çoğu ergen kız cinsel farkındalığa sahiptir, bunların bir kısmı da cinsel olarak aktif, hatta girişkendir. Bu da oğlanlara, baba ve dedelerinin hayal bile edemeyeceği cinsel denemeler yapma fırsatları sunar. Cinsellik konusunda geleneksel olarak daha az kısıtlanan oğlanlar ise bugün iyice gevşek sınırlara tabidir. Dolayısıyla fırsatını bulduklarında cinsel (veya “yarı cinsel”) deneyimlere balıklama atlarlar.

Ergen kız ve oğlanların fiziksel yakınlığı ve samimiyeti, vücutlarındaki değişimlerin başlamasıyla birlikte görünür hâle gelir. Bu etkileşim ortaokul ve lisede kolayca gözlenebilmektedir.

Washington'un Tacoma kentindeki Aziz George Lisesi'ne yaptığımız ziyarette zihnimizde yer eden bir manzarayla karşılaşmıştık. Okul kampüsünün orta yerinden bir ırmak akıyordu ve o güneşli ikindi vaktinde çocuklar kocaman iç lastiklerle rafting yapıyorlardı. Her lastikte iki veya üç lise öğrencisi, birbirinin üstüne yığılmış hâlde, ırmaktan aşağı kayıp gidiyordu. Bu gruplar bazen iki oğlan bir kız, bazen iki kız bir oğlan, bazen ise birlikte üç kız veya iki oğlandan oluşuyordu. (Ama sırf oğlanlardan oluşan grupların üyeleri üst üste binip sıkışmamaya çalışıyordu.) Fiziksel rahatlıkları, birbirleri üstüne yığılmaktan aldıkları keyif, ırmağın akışının zorunlu tuttuğu *platonik dizginleme* sayesinde "güvenli" hale gelen gelişigüzel cinsellik, belli ki çok hoşlarına gidiyordu. Bu, çocuklar için daha yakın cinsel temasın öncülüydü. Gerçi bu çocukların bazıları olasılıkla cinsel deneyim de yaşamıştı. Ama henüz o noktaya gelmeyenleri bahis konusu ettiğimizde, grupça paylaşılan bu fiziksel temasın onlara bir alıştırmaya olduğunu söyleyebiliriz. (Herkesin istediği gibi oturmasına izin verilen okullarda da çocukların sürekli birbirine yaslandığını veya birbiri üstüne devrildiğini görebilirsiniz.)

Ama oğlanlar ile kızların duygusal eğitimi arasındaki uçurum, duygusal alanda kendini farklı şekillerde göstermeye başlar. Ortaokula giden, buluş çağı değişimlerini yeni yeni yaşamaya başlamış bir oğlan gözünden bakarsak kızlar oğlanlardan daha olgun, daha güçlü ve daha kendinden emindir. Bu izlenimi yaratan ise çoğunlukla filizlenen cinsellikleridir.

Kızlar buluş çağına oğlanlardan bir veya iki yıl önce, on ila on bir yaşlarında girerler. İkincil cinsiyet özelliklerinin* gelişmesi de hep oğlanlardan öncedir. Oğlanlarda buluş çağının işaretleri on iki veya on üç yaşlarında ortaya çıkar. Bu gelişimsel farkı görmek için bir yedinci sınıf şubesine girmeniz yeterlidir; uzun boylu, memeleri büyümeye başlamış kızlar ve ufak tefek, ince

* İkincil cinsiyet özellikleri: Dışarıdan bakınca iki cinsiyetin birbirinden ayrılmasını sağlayan ama doğrudan üremeyle ilgili olmayan özellikler. Vücut yapısı, yüzde kıl çıkması/çıkarmaması, kalın/ince ses örnek olarak verilebilir. (Yay. N.)

sesli oğlanlarla karşılaşsınız. Bazen sekizinci sınıftan kızlarla konuşur ve liseyi dört gözle bekleyip beklemedikleriniz sorarız. “Evet,” diye yanıt verirler bize. “Liseye geçip gerçek oğlanlarla tanışmak için sabırsızlanıyoruz.”

Yedinci sınıftan on üç yaşında bir öğrenci zamanında kızlardan yakınmıştı. Anlattığına göre kızlar eskiden çok kolay geçindiği arkadaşlardı ama şimdi kendisine “kötü davranan, züppe yaratıklara dönüşmüşler” idi. “Eskiden insanlara saygı duyarlardı ve tüm evrendeki en iyi şeyler yalnızca kendileriymiş gibi konuşmazlardı. Artık her şeyi bildiklerini sanıyorlar ve bir tuhaf davranıyorlar. Birincisi, hepsinin tavır ve davranışları birebir aynı. Sanki giyinmeyi, yürümeyi, saç taramayı öğreten bir kitapçık okumuş gibiler. Hepsi her şeyi aynı şekilde yapıyor. *Bu* çok acayip. Bir de kim kimle çıkıyor, kim kime kızmış, kim kimi öpmüş gibi şeyler konuşuyorlar ve bunu *her yerde* yapıyorlar. Teneffüste, koridorun orta yerinde yapıyorlar! Önce iki kız oluyor, sonra beş kız daha geliyor, sonunda bir bakmışsın koca bir yığın olmuşlar, bağıra çağıra bunları konuşuyorlar. Gerçekten kafayı yemişler.”

Oğlanların kızlarla ne zaman ilgilenmeye başladığı değişkenlik gösterir ama yedinci veya sekizinci sınıfta çoğu oğlan bu ilginin işaretlerini vermeye başlar. İlgisini *en azından lafta* göstermeyen oğlanlar zaten “ezik” ve “homo” diye etiketlenme tehlikesi altındadır. Çekici oğlanlar kızlarla ilgilenmeye başladığında onlardan karşılık alırlar, çünkü değişen gelenekler sayesinde kızlar eskisine göre daha girişken ve kendinden emindir. Bu, oğlanların hem zorlayıcı hem de rahatlatıcı bulduğu bir şeydir.

Üniversite son sınıf öğrencisi Jonathon, sekizinci sınıftaki oğlanlar ile kızların cinsel merakını ve oyuncu tavırlarını anlatmış ve “arkadaşımın evinde bir iki kız olduğunda oynanan saçma hurgür oyunları”ndan söz etmişti. Karşılıklı olarak cinsel enerji ile yüklenmiş bu güreş oyunlarında “kızlar bizi yakalayıverirdi... *alttan!* Oğlanlar da kızları memelerinden yakalardı. Sorun yoktu. Saldırı falan değildi bu. Herkes rızasıyla oynuyordu.”

Bu oyun, daha doğrudan cinsel etkinliklere öncülük eden agresif hurgür oyunlarının bir örneğidir. Ama çocuklar eğleniyor görünse bile çoktan bir güç mücadelesi başlamıştır—oğlanlar

oyuna egemen olmaya çalışırlar. Bunun bir nedeni, her şeyin kendi kontrolleri altında görünmesini sağlamaktır. Ama asıl önemli neden, kızlar tarafından reddedilme ve aşağılanma riskini bertaraf etmektir.

Zulüm Kültürü: Eril Cinsellik Senaryosu

Oğlanların bulunduğu cinsel nitelikli her eylem, belli ölçüde akran grubu ve toplumun erkek/kadın cinsiyet stereotipleri tarafından hazırlanmış bir senaryo doğrultusundadır. Mahallesine, okuluna, etnik ve dini bağlamına göre her oğlana bir senaryo öğretilir ve bu yaşamı boyunca geçerli kalabilir—yaşamının gerçeklerine ister uysun, ister de uymasın. Oğlanlar erken ergenlikte (yani gerçek partnerler ile cinsel deneyim yaşamadan önce) cinselliğin ne olduğuna dair fantezi imgeleri oluşturmaya başlar. Bu fanteziler çoğunlukla güçle—bir erkeğin kadınlara egemen olabilmesi gerektiği fikriyle—ilişkilidir.

Bu egemenlik fantezisi de, tıpkı çoğu erkek saldırganlığı gibi, reddedilme korkusu veya kaygısından doğar. Dahası oğlanlar, egemenlik imajını korumaları gerektiğini düşünürler, çünkü onu, ne kadar eril olduklarını diğer oğlanlara kanıtlayan bir cinsel gurur aurası gibi görürler. Bugün işittiğimiz kibirli oğlan sohbetlerine yansıyan da budur (tıpkı kendi ergenliğimizdeki sohbetlere de yansıdığı gibi).

Aynı şeyi, ergen çocukların reşitliğe ilerleyişini konu eden filmlerde de görürüz. Örneğin, Tobias Wolff'un ergenlik çağını anlattığı *Bu Çocuğun Hayatı* (*This Boy's Life*) filminde, dokuzuncu sınıf oğlanları da aynı davranışlarda bulunur. Bir oğlan, diğerine (on dört yaşındaki Leonardo DiCaprio'ya) önceki gece randevusunun nasıl gittiğini sorar:

"Dün akşam Wanda'lara gittin mi?"

"Hı hı."

"Oynaştınız mı?"

"Hı hı."

"İyi oynadınız mı?"

"Hı hı."

"Ne kadar iyi?"

"Burnu kanayınca kadar becerdim onu," der DiCaprio. Arkadaşı da alay ederek, "Tabii tabii," diye yanıtlar.

Sonra bir oğlanın evine gider ve televizyonda Süpermen'in dizisini izlerler. DiCaprio burada, abartılı bir konuşmayla, "Lois, bana gel bebeğim, bak on üç santim burada seni bekliyor," der. Arkadaşı yine alay ederek "Daha çok bekler," diye yanıtlar. "Lois, seni çok istiyorum. Süpermen'den daha iyiyim ben," diye devam eder DiCaprio.

Ardından sesli anlatım başlar: "Bir süreliğine böyle argo konuşmalar yapmak zorundaydık. Formaliteydi bu. Kiliseye gidine kutsal su ile haç çıkarmak gibi. Bundan sonra sustuk ve televizyon izledik. Yumuşadık ve teslim olduk. Süpermen'in saklakça kurgulanmış aptalca maceralarını izledik ama onlara hiç gülmedik."

Ergen zulüm kültüründe oğlanlar "güç"ten dem vurma ve kadınlara saygısızca davranmaktan söz etme zorunluluğu hissederek—böyle yapınca güçlerini ortaya koymuş olurlar. Bunun kızları ve kadınları tanımakla ve anlamakla bir ilgisi yoktur. Bu tutum ve davranışlar, ergen kızların etkileyici fiziksel görünümüne, sosyal gücüne ve (oğlanlar tarafından algılanan) cinsel girişkenliğine verilen bir oğlan tepkisinden ibarettir. Ergen oğlanlar sık sık kızları ve kadınları etkilemekten, onların başını döndürmekten, onlarla oynaşp sevişmekten ve onlara üstünlük kurmak olarak algıladıkları başka eylemlerden söz ederler. Bu laflar, çoğu oğlanın da ileriki dönemlerde kabul edeceği üzere, özgüvensizlik dolu atıp tutmalardır yalnızca. Bu palavralar, oğlanların ilk cinsel deneyimlerinden çok önce başlar. Zaten çoğu oğlanın kızlara *gerçekten* böyle davranmaya da hiç niyeti yoktur.

Peki, oğlanlar neden bunu yapar? Cinselliğe neden böyle baklarlar? Bunun yanıtlarını, (1) oğlanların kızları birer yabancı gibi gördüğü dönemde öğrendiği derslerde; (2) o devasa performans kaygısında ve (3) kırılmalık gösteren oğlanların sert biçimde cezalandırıldığı ve eril imajlarını güçlendirebilmek için dişil nitelikleri kötölemeye zorlandığı zulüm kültüründe bulabiliriz.

Performans kaygısı oğlanların peşini hiçbir konuda bırakmaz ama herhalde en çok cinsellikte başa beladır. Her erkek

bu kaygıyı bilir, kadınlar ise onu anlayabilmek için bir oğlanın gözlerinden bakmalıdır: Ne kadar acemi olursa olsun, partnerini tatmin edebilmek için “işî doğru şekilde yapması” gereklidir. Başlangıçta “iyi öpüşen biri” olup olamayacağıdır asıl mesele. Yaşı ilerledikçe her şey daha da karmaşıklaşır. Her gerektiğinde ereksiyon hâline geçebilmeli ve öyle kalabilmelidir. Erken boşalamaz—on yedi yaşındayken çok olasıdır—ama geç de boşalamaz. Zihninde kendisi büyük âşıktır, partneri ise pasif bir alıcı. Peki neden? Çünkü mastürbasyon dönemi boyunca zihninde oluşturduğu imaj budur; çünkü kendisiyle baş başa geçirdiği seksüel anlarda cinsel fantezileri, güç arzulayan fantezilerle iç içe geçmiştir. Bu fantezileri dış dünyaya yansıtıp hakkını vermesi gerektiğini düşünür. Ama yapamaz, çünkü korkmaktadır ve deneyimsizdir. Sonra bir bakar ki, partneri el ele vermek ve her şeyi birlikte yapmak gerektiğini düşünüyor. Bir oh çeker. Ama bu erkekliğin azaldığı anlamına mı gelir? Belki. Peki, bu kızla birlikteyken yüksek performans gösterse de, bir başka kızla ereksiyon hâline bile geçemezse ne olacak? Belki de *oğlan* üzerinde *kızlar* güç sahibidir. Belki kendisinde pek bir numara yoktur. Oğlan işte bunları düşünür. Çok yorucu, tüketici düşüncelerdir.

Zulüm kültürü acının üzerine bir de cezayı ekler: Oğlan, kaygılı, incinmiş veya üzgün olduğunu söyleyemez. Ama öfkeli olduğunu veya düşmanlık beslediğini söylemekte bir sakınca yoktur (cinsel zaferlere dair Pazartesi sabahı palavraları, kızlara yönelik aşağılayıcı tanımlamalar ve “Kızlar halt etmiş, neye yararlar ki zaten?” duruşu bunun kanıtlarıdır). Performans oğlanlar için kritik önem taşır, ama belli oranda başarısızlığın kaçınılmaz olduğu “cinsellik ve cinsel yakınlık” konusu, aynı zamanda oğlanın başarısızlığı asla kabul edemeyeceği tek konudur.

Oğlanlar devasa bir performans kaygısı taşımakla kalmazlar, cinsel veya romantik anlamda başarısızlığa uğradıklarında yalan da söylemek zorundadırlar. Aşağılanmaktan kaçabilmek için en azından ağızlarını açmamaları gerekir.

Bir kızla yakınlaşabilmek için duyarlı olmak, nazik davranmak ve saygı göstermek gereklidir. Ama oğlanlar cinsel olarak gelişip kızlara tam ilgi duymaya başladıkları sırada kendilerini zulüm kültürü içinde bulurlar ve burada önemli olan yegâne

şeyler de güç, hâkimiyet ve duyarlılığın reddidir. Oğlanlar bu kültür içinde nazik ve duyarlı hisleri “kadınsı” olarak görmeyi (neredeyse sistematik biçimde) öğrenir ve bu nedenle onlardan sakınırlar. Oğlan kültürü, kırılganlığa işaret eden ve kişileri incinmeye açık duruma getiren nitelikleri yabancılaştırır—arzu edilemeyecek denli kadınsılaştırır—böylece kızları ve kadınları “diğerleri” olarak görüp cinsel ilişkinin nihai amacını egemenlik kurmak olarak sabitler. Bu, zulüm kültürünün “güç öğretisi”dir. Bunun etkisi altına girmiş bir oğlan, kızları ve kadınları kötüleyerek onlardan duyduğu kaygıyı kontrol altına almaya çalışır. Onlarla konuşması, nazik olması ve doğru şekilde öpüşmesi gerekirse bunların hepsi birer “risk” hâline gelecektir ve “risk”e dair bildiği tek şey de standartları tutturamazsa rezil rüsva edileceğidir. Oğlan-kız ilişkisi bağlamındaki ret, oğlanlar için neredeyse “hadım edilmek” gibidir; kızlar bu yolla oğlanlarda en kritik duygusal yarayı açmaya kâdirdirler, dolayısıyla düşman hâline gelirler.

Zulüm kültürü oğlanlara şunu öğretir ki, erkekler âlemindeki kadınsı nitelikler iğrenç şeylerdir. Bir oğlan bu görüşü ne kadar benimser ve kendindeki duyarlı ve kırılgan niteliklerden ne kadar iğrenirse, sırf kızlardan değil, kendinden de kısmen nefret etmeye başlar. Bu oğlana (ve onun gibi düşünen diğerlerine) göre kızlar, sosyal düzendeki en alt sınıftır, kullanılmaya ve sömürülmeye uygun gruptur. Bu maço duruşun ardında ise kızlar ve kadınlardan duyulan büyük kaygı vardır. Bu hipermaskülenlik bazen onay da görür; bazı oğlanlar “kötü çocuk” olup kızları hem öfkelenendirir hem de etkiler. Oğlanın arzusunun yanında kızlardan duyduğu korku da vardır; korkar çünkü kızlar onu reddetme gücüne sahiptir. Genel bir kaygı, oğlanın harici işaretleri fark etmesini güçleştirir; kızlardan ve kötü performans göstermekten duyduğu özgül kaygı da kızlara yönelik bakışını çarpıtıp, daha anlamlı bir ilişki yaşamasını sağlayacak işaretlerden iyice bihaber kalmasına yol açar. Özetlemek gerekirse, oğlanlara empati öğretilmediği takdirde, reddedilmeye ve hayal kırıklığına verecekleri tepki basitçe kızları ve kadınları değersizleştirmek olacaktır.

Michael ile Jerry: Ergen Aşkı ve İhanet

Jerry kırk yaşlarında yetişkin bir erkekti. Beşinci sınıftayken Carole King ve Carly Simon albümleri dinlediğini anımsıyordu. Ama sadece odasında yalnızken. “Arkadaşlarım geldiğinde albümleri saklıyordum çünkü hiç de harbi değillerdi,” diye anlatmıştı. Duyarlı bir çocuktuk, bir romantikti, ama havalı ve harbi görünme zorunluluğu o küçük yaşlarda bile kızlara ve aşka duyduğu ilgi ile çatışıyordu.

“Aşkı ve sevgiyi hep sevdim, o kadınsı enerjiyi,” diye konuşmaya başladı, daha birinci sınıfta bile kızlardan hoşlandığından bahsederken. Evlerinin yanındaki inşaatta, dördüncü sınıftan bir kızla öpüştüğünü (ilk öpüşmesi) anımsıyordu. İlk cinsel deneyimini ise on üç yaşındayken, hayranlık beslediği on iki yaşında bir kızla yaşamıştı. Bu yaştaki bir kızın ebeveynleri Jerry konumundaki bir oğlana sapık gözüyle bakabilir, ama Jerry karşılıklı sevgi ve tutku besleyebileceği bir kız bulmuş, âşık bir oğlan çocuğuydu.

“Ondan çok etkileniyordum, âşık olmuştum,” diye anlatmayı sürdürdü. “Ebeveynleri dışarı çok çıkardı ve ikisi de çalışıyordu. Evde ilk yalnız kaldığımızda tavan arasında ilişkiye girdik. Sonraki üç yıl boyunca daha pek çok kez cinsellik yaşadık. Çok yaratıcıydık. O yaştayken uygun yer bulmak zordur. Hemen her gün konuşuyorduk. Ayrılmaz bir çifttik.” İkisi de oyunculuktan hoşlanıyordu ve çocuk tiyatrosu grubundaydı.

Jerry kız arkadaşına sadıktı ve kızın da öyle olduğunu düşünüyordu. Oysa yanılıyordu.

“Bir gün tuhaf davranmaya başladı. Ona ne olduğunu sorunca ablasının arkadaşlarından biriyle yattığını söyledi. Yaralanmışım resmen. Hem de ne biçim! İçip sarhoş oldum ve oğlanı bulup sataştım. Sonunda beni paspas etti tabii.”

Jerry aşağılanmıştı ve kalbi kırılmıştı. Sonunda da ilişkiyi kurtarmaktansa kızdan vazgeçmeyi seçmişti. Onunla bir daha görüşmemiş ve sadakatsizliğine bakıp isabet olduğunu, paçayı ucuz kurtardığını düşünmüştü. Oysa gerçekte paçayı kurtarmamıştı; insanlara duyduğu güveni yitirmesi ve yakınlığı ihanet ile ilişkilendirmesi nedeniyle hayatına giren kadınları zihninde

hep farklı şekilde resmetmeye başladı. Eskiden o geniş duygusal yakınlık yelpazesine yayılan duyguların tümünü yaşamayı isterken, yalnızca gelip geçici ilişkilerle ve cinsellikle ilgilenen biri olup çıktı. Cinsellik güzeldi. Müzik ve uyarıcı ilaçlar onu daha da güzelleştiriyordu. Ya aşk? Artık aşkı düşünmek istemiyordu. "Pek çok kızla çıktım ve pek çok kızla cinsel ilişkim oldu. Kendimi çok soyutladım. Kalkanımı bir daha asla indirmedim. 'Bunun bir daha olmasına izin vermeyeceğim,' diye düşündüğümü anımsıyorum. Kimseye bağlanmayacaktım. On altı yaşımdan on sekize kadar birçok kızla ilişkim oldu. Hâlâ romantik biriydim fakat içimde buz gibi soğumuş bir yer vardı. artık. Bağlandığımı hissettiğim bir kız oldu gerçi ama kendimi geri çektim çünkü çok ilgi istiyordu; ilgi ve özene fazla muhtaç oluşu beni korkuttu."

Jerry'nin öyküsündeki en çarpıcı nokta herhalde ihanetle baş edebilmek için seçtiği kısıtlı ve basmakalıp yöntemdir: Kız arkadaşıyla yatan oğlanla boy ölçüşmeye kalkmak ve o günden sonra da (pek çok kadınla ilişkisi olsa bile) duygusal yakınlıktan kaçınmak. Kadınlarla sosyal ve cinsel yönden bağlantı kurabiliyordu ama aşk ilişkilerinin tabiatındaki karmaşıklığı ve incinme olasılığını kaldıramıyordu, dolayısıyla yıllar boyunca kendi içine çekilmişti. Neyse ki, salt cinsellik üzerine kurulu ilişkilerde sıkılmış ve yalnız hissetmişti de yirmili yaşlarda bütün kalbini açabileceği bir evlilik yapmıştı.

Duygusal yaralarla veya ilişkilerin çetin güçlükleriyle başa çıkamayan bazı oğlanlar ise farklı bir tepki verirler: İçe çekilmek yerine saldırıya geçerler.

Sömürü: Kızları Kullanan Oğlanlar

Lise son sınıfta futbol takımında yer alan bir arkadaşım, takımındaki bir başka oyuncunun, "Dün gece bir kıza çaktım ama onu öpmedim bile," diye hava attığını işitmişti. Aklından geçen ilk düşünce, "Ben böyle biri değilim. Daha farklı bir erkeğim," olmuştu. İlişkilerde zorlanan ve yakınlık arasa da her zaman bulamayan erkekler ile yalnızca seks ihtiyacını gidermek için kadınları kullanan, ilişkiyi tamamen kontrol etmek ve yaşanan her şey

üzerinde güç sahibi olmak için onları sömüren erkekler arasında büyük fark vardır. İkinci grubun davranışında bazen geçmiş yaralarının öcünü alma duygusu hâkimdir. Bazen ise bu erkekler yalnızca (ve basitçe) başka erkeklerin kadınlara yaptığı muameleye tanık olmuştur ve şimdi de bunu taklit etmektedir.

Uç nedenlerden biri ise zamanında erkeğin istismara uğramış oluşudur. Oğlanların cinsel olarak istismar edilmesi kızların istismar edilmesine göre daha nadirdir. İki durumda da istismarın faili erkektir, ama kurbanı bir oğlan çocuğu ise sessiz bir utançın yükünü de taşımak durumunda kalır. Çünkü hem güçlü ve sert olma zorlamasından hem de homoseksüel bir deneyim yaşamış olmaktan ötürü oğlanlar istismarı yetkililere bildirmekten çekinirler. Bu şekilde istismar edilen oğlanlar azınlıkta olsa bile cinsel yaşamları ve yakın ilişkileri bu deneyimden etkilenir ve ortaya çıkan sonuçlar da hayatlarında kalıcı olabilir. Tıpkı kızlar gibi oğlanlar da böyle bir deneyime maruz kaldıklarında travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve çeşitli kişilik bozuklukları gibi ciddi ruhsal hastalıklara açık hâle gelirler. Kurban olma hissi, vücudun kendisine ait değilmiş gibi gelmesi ve yakınlık fikrine büyük bir güvensizlikle yaklaşmak, hep istismar deneyiminin olumsuz sonuçlarıdır. Oğlanlar ve erkekler duygusal acıya yıkıcı yollarla tepki vermeye daha yatkın olduğu için, çoğu cinsel suçlunun aslında bir cinsel istismar kurbanı olduğunu görmek pek şaşırtıcı değildir. Her kurban başkalarına da aynı travmayı yaşatacak diye bir kural yoktur elbette ama çoğu normal cinsellikten ve yakınlıktan kaçınarak kendilerini cezalandırmayı sürdürür.

Bazı erkekler henüz oğlanken, özellikle de ortaokulda ve lisenin ilk yıllarında, kızları etkileyecek kadar atletik, güçlü, gelişkin veya “alışıldık ölçütlerde” çekici değildi. Çekici oluncaya dek beklemek (veya çekici olmanın ya da kızlarla iletişim kurmanın farklı yollarını bulmak) zorunda kaldılar. Böylece güç, atletiklik ve yakışıklılık yönünden bilindik ölçütleri karşılayan oğlanlar daha görünür oldu. İşte bu oğlanlar, popülerliklerini kolayca kötüye kullanabilecekleri bir pozisyonadadır. Oğlanların bu özellikleri ile popüler olması ve kızlara çekici gelmesi aslında doğal, kaçınılmaz ve büyük oranda zararsızdır ama onları kötü

bir yöne sürükleyip, kadınlara karşı yıkıcı tutumlar benimsemelerine de yol açabilir.

En feci durumlara yol açan nedenler şunlardır: (1) Oğlanların sistematik olarak empatiyi kaybedecek şekilde eğitilmesi; (2) kendilerini “hükmeden” ve “egemen” konumunda görmelerinin sağlanması; (3) kendilerini sürekli, kızlarla empati kurmak *zorunda olmadıkları* durumlarda bulmaları ve (4) sistematik olarak kızları sömürmeye yönelik eğitilmeleri. İşte bu, cinsel âlemden “kendine her şeyi hak gören birey” senaryosudur ve ortaya çirkin bir sahne oyunu çıkarır. Aslında çoğu oğlan bu senaryodan heyecan duyacak olsa da (oğlanların hâkimiyet kurma temalı mastürbasyon fantezilerini arımsayın) kızların ve kadınların cinsel ilgisini *hak ettiğini* düşünecek şekilde yetiştirilen grup çoğunlukla sporculardır—özellikle de lise ve üniversitedeki başarı, öne çıkan sporcular.

Oğlan sporcuların neredeyse tapınulacak hâle getirilmesinin uç sonuçları, Bernard Lefkowitz’in *Our Guys: The Glen Ridge Rape and the Secret Life of the Perfect Suburb* (Bizim Çocuklar: Glen Ridge Tecavüz Olayı ve Kusursuz Banliyönün Gizli Yaşamı) kitabında¹ anlatılmıştır. Kitaba konu teşkil eden olay, lise futbol takımındaki dört öğrencinin, çocukluktan beri tanıdıkları zihinsel engelli bir genç kıza toplu tecavüzüydü. Kızı kandırarak bir bodruma götürmüşler, oral seks yapmaya zorlamışlar ve çeşitli nesnelerle—biri de beysbol sopasıydı—istismar etmişlerdi. Olay ortaya çıktığında önde gelen pek çok yetişkin—ebeveynler, öğretmenler, kız arkadaşlar, rahipler ve başkaları—oğlanların aslında “iyi çocuklar” olduğunu söyleyerek onları ateşli biçimde savunmaya ve bu “trajedi” ile tüm yaşamlarının mahvolacağını söylemeye başladılar. Lefkowitz’in gözlemlerine göre, kızı savunan ve olayı ahlaki yönden sorgulayan pek az kişi vardı. Yetişkinlerin büyük kısmı oğlanları psikolojik nedenlerle aklamaya uğraşıyordu—oğlanlar “çok heyecanlı” idi, kız flörtözdü vs. Kısacası, verilen mesaj şuydu: Bir kız, oğlanlarla birlikte bodruma indiğinde, olan bitenden oğlanlar sorumlu değildir—kız zihinsel engelli olsa bile.

Bu oğlanlar küçük kasabalarında “Sporcular” olarak biliniyordu. Kasabanın sosyal yaşamının krallarıydılar. Öyle müthiş sporcular değillerdi ama kasabada en çok beğenilen ve yüceltilen

kişiler onlardı. Çok iyi öğrenciler de değillerdi ama sporcu olmaları onlara bir üst sınıfa “güvenli geçiş hakkı” tanıyordu. Pek çok yönden ortalama bireyler olsalar da belli “tıpteki” kızları, cinsel fetih ve sosyal statü planları kapsamında sömürecekleri bir kast sistemi yaratmayı başarmışlardı. Bir grup özgüvensiz (ve çoğu on üç veya on dört yaşında olan) kıza “cinsel erişimleri” vardı, çünkü kızlar da sosyal statü umutlarını gerçekleştirebilmek için bu oğlanlara mecbur olduklarını düşünüyorlardı. Bu kızlar partilerde üst kata götürülüyorlar ve oral seks veya diğer cinsel “hizmetler” için kullanılıyorlardı. Alt katta ise “Küçük Anneler”, yani sosyal becerileri kuvvetli ponpon kızlar vardı. Onlar da Sporcular’a düşkünlerdi ama onların cinsel taleplerini karşılamak zorunda değillerdi. Lefkowitz’in yazdığına göre:

Eğer bir Sporcu idiyse, bu kızlar [Küçük Anneler] mükemmeldi. Gerçek anneler ve ablalardan farklı olarak eleştirel ve yargılayıcı değillerdi. Bir nevi anne rolüne getirildikleri için de potansiyel cinsel partner gibi görülüyorlardı. Aslında bu Sporcular açısından isabet olmuştu, çünkü cinsel performansından emin olamayan özgüvensiz bir ergen oğlanın istediği son şey, alt taraftaki performans yetersizliğini kolayca anlayacak ve bunu herkese anlatacak bir kızla beraber olmaktır.

Ama Küçük Anneler bile yeri geliyor yok sayılıyordu. İşlemlerinden biri Sporcular’ın umursamazlığından söz ederken şunları söylemişti: “Bu oğlanlarla birlikteyken kabul etmeniz gereken bir şey bu... İnsanlara nasıl davranacaklarını bilmez gibi bir halleri vardı zaten.” Ama onlar Sporcular’dı, bu nedenle de insanlara saygılı şekilde veya yakınlık göstererek muamele etmeyi öğrenmek zorunda değillerdi. Dahası, hiç kimse onlardan sorumluluk duygusuyla, iyi ahlakla veya kişilikli biçimde hareket etmelerini beklemediği için onlar da her istedikleri kişiye her istediklerini yapma serbestisine sahip olduklarını düşünmüşlerdi.

Kimi sporcunun her şeyi kendine hak gören tutumu cinsel sömürüye uygun koşulları kolayca hazırlasa da sömürgeci davranışı yalnızca belli bir gruba atfetmek doğru değildir. Bu zihniyetin neden olduğu olayları hemen her gün gazetelerde oku-

yabilirsiniz. Lefkowitz'in de belirttiği gibi, "Kadınlara istismarcı şekilde muamele etmek çoğu oğlan için bir geçiş ayını gibidir. Kültürün içine böyle işlenmiştir."

Benzer (ama daha az aşırı) koşullar her oğlan için geçerlidir ve cinsel ilişkiye zorlama (veya "sevgili tecavüzü" ya da "ilk buluşmada tecavüz") vakalarına yol açabilmektedir. Bu "ilişkiye zorlama" sorunu özellikle de üniversite kampüslerinde çok tartışılan konulardandır çünkü cinsel dürtüleri ile hareket eden ve yakınlığı keşfetmeye çalışan gençler, kötü niyetli olmadıkları hallerde bile, kendilerini kızların istismar edildiği durumlarda bulabilmektedir. Genellikle çift (veya yalnızca kadın ya da erkek) muhakeme yeteneğini kaybedecek ölçüde içmiş olur ve genç kadın da ertesi sabah uyanıp kendinden kuşku etmeye ve gösterdiği rızayı sorgulamaya başladığı zaman aslında kullanılmış olduğu sonucuna varır. Bazen ise genç erkek kendi güç ve zafer senaryosunu oynamaya koyulup kadının verdiği görsel ve duygusal işaretleri görmekten o anda (veya genelde) uzak kalır. Eğer akran grubu veya geldiği çevre onu yüksek davranış standartlarına tabi tutmamışsa, o da cinsel yönden saldırgan davranışlar gösterme izni olduğunu düşünebilir. Belki kız içki içmiştir. Belki sohbet flörtöz biçimde devam etmiş ve cinselliği davet eder görünmüştür. Belki oğlan içmiştir veya madde etkisindedir. Belki cinsel yönden uyarılmış hâldedir ve kendini dizginlemektense arzusunun hızla tatmin edilmesini istiyordur. Belki de arkadaşları "skor yapmasını" bekliyordur. Bu koşullarda "sömürü formülü" herkese açıktır ve bunu kullanarak insanları düzenli olarak sömüren birey de karşısında artık hiçbir sınır veya engel görmez olmuştur.

"Bir kızın cinsellik isteyip istemediğini oğlanların *anlaması gerek*" diyen kişiler oğlanlardan çok fazla — aynı zamanda da çok az — şey beklemektedir. Eğer oğlanın duygusal eğitimi duygusal farkındalığa sahip olmasını imkânsız kılacak ve duygusal işaretleri yakalamaktan aciz kalmasına yol açacak kadar yetersizse, temel kuralları ona daha farklı, daha doğrudan bir yolla iletmek gerekebilir: Cinsel olarak uyarıldıysan bile kızlara tecavüz edemezsin. Eğer içki içtiğinde kontrolünü yitiriyorsan içme veya az iç. Eğer bir kızın muhakeme yeteneği içki, uyuşturucu veya duy-

gusal kırılğanlığı nedeniyle olumsuz etkilenmişse bu durumdan faydalanmaya kalkma. Ortaokul ve lisedeki oğlanlar ile kızlar bu durumları *gerçekleşmeden önce* tartışmalıdır ki, birbirlerinin belli anlardaki deneyimlerine empatiyle yaklaşabilsinler.

Oğlanları iyi niyetli, empatik partnerler olacak şekilde eğitmek, onları yetiştiren kişilerin sorumluluklarından biridir. Kadınlara saygılı tutumuyla oğluna örnek olan baba, kızların bakış açısını anlatan anne ve oğların başkalarıyla bağlantı kurmaya olumlu yaklaşmasını sağlayan diğer herkes bu eğitime katkıda bulunabilir. Ama bu rehberlik ihtiyacını yok saymak, oğlanları kendi hâllerine ve yöntemlerine terk etmek, herkese hâkim olmayı amaçlayan pervasız davranışlarına göz yummak (hatta göz kırpmak) son derece hatalı stratejilerdir. Kültürün ve ebeveynin bu ihmalinin bedelini kızlar ve kadınlar öder. Oğlanlar da bundan herhangi bir yarar sağlayacak değildir; ilerlemeyecek ilişkilere ve sürekli yanlış tercihlere mahkûm kalırlar.

Suçluluk ve Büyüme: Olgunluğa İlerleyiş

Kırkly yaşların başındaki siyasi danışman Geoff de, tıpkı çoğu erkek gibi, kızlara yönelik sömürülerini “geçip gittiğim bir süreç” olarak nitelemişti. Kızlarla bağlantı kurmayı beceren bir oğlandı ve sonuç olarak kızlar da ona ilgi duyuyorlardı.

“Nasıl konuşmak gerektiğini de biliyordum, nasıl dinlemek gerektiğini de. İstedikleri buysa istedikleri kadar alsınlar benden. Dünyanın en kolay işi. Benim istediğim ise çoğunlukla seksti. Zaten iyi bir dinleyiciyi ödüllendirmeyen kız veya kadın pek görmedim. İşin zor tarafı seksten sonra konuşmaktı. Hatta seksten sonra sırf dinlemek bile dayanması güç bir şeydi. Seksten sonra onlarla konuşmadığım için kendilerine kötü davranmaya başladığımı düşünüyorlardı. Tek istediğim gerçekten de susmalarıydı. Anlatacak ne kalıyordu ki? Küçük düşürücü başarısızlıklarda—ereksiyon olamadığımda veya erken boşaldığımda—ise utanıyor ve öfkeleniyordum. Her şeyi batırdığımı biliyordum. Zihnimde kendime dair havalı, duruma hâkim, lisesi oğlan imajı vardı ama birden böyle bir şey oluyordu ve sonra

duruma hâkimmiş gibi davranamıyordum. Hâliyle de her şeyin acısını kızıdan çıkarıyordum. Kendimi geri çekiyor ve konuşmayı reddediyordum. Konuştuğumdaysa çok kötü şeyler söylüyordum, sevdiğim ve umursadığım kızlara bile. Bugün anımsayınca utanıyorum. Duygularım herhangi bir nedenden ötürü karmaşık ve şiddetli hâle geldiğinde köşeye sıkışmış hissediyor ve karşımdaki kişi kimse ona saldırıyordum. Fiziksel şiddet uygulamıyordum tabii ama zalimce, yaralayıcı şeyler söylüyordum. O rahatsız edici konumdan kurtarayım kendimi de, nasıl olursa olsun. Kimseyi incitmek istemedim. Ama bugün geçmişe bakıyorum ve bazı kızlara yaptığım muameleyi düşündükçe utanıyorum. Keşke geri dönüp onlardan özür dileyebilsem. Tam bir ahlak cücesiydim!”

Bugün sevecen bir eş ve baba olan başka bir erkek de istismarcı ergenlik çağını gecikmiş bir pişmanlıkla anımsı: “Tek düşündüğüm kendimi tatmin etmektir ve cinsellik de bildiğim en tatmin edici şeydi. Kendinizi duygusal olarak kaptırmadığınız sürece karmaşık hiçbir tarafı da yoktu. Okuldaki ve evdeki her şeyin kördüğüm olduğu bir zamanda son derece sade ve basitti. Seks, bira ve müzik, istediğim yegâne şeyler bunlardı.”

Peki, bu yaklaşımı neden terk etti?

“Bilmiyorum, odağım kaymaya başladı.”

Duygusal yönden sağlıklı erkekler yetiştirmek isteyen ve bu yönde doğru adımlar atan ailelerde oğlanlar elbette daha çabuk aydınlığa çıkarlar. Yine de inancımız o ki, herkesin, her oğlanın içinde büyümek, daha iyi olmak isteyen bir yer var. Yaşam yolculuğunda bazı erkekler işin güç kurma tarafına, bazıları yakınlık kurma tarafına meyil ediyorlar; bazıları ise arada bir yerde kalıyorlar. Bazıları ilişki derslerini öğreniyor, bazıları hiçbir zaman öğrenemiyor. Bu dersler bazen açık ve basit oluyor, bazen daha karmaşık. Oğlanın yaşamındaki olaylar ve koşullar ne olursa olsun bu dersleri öğrenmesine yardımcı olmak mutlak bir gerekliliktir, böylece insan varoluşunun özünü, sevgi dolu bir ilişkinin verdiği neşeyi başkalarıyla—hem de onları hiç incitmeden—paylaşabilir.

On Birinci Bölüm

ÖFKE ve ŞİDDET

Öfkenin en etkili çaresi onu ertelemektir.

— Seneca

Pek çok öfkeli oğlan görüyoruz. Bazılarıyla doğrudan terapide karşılaşıyoruz; saldırganca davranışları veya bir ödevdeki öfkeli üslupları nedeniyle öğretmenleri veya ebeveynleri tarafından bize gönderilmiş oluyorlar. Bazılarını ise kurbanların anlattıklarından tanıyoruz. Çevrede de pek çok öfkeli oğlan görmek mümkün: Parkta çocuklara eziyet eden küçük zorba; sokakta gelene geçene hakaret eden serseri; patlamaya hazır bir barut fıçısına benzeyen, sessiz, kara kara düşünen oğlan...

Öfkenin en güçlü ifadesi şiddettir. Haber bültenlerinde bunun en vahim sonuçlarını görüyoruz. Herhalde birbirini, diğer çocukları, öğretmenleri ve kendi ebeveynini vuran, bıçaklayan, boğazlayan veya başka bir şiddet eylemine maruz bırakan oğlanların yakın geçmişte defalarca dinlediğimiz haberleri kadar üzücü çok az şey vardır dünyada. Bu oğlanlar Arkansas'ın Jonesboro kentinde, okul bahçesindeki arkadaşlarına silahlarla ateş açan on bir ve on üç yaşındaki iki çocuk olabilir. Chicago kentinde beş yaşındaki bir çocuğu binarın on dördüncü katından atan on ve on bir yaşındaki çocuklar da olabilirler. Gerçek şu ki, yaşanan her olay, oğlanları toplumun "suçlu sınıfı" gibi

gösteren rahatsız edici resme bir ekleme daha yapıyor.

Çocukların neden şiddet gösterdiğine dair herkesin bir kuruvarı var. Bazıları şiddetin çocuklar arasında böyle korkutucu biçimde artmasını şiddet eylemlerinin popüler kültürde yüceltilmesine, silahlara kolay erişim olmasına, ekonomik yönden dezavantajlı ve şiddet dolu bir mahallede büyümeye ve çift ebeveynli ailenin yok olmasıyla birlikte denetimsiz geçen saat sayısının artışına bağlıyor. Hiç kuşkusuz bunlar belirleyici etkenler. Kriminologlar ve diğer toplum bilimciler, insanları şiddet suçu işleyen bireylere dönüştürebilen (onları böyle bir risk altında bırakan) etkenlere dair pek çok şey öğrendiler. Ancak tüm bu bilgi *belli bir kişinin* bir başkasına veya onun malına zarar verip vermeyeceğini öngörmemiz için yeterli değil. Dahası, keşfettiğimiz gerçekler, özgül olarak *genç erkek* şiddetinin izlediği açık motifi üzerine gitmekte de yetersiz kalıyor.

Önceki bölümlerde oğlanlar ile kızlar arasındaki bazı farklara değindik ve bunların oğlanlardaki yetersiz ve/veya hatalı duygusal eğitime (ve bu nedenle insanların gördüğü zarara) nasıl sebep teşkil ettiğini inceledik: Kızlarla kıyasladığımızda; oğlanlar ilkokulda daha çok sorun yaşamakta ve yaşatmakta, sert disiplini muhtat gibi çekmekte, daha erken bir zamanda ve daha çok miktarda içmeye başlamakta, içkiliyken daha sık direksiyon başına geçmekte ve daha yüksek oranda intihar etmektedir. Ama oğlanlarla kızlar arasındaki farkın en büyük olduğu konu fiziksel şiddettir (hem kişilere hem de kamu malına/özel mülke yönelik şiddet). Kültürün oğlanlara verdiği duygusal eğitimin hem onları hem de bizi yüzüstü bıraktığı, başka hiçbir alanda bu denli açık şekilde görülmez.

İstatistikler oğlanların grup hâlindeyken daha saldırgan ve şiddet yanlısı olduğunu gösteren dramatik veriler sunmaktadır.¹ Reşit olmayan bireylerce işlenen cinayetlerin %95'inin faili oğlanlardır. Yakın geçmişte, ABD'deki örneklerinde failleri neredeyse hep oğlan olan suç tiplerinin—cinayet, ağırlaştırıcı sebep teşkil edecek şekillerde işlenen saldırı suçları, tecavüz—oranlarında dramatik artışlar gerçekleşmiştir. Ama sorun ABD'yle kısıtlı değildir. Çocuk suç oranları Avrupa'da da yükselmektedir.² Gazetelerde okuduğumuz her olaya karşılık hiç haberdar olma-

dığımız (daha az sansasyonel) pek çok başka vaka yaşanmaktadır ki, ortak noktaları çevredeki insanlara veya mülke zarar veren öfkeli oğlanlardır.

Şiddete meyilli bir oğlanın geçmişini araştırdığımızda bazen yıllarca devam etmiş, tarifsiz istismarlarla karşılaşırız. Bu eğilime sahip diğer oğlanlar ise—cinayet işleyenler, malı mülkü tahrip edenler, fiziksel kavgalar çıkaranlar—daha başka etkenlerden mustariptir. Yakın görülen birinin güven suiistimali; yası tutulamamış bir kayıp (ölüm, boşanma, terk edilme); sert ve eleştirel davranan ebeveyn ve öğretmenler tarafından küçük düşürülüp utandırılma; zalim akranların eylemleri nedeniyle hor görülme; akademik performansın, sosyal etkileşimlerin, spor kariyerinin iniş çıkışları sırasında aşağılanma, bu etkenler arasında sayılabilir. Bunlar aslında, yaşamın akışında hepimizin karşılaştığı sınav ve sıkıntılardır. Peki, neden bazı oğlanlar şiddete yönelir de bazıları bu yolu tutmaz? Şiddete yönelen oğlanın farkı, duygusal tepkileri kontrol etmeyi sağlayan psikolojik yetenek ve mekanizmalara yeterli ölçüde sahip olmamasıdır.

Karşımızda ciddi bir soruna işaret eden açık seçik bir motif olsa bile, okul bahçesinde birbirini vuran çocuklar gibi dramatik bir olay “gündem olmadığı” sürece toplum oğlan şiddetini görmezden gelmeye eğilimlidir. Fakat dramatik bir olay yaşansa bile bu sefer de kültürel bir ret ile karşılaşırız—tüm duyarlıkları tetiklese dahi son kertede etkisiz kalacak bir *talk show* zihniyeti ortaya çıkar ve gerçek sorunun üstüne gitmek yerine toplumun şiddete meyilli oğlanlar karşısında ne kadar çaresiz olduğu görüşünü pekiştirir yalnızca. Colorado’dan kaygılı bir anne *USA Today* editörüne yazdığı mektupta giderek artan şiddet olaylarından ve bunların oğlu üzerindeki etkisinden söz etmişti:

Eğer şiddet konusunda etkili bir tartışma yapacaksak önce sorunun kaynağını tanımlamalı ve onu hedef almalıyız. Sorunun kaynağı, öfkesini kontrol edemeyen oğlanlar yetiştiren bir ulus oluşumuzdur. Birileri beni, erkekleri kötülemekle suçlamadan hemen ifade edeyim ki, on bir yaşında bir oğlum var ve onun için çok kaygılanıyorum. Arkansas ve Kentucky okullarından tutun da, kendilerine profesyonel diyen sporcuların basketbol sahalarına kadar her yerde artan

şiddetten ötürü endişe duyuyorum... Oğlanlara şunu öğretmemiz gerekli: Kişinin öfkesini kontrol etmesi, karı kılıklı bir hanım evladı olduğunu değil, uygar bir insan olduğunu gösterir.³

Peki, ne yapacağız? Bazıları oğlanları yetiştirirken daha sert davranmamız—onlara daha çok vurmamız—gerektiğini savunuyor (tıpkı yükselen suç oranına bakıp daha çok idam cezası vermemiz gerektiğini söyleyenler gibi). Ancak, araştırmalardan ve oğlanlarla terapilerden bildiğimiz üzere “eli sopalı” disiplin yaklaşımı bir işe yaramıyor; aksine, oğlanları olumsuz ve kalpsizce davranışlara daha yatkın hâle getiriyor.

Mesleğimiz bizi oğlanların içsel yaşamına götürür. Oradayken, yaşamda kendi paylarına düşen şeyleri—ebeveynden gördükleri muamele, yaşadıkları mahalle, okulda ne kadar iyi öğrenebildikleri, arkadaşlarının davranış biçimleri—özümseyip bunlar doğrultusunda hareket ettiklerini gözlemleriz. Şiddet eylemlerinde bulunan oğlanları diğerlerinden ayıran etkenin ne olduğunu da ancak orada bulabiliriz.

Şimdi, bu kitaba başlarken incelediğimiz Kâbil öyküsüne dönelim. Öyküde, çağdaş yaşam koşullarına şiddet eylemleri ile karşılık veren günümüz çocuklarının duygusal yaşamını tanımlayan pek çok öge ile karşılaşırız. Kâbil'in öfkesinin ardında, memnun etmek için çabaladığı semavi babası Tanrı'nın onu hor görmesi ve kardeşi Hâbil'i daha çok beğendiğini açıkça göstermesi vardı. Kâbil hâliyle hüsrana uğramıştı ve hüsrana tepkisi de öfkeydi.

Bu öykünün devamı farklı şekillerde yorumlanmış olsa bile özünde Tanrı'nın, öfke ve kendine acıma duygularına karşı Kâbil'i uyarması vardır:

Neden öfkelendin, neden yüzün düştü? Şüphesiz, doğru olanı yap-san sana bir ferahlama vardır. Ama doğru olanı yapmazsan günah kapının önüne çöreklenir. Sana niyetlenecektir, fakat onun hâkimi olabilirsin. (Tekvin 4:6)

Tanrı'nın burada ne dediğini baştan yorumlamaya kalkmayacağız ama Kâbil'i, öfkeli güdülerine üzerine biraz düşünmeye

davet ettiğini söylemek mümkün. Kendini öfkeli hareketlerden alıkoyman güç olsa da öfkenin “hâkimi olabilirsin.” Ona kadar say. “Doğru olanı yapmayı” seç.

Ama Kâbil ona kulak vermez, daha doğrusu şiddetsiz seçeneğin farkına bile varamaz. Hâbil’i öldürür. Bunun üzerine Tanrı’nın kararı, Kâbil’in bulunduğu eylemin gölgesinde yaşaması, işlediği topraktan hiçbir ürün alamaması ve Nod diyarında “aylak aylak dolaşmaya” mahkûm olmasıdır.

Kâbil pişmanlık duyar—“Cezam kaldıramayacağım kadar ağır!” diye haykırır—ama çok geçtir. Olan olmuştur, verilen zararı geri çevirmek imkânsızdır.

Bu, günümüzdeki pek çok oğlanın da öyküsüdür aslında—onların da utancı hızla öfkeye, öfkesi şiddete dönüşür. Onlar da öğretmenin eleştirisini, ebeveynin sert yorumunu, sınıf arkadaşının tahrikini veya bir kızın reddini kaldırabilmek için daha sağlam duygusal nitelikler geliştirmeye muhtaçtır.

Ebeveynler ve öğretmenler olarak bizim başarmamız gereken şey, oğlanların duygusal sınavlardan hiddete kapılmadan geçmesini sağlayacak duygusal okuryazarlık becerilerini onlara kazandırmaktır.

- Yaşam her zaman adil değildir. Bunu kabul etmeyi öğrenmen gerekli.
- Her öfkeli olduğunda çevrendeki insanları incitip duramazsın.
- Bulunduğun davranışların başkalarını nasıl etkilediğini düşünmen gerek.
- Olmayan tehditler görme etrafında.
- Öfkeni kontrol etmek seni “hanım evladı” yapmaz.

Saldırgan oğlanlara baktığımızda Kâbil’in mirasını görürüz. Bunu, çocuk suçları ve çocuk şiddeti üzerine yapılmış araştırmalar da onaylar. Düş kırıklığına uğrayan veya saygı görmediğini düşünen, hüsrana uğratılan veya utandırılan oğlanlar öfkelenir ve sonunda saldırır. Tıpkı Kâbil gibi onlar da şöyle bir duraksamay, eylemlerinin kendileri ve başkaları için ne tür sonuçlar yaratacağını düşünmeyi başaramazlar. Bu oğlanların çoğu sonradan pişmanlık yaşasa da olan olmuştur ve son pişmanlı-

ğın kimseye faydası yoktur. Şiddet eylemleri, hedef aldığı kurbanlara tamir edilemez hasarlar vermiştir ve kalbinde sevgi ile umursama duygusu taşıyan herkesi yaralamıştır. Oğlanların kendileri de bu eylemler yüzünden “eksilirler.” Tıpkı ağacı kestikçe körelen balta gibi, oğlanlar da eylemlerinin sosyal ve psikolojik sonuçları ile yara alırlar.

Spor dünyası da özdizginlemenin önemine dair dersler verir. Örneğin, Miami Heat'in multimilyoner yıldızı Alonzo Mourning, maçın sonlarına doğru, çok sert oynadığını düşündüğü rakibi Larry Johnson'a yumruk atmış, Johnson da aynı şekilde karşılık vermişti. İki oyuncu da ikişer maç ceza almıştı. Ama Mourning'in cezası play-off'un final maçına denk geliyordu. Kadroda olabilseydi kesin favori gösterilecek takımı, onun yokluğunda hezimete uğradı. Kısacası Mourning, hatalı muhakemeyle bulunduğu tek bir eylem yüzünden tüm sezonun emeğini çöpe atmış ve koca bir taraftar kitlesini hüsrana uğratmış oldu. Daha sonra o yumruğu atmaması gerektiğini, takım arkadaşlarını yüz üstü bıraktığını, aptalın teki olduğunu söyledi. Karşılık verdiği için cezalandırılan Johnson da pişmandı, “Böyle yapmam gerekirdi. Pısırik zibidiler gibi dönüp gitmeliydim,” diye açıklamada bulundu.

Oğlanlar pısırik gibi görülmek istemez. Çoğu ne zaman dönüp gitmesi gerektiğini de bilmez. Öfkeli duygular ile şiddet eylemleri arasında çok küçük bir tampon bölgeleri vardır. Yumruk atmak ile dönüp gitmek arasındaki çizgi çok incedir. Eğer oğlan ve erkeklerde biraz daha empati ve özkontrol olsa, durumları biraz daha iyi okuyabilseler, daha az öfkeleneseler ve eylemler yerine sözcükleri kullanmaya kararlı olsalar—veya kendilerini “pısırik bir zibidi” gibi hissetmeden de dönüp gidebilecekleri bir olgunluk düzeyine ulaşırsalar—erkek şiddeti büyük oranda önlenir. O hâlde, ebeveyn ve eğitimciler olarak oğlanlara bunları öğretmemiz gerekmektedir.

Ama bunları öğretebilmek için önce bizim kavramamız gereken üç önemli nokta var. (Bunlar, gelen sinyallerin—gerçek veya hayali sinyallerin—oğlanlar tarafından nasıl işlenip yorumlandığını, ayrıca oğlanların hayata ve öğretmeye çalıştıklarımıza neden böyle tepkiler verdiğini daha iyi anlamamızı sağlayacak):

1. *Oğlanların saldırı motivasyonu aslında saldırgan değil, “savunmacı” niteliktedir.* Oğlanların gösterdiği saldırganlık çoğunlukla, bir hayal kırıklığına veya algıladıkları bir tehdide verdikleri tepkidir. Şiddete eğilimli oğlanlar, kimilerinin inandığı gibi testosteronendan yapılma canavarlar değildir; kırılğan, incinmeye fazlasıyla açık, psikolojik anlamda köşeye sıkışmış ve kendini korumak için şiddete yönelen bireylerdir.

2. *Oğlanlara, dünyayı tehditkâr görecektir ve bu tehdide karşı saldırganlık gösterecek bir zihinsel altyapı verilmiştir.* Geleneksel eril özimginin karşılanması imkânsız gereklerini karşılamaya çalışan oğlanlar, çevrede saygısızlık olarak algılanabilecek her şeye aşırı duyarlık gösterir. Dahası, zulüm kültürü içindeki deneyimleri yüzünden insan etkileşimlerinde hep düşmanlık görmeyi bekler hâle gelmişlerdir. Son olarak, duygusal okuyamaz olmadıkları için sosyal iletişimdeki işaretleri okumakta başarısızlardır. Neticede de aslında “nötr” olan durumlarda bile çeşitli tehditler algırlar.

3. *Oğlanlar çoğunlukla, kendilerini öfkeliendiren şeyin ne olduğunu bilmez, bilse de kabul etmez.* Bu aslında, başkalarından gelen duygusal işaretleri okuyamamanın diğer yüzüdür. Oğlanlar, duygusal eğitimlerinin hatalı ve eksik oluşu nedeniyle, kendi içlerinde birikmiş öfkenin kaynağının ve yoğunluğunun da farkında değildir. Sonuçta, öfke patlamalarına veya öfkelerini “nötr” bir hedefe—öfkenin sebebi olmayan bir kişiye—yöneltmeye yatkın hale gelirler.

Şiddet Zırhı

Fiziksel saldırganlığı sınıflara ayıran ve farklı türleriyle ilişkili beyin yapılarını ayrı ayrı inceleyen (hayvanlar üzerinde yapılmış) davranışsal araştırmaların uzun bir geçmişi vardır. Bu araştırmalar bize, saldırgan davranış sırasında hangi nöral yolların devreye girdiğini göstermiştir.⁴ Örnek: Hayvanın yiyecek elde etmek için gösterdiği saldırganlık ile eril egemenlik ifadesi olarak gösterdiği saldırganlık beyinde farklı nöral yollarda işleniyor.

Elbette hayvanlarla elde edilmiş araştırma bulgularının yalnızca bir bölümü insanlar için geçerli. İnsana özgü en anlamlı nokta, *saldırı amaçlı* kavgalar ile *tepki veya savunma amaçlı* saldırganlık arasında bir fark oluşu. “Normal” oğlanlarla tecrübelerimizden biliyoruz ki, bu çocukların fiziksel saldırganlığı çoğunlukla bir etkiye tepki niteliği taşıyor. Yani, oğlanlar, ister gerçek olsun, ister de hayali, bir çeşit tehdit algılıyorlar ve köşeye sıkıştırılmış bir hayvana benzer şekilde karşılık veriyorlar. Gösterdikleri saldırganlık, güvenlik ihtiyacından veya acıya verdikleri tepkiden doğuyor.

Oğlanlar “Büyük İmkânsız”a ulaşmaya çalışırken incinmeye son derece açıktır ve iç dünyalarında korumaları gereken duygusal bölge de son derece geniştir. Örneğin içlerinde, her şeyin üstünde tutmaları gereken (aslında ulaşılabilir olan) o erillik imgesi vardır. Ama herhalde en sorunlu nokta, son derece düşük olan duygusal acı eşikleridir. Duyguyu yönetmelerini sağlayacak psikolojik kaynak ve mekanizmalardan yoksun oğlanlar duygusal acı karşısında iyice kırılgan olurlar. Yakın insan ilişkilerinde sıkça hissedilen kaygı ve üzüntü gibi duyguları fark etmekte ve onlarla başa çıkmakta hiç de başarılı değildir; dolayısıyla kendilerini korumak için sürekli tetikte olmaları gerekir. Duygusal acı hissetmeye başladıklarında da bunu son derece şiddetli ve akut olarak deneyimlerler—parmağa vurulan çekiç gibi—ve öfkeyle uluyarak en uygun hedefe saldırıya geçerler.

Öfkeyi tetikleyen pek çok koşul vardır ama ergen eril kültüründe en yaygın olanı aşağılık duygusu ve sosyal statüden yoksunluktur. Aslında popüler görüş, yüksek testosteron düzeyine sahip oğlanların hem saldırgan hem de yüksek statü sahibi olduğunu öne sürmektedir, fakat bunu destekleyen bilimsel kanıt pek yoktur. Bizim klinik tecrübemiz de böyle bir biyolojik tahakkümün varlığını reddediyor. Okulda zorbalık eden veya okuldan sonra kavgalar çıkaran oğlan, herkesi etkileyen “sınıf lideri” değildir, sosyal merdivende daha aşağılarda yer alan çocuktur; reddedildiğini veya utanca sürüklendiğini düşünen, incindiğini ve yaralandığını saldırgan eylemlerle dışa vuran oğlandır.

Yüksek saldırganlığın illa yüksek testosteron düzeyi ile açıklanamayacağına dair bir başka örnek, fazladan bir dişi kromozo-

mun (XXY) neden olduğu Klinefelter Sendromu'dur. Buna sahip oğlanların küçük cinsel organları ve testosteron *eksikliği* vardır. Oysa klinik kanıtlar, bu eksikliğe rağmen, Klinefelter'li oğlanların saldırganlığa eğimli olduğunu göstermektedir. Klinisyenlerin anlattığına göre bu oğlanlar, beden eğitimi derslerinden sonra sınıftaki diğerler oğlanlarla duşa girdiklerinde penislerinin küçüklüğünden ötürü utanıp sıkılmaktadır (çünkü penis büyüklüğü bir erkeklik ölçüsü kabul edilmektedir). Sonuçta da, belki bu utanca karşı kendilerini korumak, belki de erkekliklerini ortaya koyabilmek için, kavgaya yatkınlık gösterirler.

Montreal Üniversitesi'nden Richard Tremblay'ın on üç yaşındaki "normal" oğlanlarla gerçekleştirdiği araştırmada da görülmüştü ki, en saldırgan oğlanlar, reddedilen ve dışlanan çocuklardı. Tremblay büyük bir grup oğlanı anaokulundan itibaren izlemişti. Öğretmenler ve akranlar tarafından fiziksel saldırganlık gösterdiği söylenen oğlanlar aynı zamanda akademik sorunlar yaşıyordu ve ortamlarında sevilmiyordu. Gerçi bu yeni bir haber değildi, aynı şey başka araştırmalarda da bulgulanmıştı. Tremblay'ın araştırmasının ilginç tarafı, bu oğlanların testosteron düzeyinin, sert kişilikli ama fiziksel saldırganlık göstermeyen popüler okul liderlerinden *daha düşük* olduğunu saptamasıydı.⁵

Dan ile Leif: İstirabın Kısır Döngüsü

Leif şanslı bir oğlana benziyordu—sevecen bir annesi vardı, maddi imkânları boldu, iyi bir okula gidiyordu. Dahası, yetenekli, zeki ve atletikti. Hem annesinin hoş görünümünü de almıştı; tipik İskandinav yüz hatlarına sahip, sarışın bir oğlandı. Sekiz yaşına kadar mutlu bir çocuktü ve kendinden iki yaş küçük kardeşiyle boğuşmaları dışında hurgüre hiç karışmadı.

Üçüncü sınıfta ise Leif'in şubesine Jeffrey adında bir oğlan geldi. Jeffrey bir süperstardı. Bıçak gibi keskin bir zekâyâ sahipti ve Leif zekâ yönünden kısa zamanda onun gölgesinde kaldı. Oyunlarda da kimse Jeffrey'nin eline su dökemiyordu. Herkes ten hızlı koşuyor, topu herkesten uzağa fırlatıyor, teke tek bas-

ketbol maçlarında herkesi yeniyordu. Bunlar hep Leif'ten aldığı unvanlardı. Hepsi bundan ibaret olsa Leif ayakta kalmanın bir yolunu yine bulurdu. Ama Jeffrey üçüncü sınıf toplumunun merkezinde de olmak istiyordu ve bunu başaracak sosyal ve politik becerilere sahipti. Koalisyonlar kurup popülerliğini artırmakta, bu sırada da rakiplerinin altını oymakta ustaydı. Bu yetenekleri, entelektüel ve sportif becerilerinin getirdiği popülerlikle birleşince, ona neyin harbi ve havalı olduğunu, neyin de olmadığını dayatma gücü bile kazandırmıştı. Üçüncü sınıfların alfa erkeği pozisyonu için en büyük rakibi Leif olduğundan, bilerek ve isteyerek oğlanın altını oymaya başladı. Leif en iyi beysbol oyuncusu olarak Ken Griffey Jr.'ı övüyorsa Jeffrey, Sammy Sosa'yı ortaya atıyordu. Leif okula Smashing Pumpkins CD'si getirdiğinde, Jeffrey de en sevdiği grup olan Green Day'in daha üstün kabul edilmesini sağlıyordu.

Leif öfkelenmeye başladı ve arada sırada olgunluktan uzak tepkiler vermesi popülerliğini biraz daha azalttı. Jeffrey'ye karşı soğukkanlılığını koruyamıyor ve rakibinin alay konusu edeceği şeyler söylüyordu. Arkadaşlarını yitirdikçe saldırganlığı arttı. Kardeşiyle de sürekli kavga etmeye başlayınca annesi Leif'i bana getirdi. Kardeşin alt dudağına üç dikiş atılması anne için son damla olmuştu.

Leif artık son derece öfkeli, savunmaya çekilmiş, belirgin biçimde acı çeken bir oğlandı. Gözden düşmesi savunmacı tutumlar benimsemesine ve ulaşılması güç birine dönüşmesine yol açmıştı. Tam da benimle görüşmeye başladığı dönemde ev yaşamı iyice sarpa sardı. Son derece ilgisiz olan babası—ebeveynleri hiç evlenmemişti—Leif'in yaşadığı kente taşınmıştı ve iştirak nafakası ödediğine göre bunun karşılığını alması gerektiğine kanaat getirmişti. Böylece mahkemeden müşterek velayet kararı çıkarttı ve Leif ile kardeşi her hafta sonu ona gitmeye başladılar. Aslında bu iyi bir şey olabilirdi ama adamın derdi yalnızca anneye nazire yapmaktı. Leif'in anlattığına göre, babasına gittiklerinde adam onlar için bir film kiralyormuş ve birlikte geçirmeleri gereken zamanın büyük kısmında da dışarıda, bir kız arkadaşıyla içki içiyormuş.

Leif'in duygularından söz etmesini sağlamak çok güç olduğu

için onunla uzun uzun spordan konuştuk. Bu sohbetlerden hoşlanıyordu ama spor bir yerde onun “bam teli” idi. Spor sohbetlerimiz, oğlanın şimdikinden daha iyi olma ihtiyacını açığa çıkardı. Leif sportif becerilere odaklanmıştı ve onları mutluluğun anahtarı olarak görüyordu. Dile getirmese de arka plandaki varsayım açıktı: Jeffrey’i basketbol oynarken yenebilirse popüler olacaktı. Evde ve okulda kontrolü kaybettiğini düşündüğü için daha güçlü olmak istiyordu. Peki, kimler tapmayı öğrendiği spor tanrılarının daha güçlü olabilirdi? İnanmamı istediği öyküler uydurmaya başladı. Örneğin, nizami yükseklikteki potaya “neredeyse” smaç yapabildiğini söylemişti. Boyu 1.50 bile değilken pek olası görünmüyordu. Sert bir oğlan gibi görünmek istediği için beşinci ve altıncı sınıftan çocukları nasıl “haşat” ettiğini de anlatıyordu. Leif’le ne zaman yol kat etsek ve oğlan abartılarını ne zaman azaltsa (veya okulda daha az sorun çıkarır olsa) babası onu terapiden alacak bir bahane uyduruyordu. Oğlanın davranışları yine kötüleşince ise geri getiriyordu.

Beşinci sınıfta ebeveynleri onu babasının mahallesinde bir okula yazdırdılar. Değişikliğin ona yarayacağını düşünüyorlardı ve daha düşük okul ücreti de işlerine geliyordu. Ama yeri okulunda toparlanmak şöyle dursun, notları iyice kötüleşti ve oğlan da sınıfın işleyişini aksatan bir unsura dönüştü. Tecrübelerime göre bir oğlanın yeni bir sınıfa uyum sağlaması bir yıl kadar sürer. Fakat Leif bu ilk fırtınayı göğüsleyecek sabra sahip değildi. Çok incinmişti ve geçen sürede olgunlaşamamıştı. Öğretmenlerini memnun etmekle veya ders çalışmakla artık ilgilenmiyordu; “iyi” çocuklar tarafından da benimsenmemişti. Sonuçta “kötü” çocuklarla takılmaya başladı. Anahtarla araba kapısı çizdiklerini veya plakaları söküp götürdüklerini anlatmıştı. Hatta bir keresinde yakalanmış ve bir Cadillac’a verdiği zararı ödemek zorunda kalmıştı ama gerçek bir pişmanlık duymuyordu. Büyüdükçe çevreye zarar verme eğilimi de güçlendi. En son, kamu mallarını spreay boyalarla boyadığını ve fişeklerden çıkardığı barutun içine kibrit uçları ekleyip boru tipi bombalar yaptığını anlatıyordu.

Babası daha ucuz bir sağlık sigortasına geçince Leif de terapiden ayrıldı ve yerel sağlık merkezinde terapi görmeye başladı.

Ama oğlana orada daha seyrek terapi hakkı tanındı ve şaşırtıcı olmayan biçimde yıkıcı davranışı güçlendi.

Leif, bir oğlanın maruz kalabileceği en kötü acıları (hem de büyük miktarlarda) çekmişti. Arkadaşları tarafından reddedilme, genellikle ilgisiz ve tutarsız bir baba, acı verici duyguları paylaşma olanaklarının azalması gibi unsurlar, durumuna hep olumsuz katkı yapmıştı. Leif ne iç sarsıntılarını anlayabiliyordu ne de ailede veya arkadaşlarda avuntu buluyordu. Bu nedenle acısı öfkeye dönüşmüş ve şiddette ifade bulmaya başlamıştı. Nihayetinde de oğlan, sonu gelmez bir sosyal ve duygusal huzursuzluk döngüsünde sıkışıp kaldı.

Oğlanlar Dünyayı Tehditkâr Bir Yer Olarak Gördüğünde

Saldırganlığın oğlan doğasından gelmediğini, çoğunlukla bir tepki olduğunu yazmıştık. Diğer bir deyişle, oğlan bir çeşit tehdit algılar ve ona saldırganlıkla karşılık verir; bu ya acıya verilen bir tepkidir ya da tehdidi uzak tutma çabasıdır. Nasıl ve neden böyle olduğunu anlamak için önce oğlanların neyi tehditkâr gördüğünü, daha doğrusu insanların (gerçekte tehdit teşkil edip etmemelerinden bağımsız olarak) oğlanlara neden tehditkâr geldiğini saptamak gerekli.

Erkekler artık birbirini düelloya davet etmese de güçlü ve saygın bir görüntü verme zorunluluğu hâlâ geleneksel eril inanç sisteminin temel taşlarından biridir. Bu nedenle oğlanlar kendilerini itibarsızlaşmaktan ve horgörüden korumaya çalışır, hatta bunu onur meselesi hâline getirirler.

Zulüm kültürünün alaylarına, tahriklerine ve sonu gelmez hor görmesine düzenli olarak maruz kalan oğlanlar saldırılara karşı sürekli savunmada kalma alışkanlığı edinirler. Oğlanlar, ders kitaplarında gördüğümüz psikolojik koşullama örneklerini anımsatır biçimde, akran ilişkilerini düşmanca saldırılarla (çoğunlukla sözlü ama bazen de fiziksel) ilişkilendirmeye başlarlar.

Yirmili yaşların ortasındaki Scott, yüksek lisans için başvurularda bulunmaya hazırlanıyordu. Kariyer ve ilişkiler konusunda bazı kararlar vermesine yardım edeceği umuduyla terapiye gel-

mişti. Bir görüşmemizde, geçenlerde nişanlısıyla bir partiye gittiğini anlatmıştı. Nişanlısı bir noktada fark etmişti ki, biri ani bir kol hareketi yaptığında Scott da irkiliyordu. Kızla konuşurken, yedinci sınıfta herkesin birbirinin yumurtalıklarına yumruk attığını anımsamıştı. Tüm oğlanlar birbirini kolluyor, birini hazırlıksız yakaladıkları anda da hemen patlatıveriyorlardı. Scott da önünde kalın bir ders kitabı tutarak sinsî saldırılardan kendini korumaya çalıştığını hatırlıyordu.

Okuldaki bu fiziksel tacizlerin yanında evde de Scott'un tüm çocukluğu boyunca, hatta lisede bile neredeyse aralıksız güreşip boğuştuğu iki ağabeyi vardı. Özellikle biri, Scott'un erişilir mesafede olduğu her anda karnına bir yumruk indiriyordu. Scott sonunda, sokakta veya okul koridorunda yanından biri geçtiğinde bile karın kaslarını refleks olarak sıkıldığını fark etmişti. "Çok acayip bir şey," demişti, "Sanki istismar edilmişim gibi. Bu kadar eski olaylardan bile hâlâ etkilendiğime inanamıyorum."

Ne yazık ki yalnız değil. Zulüm kültürü, pek çok oğlanın ve erkeğin yaşamında benzer bir miras bırakır.

Zulüm kültürü ve eksik duygusal eğitim, oğlanları gölgelerden korkacak noktaya getirmekle kalmaz, olmayan tehditler görmelerine de yol açar. Bu duygusal miyopi, duygusal işaretleri bulandırır ve insanların eylem ile söylemlerinin yanlış anlaşılmasına veya toptan gözden kaçırılmasına neden olur. *Boston Globe*'un spor yazarlarından Michael Holley, beysbol yıldızı Albert Belle ile—"Amerika'daki en öfkeli kardeş"—ilgili bir olay anlatmıştı. Buna göre, bir spor muhabiri Belle'e yaklaşıp "N'aber?" diye sormuş, Belle de "Bombok bir herifsin," diye yanıtlamış.⁶ Belle gibi biri dünyayı bu kadar düşman görüyorsa, şiddet eylemlerinde bulunma nedeni de belli olmaya başlıyor.

Saldırganlık araştırmacılarından Ken Dodge ve meslektaşları da saldırgan oğlanların çevredeki insanların niyetlerini yanlış anladığını, etrafta (olmayan) düşmanca niyetler gördüğünü ve düşmanca eylemlere şiddet ile karşılık vermeyi meşru kabul ettiğini göstermiştir.⁷

Özellikle de belli bir oğlanın tepkileri—ona Jack diyelim—Dodge'un deneylerinin iyi bir örneğidir.

Jack üçüncü sınıftan bir öğrenci. O ve sınıfındaki diğer oğ-

lanlar, ebeveynlerin iznini de alarak, deneylere katılmayı kabul etmişler. Jack, dersler bittiğinde eve dönmek yerine, okuldaki küçük bir odaya alınıyor. Burada, bazı videolar izleyecek ve gördükleriyle ilgili sorular yanıtlayacak.

İlk sahnede Jack'in yaşlarında bir oğlan yere oturmuş, bloklardan uzun bir kule yapıyor. Araştırmacı, Jack'e, o oğlan olduğunu hayal etmesini söylüyor. Bu sırada videodaki sahneye yeni bir oğlan katılıyor. Kulenin yanından geçerken onu deviriyor. Videoyu izlerken bunun kazara mı, dikkatsizlikten mi, yoksa bilinçli bir niyetten mi kaynaklandığını anlamak pek mümkün değil. Şimdi, sorular başladığında Jack'in nasıl tepki verdiğine bakalım:

"Bu öyküde neler oldu?"

"Oğlan diğerinin kulesini yıktı."

"Başka neler anlatabilirsin?"

"Gelip sebepsiz yere kuleyi yıktı. Diğer çocuğu sevmiyordu belki de."

"Böyle olduğunu nereden biliyorsun?"

"E, gelip yaptı işte. İzlediğinizde görüyorsunuz."

"Kasıtlı olarak yaptığını nereden biliyorsun?"

"Diğer çocuğu sevmiyordu."

"Nereden biliyorsun?"

"Kulesini yıktı."

"Diğer oğlan ne yapmalı dersin?"

"Asla onunla oynamasın. Hatta bekleyip o da onun kulesini yıkmalı."

Her oğlan bu videoda kötü niyet görmemiştir. Bazıları olayı bir kaza gibi algılamıştır; mahsus olduğunu düşünen çocukların bir kısmı ise düşmanca bir karşılık vermeye yanaşmamıştır. Ama saldırgan oğlanlar nötr olayları bile düşmanca eylemler gibi görmüştür.

Tıpkı bu araştırmada olduğu gibi gerçek yaşamda da oğlanların duygusal nitelikli, saldırganca tepkiler vermesine katkı yapan üç etken var. Birincisi, videoyu izleyen oğlanlar, diğer oğlanın niyetini sorgularken ona dair yeterli bilgi kullanmamış

veya algılamamıştır. Jack gibi saldırgan oğlanlar bilgiyi daha az kullanırlar—yani, oğlanın yüz ifadesi veya ses tonu gibi sosyal ipuçlarını değil, “olmasını bekledikleri şeyi” algılarlar. İkincisi, belirsiz durumlarda düşmanca niyetler görmeye daha yatkındır. Örneğin, bir oğlanın yardımcı olmaya ve bir olumsuzluğu önlemeye çalıştığı ama başaramadığı diğer videolarda (oğlan ne kadar çabalarsa çabalsın kötü bir olay yine de gerçekleşmektedir; örneğin, bir çocuğun resminin üstüne boya dökülür) saldırgan oğlanlar, yardımcı olmaya çalışan çocuk tarafından ortaya konan müspet çabayı fark etmekten de uzak kalmışlardır. Yalnızca zarar ve ziyanı görüp, bunu kendilerine karşı düşmanca bir niyet gibi algılamışlardır. Üçüncüsü, bu oğlanlar söz konusu durumlara daha fazla düşmanca tepki vermektedir. Yaşadıkları duruma, araştırmacıların “sosyal açıdan yetkin yanıtlar” dediği yanıtları (örneğin, sorun üzerinde konuşup, karşılıklı anlayış ve uzlaşma noktasına varmak) veremezler ve diğer çocuğa düşmanca tutumlarla tepki göstermeye meylederler.

Bir oğlanın videoları algılama motifi, gerçek bir tahrik karşısında nasıl davranacağına dair öngörüler içermektedir. Başkalarının düşmanca davranmasını bekleyen çocuk her eylemde düşmanca niyetler görür, bu düşmanlıkla bağlantı kurar ve karşı tarafa aynı şekilde karşılık verir, böylece saldırganlığı besleyen devreyi tamamlamış olur. Oğlanları gerçek görünen tehlikelerle karşı karşıya getirmiş araştırmalarda da zaten saldırganlığa meyilli olanların çok daha düşmanca tepkiler verdiği gözlenmiştir.

Dan ile Seth: Kara Kuşağın Sağladığı Güvenlik

Seth lise ikinci sınıfta okuyan, uzun boylu, çöp gibi zayıf bir oğlandı. Onu Eylül’de, okul başlarken gördüğümde zor tanıdım. Tatilde on beş santim kadar uzamıştı ve artık sınıfın en uzun oğlanlarından biriydi. Ayrıca, futbol takımına girebilmek umuyla yaz boyunca ağırlık çalışmıştı ve artık bir oğlandan çok bir erkeğe benzemeye başlamıştı.

Seth bizim okula sekizinci sınıfta gelmişti. O günden beri tanışıyorduk. Ebeveynleri ayrıken oğlanla birkaç ay boyunca

görüşmelerimiz olmuştu. Gerçi ebeveynler yeniden bir aradaydı ve ben de Seth'le artık "resmi" olarak görüşmüyordum ama nedense durmadan rastlaşıyorduk—öğle yemeğinde, bir maçı izlerken veya okuldan sonra birdenbire oluşuveren, oranla rahat tavırlı gruplar içinde hep denk geliyorduk. Bazen de koridorda yürürken kolumu tutar ve birkaç dakikam olup olmadığını sorardı. O gün de bunu yapmıştı. Şans eseri yakındaki kahveciye gidiyordum ve onu da davet ettim.

Seth öğretmenlerin sevdiği bir öğrenci değildi. Zekiydi ve bunun yararını görüyordu ama tıpkı avukat babası gibi onun da keskin bir tartışma becerisi vardı ve bunu bazen sırf canı istiyor diye kullanıyordu—çoğunlukla da hazırlıksız yakaladığı öğretmenlere karşı. Seth'in sürekli yinelenen meydan okumalarından yılan bir öğretmen ona silgi bile fırlatmıştı. Okul, öğretmene karşı disiplin soruşturması başlatmıştı ama Seth'i vuramamış olması hafifletici sebep görülmüştü. Öğretmen, öğretim kadrosunda kalmayı sürdürdü ama olanlar Seth'le arasında gerilim yaratmaya devam etti.

Benzer şekilde, Seth'in kimi okul arkadaşları da onun tam bir karın ağrısı olduğunu söylemekten çekinmiyordu. İçlerinde birkaç kişi, Seth'in (ikinci sınıftan beri eğitimini gördüğü) tekvandodaki yetkinliğinden söz edip böbürlenmesinden bıkmıştı.

Kahveciye oturduk ve ona aklında ne olduğunu sordum.

"Bir şey yok. O cehennem çukurundan biraz çıkmak istedim. Kahve için teşekkürler. İhtiyacım vardı. Bay Stancowski'nin verdiği salak ödevi yapacağım diye gece bire kadar oturdum."

"Ödevin konusu ne?"

"İltica. Kotamız olsun mu, olmasın mı meselesi. Bay Stancowski o kadar liberal ki kusacağım artık. İçine sıçtığımın yabancılara neredeyse bütün ülkeyi ele geçirdi, herif hâlâ herkes gelsin, ne istiyorlarsa verelim falan diyor. Aslında Meksika sınırına koca bir duvar çekmemiz gerek. Üstüne de makineli tüfekler yerleştirip askerlere kızılötesi gözlük vermeliyiz. Sınırı geçmeye çalışan birini görürlerse uçursunlar."

"Mülteciler neden seni bu kadar rahatsız ediyor?"

"Ülkeyi ele geçirecekler neredeyse. Buraya geliyorlar, Amerikalı değiller, paraları yok, İngilizce bilmiyorlar, ekonomiyi kuru-

tup milyon tane çocuk yapıyorlar. Olacak iş değil. Buraya gelip bizim sırtımızdan geçinmek istiyorlar yalnızca.”

Öfke pek çok yolla dışarı çıkar. Seth’in ırkçılığı da öfkesinin hedef bulmaya çalıştığına dair belirtilerdendi.

“Bana bugünlük bu kadar ırkçılık yeter. Konuyu değiştirelim biraz. Hafta sonu ne yaptın?”

“Mary’nin partisine gittim.”

“İyi zaman geçirdin mi?”

“Evet, Brenda diye bir kız vardı, onunla takıldık biraz. Benimle çok ilgiliydi. Bir şey yapmadık ama onu bu akşam arayacağım. Eskiden Bill’in kız arkadaşıydı ama onu artık sevmiyor çünkü çocuk eziğın teki. Kızı kaybedince resmen ‘stalklamaya’ başladı. Sürekli arıyormuş Brenda’yı. Brenda da iki saniye bir şeyler söyleyip ‘Kapatmam gerek,’ deyip kapatıyormuş. Brenda’yı götürdüğümü öğrenince kafayı yiycek. Herhalde çıldırıp beni öldürmeye falan çalışır. Gücü yetmez tabii ama deneyebilir. Hayal edebiliyorum.”

Seth bu noktada heyecanlanmış görünüyordu. Ayağa kalkıp Bill’le arasında geçebilecek hipotetik bir senaryoyu oynamaya başladı.

“Hey Seth, bakıyorum Brenda’yla çıkmaya başlamışsın.”

“Ee? Ne olmuş? Rahat bırak beni.”

“Sonra üzerime yürüyor ve— çat!”

Seth burada en etkili tekvando tekmesini savurup iki de hızlı yumruk çıkardı. Bu darbeler Bill’i gerçekten de etkisiz hâle getirdi.

Ortam artık hazırды. Seth, Bill’in düşmanca davranacağına peşin hüküm getirdiği için iki oğlanın durumla ilgili makul bir konuşma yapma olasılıkları neredeyse sıfırdı. Seth gerçeği yok sayacak ve onu kendi beklentileri doğrultusunda biçimlendirecekti.

Seth hasar görmüş bir oğlandı. Algılaması yaşam deneyimi nedeniyle çarpılmıştı ve çevredeki çoğu işareti yanlış algılayıp düşmanca belliyordu. İnsanlara verdiği öfkeli yanıtlar sert cezalar marifetiyle değiştirilemezdi; oğlan zaten ağır darbeler almıştı. Böylesi bir öfkeyi etkisiz kılmak ve yatıştırmak “içeriden” yapılacak bir iştir—Seth’in hislerini öfke olarak tanımlamasını

sağlamak, öfkesinin kaynağını bulmak, yaşadığı durumlarla etkili şekilde başa çıkmasını ve duygularını yönetmesini sağlayacak stratejiler geliştirmek gereklidir.

İçeri Bakmak: Kişinin Kendi Duygularını Okuması

Öfkeli bir oğlan, başkalarının duygusal sinyallerini isabetli biçimde okumakta güçlük çeker. Bunun diğer yüzü, kendi duygularını okumakta da güçlük çekmesidir. Daha önce de gördüğümüz üzere, duygusal eğitimi hatalı ve eksik oğlanların iç dünyasındaki manzara onlara ayın karanlık tarafı kadar yabancıdır. Dolayısıyla, öfkeli, üzgün veya korkmuş çocuklar neden bu şekilde hissettiklerini bilemezler. Kötü hissettiklerine dair genel bir duyguya sahiptirler ama hissi tam olarak tanımlayamaz ve nedenini bulamazlar. İnsanlar böyle durumlarda nedeni yakın çevrede aramaya eğimlidir. Böylece kötü hislerin suçu, hatalı ve yersiz biçimde öğretmene, ablaya, koça veya kız arkadaşına yüklenebilir. Son derece güçlü ve bilinçdışı olumsuz duygular söz konusuysa bu durum tehlikeli bir hal almaya başlar çünkü bütün o olumsuzluk durmaksızın bir çıkış noktası arayacaktır.

Dan ile Dale: Örtülü Öfke

Okullardaki terapist odaları eğreti yerler olabilir çünkü çoğu okul haftada yalnızca bir gün gelen psikoloğa kalıcı bir oda ayıramaz. Dolayısıyla Dale ile görüşmelerimi yönetim binasının üçra köşelerinden birindeki eski püskü, az kullanılan bir odada yapıyordum. Küçük bir yerdi ve birkaç tanecik kötü mobilyası vardı ama Dale ile orayı benimsemiştik. Odanın en iyi tarafı bir dizi dikey penceresi oluşuydu. Çok güzel bir gündü ve pencerelerin çoğunu açmış, temiz hava ve güneşin tadını çıkarıyorduk.

Dale üçüncü sınıfı bitirmek üzereydi. Bu son derece reketçi, yüksek standartlara sahip okulda, üstün başarılı öğrencilerin alındığı onur programındaki en zeki çocuklardan biriydi. Notları gayet iyiydi—İspanyolca dersi hariç. Oğlan, son derece

sert ve disiplinli olmakla bilinen öğretmeniyle çatışma içindeydi, hatta ona sınıfta küfür ettiği için aldığı uzaklaştırma cezası henüz bitmişti. Bana yaptığı zorunlu ziyaretler de okuldan atılmasını engellemek için bulunan formülün parçasıydı.

Dale'in babası başarılı bir araştırmacı kimyagerdi ve Dale de onun gibi bilime ciddi bir yatkınlık gösteriyordu. Ama ne yazık ki babası Dale'e pek meraklı değildi. Oğlu altı yaşındayken eşiyle çekişmeli biçimde boşanmıştı. Sonra da Eleni ile yaptığı ikinci evlilikten iki çocuğu daha olmuştu. Eleni, Dale ile hiç geçinemiyordu ve eşini de Dale ile görüşmekten caydırıyordu. Dale ile babasını ayırmak için araya kendi çocuklarını sokuyordu.

İşin kötü tarafı, Dale'in annesi de kendisinden on beş yaş büyük ve hiç baba olmamış (muhtemelen olmaması da gereken) biriyle evlenmişti. Adam çocukları anlamıyordu. Dale'den ve annesinden sorgusuz sualsiz itaat bekliyordu. Annesi adama çok bağlıydı ama Dale bunun korkudan olduğunu söylüyordu. Zaten annesi de Dale'e karşı eşinin tarafını tutuyordu. Asabi bir adam olan üvey baba, evdeki huzur ve sessizliğin Dale'in müzikleri ve arkadaşları tarafından (Dale daha küçükken de oğlanın ilgi görme çabaları ile) bozulmasından hoşlanmıyordu. Belli ki üvey baba Dale için bir şanssızlıktı ve Dale de payına onun düşmesinden ötürü haklı olarak üzgün ve kızgındı. Ama her şeye rağmen benimle konuşmaya umursamazca yaklaşıyordu. Sorularıma çoğunlukla bir iki sözcükten ibaret, belirsiz yanıtlar veriyordu—"Neyse ne"—ve sanki hiçbir şeyi dikkate almıyor gibiydi. Bir görüşmemizde onu yönlendirici sorularla konuşturmaya çalıştım:

"Vay canına, üvey baban kâbus gibi birine benziyor. Canını sıkıyor mu bu?"

(Gülüyor.) "Pek değil."

"Ama hiçbir şey yapmana izin vermiyor. Yakandan düşüyor bir türlü."

"Neyse ne."

"Neyse ne, ne?"

"Neyse işte, boş ver gitsin."

Bu noktada odaya koca bir eşek arısı girdi. Dale ona bakıp konuşmaya devam etti: "Ben çocukken saç spreyi ve çakmakla

eşek arılarını kömür ederdik. Onları uçarken yakalıyorduk sonra da napalmı dayıyorduk.”

“Özür dilerim Dale, burada araya girip tipik kafa doktorluğu yapacağım ama fakültedeyken bize görünüşte ilgisiz şeylerin aslında bağlantılı olabileceği öğretildi hep. Mesela üvey baban ve arıları yakman gibi. Sanki araya değil de üvey babana kızgın gibisin.”

“Neyse ne.”

Zaman içinde Dale “neyse ne” demenin ötesine geçti ve öfkesini dile getirmeye başladı. Ama öfkenin yaşamında küçük bir yer tuttuğunu düşünüyordu. Böyle düşünmek zorundaydı aslında, aksi takdirde öfkesinin altında ezilecekti. Yine de ilerleme sağlamak için duygularıyla tamamen (onları küçük görmeden) yüzleşmeliydi. Alışıldık olmasa da bu vakaya uyacağını düşündüğüm terapötik bir hamle yaptım ve Dale’i yakınlardaki boş bir Viktoryen eve götürdüm. Küçük bir alışveriş merkezine yer açmak için yıkım aşamasında olan evin bir kısmı hâlâ ayakta idi. Henüz kırılmamış bir camı bile vardı. Dale’e öfkesini boşaltma izni verdim. Ondan babasını, üvey babasını, annesini düşünmesini ve öfkesini evden çıkarmasını istedim. Başlangıçta pencereye taş atmakla yetindi ama sonra yüzü kızardı ve ifadesi değişti. O sahneyi zihnimde yeniden izlediğimde kendini dizginlemeyi nasıl bıraktığını ve bu enkaza karşı nasıl öfkeyle patladığını görebiliyorum. Büyükçe bir ağaç dalı alıp binanın köşesine var gücüyle vurmaya başladı. Duvarlara tekmeler attı ve mızrağını batırdı. Bir ara gözleri doldu gibi geldi bana ama herhalde gözyaşlarını bastırdı. Bir süre sonra yorulmaya başladı ve hiddeti azaldı. Dalı bırakıp iç çekti ve yüzünü sildi.

“Şimdi biraz sakinleş Dale. Birazdan okula döneceğiz.

Sessizce başını salladı. Kendine şaşırması gibi bir hâli vardı.

“Sanırım bazı şeyleri boşalttın az önce. Belki de onlara gerçekten öfkeliyindir, ne dersin?”

“Öyle gibi, değil mi? Ama belki de mimariden hoşlanmamışsındır.”

Genel konuşmak gerekirse, “boşaltmak” —öfke ve düşmanca duygulara teslim olup onları şiddetle dışa vurmak— temel öfke dürtülerini ortadan kaldıran bir yöntem değildir. Benim ama-

cım Dale'in öfkeli olduğunu kabul etmesini sağlamaktı (inkâr ediyordu) ve bunu başarmak için de öfkesini "deneyimlemesi," gerçek olduğunu görmesi için olanak yarattım. Zaman içinde öfkesinin gerçek kaynağını tanıdı ve öfkeye sıkı sıkı tutunmaktan vazgeçti. En azından hırsını öğretmenlerinden daha az çıkardı.

Yaşam onun için yine güllük gülistanlık olmadı ama belirlediğim asal hedeflerden birine ulaşmış olduk: Dale neye öfkeli olduğunu görüp kabul etti. Dahası, aynı şeyin hiddeti için de geçerli olduğunu fark etti; onu da tanımlayabilir, anlayabilir, yönetebilirdi. Onun altında ezilmeye mahkûm değildi. Oğlanlar öfkenin altında ezilmekten korkarlar, bu yüzden de öfkeyi içlerinde biriktirirler; güçlü duygularla başa çıkmalarına yarayacak beceriler kazanmadıkları için öfkeyi inkâr eder veya bastırmaya çalışırlar. Dale en azından duygusal farkındalığını artırmıştı, bu yüzden öfkesi onun üzerinde daha az güç sahibiydi. Öfke artık "gün ışığına" çıkarılmıştı.

Alkol: Fitili Ateşlemek

Öfke ile alkolün birleşimi oğlan şiddetine davetiye çıkarır.⁸ Suç istatistikleri bu ilişkiyi açıkça ortaya koyuyor. Şiddete uğrayan kadınlar, içki sarhoşluğunun fiziksel istismarı sıklıkla tetiklediğini bilirler. Şehirlerde görev yapan hiçbir polis memuru da erkeklerin işlediği cinayetlerin yarısında failin alkollü olduğunu duyunca şaşırmayacaktır. Oğlanların ve erkeklerin içkiliyken kavga etme olasılığı daha yüksektir. Örneğin, sarhoş bir lise son sınıf öğrencisinin biriyle kavga etme ihtimali, kız değil de oğlansa, iki kat fazladır. Alkol ile kavga arasındaki ilişkinin ne ölçüde biyolojik olduğunu, ne ölçüde öğrenilmiş öğelerden ileri geldiğini henüz bilemiyoruz.

Örneğin, daha ergenlikte yoğun biçimde içmeye başlayan ve içkiliyken de kavga çıkarmaya daha çok meyleden belli bir grup insan olduğuna dair bazı bilimsel kanıtlar elde edilmiştir. Bazen "erkeklerle sınırlı alkolik tipi" de denen bu grup neredeyse tamamen erkeklerden oluşur. Evlat edinilmiş erkeklerle yapılan araştırmalar ise bu alkolizm tipinin kalıtsal olabildiğini göster-

miştir. Ama daha önce de bahsettiğimiz gibi, kalıtsal yatkınlık tek başına insan davranışını açıklayamaz. Şişe ile kavga arasındaki ilişki karmaşıktır ve tam olarak anlaşılmış değildir. Oğlanın, sarhoşken ne tür olaylar yaşamayı beklediği; güçlü bir eril imaj vermesi gerektiği fikrine ne kadar sarıldığı; en önemlisi de öfkesini kontrol etmesi konusunda kendisine neler öğretildiği, onun—ister ayık olsun, ister de sarhoş—kavga edip etmeyeceğini belirleyen öğeler olacaktır.

Stratejiler ve Elektrik Sigortaları: Oğlanlara Öfkeyi Yatırtmayı Öğretmek

Anaokulundaki bir çocuğun annesinin veya bir ilkökul öğretmenin “Sözcüklerle anlat,” diye çocukları uyarması kültürel manzarada artık tanıdık bir görüntü oldu. Bununla genelde çatışma sırasında—öfkenin, hüsrânın veya yılgınlığın oğlanı saldırgan eylemlere ittiği anlarda—karşılaşırız. Gelen uyarı ise hem oğlanı duyguları tanımlamaya ve sözlü olarak ifade etmeye yöneltir hem de öfkeli fiziksel tepkisini “duraklatmasına” yardımcı olur.

Çocuk suçları üzerine yapılan araştırmalarda sözlü ifade becerisi eksik oğlanların daha yüksek saldırganlık gösterme ve çocuk suçu işleme riski altında olduğu bulgulanmıştır ve bu bir rastlantı değildir. Sözel yetenek ile saldırganlık/suç ilişkisini incelemiş tüm psikolojik araştırmalar üzerinde gerçekleştirilen bir inceleme de bu bağlantıyı doğrulamıştır.⁹

Peki, neden böyle bir bağlantı var?

Düz bir yorum getirecek olursak diyebiliriz ki, sözel işlem ve süreçler—sorun üzerinde konuşmak—duygu ile eylem arasında bir tampon bölge oluşturmaktadır, dürtüsel ve saldırganca eylemi frenlemektedir. Bir oğlanın, düşüncesini sözcüklerle dışavurma becerisini keskinleştirmek ve kendini ifade etme alıştırmaları yapmasını sağlamak (özellikle de duyguları konusunda) onu dürtüsel davranmaktan kurtarabilir.

Bu kitaptaki pek çok meselede olduğu gibi, erkek şiddeti konusunda da merceklerle biraz ince ayar yaparak oğlanları daha iyi anlamaya başlayabiliriz. Kamu malına veya özel mülke zarar

veren davranışları ya da şiddet dolu bir öfke patlamasını biyolojik bir tahakküm gibi değil de beklenen (ve korkulan) bir ıstıraba karşı savunmacı bir tepki olarak gördüğümüzde o korkuyu gidermek için çaba göstermeye koyulabiliriz. Ne yazık ki öfkeli ve şiddet eğilimli pek çok erkeğin içindeki hasar, yıllar boyunca korku duymaktan, güveninin pek çok kez kötüye kullanılmasından ve uzun süre olumsuz koşullarda yaşamaktan ötürü o kadar derinleşmiştir ki, artık kısıtlı psikolojik reçetelerimizle tamir edemeyeceğimiz noktaya gelmiştir. Eğer oğlanların böyle erkeklere dönüşmesini engelleyeceksek, düşmanca niyetleri ve olumsuz koşulları yaşamlarından çıkarmakla kalmamalı, onları iç dünyalarıyla bağlantıya da geçirmeliyiz. Böylece şiddet eylemlerine yönelmekten kaçınabilirler.

Terapist olarak “sözcükleri kullanmanın” derin seviyede bir iyileşmeyi mümkün kıldığını biliyoruz. Duyguları “küçük dozlarda” ifade etmek bile duygusal basıncı boşaltıyor ve öfke ile kötü düşüncelerin gücünü azaltıyor. Oğlanı konuşturmaya başlayabilerseniz öfkesi bilince çıkıyor ve gücünden yitiriyor. Oğlanın neye öfkелendiğini bulmasını sağladığınızda da onu yıkıcı tepki şablonlarını değiştirebileceği bir konuma getirmiş oluyorsunuz.

On İkinci Bölüm

OĞLANLAR NEYE GEREKSİNİM DUYAR?

Normal çocuk nasıl biridir? Yemek yer, büyür ve tatlı tatlı gülümser mi yalnızca? Hayır. Normal çocuk dediğimiz, annesi ile babasına güveni varsa, aklına gelen her şeyi, elinden geldiğince çok yapan çocuktur. Zaman içinde yok etme, korkutma, aksatma, yıpratma, ziyan etme, hilelere başvurma, başkasına ait ufak tefek nesneleri cebe atma gibi davranışlar yoluyla güç ve becerilerini sınayacaktır... Düşünce ve hayallerinden, duygusal gelişiminde ilerleme sağlayamayacak kadar korkmamasını temin için, başlangıçta bir sevgi ve güç (ve bunların getirdiği hoşgörü) çemberinde yaşaması mutlak gerekliliktir.

—Donald W. Winnicott,

The Child, the Family, and the Outside World

(Çocuk, Aile ve Dış Dünya)

Geçenlerde bir anneye sohbet ediyorduk. Kendisi sıcak yürekli, bilinçli, dirayetli bir kadındır; eşi ve dört çocuğu tarafından da çok sevilir. İlk günden beri ilgili ve sorumluluk sahibi bir annedir, şefkatini cömertçe gösterir ve güvenilir bir sırdaş ve dinleyici olarak her zaman çocukların yanındadır. Yedinci sınıfa giden on üç yaşındaki oğlu son zamanlarda bir tür uzaklaşma davranışı göstermeye başlamış: Birincisi, evden uzaklaşıyor gibiymiş.

Ama bunun ardında çoğunlukla, okulun ve müfredat dışı etkinliklerin çok zamanını alması, ona yalnızca akşamın geç saatlerini bırakması var. Fakat oğlan görünüşe göre anneye ilişkiden de uzaklaşıyor; eskiden işbirliği içeren, sıcak bir ilişkileri vardı, oysa iletişim şimdi daha soğuk ilerliyor, hatta zaman zaman zıtlasmaya kayıyor. Artık eskisi gibi mutfak masasında sohbet etmiyorlar. Hatta oğlan, annesiyle her türlü konuşmanın kapalı oda kapısının ardından yapılmasını tercih ediyor gibi.

“Yaşı büyüdükçe daha da gizemli geliyor. Keşke bu böyle bir evre olsa ve bir gün yeniden yakınlaşabilsek. Umarım yaptıklarım—saygı göstermeyi ve sorumlu davranmayı öğretmek, onu sevmek, yalnızca sevmek—yaşamında olumlu bir fark yaratır.”

Hem literatürden hem deneyimden biliyoruz ki, bir ebeveynin—hatta her yetişkinin—oğlana, hayatta ilerlemesini sağlayacak duygusal temeli kazandırma gücü vardır. Peki, oğlanlar, esnek ve sağlam duygusal yaşamlar kurmak, empatik insanlara dönüşmek (*dönüşmeyi istemek*) için neye gereksinim duyarlar?

Oğlanların gereksindiği ilk ve en önemli şey, kendilerine geleneksel bakış açısından değil, bambaşka bir pencereden bakılmasıdır. Hem bireysel hem de toplumsal düzeyde, oğlanların duygu kapasitesinin olmadığına veya bu kapasiteyi kullanmadığına dair çarpık görüşü terk etmek gerekli. Çünkü bu görüş, oğlanlarda da duyguların üstünde veya dışında bir hayat yaşadıkları kanaatini yaratıyor. Değiştirmemiz gereken diğer tutum, oğlanlardan “çok fazla ve çok az” şey talep etmek—yani, bir yandan (gelişimsel olarak) verebileceklerinden daha fazlasını beklemek ama bir yandan da özkontrol, empati, duygusal dürüstlük ve ahlaki sorumluluk gibi konularda beklentileri gereksiz ölçüde düşürmek. Hoşnutsuzluk yaratan veya yıkıcı nitelikli oğlan davranışına “Oğlanlar böyle işte, ne yapalım?” diye bahane bulan biriyle karşılaştığımızda tüylerimiz diken diken oluyor. Aslında oğlanların “böyle” oluşunu farklı şekilde de okuyabiliriz; onların bazen tam anlamıyla *eril* yöntemler kullanarak mücadele ettiğini ve yaşamın güçlüklerine geniş bir duygu yelpazesıyla yanıt verebilmek için “oğlan dostu” bir yetişkin sevgisine, desteğine ve rehberliğine ihtiyaç duyduğunu görebiliriz. Ama iyi bir insana dönüşme yolunda “mazeretli” olmalarına gerek yoktur.

Bu kitap boyunca başarmayı umduğumuz şey, okura kendi deneyimlerimiz penceresinden yeni bir oğlan resmi gösterebilmek ve okurun da oğlanlara dair köklü varsayımlarını gözden geçirmesini sağlayabilmektir. Peki, ebeveynler ve öğretmenler oğlanları yeni bir pencereden izlemeye nasıl başlayacaklar? Aslında bu soruyu, genelleyici cümlelerle yanıtlamak olanaksız. Zira her çocuğun farklı yaşam koşulları var. Fiziksel ve duygusal sorunları, yaşamındaki aile, okul ve toplum bağlamları hep değişiyor. Bu oğlanın yaşamında daha çok spora mı "ihtiyacı" var? Peki, öbürü daha çok müziğe mi gereksinim duyuyor? Beriki bilgisayar başında daha az zaman mı geçirmeli? Farklı oyunlar oynaması, farklı arkadaşlar edinmesi mi lazım? Gelişkin öğrenme becerilerine daha uygun, daha ileri düzey bir müfredata mı geçirilmeli, yoksa ilgi alanlarında daha büyük çeşitlilik olmasını sağlayacak şekilde akademik yükü azaltılmalı mı? Daha rutin bir yaşama mı, yoksa daha az yapılandırılmış zamana mı ihtiyaç duyuyor? Biliyoruz ki, ebeveynler ve öğretmenler günlük yaşamda bu sorularla mücadele ediyorlar. Ancak kimse "iyi oğlanlar yetiştirmenin *kuralları*" diye bir liste yapamıyor. "İyi" bir oğlan olmanın pek çok yolu vardır. Dahası "iyi oğlan" da tek tip değildir, pek çok farklı özelliğin bileşimi olan çeşitli "iyi oğlan"larla karşılaşabilirsiniz. Kısacası oğlanlar, doyurucu ve anlamlı bir yaşama pek çok farklı yoldan ilerleyebilirler.

İzleyen yedi öneri, oğlanların duygusal yaşamını besleyip zenginleştirme ve koruma yöntemlerinizi dönüştürebilir. Önerilerimizi tek satırlık slogan cümleler olarak vermedik çünkü öylesi sloganların gerçek yaşamın karmaşıklığını yok saydığını düşünüyoruz. Biz sonuçta psikolog ve terapistiz; duygusal farkındalık ve büyüme sloganlarıyla ilgilenmiyoruz, bizim için bu konuların *esası* önemlidir. Her oğlanın içsel yaşamı ve hayattaki yolculuğu benzersiz ve kendine özgüdür ama aşağıdaki yedi maddede söz edilen ihtiyaçlar ortaktır. Bu ihtiyaçlar doğrultusundaki önerilerimiz de oğlanlara, içsel yaşamlarına saygı gösterecek ve onu zenginleştirecek biçimde ebeveynlik ve öğretmenlik etmeyi, onlara bu şekilde yaklaşabilecek toplumlar oluşturmaya amaçlamaktadır:

1. Oğlanların bir içsel yaşamı olmasına izin verin. Tam bir “duygu yelpazesi”ne, yani duyguların her türlüüne sahip olmalarını kabul ve tasvip edin. Hem kendilerini daha iyi anlamaları hem de başkalarıyla daha etkili şekilde iletişim kurmaları için bir duygusal sözcük dağarcığı geliştirmelerine yardımcı olun.

Bunun ardındaki fikir çok basittir: Oğlan farkında olsun ya da olmasın, onun içsel yaşamına hitap ederek konuşun. O yaşama saygı gösterin, onu dikkate alın, ona gönderme yapın, kendi içsel yaşamınızı paylaşın. Kendini gerçekleştiren kehanet kuralı burada da işler. Yani oğlunuza, tüm insanlar gibi onun da bir içsel yaşamı olduğunu düşünerek yaklaşırsanız, oğlan da bunu dikkate almaya başlayacaktır.

Örneğin, “Bu dönem futbol seçmelerine mi katılacaksın, tiyatro oyununa mı?” diye sormayın. Onu yerine şunu söyleyin: “Geçen yıl tiyatro oyununa giremediğin için düş kırıklığı yaşadığını biliyorum. Bu yıl yine seçmelere katılmak ister misin? Ayrıca uzun süredir futboldan da hoşlanıyorsun ama iki sezondur ilgin azaldı gibi geliyor. Bu dönem ne yapmak istiyorsun? Nasıl bir seçim yapacaksın?” Bu soru; acıya, iç çatışmaya, riske, cesarete ve çok yönlülüğe gönderme yapar.

Güçlü spor takımlarına ve “kazanma geleneği”ne sahip bir erkek lisesinin futbol koçu geçen sezon başında oyunculara şunu sormuştu: “Koç olarak benim görevim nedir?” Oğlanlar farklı yanıtlar vermişlerdi; beceriler kazandırmak, motive etmek, sıkı çalıştırmak. Verdikleri yanıtlar bitince koç şunu demişti: “Evet, bunların hepsi benim görevim. Ama asıl görevim sizi sevmek. Sezon boyunca ne olursa olsun, benim işim ve görevim sizi sevmek.” Çoğu oğlan bu yanıt karşısında huzursuz şekilde kıpırdanmıştı, çünkü bundan nasıl bir anlam çıkaracaklarını bilmiyorlardı. Ama çarpıcı galibiyetler ve korkunç mağlubiyetlerle geçen inişli çıkışlı bir sezonun ardından takımın iki kaptanı sezon sonu yemeğinde ayağa kalkıp geçirdikleri sezondan çok mutlu olduklarını ve takım arkadaşlarını çok sevdiklerini söylemişlerdi. Peki, onlara böyle konuşma “izni” veren kişinin aslında koç olduğunu hangileri fark etmişti? Koç, sözcük seçimleri ve koçluk yaklaşımı ile bir erkeğin bu tür şeyleri nasıl dile getirebileceğinin örneğini göstermişti.

Öğrenciler tarafından çok sevilen bir öğretmen ise bize şunu demişti: “Oğlanlara duygularını açabilecekleri güvenli bir ortam verirsiniz bunu yapacaklardır.”

Öğrencilerden günlük tutması, yazılar yazması, sanat dallarıyla ilgilenmesi ve duygularla ilgili (ister kendi duyguları, ister de başkalarının, tarihi kişilerin veya kurgusal karakterlerin duyguları) tartışmalara katılması istenen sınıflarda duyguların açığa çıkarıldığını bizzat gözlemliyoruz. Kendi duygularından hiç söz etmeyen ve kırılğan tarafını gizleyen bir oğlanın, kurgusal bir çocuğun korku ve kırılğanlığından kolayca bahsedebiliyor oluşu hiç de şaşırtıcı veya seyrek rastlanan bir durum değildir. Oğlan bu sırada çok değerli bir konuşma yapıyor olur; kendi duygularını anlamakta ve ifade etmekte kullanacağı duygusal sözcük dağarcığını geliştirmenin yollarından biridir bu.

Virginia'da bir okul, başarılı bir kaleci olan sekizinci sınıf öğrencisi Casey Johnson'un futbol yaşamını anlattığı “Kaleci Olmak” yazısını yayımlamıştı. Yazı aslında, oğlanların yaşamı durmaksızın—basitçe kalede dikiliyor gibi görüldüğü anlarda dahi—duygusal açıdan işlediğini yansıtmaktaydı:

İnsanlar der ki, gol yalnızca kalecinin değil, tüm takımın hatasıdır. Oysa kalecinin hatası diye düşündüklerini hepimiz biliyoruz. Rakip takım gol atarsa benim hatam olacağını biliyordum. Waterford santra yaptı. Onlar üstümüze gelirken boştaki oyuncuları tutsunlar diye savunmacılara bağurdım. Waterford oyuncusu başındaki savunmacıya bir feyk attı, sonra iki uzun adım atıp şutunu çekti. Ben atladım. Bağırışmayı duyunca gol olduğunu anladım. Olduğum yerde döndüm ve topu filelerde gördüm. Takımı yine yüzüstü bırakmıştım. Ayağa kalkıp ellerimdeki ve bacaklarımdaki çamuru sildim. Bir arkadaşım gelip “Senin hatan değil Casey, takımın hatası,” dedi. Aslında benim hatam olduğunu düşünüyordu ama ben yine de “Sağ ol,” dedim.

Waterford takımı iki gol daha atınca olan biteni oğlan şöyle yazmış:

Yerden kalkamadım. Yüzüm gözyaşı ve çamur yüzünden sırlıslıktı. Takım arkadaşlarım bana bakmaya tenezzül bile etmiyorlardı.

Sanki benimle hiçbir bağı olmasın istiyorlarmış gibi görünüyorlardı. Beni avutabilecek tek şey golü atan oyuncunun yorumuydu. Ama o da yalnızca, “İyi denemeydi,” demişti.

Öğretmen, Casey’nin bu yazıyı yazması için gereken güvenli ortamı yaratmıştı, okul da yazdığı için gurur duymasını sağlamıştı. Casey sonunda çocuklardan ve ebeveynlerden olumlu geribildirimler almıştı. İki defa kahraman olmuştu; hem bir kaleciydi hem de içsel deneyimini doğrudan ve samimi bir şekilde yazıya dökmüştü.

Peki, “güvenli ortam” deyip durduğumuz nedir ve ebeveynler güvenli ortamı nasıl yaratırlar? Aile içinde, bir “ritüel” niteliği taşıyan her şey duygusal “güvenlik” sağlama potansiyeline sahiptir, çünkü çocuk bu ritüel esnasında performans gösterme veya standart tutturma baskısının, yargılanma tehdidinin olmadığı güvenli bir alandadır. Örneğin anne, özellikle de ergenlik öncesinde, oğlan yatmadan evvel onun yanına gider, sırtına masaj yapar veya gün içinde olan bitenlerle ilgili kısaca sohbet eder. Oğluna kahvaltı hazırlar, kitaplar, müzik, spor veya dış mekân etkinlikleri konusundaki bazı ilgi ve meraklarını paylaşır. Baba, oğlula bahçeyi temizler, birlikte berbere, bowlinge, bisiklet sürmeye veya doğa yürüyüşüne gider, maket yaparlar. Anne veya baba oğlunu futbol antrenmanına götürür veya onun beysbol maçını izlemeye gelir; sabahları spor sayfalarını onunla birlikte okur veya Pazar günleri bulmacaya yardım eder. Ebeveynler, paylaşılan böylesi zamanlarda açıklık, kabul ve şefkat mesajları verirse, oğlan da ilişkilerdeki bu değerleri öğrenecektir.

Bazı insanlar oğlanların ilgi ve dikkatini canlı tutabilmek için karşılıklarına basmakalıp “oğlan” eğlenceleri ve rol modelleri—sert adamları oynayan film yıldızları ve çelik gibi sporcular—koyarak gerektiğini düşünür. Eğer oğlanların, bir okul toplantısında veya bir yemekte yapılacak konuşmayı dinlemesini istiyorsanız, konuşmacı olarak profesyonel bir sporcu getirmeniz bunu sağlayacaktır, çünkü sporcular oğlanların saygısını neredeyse anında kazanır. Ama sporcular oğlanların dinleyeceği *yegâne* kişiler midir? Oğlanların kalplerine ve zihinlerine hitap edebilmek için illa alışıldık ilgi alanlarına ve meraklara mı yönelmek zorundasınız?

Böyle olduğunu iddia etmek, oğlanların ilgisini çeken ruhsal ve zihinsel unsurları küçültüp önemsizleştirmek demektir.

Örneğin bir okul müdürü, öğrencilere konuşma yapması için bir Fransisken keşiş davet etmişti. Keşiş, konuşmadan önce, “Başlamadan evvel kısa bir meditasyon yapmak, konuşmadan sonra da soru almak istiyorum,” deyince müdür, keşişi iki isteğinden de vazgeçirebilmek için kibarca çabalamıştı, çünkü oğlanların bunlara iyi yanıt vermeyeceğini düşünüyordu. Ama oğlanlar yeniliği, riski ve cesareti sever; keşişte bunların üçü de belirgin şekilde vardı.

Keşiş konuşmadan önce ayağa kalktı ve şunu söyledi: “Konuşmaya başlamadan evvel meditasyon yapalım istiyorum. Lütfen hepiniz gözleriniz kapatıp ellerinizi dizlerinizin üzerine koyar mısınız?” Hepsı keşişe kulak verdi ve birlikte meditasyon yaptılar. Ardından, keşiş belli ahlaki ve ruhani meselelerden söz etti ve “Bana soracağınız bir şey var mı?” diye sözünü tamamladı. Uzun bir sessizlik oldu. Müdür kimsenin herhangi bir ilgi belirtisi göstermeyeceğinden ve okulun mahcup olacağından korktuğu için ziyadesiyle huzursuzdu. Keşiş ise sessizlik karşısında hiç istifini bozmamıştı. Sessizce durup bekledi. Neden sonra bir el kalktı. Bir oğlan, olasılıkla orada bulunan her oğlanın kafasından geçen soruyu, o meşhur oğlan doğrudanlığı ile sordu: “İnsan neden keşiş olmak ister ki?” Keşiş bu soruyu içten ve doğrudan biçimde yanıtlayınca, bir sonraki soruyu sormak için on iki el daha kalktı. Çoğu oğlan keşişin zihninden neler geçtiğini öğrenmek istiyordu. Bu oğlanların ömürlerini ruhani tefekkürle geçirmesi pek olası değildi ama içsel yaşama merak duydukları kolayca görülüyordu.

Oğlanlarla içsel yaşam hakkında konuşmalar yapmanız çok önemlidir. Onlara kendi mücadele ve düşüncelerinizden söz ettiğinizde iyi bir anlayış ve kavrayış ile yanıt veremeyebilirler ama bu deneyimi özümseyeceklerdir (ve deneyim de onları yapılandıracaktır). Bu anlar genellikle oğlanların en iyi hatırladığı anlara dönüşür. Oğlanlar babalarıyla spordan konuşabilir veya parka gezmeye gidebilirler, ama yıllar geçtiğinde bize anlattıkları şey o ebeveyn perdesinin nasıl aralandığıdır — annenin cesaretiyle karşılaşır; babanın yufka yürekliliğini ve gözyaşlarını gö-

rür; babarın anlattığı zorlu bir mücadele öyküsünde korkunun da “gerçek bir erkeğin” duyguları arasında yer aldığını öğrenir ve kabul ederler.

Hayır, oğlanların ilgisini kendi üniversite hikâyelerinizle sürekli canlı tutamazsınız. Çünkü ergenlik çağındaki bir oğlan böylesi öyküleri uzun uzun dinleyemeyecek kadar meşguldür kendi yaşamıyla. Fakat ebeveynler, uygun bir anda, kendi karşılaştıkları ahlaki bir ikilemden söz edebilirler. Eğer on beş yaşındaki oğlunuz ilgisiz görünüyorsa konuyu şimdilik kapatın ama vazgeçmeyin. Oğlanın yüzündeki o ifadeye rağmen bilmelisiniz ki, ilgisizliği veya kuşkuculuğu sonsuza kadar devam etmeyecektir ve sürekli aç olan zihni de sırf sportif veya teknolojik zorluklarla değil, duygusal zorluklarla nasıl baş edeceğini de öğrenmek istemekte ve buna ihtiyaç duymaktadır.

2. Oğlanların yüksek bir etkinlik düzeyi olduğunu kabul edin ve bunu dışa vurabilecekleri güvenli alanlar oluşturun.

Minnesota’nın Minneapolis kentinde bir Montessori okulunu ziyaret etmiştik. Eskiden devlet okulu olan büyük ve eski bir binaydı. Yüksek tavanları ve çok geniş koridorları vardı. Her sınıfın dışında, zemine yapıştırılan renkli bantla belirlenmiş küçük bir alan vardı ve içinde bir atlama ipi duruyordu. Yerinde duramaz hâle gelen çocukların çıkıp orada ip atlamasına izin verilmekteydi. Montessori yöntemi bireysel çalışmaya ve yaratıcı ifadeye çok önem verdiği, dolayısıyla tüm sınıfın aynı anda aynı şey üzerinde çalışması pek vaki olmadığı için, bu uygulama öğrencinin bir şey kaçırmasına da yol açmıyordu.

Yani bu okuldaki öğrenciler, bir özdüzenleme yöntemi olarak sınıftan çıkıp egzersiz yapabiliyordu. Bu yöntemi oğlanlar daha sık kullanmaktaydı. Peki, aynı şeyi her okulda uygulamak olanaklı mıdır? Ne yazık ki değildir; çoğu sınıftaki toplu öğretim ve etkinlik uygulaması, ayrıca güvenlik ve nezaret ihtiyacıyla bağlantılı geleneksel okul politikaları, böylesi bir çözümü çoğu okulda imkânsız kılar. Yine de okul günü içinde egzersiz yapma ihtiyacı duyan oğlanlara bu imkânı tanıma ilkesi sağlam ve isabetli bir ilkedir. Küçük bir ilkokulun müdürü de aynı şeyi vurulayarak şunu söylemişti: “İşin ucunda dışarı çıkmak olunca,

oğlanların sınıfta ne çok şey başardığına bakıp şaşırıyorsunuz.”

Bir oğlana okulda en çok hangi saatleri sevdiğini sorarsanız, “Yani beden dersi dışında mı?” diye karşılık vermesi şaşırtıcı olmayacaktır. Oğlanlar hoplayıp zıplamak, enerjilerini atmak, coşup taşmak için alana ihtiyaç duyar. Hem sırf okulda değil, evde de. Örneğin, müstakil bir evin bodrumu, spor salonunun evdeki çeşitlemesi değil midir? Serbest oyun için güvenli alan ayrılmamış aşırı toplu ve düzenli bir ev, oğlan için eziyete dönmez mi?”

Dört çocuk annesi Anne Roche Muggeridge, *The Roxbury Latin School Newsletter*’da şunları yazmıştı:

Oğullarınızı sakinleştiricilerle tedavi etmeyin. Eski kuşak müdürler gibi onları yorun. Kocam her kış bahçede bir buz pisti hazırlıyordu ve mahallenin bütün oğlanları sabah akşam orada oynuyordu. Hatta patenleriyle içeri girip tuvalete gittikleri bile oluyordu. İçeride yer hokeyi oynarlardı. Merdivenin başından sıçrayarak kaç basamak aşabileceklerini görmeye çalışırken alt sahanlığı kırmışlardı. Onları özlüyorum. Kibar, yürekli, dürüst, esprili, dayanıklı, cesur ve cömert erkekler oldular. Onları özlüyorum.

Belli ki bu kadın oğlanları sevip kabul ediyor ve onlara inanıyordu. Çoğu ebeveyn oğlanların fiziksel etkinliğini bu şekilde kucaklar, bazıları ise kucaklamaz. Çoğu öğretmen oğlanları sever, ama ne yazık ki bazıları sevmez. Oğlanlar, oğlan enerjisine dayanma eşiği düşük kişilere çok duyarlıdır ve bu kişilere (düşük tahammül eşiğine) bir meydan okumaymış gibi karşılık verirler.

Etkinlik düzeyi yalnızca küçük oğlanlarda değil, ergenlerde de yüksektir. Ergenler birbirine çarpar, itişip kakışırlar. Ergen oğlanlarla görüşmeler yapmaya gittiğimizde bir yer bulup oturmak gibi basit işlerde bile yoğun bir fiziksel devinim yaşanır. Eğer sıralar ve sandalyeler varsa, büyük sürtünme ve çarpışma sesleriyle oradan oraya kayar dururlar; kanepe varsa kim nereye oturacak diye bir boğuşma yaşanır; eğer yere oturacaksa oğlanlar üst üste yığılır ve bir kısmı da nereye oturmak istediğini söyleyerek bağırıp çağırır. Burada sözünü ettiğimiz fiziksel saldırganlık değil, sürekli kullanımda kalan capcanlı ve aktif bir beden dilidir. Oğlanlar birbirinin şapkasını vurup düşürür,

mobilyalara yayılır, yemek masalarında ve salon zeminlerinde gerekenden fazla yer kaplarlar. Bazen nereye gittiklerine bakmazlar, bazen ise sağa sola bindirmekten keyif alırlar—iki yıl önce 40 kilo gelirken şimdi 70 kilo olsaydınız siz de öyle yapmaz mıydınız? Eğer bir oğlansanız, büyük ve cüsseli olmak bile başlı başına keyiflidir!

Dahası, eğer okul bahçesindeki tepecikte yeni yağmış yumuşacık bir kar varsa ve müdür de iki çocuk kızağını dışarıda bırakmışsa (tıpkı iki yıl önce Belmont Lisesi'nde olduğu gibi) iki çocuk bir kızağa atlayıp kaymaz mı? Sonra o ikisi üç kişi olup yığın hâlinde kaymazlar mı? Üzerinizde lacivert ceket ve gri okul pantolonu varmış, hava -10 dereceymiş, kim takar? Ceketinizi çıkarıp çite astınız mı, kaymaya da hazırsınız demektir. Sonra ağaçları yalnızca sıyırarak geçmeye çalışır, arkadaşınızı yarı yolda kızaktan aşağı yuvarlamaya uğraşırsınız. Yaşı ilerlemiş öğretmenler şaşkınlık yaşar, standartlarımızı kaybediyoruz diye düşünürler, çünkü oğlanların eskiden böyle davranmadığına inanırlar. Ama tabii ki böyle davranıyorlardı. Bugün de böyle davranıyorlar, gelecekte de böyle davranacaklar. Bir oğlan hiç kuşkusuz çevreye ve kendine zarar vermemek için fiziksel etkinlikleri yönetmeyi öğrenmelidir ama coşkusu yüzünden de aşağılanmaması ve utandırılmaması gerekir.

3. *Oğlanlarla kendi dillerinde—gururlarını ve erilliklerini göz önünde tutan ve buna saygı gösteren biçimde—konuşun. Doğrudan olun; oğlanları danışman ve sorun çözen kişi konumuna getirin.*

Oğlanların aldığı hatalı ve eksik eğitim aşırı duygulardan ve kırılardan korkmalarına yol açtığı için onlara konuşurken güçlü olma arzularını göz önünde bulunduran ve onları ayıplayıp utandırmaktan kaçınan bir dil kullanmak çok önemlidir. Kızlara konuşurken kullandığımız, duyguyla doğrudan ilgili soralara oğlanların sanki alerjisi var gibidir. Dolayısıyla bir oğlanı sohbete çekebilmek için kızlarda kullandığımızdan daha farklı bir yöntem ile iletişim kurarız.

Kızlara “Nasıl hissediyorsun?” diye sorarız, çoğunlukla yanıt da alırız.

Oğlanlarla konuşurken ise daha özgül ifadeler kullanmak ge-

rekir: “Buraya gönderildiğin için ne kadar kızgınsın?” “Sence neden buraya gönderildin?” “Ebeveynlerin hangi konu yüzünden bu kadar kaygılı?” “Sence bu durum bir terapistle görüşmeni gerektiriyor mu gerçekten?”

Oğlanlar duygularından söz etmek konusunda çekimser kalabilirler ama sorun çözmeye ve kendilerine danışılmasına bayılırlar. Pek çok kez oğlanların aile terapisine katılmaya direnç gösterdiğine, hatta arabadan inip binaya girmeyi reddettiğine bile tanık olduk. Böylesi durumlarda çoğunlukla işe yarayan strateji, otoparka gidip oğlana şunları söylemektir: “Burada olmak istemediğini ve bu işe inanmadığını biliyorum ama ailene senle ilgili bazı önerilerde bulunacağım ve bunu senin katkı olmadan yapmak istemiyorum.” Bazı oğlanlar ise seanslara gelir ama konuşmayacaklarını söylerler, yine de tüm konuşma yükünü onlara yıkmayacağınızı belli eder şekilde davranır ve önlerine bazı sorunlar koyarsanız konuşurlar. Oğlanlarla çalışırken onları kendi duygularımızla yönlendirmenin ve bunlar arasından seçim yapmalarına izin vermenin yararını çok gördük. Örneğin, oğlan ürkütücü veya üzücü görünen bir durumdan söz ediyorsa, diyoruz ki, “Nasıl hissettiğini anlayabilecek kadar iyi tanımıyorum seni ama sanırım epey korkutucu bir durumda kalmışsın. Senin yerinde olsam ben çok korkardım.” Bu noktada oğlan isterse “Hayır, öyle değil,” diyerek bizde oluşan hatalı izlenimi yeni düşünceleriyle düzeltir, böylece bize inceleyebileceğimiz yeni noktalar kazandırır.

Oğlana yalnızca “Eminim korkmuşsundur,” dememelisiniz. Eğer yetişkinin duygusal kartlarını açmasına oğlan da “Belki biraz korkmuş olabilirim,” gibi bir karşılık veriyorsa, o zaman terapist—ve diğer yetişkinler—empati kurup “Bunu anlayabiliyorum,” diyebilirler. Bu deneyim yüzlerce kez tekrarlandığında, oğlan da duygularının yerinde ve geçerli olduğunu, çoğu oğlan ve yetişkinin aynı kırılmalılığı hissettiğini öğrenecektir.

Oğlunuzun kendi içinde nasıl duygusal tepkiler verdiğini merak ediyorsanız ona *arkadaşlarının* nasıl hissettiğini, belli bir durumun *başkaları* için ürkütücü veya huzursuz edici olup olmadığını sorun:

- Arkadaşına nasıl yardım etti?
- O durumda olsa kendisi de yardıma ihtiyaç duyar mıydı?
- Yetişkinlerin durumu nasıl yönettiğini düşünüyor?
- Eğer o durumdaki yetişkin siz olsaydınız sizden nasıl davranmanızı beklerdi?
- Erkeklerin o durumu kadınlardan daha farklı yönetmiş olacağını düşünüyor mu?

Oğlanlar (aslında kızlar da) neyin erkeksi, neyin kadınsı olduğunu; neyin doğuştan geldiğini, neyin sonradan öğrenildiğini tartışmaya bayılırlar. Oğlanlar nelerin kendileri için geçerli olduğunu konuşmaktan da hoşlanırlar. Bir dizi evet-hayır sorusuna inatla yanıt vermeyen bir oğlanla hiç karşılaşmadık.

Oğlan-yetişkin konuşmalarında yaşanan sorun, bambaşka bir iletişim bekleyen yetişkinin sonunda çileden çıkmasıdır. Ergenlik çağındaki oğlanlar büyük cüsseli olduğu ve yetişkin ayrıcalıkları talep ettiği için yetişkinler de onlardan çok şey beklemeye başlar. Ama fazla konuşma pratiği yapmamışlarsa veya konuşmanın erkeksi olmadığını düşünüyorlarsa onları fırçalamanız veya hayal kırıklığı ifade etmeniz bir işe yaramayacaktır. Yalnızca onların gözünden düşersiniz.

Oğlanı bir danışman konumuna getirmek onun istediği her şeyi yapmak değil, ona kulak vermek anlamına gelir. Küçüklüğünden beri bu yöntemi uyguluyorsanız işiniz daha kolaydır çünkü birlikte yaptığınız konuşma, dinleme ve danışma pratiği sayesinde oğlan neyin yerinde bir muhakeme olduğunu, neyin de olmadığını anlayabilir. Eğer oğlunuzu ciddiyetle dinlerseniz, o da kendisini ciddiyetle dinleyecektir.

Oğlanlarla iletişim kurmak bazen zor mudur? Evet, bazen zordur. Olanaksız mıdır? Neredeyse asla değildir. İletişim kurmanın olanaksızlaştığı oğlanlar en öfkeli, kuşkucu ve aşağılayıcı olanlardır. Yine de, fikir almaya yönelik sorular sorar, duygusal kâğıtlarınızı açık oynar ve aldığınız yanıtları da düş kırıklığıyla karşılamazsanız onlarla iletişim kurabilirsiniz. Her şeyden önemlisi, oğlanın psikolojik savunmalarına, güçlü olma arzusuna ve hissettiğinden daha güçlü görünme ihtiyacına saygı duyduğunuzu belli etmelisiniz. Onu yetkin biri olmak istediği,

hem akranları arasında hem de kendi zihninde saygın biri olmayı arzu ettiği için fırçalamanın bir anlamı yoktur. Oğlanın bu isteklerine saygı gösterirseniz sürekli savunmada kalmak zorunda hissetmeyecektir ve konuşacaktır.

4. Duygusal cesaretin de cesaret olduğunu ve cesaret ile empatinin yaşamda gerçek birer güç kaynağı teşkil ettiğini oğlanlara öğretin.

Bir oğlana cesaretin ne olduğunu sorduğunuzda vereceği yanıtın bir kısmında olasılıkla mertlikten söz edecektir ve ona mertliğin ne olduğunu sorduğunuzda da bir filmi, derste gördüğü veya haberlerde duyduğu fiziksel bir kahramanlığı ya da bir sınıf arkadaşının zorbalara nasıl karşı geldiğini anlatacaktır. Oğlanlara yönelik popüler filmler de yalnızca tek tür cesareti yüceltmektedir: Daha büyük veya iri bir rakibe kafa tutmak. Medyanın eril cesaret tanımı, bir düşmanla savaşmak, bir dinozoru kurnazlıkla alt etmek, uzaydan gelen bir yaratığı yenmek veya eli silahlı bir adamın gözünün içine bakabilmektir.

Macera ve savaş öyküleri neredeyse zamanın kendisi kadar eskidir ve oğlanlar bu öykülere özel bir ilgi duyarlar. Küçük oğlanların oynadığı cesaret dramalarına bakarsanız aslında savaş sahneleri olduğunu görürsünüz. Ama oğlanların görmeyi, duymayı veya öğrenmeyi istediği tek şey savaş öyküleri değildir. Hem oğlanlar hem kızlar duygusal cesaret öykülerine de açıtır.

Ocak ayında Martin Luther King Jr.'ın yaşamı çoğu okulda sınıf tartışmalarının konusu olur. Oğlanlarla kızlar, suikasta kurban giden bu insan hakları savunucusunu öğrenmek ve incelemekten heyecan duyarlar. King'in konuşmalarında, hakkındaki kitap ve belgesellere konu edilen şiddetsiz insan hakları yürüyüşlerinde, hep onun cesaretini görürler. Yalnızca King'in değil, o dönemde kendi yaşamları ve toplulukları içinde ırkçılığa karşı duruş sergilemiş pek çok "sıradan insan"ın cesaretine de tanıklık ederler. Duygusal cesaretin de gerçek bir cesaret olduğu mesajı, başka konular (Amerikan kölelik tarihi, Yahudi soykırımı, ulusal eşitlik hareketleri, uluslararası insan hakları hareketleri ve çevreci aktivizm) işlenirken de öğrencilere ulaştırılır.

Oğlanların bu konulara ilgisi gönülsüzce değildir. Kahramanları çok severler; hepsinin büyük insanlar olma hayali var-

dır. Esinlenmeye açıktırlar. Peki, bu koşullara rağmen onlara nasıl örnekler gösteriyoruz?

Okuldaki duygusal cesaret konulu ders ve tartışmaları bir kenara bırakırsak, oğlanlara duygusal cesareti öğretecek ve onu tanımlarını sağlayacak imge ve fırsatlar günlük yaşamda ne yazık ki pek kıttır. Özellikle de erkekler manevi ve duygusal cesaretlerinden ötürü nadiren takdir edilirler. Erkeklerin haberlere çıkma sebebi neredeyse her zaman gücü, beceriyi veya zenginliği temsil etmeleridir; sinema ve eğlence programlarındaki erkekler ise ya Arnold Schwarzenegger gibi korkusuz ve her şeye hükmeden kişilerdir ya da duygusal cesaretin sitcom yaşamı bağlamında hiç yer bulmadığı *Home Improvement* dizisindeki iyi niyetli ama kuş beyinli Tim Allen'dır.

Daha önemlisi, oğlanlar yalnızca medyada değil, kendi yaşamlarında da duygusal cesaret örnekleri görmelidir. Hem erkeklerin hem kadınların yaşamlarında, aile içinde, çocukların ve çevremizdeki diğer kişilerin hayatlarında duygusal cesareti önce biz görüp tanıyabilmeli, sonra oğlanlara göstermeliyiz. Kahramanlığı yalnızca en basit hâliyle başarabilen kaslı ve bencil erkek imgesinin ötesine geçmiş emsalleri sanatta ve yaşamda oğlanların önüne koyabilmeliyiz. Aslında çoğu yetişkin iş veya özel yaşamında duygusal cesaret gösterir ama çocukların bu vicdan ve cesaret anlarına tanık olmasına pek izin vermeyiz. Oysa bundan söz etmemiz, çevremizdeki kişilerin hemen her gün küçük ölçülerde de olsa ortaya koyduğu kişisel cesareti—sınıfın önünde yaptığı konuşmayı, engelli olmasına karşın aktif kalışını, yeni bir dil öğrenmeye çalışmasını, kafasını çevirip gitmek daha kolay olsa da birilerine yardım etmeye uğraşmasını—görmemiz ve takdir etmemiz gereklidir, hem de yüksek sesle. Duygusal cesarete bir yüz ve beden kazandırdığımızda (ister kendi yüzümüz ve bedenimiz, ister de başkasının) kalıcı bir iz bırakırız. Oğlanlar gerçek cesaretin incelikli karmaşıklığına yanıt verebilirler—vereceklerdir de.

Mark Twain'in 5. Bölüm'de alıntıladığımız cesaret tanımı burada yinelemeye değerdir: "Cesaret korkuya direnç göstermektir, korkunun hâkimi olmaktır, korkusuzluk değil." Oğlanlar öğrenmelidir ki, hem kendisinin hem başkalarının korku ve kı-

rılganlığını kabul etmek de erkeğin gerçek duygusal cesaretinin bir parçasıdır.

Bir baba, yedi yaşındaki oğlu Charlie'yi ve onun yatıya kalan arkadaşı Jeff'i yatırmaktaydı. Charlie, kırılgan ve kolayca incinebilir hissettiği bir dönemden geçiyordu; pek çok şeyden korkar olmuştu. Özellikle de kasırgalara odaklanmıştı, çünkü Tennessee'nin Nashville kentini vuran kasırgaların haberlerini dinlemişti ve ailesinin orada oturan arkadaşları vardı. Charlie o gece, Jeff'in de odada olmasına bakmadan korkularını açıkça dile getirdi:

"Baba, kasırgalar yüzünden bu gece uyuyamayacağım."

"Bu gece kasırğa çıkmayacak, emin ol."

"Ama kasırgalar var baba."

"Biliyorum ama Boston'da yok."

"Uyuyamayacağım baba, eminim uyuyamayacağım."

Bu konuşmayı dinleyen ve küçükken kendisi de pek çok korku yaşamış olan Jeff karanlık odanın diğer ucundan Charlie'ye seslendi: "Charlie, az önce yanlışlıkla duvara vurdum. Belki de o ses seni korkuttu."

"Hayır, Jeff. O değildi. Kasırgalar korkutuyor beni."

Charlie, Jeff'in kendisini avutma çabasını takdir ediyordu ama onun sözlerinde avuntu bulamıyordu çünkü korktuğu şey odadan gelmiş bir ses değil, yüreğindeki korkunun sesiydi. Zihninde ve düşüncelerinde ise katil rüzgârlardan çok, tehlikedeki arkadaşlar vardı.

Baba, Jeff'in Charlie'yi yatıştırma çabasını işitince oğlanı ikna etmenin anlamsız olduğunu fark etmişti. Şunu sordu: "Yanına yatsam biraz rahat eder misin?"

"Evet, ama yanımda kalman gerek."

Baba, oğlanın yanına yatıp kolunu omzuna doladı. "Sen uyuyana kadar kalacağım. Oldu mu?"

"Evet. Biraz daha sıkı sarılır mısın?"

Umarız bu kitap oğlanların da korkuları olduğunu açık biçimde göstermiştir—yalnızca gök gürültüsü veya karanlık odalardan duydukları "gelişimsel açıdan uygun" korkular değil, günlük

yaşamda çoğumuzun karşısına çıkan durumların tetiklediği korkulara da sahiptirler. İşin bu yönünde kimseden farklı değildir. Oğlanların korkuları ve ihtiyaçları vardır, oğlanlar kırılgandır ve incinebilir hissedebilirler, çok güçlü içsel duygular hissetme kapasitesine de sahiptirler. Oğlanların korkularını görmemiz ve kabul etmemiz onları zayıf yapmaz; aksine utançtan kurtarır ve güçlendirir. Oğlanlar bu korkuları inkâr ettikçe veya onları tamamen kontrol etmeleri gerektiğini düşündükçe onlara esir olacaktır. Bir oğlan veya erkek korkularını inkâr ettiğinde aslında hiç de *insanca* davranmamaktadır. Ayrıca korkuları inkâr etmek insanın tüm gücünü tüketir. Oğlanların korkularını görüp kabul etmemiz, evrensel olduklarını anlamamız ve empati kurmamız gereklidir. Dahası, hem kendi korkularını hem başkalarının korkularını kabul edip bunlara saygı göstermeyi oğlanlara da öğretmeliyiz. Bu empatidir ve Charlie'nin arkadaşı Jeff'in de ortaya koyduğu üzere her oğlanın empati kapasitesi vardır. Ama kendisiyle empati kurulduğu anları deneyimlemesi ve empati kapasitesini kullanması gereklidir. Ayrıca, empatik olması da açıkça istenmelidir.

Oğlanların empatik olabilmek için özel eğitime ihtiyaçları var mıdır? Özel bir eğitime ihtiyaçları olduğuna inanmasak da empati yeteneklerini ortaya koyacak fırsatlara gereksinim duyduklarını söyleyebiliriz. Çoğunlukla, doğal empati kapasitelerini göstermeleri için teşvik edilmeleri de gereklidir. Bir oğlanı kedisi veya köpeğiyle oynarken, sınıfa getirilen kurbağa veya farelerle ilgilenirken ya da sınıf hayvanının bakım sorumluluğunu yerine getirirken bir izleyin. O doğal empati kapasitesini göreceksiniz.

Oğlanlara empatik olmayı öğretmenin pek çok yolu vardır. Hayvanlarla ilgilenmek bunlardan biridir. İnsanlarla ve toplumla ilgilenmek bir diğeridir. Her yaştan oğlan hayvanların, bebeklerin, yaşlıların, herhangi bir şekilde muhtaç hâlde olanların ve çevrenin bakım ve esenliğiyle ilgilenmelidir. Toplum hizmetlerinin müfredatın sabit bir parçası hâline getirildiği okullarda ve kardeşlerin yardım veya desteğe muhtaç olduğu ailelerde oğlan empatisini daha belirgin biçimde görüyoruz.

Örneğin Chicago'daki bir okulun lise son sınıf öğrencileri bahar döneminde okul dışına çıkıyor ve bir toplum hizmeti proje-

sini uygulamaya koyuyorlar. Bundan çoğu öğrenci keyif alsada bazı oğlanlar daha derinden etkileniyor ve deneyimlerini paylaşırken de proje sayesinde “dünyayı farklı bir şekilde görmeye” başladıklarını söylüyorlar.

Tüm okulun katıldığı öğrenci toplantısında sunum yapan bir oğlan şunları söylemişti: “O zihinsel engelli çocukla ilgilenmek zorunda kaldığım için başlangıçta çok sinirliydim çünkü dediğim hiçbir şeyi yapmıyordu ve artık yılmışım.” Ama zaman geçtikçe zihinsel engelli çocuk bu oğlana bağlanmış, hatta altı hafta sonra da ona sıkıca sarılmıştı. Oğlan o anı anlatırken sesi çatlamağa başladı. Belli ki, engelli bir çocuğun yaşamında fark yaratmış olmak onun için son derece anlamlı bir deneyimdi.

Liseden mezun olan kaç oğlan engelli bir çocukla veya bir yaşlıyla ilgilenme, onun bakımını üstlenme deneyimine sahiptir? Herhalde çok az. Oysa bu deneyimlere sahip oğlanlar daha empatik olur. Hatta bu deneyimleri ne kadar fazla olursa, empati kapasiteleri o kadar gelişir.

Kültürün verdiği eğitim nedeniyle oğlanların rekabetçiliğini ve bireysel başarı atılımlarını bazen dizginlemek gerekebilir. Örneğin, tanıdığımız bir futbol koçu, bir oyuncunun kendi takımından veya rakip takımdan bir başka oyuncuyu eleştirmesi veya onu küçük gören davranışlarda bulunması halinde tüm takıma birkaç tur koşu yaptıırıyordu. Bu uyarı koşusuna herkesi dâhil etme nedeni ise “ne pahasına olursa olsun kazanma” zihniyetine ne kadar olumsuz baktığını tüm takıma anlatmak istemesi ve takım içindeki eleştirileri yumuşatmak için akran baskısından yararlanmaya çalışmasıydı. Spor, oğlanlara empatiyi öğretmek (hem de öğrenmeye en motive oldukları anda öğretmek) için önemli bir fırsattır. Oğlanların empatik doğaya sahip olduğundan kuşku duyan herkes sportif bir etkinlik sırasında—hem zaffer anında hem de yenilgi veya sakatlanma karşısında—gösterdikleri sadakate, ilgiye ve kenetlenmeye bir dikkat etmelidir.

5. Disiplini kişilik ve vicdan inşa edecek şekilde kullanın, kendinize düşman yaratacak şekilde değil.

Her oğlan er ya da geç başını belaya sokar. Sebep, dürtüselliği, yüksek etkinlik düzeyi veya yalnızca insan oluşu olabilir;

büyümenin normal bir parçasıdır bu. Ama oğlanın disiplin sürecinde yaşadıkları, daha sonra göstereceği davranışların ahlaki temelini de hazırlayacaktır. Bizce oğlanlara açık, net, tutarlı ve sert olmayan bir disiplin tarzıyla yaklaşılmalıdır. En iyi disiplin tarzı ise çocuğun yetişkin sevgisi ve memnun etme arzusu üstüne bina edilir. Eğer bu dürtü saygı duyularak geliştirilirse oğlanlar her koşulda, sevgileri ve saygıları üzerinden erişilir olmayı sürdürecektir. Ama yerli yersiz utandırılan, sertçe cezalandırılan veya aşırı bir yetişkin öfkesine maruz bırakılan oğlanlar, otoriteye dirençle karşılık vermeye başlayacaklardır.

Yaşamının erken dönemlerinde nitelikli bir disiplin alan—yani, cezalandırılmak yerine iyi yönlendirilen—çocuklara büyüdükçe daha az disiplin gerekir. Sorun yaşayan çocuklarla yaptığımız çalışmalarda, sert disiplinin olumsuz etkilerini, yani oğlanı daha da fazla sorunlu davranışa iten ve onda kalıcı duygusal yaralar açan tesirleri sık sık görüyoruz. Yine aynı çalışmalardan şunu da biliyoruz ki, “gedikli baş belaları” bile samimi bir rehberlik ve empati içeren disiplin sayesinde daha olumlu davranışlara yönelebiliyorlar.

Virginia’nın Middleburg kentindeki küçük bir özel ilkokulda sekizinci sınıfı bitirip mezun olan Alex’in mezuniyet töreni konuşmasına bir bakalım (ama başlamadan önce Alex’in küçükken müdür odasını “düzenli ziyaret eden,” dürtüsel davranan ve sınıf işleyişini aksatan bir çocuk olduğunu da belirtelim):

“Ben her zaman biraz... ‘kendime özgüydüm.’ Farklıydım. Farklı oyunlar oynamayı, farklı televizyon programları izlemeyi severdim. Farklı ilgi alanlarım vardı. Sorun değildi. Eğleniyordum. Ama beni gerçekten anlayan, farklı bakışımı ve farklı ilgi alanlarımı destekleyen tek bir kişi vardı.” Kastettiği kişi okul müdürü Bay Gilford idi. Alex’e göre Gilford “basmakalıp bir müdür değildi” ve “daha ben okula gelmeden önce bile beni tanıyormuş gibiydi.”

Alex, birinci sınıfta Bay Gilford’un odasına gönderildiği günü hâlâ anımsıyor: “Koridorda odasına doğru yürürken sanki hayatımdaki son adımları atıyor gibiydim. ‘Bana neler yapacak acaba?’ diye düşünüyordum. İçeri girip oturduğumda ise bana yalnızca şunu söyledi: ‘Merhaba Alex. Günün nasıl geçiyor?’

"İki sebepten ötürü irkildim. Birincisi sakın, nazik ve dost canlısı olmasıydı. İkincisi ise sözleriydi. Bana öfkeyle tepki vereceğini zannetmiştim! O günkü görüşmeyi cezalarla değil, hafif ve keyifli bir sohbetle bitirmiştik."

Alex, aradan yedi yıl geçmiş olmasına rağmen bu yetişkinin kendisine bağırmadığını ve ceza vermediğini hâlâ anımsıyordu. Yaptığı konuşma ise bize, oğlanların cezayı ne kadar bekler hâlâ geldiğini ve akılcı bir diyalogun çoğu oğlan için ne denli dönüştürücü olabildiğini göstermişti.

6. Erkekler arasındaki duygusal bağlanmanın örneklerini gösterin.

Oğlanlar gördüklerini taklit ederler. Eğer erkekler arasında duygusal mesafe, soğukluk ve tedbirlilik görürlerse büyüdüklerinde aynı davranışı gösterirler. Dünyanın bazı kültürlerinde erkeklerin birbirine fiziksel yolla sevgi göstermesi olağan bir durum olsa da, bazı kültürlerde enderdir. Tanıdığımız bir erkek en yakın dostunu hep kucaklayarak karşılıyordu ve oğlu da yıllar yılı aynı sahneyi defalarca görmüştü. Tabii bunun oğlan üzerinde hemen bir etkisi olmadı. Çoğu oğlan gibi o da ergenlik sırasında hiçbir yetişkine (ne babasına ne de başkasına) dokunmadığı ve yetişkinlerin dokunmasına da tahammül etmediği bir süreç geçirdi. Ama bugün yirmili yaşlardaki oğlan, yalnızca babasını değil, karşılaştıkları zaman babasının arkadaşını da kucaklıyor. Peki, oğlanlar hiç yakın arkadaşı olmayan, eşi dışında hiç kimseyle bir yakınlık örneği sunmayan erkekleri görerek büyüdüğünde ne oluyor?

Terapi süreçlerinde, başka erkeklerle yakın ilişkisi olmayan pek çok erkekle karşılaşırız ve bu kopukluğun lise veya üniversiteden beri sürdüğünü görüyoruz. Çoğu erkek anlamlı ilişkileri nasıl kuracağını ve sürdüreceğini bilmiyor, erkeklerle sohbetlerde iç dünyasını açmanın yolunu bulamıyor. Örneğin, Chicagolu psikiyatr bir arkadaşımızın düzenli olarak golf oynadığı dört kişilik bir grubu vardı. Her hafta birlikte saatler geçirirler de kendilerine dair pek bir şey konuşmuyorlardı. Sonunda şöyle ilginç bir olay yaşamışlar: Arkadaşım bir gün golf sopalarını almak için eve geldiğinde eşi, "Joe aradı, golf oynamaya geleceymiş bugün," demiş. Arkadaşım "Neden?"

diye sorunca eşi şöyle yanıtlamış: “Boşanıyormuş ve yaptıkları maddi anlaşma nedeniyle golf kulübü üyeliğini devam ettiremeyecekmiş.” Arkadaşım şaşırıp kalmış ve yalnızca, “Boşanıyormuymuş? Hiç bilmiyordum,” diyebilmiş. Erkekler arasındaki arkadaşlığı, iç dünyalarını ne kadar paylaştıklarına göre ölçüp değerlendiremeyiz elbette, ama yirmi yıldır golf oynadığınız kişilere evliliğinizin çatırdadığını bile söyleyemiyorsanız bu çok üzücü bir durumdur.

“Erkeklerin yalnızlığı” meselesini oğlan yaşamında çözmeye çalışmalıyız. Oğlanlar yeni ilişkiler kurmaya, onları sürdürmeye, hatta sportif beceri farklarından, alay edilmekten, kızların ilgisini çekmek için girilen rekabetlerden doğacak çatışmaları deneyimlemeye teşvik edilmelidir. Çünkü bu çatışmaları giderecek ve dostlukları muhafaza edecek iradeden de yöntemden de ne yazık ki yoksundurlar.

Anneler ve diğer kadınlarla konuşurken ne zaman eril bir duygusal bağlanma modelinden söz etsek kuru bir kahkaha işitiriz. Erkekler arasında duygusal bağlanma dediğimiz şeyin ne olduğunu bir düşünürler, sonra da bunun kurulmasına kadın olarak nasıl katkıda bulunabileceklerini sorarlar.

Birincisi, bu dostlukları teşvik edin ve destekleyin. Sonra da erkeklerin dostluğunun pek de beklediğiniz veya istediğiniz gibi olmayabileceğini kabullenin. Çünkü erkeklerin kimi ilişkisi kadınlarınkı kadar yakın ve güvenilir değildir veya çok ileri derecede rekabet hastalığına yakalanmış olabilir. Kimi ilişkisi ise basitçe sizinkinden farklıdır.

Bir meslektaşımız, kızlar arasındaki dostluğun oğlanlar arasındaki dostluktan daha iyi ve nitelikli olduğunu savunurdu. Balık tutan dört oğlanı gözlemlediği bir gün ise bu varsayımlarını sorgulamaya başladı. Anlattığına göre güneşlenerek oğlanları izliyormuş. Oğlanlar iki ila üç saat kadar yan yana oturup balık tutmuşlar. Neredeyse hiç konuşmamışlar. En azından uzun bir sohbet hiç dönmemiş. Ama meslektaşımız onları uzun süre izledikten sonra bir noktada, oğlanlar—ve diğer oğlanlarla erkekler—arasında sohbetin ötesine uzanan müthiş bir yakınlık olduğunu fark etmiş. Oğlanların sohbet etmeden de o yakınlığı sağladığını, aralarındaki sessizliğin güven dolu olduğunu gör-

müş. Birbirlerinin varlığından mutlularmış ve önemli olan da yalnızca buymuş.

Çoğu oğlan, çevresinde erkeler olmasından mutluluk duyar. Babalarını izlemeyi, onlarla olmayı, onlarla oynamayı severler. Ama onlardan ne kadar yakın olduklarına dair bazı sözler de duymaları gereklidir ve bu babalar için bazen zor olur. Babalarından "Seni seviyorum" ve benzeri sözleri hiç işitmediğini söyleyen erkekler var. Dolayısıyla oğlanlara yakınlık göstermek için babaların bazı özel hazırlıklar yapması gerekebiliyor.

Okullar, halk merkezleri, hatta toplumsal örgütlerce desteklenen "Babam ve Ben" tipi programlar, bu yöndeki adımların önemli örnekleridir. Bu programlar yalın bir anaokulu etkinliğinden karmaşık bir seyahat macerasına veya yetişkin oğlanlar ile babaları için düzenlenen spiritüel kamplara kadar büyük çeşitlilik gösterir. Nitelikli programların bazı ortak özellikleri vardır: Oğlan ile babasının birlikte olacağı özgül bir zaman aralığı belirler. Babayı patron koltuğundan alıp oğluya partner yapan durumlar yaratır. Gezinmeye ve keşifler yapmaya olanak tanıyan yapılandırılmamış zaman içerir ama baba-oğul bağına güçlendirmesi amacıyla (sürtüşme ve rekabeti artırması amacıyla değil) tasarlanmış etkinlikler için yapılandırılmış zamana da yer verir. Baba-oğul çiftlerini böylesi programlarda ne zaman izlese, babanın bölünmeyen ve eleştirel olmayan ilgisi sayesinde oğlanların resmen ısıldadığını görürüz. Babalar da oğullarıyla böyle bir deneyim yaşama şansları olduğu için çok memnundur. Bunların planlı etkinlikler olması etkilerinden veya önemlerinden bir şey kaybettirmez. Duygusal bağlantı deneyimi içten ve gerçektir, oğlanı da aynı şekilde biçimlendirecektir.

7. Oğlanlara erkek olmanın pek çok farklı yolu bulunduğunu öğretin.

Belmont Hill ve Aziz Sebastian adındaki erkek liselerinde danışman olarak geçirdiğimiz yıllarda pek çok oğlan odamıza girip bir sandalyeye oturdu ve "Ben tam anlamıyla bir Aziz Sebastian [veya Belmont Hill] çocuğu değilim," dedi. Bir oğlanın daha söze başlarken genelden farklı/hassas olduğunu veya ideal görülen atletikliğe ulaşamadığını söylemesi çok üzücüdür. Çünkü kendisini idealize edilmiş bir erillik standardına göre tarttığını

gösterir. Oysa uzun boylu, yakışıklı, atletik, kadınlarla iyi ilişki kuran, bitmez tükenmez enerjiye sahip ve fiziksel yönden korkusuz olan (bu özelliklerin *hepsini birden taşıyan*) erkekler ve oğlanlar tüm erkek/oğlan nüfusunun çok küçük bir kısmını oluşturur. Benzer bir sorunu kız yaşamında da görüyoruz: *Reviving Ophelia* (*Ophelia'yı Diriltmek*) yazarı Mary Pipher'ın ifade ettiği üzere kültürümüz kızlar için zehirlidir, çünkü tek tip güzellik tanımı barındırmakta, sonuç olarak da kızları diyetlere, yeme bozukluklarına ve kronikleşmiş bir özsaygı eksikliğine sürüklemektedir—bu da kızlara gönderdiğimiz mesajları baştan incelemek gerektiğini gösterir. Kızların yaşamlarında stres yaratan öğelere dair yirmi beş yıllık araştırmaların en büyük başarısı, bize bu farkındalığı ve yönelimi kazandırmış olmalarıdır. Bu farkındalık penceresinden bakınca şunu söyleyebiliriz: Oğlanlar da aşırı dar bir erillik tanımından mustarip olduğuna göre, onlara gönderdiğimiz mesajı da bir incelemekte yarar vardır.

Tanıdığımız sevecen ve nazik bir ortaokul öğretmeni şöyle bir saptamada bulunmuştu: “Çocukluğunuz boyunca bir erkek olup olamayacağınızı düşünüp kaygılanıyorsunuz. Erkek olduğunuzda da *başkalarının* bunu başardığınızı düşünüp düşünmediğini merak ediyorsunuz.” Yani: Büyük İmkânsız. Oysa çocuklara bundan daha nitelikli bir ortam hazırlayabiliriz.

Bazen erkeklerin oğlanlara ulaşabilmesinin anahtarı belli bir konuya duyduğu yoğun ilgiden söz etmesidir. Bir lise öğretmeni şunları anlatmıştı: “Sınıfıma gelen çoğu oğlan şiirden nefret eder. Şiirle işleri olmasın istiyorlar. Ama şiirin benim için belli bir anlam taşıdığını gösterdiğimde bazıları şiire ısınıyor, hatta sonra seviyor bile.”

Dünyada herkesin seveceği ve ilgileneceği bir şeyler vardır.

Erkek olmanın, cesur olmanın, iyi bir baba olmanın, sevecen, güçlü ve başarılı olmanın pek çok yolu bulunduğunu oğlanlara öğretmeliyiz. Oğlanların doğal yaratıcılığını ve risk alma eğilimini, enerjisini, ataklığını kabul ve takdir etmeliyiz. Sanatçıyı ve komedyeni, din adamını ve sporcuyu, askeri ve erkek hemşireyi, dükkân sahibini ve sürekli dünyayı dolaşan denizciyi, öğretmeni ve genel müdürü yüceltmeliyiz. Bir oğlanın bu hayata katkıda bulunmasının pek çok yolu vardır.

Oğullarımız büyüdüğünde farklı cüsselere ve becerilere sahip olacak, çok çeşitli işler yapacaklar. Dünyaya sunabilecekleri çeşitliliği bir kenara süpürmemeliyiz; yetkin olmadıklarını düşündürmemeli, katkılarını küçümsememeliyiz. Onlardan ahlaki ve manevi olarak çok şey talep etmeli ve çabalarını da desteklemeliyiz. Bizi memnun etmeye çalıştıkları sırada ise birer hüsrana oldukları mesajını göndermemeliyiz. Oğlanın psikolojik açıdan güvenli bir büyüme çağı geçirmesi için onu sevdiğimizi, değerli gördüğümüzü, büyüüp iyi bir insana dönüşeceğine inandığımızı bilmesi gereklidir.

İnsanın kişiliği ve felsefesi yinelenen deneyimlerle oluşur. (Bunlar bazen küçük deneyimler bile olabilirler.) Terapinin kişiye yarar sağlayabilmesi için uzun süreli olması da zaten bu yüzden gereklidir. Zira çetrefilli sorunlar genellikle çok uzun süredir yapılanmaktadır.

Oğlanların yaşamında yüzlerce, belki binlerce an vardır ki, bir erkeğin ve oğlanın nasıl biri olması gerektiğine dair pek çok şey işitir, gözlemler ve bunlara tepki verirler. Nasıl kişiler olmaları gerektiğine, erkekliğin ne olduğuna, güzel şeylere layık, iyi oğlanlar olup olmadıklarına dair çıkarımları da yine bunlar üzerinden yaparlar. Gördükleri ve duydukları çoğu şey onlara acı verir ve zihinlerindeki kavramları çarpıtır. Çoğu deneyim yüzünden gerçek benliklerini saklarlar. Sonunda yalnızca makbul görülen benliği ortaya koyarlar ki, kültüre ters düşmesinler ve saldırıya uğramasınlar.

Oğlanların yaşamında fark yaratmanın tek yolu, içsel yaşamlarına ve ruhlarına hitap edecek deneyimler hazırlamak ve her şeyi tecrübe etme izinleri olduğunu bilmelerini sağlamaktır. Bunu yapacak kişiler öğretmenler, ebeveynler, topluluk önde gelenleri ve akrabalarıdır. Peki, nasıl yapacaklar? İncinebilir olmanın ve zayıf düşmenin aslında insanî ve makul olduğunu göstererek. İnsan olmak, incinebilir olmaktır; bunu öğrendiğinizde, ister oğlan olun ister de kız, cesur, özgüvenli ve üretken olmanızı mümkün kılacak sağlam temeli edinmişsiniz demektir. Artık incinebilir olduğunuzu kendinizden saklamanıza gerek kalmaz,

böylece derin korkular besleyen ve en ufak şeyde paramparça olan birine dönüşmezsiniz.

Terapist olarak geçirdiğimiz yıllarda, ebeveynlerin sevgisini almak istemeyen, onların yokluğu yüzünden eksik kalmış veya varlığı sayesinde olumsuzluklardan kurtulmuş hissetmeyen tek bir oğlanla bile karşılaşmadık. Güçlü ve sağlıklı oğlanları güçlü ve sağlıklı kılan öge, insan olduklarının kabul edilip onaylanmasıdır. Bunu yapacak fırsatı her gün, oğlanlarla olduğumuz her an buluyoruz aslında. O hâlde onlara her gün şu mesajı iletelim: Seni tanıyorum, sen bir oğlansın—yaşam dolu, düşlerle dolu, hislerle dolu bir oğlan...

TEŞEKKÜR

Dan

Bu kitabı yazma fikri, harika bir klinik psikolog olan eşim Catalina Arboleda ve Living Planet Books (Yaşayan Gezegen Kitapları) bünyesinde Josh Horwitz ile çalışan dostum Mary Challinor ile yaptığım bir konuşmada doğdu. Catalina ve Mary'ye bu kitabı yazma cesaretini verdikleri için teşekkür ederim. Harvard Psikoloji Bölümü'nden doktora öğrencisi olan ve bu kitap projesinde benim araştırma asistanlığımı yapan iki kişinin hakkını da vermek isterim. Eric Petersen, incelemek istediğim araştırmaları bulmak ve oğlanlarla bağlantılı antropolojik ve biyolojik meseleler üzerinde düşünmemi sağlamak konularında önemli yardım ve katkılarda bulundu. Yerinde duramayan Sara Mednick ise Harvard kütüphanelerini taradı, görüşmeler yapıp deşifre etti ve beni gözümden kaçan bilimsel kaynaklara yöneltti. Harvard lisans öğrencilerinden Olawunmi Mobolade de yazımın son aşamalarında kütüphane araştırmalarımda yardımcı oldu. Chicago Mahallelerinde İnsan Gelişimi Projesi'ndeki meslektaşlarıma, özellikle Tony Earls ve Steve Buka'ya bu kitabı yazarken verdikleri destekten ötürü teşekkür ederim. Devlet okulunda çalışan deneyimli ve yetkin iki öğretmen olan kardeşim Tim ve eşi Jane ile yaptığım sohbetlerden de çok yaralandım. Aziz Sebastian Lisesi'ndeki pek çok öğretmen ve yönetici geçen yıllar içinde düşüncelerimi biçimlendirdi. Hepsinin adını tek tek yazamayacak olsam da Jerry Ward, Alden Mauck, Charlie Riepe, Mike Lajoie, Leslie Altman, Jean Lynch, Morris Kittler, Michael Nerbone, Pat Colton ve Bill Burke'e burada yer vermek isterim. Catalina Arbo-

leda, taslaklar üzerine yaptığımız konuşmalarda bu kitaba pek çok katkıda bulundu; bunun yanında, sabırlı bir eş ve sevgili çocuklarımız Julia ile Diana'nın annesi olarak verdiği destek için de ona ayrıca teşekkür etmeliyim. Ben "hani şu kitap" üzerinde çalışırken bana tahammül gösterdikleri için çocuklarıma da teşekkür borçluyum. Kızım Diana'ya, oğlanlara dair düşüncelerini benimle paylaştığı ve Reşit Taşı şeklindeki kalemtraşını kullanmama izin verdiği için ayrıca müteşekkirim.

Michael

Öğrencilerin, ebeveynlerin ve eğitimcilerin bilgi ve kavrayışlarından pek çok okulda yararlandım. Ama burada beş okula (biri erkek lisesi, dördü karma eğitim kurumu) özellikle teşekkür etmek istiyorum: Massachusetts'in Belmont kentindeki Belmont Hill Okulu'nun müdürü Rick Melvoin ve öğretim kadrosu; Massachusetts'in Dover kentindeki Charles River Okulu'nun müdiresi Cathy Gately ve öğretim kadrosu; Virginia'nın McLean kentindeki Langley Okulu'nun müdiresi Betty Brown ve öğretim kadrosu; Virginia'nın Middleburg kentindeki Hill Okulu'nun müdürü Tim Northrup ve öğretim kadrosu; Washington D.C.deki Capitol Hill Okulu'nun müdiresi Catherine Peterson ve öğretim kadrosu. Bağımsız okullar dünyasında kurduğum ilişkilerden de her zaman çok yararlandım, bunun için Ulusal Bağımsız Okullar Derneği'ndeki çalışma arkadaşlarım Peter Relic, Linda Gibbs ve Kathleen Johnson'a teşekkür ederim. Richard Hawley ve Tony Jarvis'in yazılarından ve Boys' School Coalition yayınlarından çokça esinlendiğimi de belirtmek isterim.

Konuşma yaparken çok rahatım, yazının başına oturmakta ise zorlanıyorum. Başarılı birer yazar olan yakın dostum Ned Hallowell ile sevgili kuzenim Bonnie Bryant Hiller, beni uzun yıllardır bir kitap yazmaya teşvik ediyorlardı. Bu itici güç için onlara teşekkür ederim. Catherine O'Neill Grace, Dick Barbieri ve Michael Brosnan'a da yazılarımda yardımcı oldukları için müteşekkirim. Deneyimli bir psikolog ve bilgin bir yazar olan Dr. Larry Cohen benim için bazı araştırmalar yaptı ve düşüncelerimi

henüz oluşum aşamasında dinleyip benimle birlikte irdeledi. Michelle Anthony, Tom Needham ve Ann Northrup kitabın ilk taslaklarını okuyup yararlı yorumlarda bulundu. Kitabı yazdığım süre boyunca geniş ailemin de desteğini aldım, özellikle de Amy ve Peter Thompson'dan. Son olarak, bazen oldukça zorlaşan bu yazım sürecinde eşim Theresa McNally'ye sevgisi, sabır ve sebatı, sunduğu değerli kavrayışları için müteşekkirim. O ve çocuklarım, Joanna ile Will, bir yazar ailesinin yapmak durumunda kaldığı pek çok fedakârlığı çekinmeden yaptılar. Haklarını ödeyemem. Joanna kitabın formalarına şöyle bir göz gezdirip "Hiçbir yerde adım geçmiyor!" diye bağırdı. Doğru, bu kitap oğlanlar hakkında, ama kız ve oğlan evlat babası olarak — ayrıca bir eş olarak — deneyimlerim kitabın her yerinde.

Birlikte teşekkür etmek istediğimiz beş kişi daha var. Temsilcimiz Gail Ross her zaman bir bilgi, deneyim ve tarz kaynağı oldu. Bize New York'un yayımcılık dünyasında eşlik edecek daha eğlenceli ve bilgili bir yol arkadaşı bulamazdık. Editörümüz Ginny Faber'e de fikirlerimize inandığı, hiç durmadan bize karşı çıkarak ve yazdıklarımızı sorgulayarak bu fikirleri daha açık biçimde ortaya koymamızı sağladığı için, ayrıca keskin zekâsı ve titizliğinden ötürü teşekkür ederiz. Kitabın iki yazar tarafından kaleme alınmış olması pek çok zorlu editöryel sorun yarattı. Ginny bu projede kendisinden beklenenden çok daha fazla özveri gösterdi, ayrıca sıcaklığı ve esprili tarzı yazım sırasında mustarip olmaya başladığımız stres bağlantılı belirtilere ilaç gibi geldi. Asistanı Jason Zuzga da bizim için eğlenceli ve yetkin bir yol arkadaşıydı, özellikle de referans kontrollerinin son aşamasında. Jason'ın okur bakış açısından da çok yararlandık. Teresa Barker sıra dışı bir gazeteci ve yazar. Bizim farklı yazım tarzlarımızı birbirine uyumlandırmak gibi son derece tatsız bir görevi üstlense de bu işe kalbini ve ruhunu koydu. Profesyonelliği ilham verici düzeydeydi ve pek çok zor bölümü başarıyla tamamlamamızı sağladı. Dahası, hem Teresa'nın hem de Ginny'nin oğlan annesi olarak bize kazandırdığı duyarlı kavrayışlar bunun daha iyi bir kitap olmasını sağladı. Yaşayan Dünya Kitapları'ndan Josh Horwitz'in

her aşamadaki paha biçilemez desteğini de yabana atamayız. En basit ifadeyle, o olmasaydı kitap da asla yazılamazdı.

Son olarak (ve en önemlisi) profesyonel kariyerlerimiz boyunca bizimle çalışan tüm oğlanlara teşekkür ederiz. Bize öğrettikleri dersleri hakkıyla ve doğru biçimde aktarabildiğimizi umuyoruz.

NOTLAR

1. BÖLÜM

1. Carroll Izard ve meslektaşlarının çalışmaları bu konudaki düşüncelerimizi çokça etkiledi. Duygusal bilginin bazı önemli yönlerini genel hatlarıyla ortaya koyan ve bu bilgidен yoksun kalmanın normal sosyal ilişkileri nasıl aksattığını gösteren kişiler bu bilim insanlarıdır. Örneğin, "Duygu ifadelerinin ve duygu deneyimlerinin anlaşılmasındaki yetersizlikler, uyumlayıcı sosyal davranışta gelişimsel eksiklikler yaratabilir ve davranış sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabilir." C. Izard, D. Schultz ve B. P. Ackerman, "Emotion Knowledge, Social Competence, and Behavior Problems in Disadvantaged Children" (Çocuk Gelişimi Araştırmaları Derneği [Society for Research on Child Development] yılaşırı toplantısında sunulmuş makale, Washington D.C. Nisan 1997), 4.
2. Oğlanların bebeklikteki duygusal tepkisellik noktasından ergenlikteki dışavurumsuzluk noktasına nasıl geldiğine dair harika bir inceleme için bkz. L. R. Brody, "Gender, Emotional Expression, and Parent-Child Boundaries," *Emotion: Interdisciplinary Perspectives* içinde, editör: R. D. Kavanaugh, B. Zimmerberg ve S. Fein (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996), 139-70. Örneğin Brody'nin sözünü ettiği araştırmalardan birinde, katılımcılardan bir grup bebeği izleyip duygu ifade düzeyini puanlamaları istenmişti. Katılımcılar, bebeklerin cinsiyetine dair yanlış bilgi verildiği hallerde bile oğlanları daha çok dışavuruma sahip bebekler olarak puanlamışlardı. Brody şu sonuca varmıştır: "Oğlanlarda yüzdeki dışavurumların azaldığı, kızlarda ise arttığı bir gelişimsel kayma yaşanıyor gibi görünmekte... [Bunun nedeni] oğlan ve kız duygularının, hem akranlar hem de ebeveynler tarafından farklı şekillerde toplumsallaştırılmasıdır" (140).
3. Bu araştırmacılar empati duygusunun gelişimi ile ilgilenmiştir. Ayrıca, sempati duygusunu ve kişisel huzursuzluğu da inceleyip bunları birbirinden ayırmışlardır; sempati duyguları sizi zor durumdaki

bir insana yardım etmeye veya onu avutmaya yönlendirirken, kişisel gerilim ve huzursuzlukta aynı insanın yaşadığı sorun sizi rahatsız eder ve o kişiden kaçınmaya çalışırsınız. Adı geçen araştırmacılara göre, kişinin sempati mi duyduğu yoksa kişisel huzursuzluk mu yaşadığı, duygusal hareketlenmeyi nasıl dengelediği ve düzenlediğine bağlıdır. Elde ettikleri bulgular da bu görüşe kanıt teşkil etmiştir: “Başkalarının yaşadığı sıkıntılara olumsuz duygusal patlamayla yanıt vermeye yatkın oğlanlar, bu durumlarda kişisel huzursuzluk işaretleri de gösterenlerdi... Duygularını daha az dengeleyip düzenleyen oğlanlar... bebek ağlaması sesinden kaçabilmek için hoparlörü kapatan oğlanlardı... Duygularını daha iyi düzenleyenler ise bebeği dinginleştirmeye daha yatkındı” (1689). R. A. Fabes, N. Eisenberg, M. Karbon, D. Troyer ve G. Switzer, “The Relations of Children’s Emotion Regulation to Their Vicarious Emotional Responses and Comforting Behaviors,” *Child Development* 65 (1994): 1678–93.

4. Çevre ile ortamın beyin üzerindeki etkileriyle ilgili araştırmalar, uzun süreli stresin hipokampusa (stres düzenlemesinde ve bellek işleyişinde rol oynayan beyin yapısı) nasıl tesir ettiğine dair ilginç incelemeler yapmaktadır. Adrenal steroidlerin merkezi sinir sistemindeki koruyucu ve yıkıcı özelliklerine dair araştırmaları gözden geçiren McEwen ve meslektaşları ise (B. S. McEwen, J. Angulo, H. Cameron, H. M. Chao, D. Daniels vd. “Paradoxical Effects of Adrenal Steroids on the Brain: Protection versus Degeneration,” *Biological Psychiatry* 31 [1992]: 177–99) yaptıkları incelemede, hipokampusun diğer beyin yapılarından farklı olarak stres bağlantılı adrenal steroid hasarına fazlasıyla açık olduğuna çünkü beyindeki kortikosteroid bağlanma bölgelerinin en çok burada yer aldığına dikkat çekmiştir. Söz konusu hasarın bir etkisi, hipokampusun hipotalamik-pitüiter-adrenal ekseninde (HPA eksen) stres düzenleme yetisinin körelmesidir. Hipokampus hasarı olan farelerle yapılan deneylerde, HPA ekseninin orta düzey streste bile aşırı steroid salgıladığı ve stres yaratan durum sonuçlansa da etkili biçimde devreden çıkmadığı gözlenmişti (R. Sapolsky, L. Krey ve B. S. McEwen, “The Neuroendocrinology of Stress and Aging: The Glucocorticoid Cascade Hypothesis,” *Endocrinology Review* 7 [1986]: 284–301). Belleğin işlev bozukluğu da hipokampus hasarının tipik bir nöropsikolojik tezahürüdür ve araştırmalar hem görsel-uzamsal bellekte hem de sözel bellekte işlev bozukluğu saptamıştır (bkz. A. Diamond, “Rate of Maturation of the Hippocampus and the Developmental Progression of Children’s Performance on the Delayed Non-Matching to Sample and Visual Paired Comparison Tasks,” *Annals of the New York Academy of Sciences* 608 [1990]: 394–426; ayrıca, R. P. Kesner, B. L. Bolland ve M. Dakis, “Memory for Spatial Locations, Motor

Responses, and Objects: Triple Dissociation among the Hippocampus, Caudate Nucleus, and Extrastriate Visual Cortex," *Experimental Brain Research* 93 [1993]: 462-70). Savaş gazilerinden oluşan bir örneklemede travma sonrası stres bozukluğunu, hipokampus hasarını ve bellek işlev bozukluğunu ilişkilendiren önemli bir çalışma, bu durumun gerçek yaşamdan örneklerini de vermiştir (J. D. Bremner, P. Randall, T. M. Scott, R. A. Bronen, J. P. Seibyl vd. "MRI-Based Measurement of Hippocampal Volume in Patients with Combat-Related Posttraumatic Stress Disorder," *American Journal of Psychiatry* 152 [1995]: 973-81).

5. Bu konuda geniş bir araştırma literatürü vardır ve araştırmaların çoğu da Eleanor Maccoby ile Carol Jacklin'in *The Psychology of Sex Differences* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1974) kitabından esinlenmiştir. Daha yeni iki kaynak vermek gerekirse: D. Blum, *Sex on the Brain: The Biological Differences Between Men and Women* (New York: Viking, 1997) ve E. E. Maccoby, *The Two Sexes: Growing Up Apart, Coming Together* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1998). Özgül cinsiyet farklarına dair referansları 2. Bölüm notlarında bulabilirsiniz.
6. J. Shibley, E. F. Hyde ve S. J. Lamon, "Gender Differences in Mathematics Performance: A Metaanalysis," *Psychological Bulletin* 107 (1990): 139-55.
7. R. E. Tremblay, B. Schaal, B. Boulerice, L. Arseneault, R. Soussignan ve D. Perusse, "Male Physical Aggression, Social Dominance and Testosterone Levels at Puberty: A Developmental Perspective," *Biosocial Bases of Violence* içinde, editörler: A. Raine, P. A. Brennan, D. P. Farrington ve A. S. Mednick (New York: Plenum Press, 1997), 271-91, 274. Ayrıca bkz. J. Archer, "The Influence of Testosterone on Human Aggression," *British Journal of Psychology* 82 (1991): 1-28. Archer şunları yazmıştır: "Testosteronun saldırganlığı tetiklediği, çeşitli omurgalı gruplarında sabit olsa da, primatlar için bu yönde kanıt ya hiç yoktur ya da çok azdır" (3). Dahası, "Fare ve güvercinlerle yapılan deneysel araştırmalarda da bu hayvanların daha önceki kavgalara dair deneyimlerinin testosteron düzeyinin yaratacağı hareketlenmeye ağır başlığı görülmüştür. Yani, testosteronun saldırganlık üzerindeki etkisini incelerken sosyal deneyimi de göz önünde tutma gerekliliği, kuşlara ve kemirgenlere dönük araştırmalarda bile şarttır" (2). Son olarak, "Doğum öncesi androjenlerin insan saldırganlığıyla olası ilişkisine yönelik az sayıdaki kanıtın ekseriyeti negatif bir ilişkiye işaret etmektedir" (5).
8. Bu oğlanlar, şiddet içeren veya yönetilemeyen davranışları nedeniyle Bronx Çocuk Psikiyatri Merkezi'nde tedavi gören, ergenlik öncesi çağda, aşırı saldırgan on sekiz çocuktü. Yüksek saldırgan-

lık ve zıtlaşmacı davranış geçmişleri altı aydan uzundu. Çoğu, aile üyelerine veya akrabalarına çeşitli silahlarla saldırmıştı ve bazıları bebek kardeşlerini ciddi şekilde yaralama girişiminde bulunmuştu. Araştırmacılar çocukların serum testosteron düzeyinde farklılık saptamamıştı (hiçbiri olağan aralık dışında kalan veya kendisiyle eşleştirilmiş kontrol grubu üyesiyle ciddi farklılık gösteren düzeye sahip değildi) ama çoğunun bir istismar ve ihmâl geçmişi olduğunu keşfetmişti. Ayrıca şunu yazmışlardı: "Hormonal etkiler söz konusu olduğunda, saldırgan ergen ve yetişkinlerin ortalama testosteron düzeyinin yüksek oluşunu saldırgan davranışın nederi değil de *sonucu* gibi görmek olanaklıdır" (1221) ve "Testosteron ile saldırgan insan davranışını birbirine bağlamış araştırmalar üzerinden bir nedensellik (veya biyolojik belirlenme) ilişkisi kuracak çıkarımlar yapılacaksa çok dikkatli davranılmalıdır" (1222). J. N. Constantino, D. Grosz, P. Saenger, D. W. Chandler, R. Nandi ve F. J. Earls, "Testosterone and Aggression in Children," *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 32 (1993): 1217-22.

9. Salırgan davranış üzerindeki kültürel etkilere dair pek çok kitap ve makale var. Bizim düşünce biçimimizi en çok etkileyenler şunlar: J. L. Briggs, *Never in Anger: Portrait of an Eskimo Family* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970); D. P. Fry, "Intercommunity Differences in Aggression among Zapotec Children," *Child Development* 59 (1988): 1008-19; R. K. Denton, "Surrendered Men: Peaceable Enclaves in the Post Enlightenment West," *The Anthropology of Peace and Nonviolence* içinde, ed. L. E. Sponsel ve T. Gregor (London: Lynne Rienner, 1994), 69-108; C. A. Robarchek, "Ghosts and Witches: The Psychocultural Dynamics of Semoi Peacefulness," *The Anthropology of Peace and Nonviolence* içinde, ed. L. E. Sponsel ve T. Gregor (London: Lynne Rienner, 1994), 183-96; C. M. Turnbull, "The Politics of Non-Aggression," *Learning Non-Aggression: The Experience of Non-Literate Societies* içinde, ed. A. Montagu (New York: Oxford University Press, 1978), 161-221.
10. Bu araştırmayı temel alan pek çok yayın vardır. Bizim düşünce şeklimizi etkileyen iki tanesi: J. H. Pleck, F. L. Sonenstein, L. C. Ku ve L. C. Burbridge, *Individual, Family, and Community Factors Modifying Male Adolescents' Risk Behavior "Trajectory"* (Washington, DC: Urban Institute, 1996); J. H. Pleck, F. L. Sonenstein ve L. C. Ku, "Masculinity Ideology: Its Impact on Adolescent Males' Heterosexual Relationships," *Journal of Social Issues* 49 (1993): 11-29. Diğer yayınlar için bkz. Urban Institute web sitesi: <http://www.urban.org/>.
11. Buna dair bir inceleme için bkz. M. E. Lamb, R. D. Ketterlinus ve M. P. Fracasso, "Parent Child Relationships," *Developmental Psychology: An Advanced Textbook*, 3. Basım içinde, ed. M. H. Bornstein ve M. E.

- Lamb (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1992), 465–518. Örneğin, ebeveynler (özellikle de babalar) oğullarını *dayanıklı, yakışıklı ve güçlü*, kızlarını ise *zarif, hoş ve kırgan* diye niteliyor (492).
12. Bu konudaki incelemeler için bkz. S. Denham, D. Zoller ve E. A. Couchoud, "Socialization of Preschoolers' Emotion Understanding," *Developmental Psychology* 30 (1994): 928–36; J. Dunn, J. R. Brown ve M. Maguire, "The Development of Children's Moral Sensibility: Individual Differences and Emotion Understanding," *Developmental Psychology* 31 (1995): 649–59; J. Dunn, J. R. Brown ve L. Beardsall, "Family Talk about Feeling States and Children's Later Understanding of Others' Emotions," *Developmental Psychology* 27 (1991): 448–55. Geçenlerde yapılan bir meta analizde (çok sayıda araştırma sonucunun, tek bir araştırmamanın verileri gibi bir arada analiz edilmesi) iki ilginç bulgu elde edildi: Birincisi; anneler, kızlarıyla daha fazla konuşuyor ve daha destekleyici bir konuşma biçimi kullanıyordu (oğlanlarla konuşmalara kıyasla). İkincisi; annelerin oğlanlarla yaptığı konuşmalar daha doğrudandı ve içerik olarak daha bilgilendiriciydi (kızlarla konuşmalara kıyasla). Bkz. C. Leaper, J. Anderson ve P. Sanders, "Moderators of Gender Effects of Parents' Talk with Their Children: A Meta-Analysis," *Developmental Psychology* 43 (1998): 3–27.
13. Bkz. C. A. Cervantes ve M. A. Callanan, "Labels And Explanations in Mother-Child Emotion Talk: Age and Gender Differentiation," *Developmental Psychology* 34 (1998): 88–98. Bu araştırmada, iki, üç ve dört yaşındaki seksen dört çocuk anneleriyle birlikte bir öykü seansında gözlemlenmişti. Katılımcılardan, bir bebek evi ve birkaç plastik figür ile şu dört durumun geçerli olduğu bir öyküyü oynamaları istenmişti: (1) Ebeveynler dışarı çıkmış ve çocuğu bir başka bakım veren ile bırakmış; (2) baba düşüp bir yerini incitmiş; (3) köpek kaybolmuş; (4) ebeveynler geri dönmüş. Araştırmacılar, anneler ile çocukların kaç duygu sözcüğü kullandığını ve bunların birer etiket mi ("Çok üzgün") yoksa açıklama mı ("Çok üzgün çünkü köpeği kaybıldı") olduğunu saptamaya çalışıyordu. Daha önceki çalışmalar, ebeveyn-çocuk arasındaki duygusal konuşmaların sıklığı ile duyguların ileriki yaşlarda daha iyi anlaşılması arasında doğrudan bir bağlantı saptamıştı. Ayrıca annelerin, kızlarla konuşurken etiketleri, oğlanlarla konuşurken ise açıklamaları daha çok kullandığını göstermişti. Söz konusu bulgulara getirilen yorum, oğlanların, duygulara dair sorunları çözecek veya onları kontrol altında tutacak biçimde toplumsallaştırıldığıydı ("Çok üzgün çünkü köpeği kaybıldı, haydi gidip bulalım"). Anneler, kızlarla konuşmalarında ise duygu hâllerine ilişkin doğrudan göndermeler yaparak kızların tamamen duyguya yoğunlaşmasını sağlıyor, böylece onları duygu-

sal hassasiyetin ön planda olduğu bir kişilerarası yaklaşıma yöneltiyordu. Bu araştırmada da anneler, daha önceki bulgularla tutarlı biçimde, her yaştaki oğlanlarla duygusal açıklamalara sık başvurarak konuştu. Buna güzel bir örnek:

Anne (A) ve üç yaşındaki oğlu (O)

A: Onların [ebeveynlerin] gitmesi seni nasıl hissettiriyor?

O: Mm, korktu.

A: Korktu mu? Ne korkutuyor onu?

O: Korkmuyor.

A: Korkmuyor mu? [Ebeveynleri yokken] Sam'in ona iyi bakacağını biliyor mu?

O: [başını sallıyor]

Burada kadının korku tartışmasından ve oğlanın korku hissinden uzak durması dikkat çekicidir. Açıklama yaparak korkuyu savuşturur. Annenin konuşmalarının niteliğine dair bu sonuçlar çocuğun konuşkanlığı, genel dil yetkinliği veya duygusal dil kullanabilme düzeyi ile açıklanamaz.

14. Bu, Tekvin kitabı, Bap 4'te (2 ila 16. ayetler) geçen kısa bir öyküdür. "Kâbil, Rabb'in huzurundan ayrıldı ve Aden'in doğusundaki Nod diyarına yerleşti" diye biter. Hakkında daha ayrıntılı bir inceleme için bkz. E. Weisel, "Cain and Abel: The First Genocide," *Messengers of God: Biblical Portraits and Legends* içinde (New York: Random House, 1976), 37-68.

2. BÖLÜM

1. Bkz. K. L. Alexander ve D. R. Entwisle, "Achievement in the First 2 Years of School: Patterns and Processes," *Monographs of the Society for Research in Child Development* 53, 2 (1988), tefrika, 218.
2. Diane Halpern'in bu konudaki ikna edici irdelemeleri için bkz. "Sex Differences in Intelligence: Implications for Education," *American Psychologist* 52 (1997): 1091-1102. Halpern mevcut literatürü incelemiş ve oğlanlar ile kızlar arasında zekâ yönünden bazı farklar saptamıştır. Ama bunları yaradılış-yetiştiriliş tartışmasının bir parçası gibi ele almak yerine, psikobiyososyal bir modele yerleştirmiş, zekânın biyolojik temelleri ile çevresel olaylar arasındaki kopmaz bağlantıları vurgulamıştır. Makalesinde şunları yazar: "Belli davranış ve kavramları başkalarından daha kolay öğrenecek bir yatkınlığa sahip olup olunmayacağı (ve ne kadar olunacağı), daha önceki öğrenme

deneyimlerine, öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayan nörokimyasal süreçlere (nörotransmitter salınması) ve öğrenme karşısında gerçekleşen değişimlere (örneğin, belli bir işin yapılması sırasında beyin bölgelerindeki değişimlere) bağlıdır" (1092).

3. Söz konusu bulgulara dair incelemeler için bkz. J. Huttenlocher, W. Haight, A. Bryk, M. Seltzer vd., "Early Vocabulary Growth: Relation to Language Input and Gender," *Developmental Psychology* 27 (1991): 236-48 ve S. E. Shaywitz, B. A. Shaywitz, J. M. Fletcher ve M. D. Escobar, "Prevalence of Reading Disability in Boys and Girls: Results of the Connecticut Longitudinal Study," *Journal of the American Medical Association* 264 (1990): 998-1002.
4. Etkinlik düzeyindeki cinsiyet farklarına yönelik incelemeler için bkz. G. A. Kohnstamm, "Temperament in Childhood: Cross-cultural and Sex Differences," *Temperament in Childhood* içinde, ed. G. A. Kohnstamm, J. E. Bates ve M. K. Rothbart (New York: Wiley, 1989), 483-508 ve E. E. Maccoby, *The Two Sexes: Growing Up Apart, Coming Together* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1998).
5. DEHB'nin (özellikle de asal olarak dikkat eksik [yani, hiperaktif olmayan] tipinin) oğlanlar arasında daha yaygın olduğu günümüzde tartışmaya açık bir görüştür. Ama dürtüsel-hiperaktif DEHB istatistiklerine baktığımızda, bunun oğlanlar arasında çok daha yaygın olduğunu tartışmaya yer kalmayacak denli açık görüyoruz. Bu konuya dair bir inceleme için bkz. E. A. Acia ve K. C. Connors, "Gender Differences in ADHD?" *Developmental and Behavioral Pediatrics* 19 (1998): 77-83 ve Tennessee'de yapılan bir epidemiyolojik çalışma için bkz. M. L. Wolraich, J. N. Hannah, T. Y. Pinnock, A. Baumgaertel ve J. Bown, "Comparison of Diagnostic Criteria for Attention-Deficit Hyperactivity Disorder in a County-Wide Sample," *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 35 (1996): 319-24
6. J. Kagan ve N. Snidman, "Infant Predictors of Inhibited and Uninhibited Profiles," *Psychological Science* 2 (1991): 40-44.
7. Bkz. J. M. Safer, W. Zito ve L. Fine, "Increased Methylphenidate Usage for Attention Deficit Disorder in the 1990's," *Pediatrics* 98 (1996): 1084-88.
8. DEHB "resmi" tanı ölçütleri için bkz. Amerikan Psikiyatri Birliği, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 4. basım (DSM-IV) Washington, DC: American Psychiatric Association, 1994. Ayrıca bkz. N. Hallowell ve J. Ratey, *Driven to Distraction* (New York: Pantheon, 1994).

3. BÖLÜM

1. Warren Farrell, *The Myth of Male Power: Why Men Are the Disposable Sex* (London: Fourth Estate, 1994) kitabının 11. Bölümünde Adalet Bakanlığı'nın kimi istatistiklerine yer vererek "sistem kadını koruyor" görüşünü dillendirir ve Kuzey Carolina'da ikinci dereceden cinayetlerde erkeklerle fazladan 12,6 yıl verildiği, ayrıca erkeklerin hapis cezalarının (suç ve kabahat geçmişinin kadınlarla denk olduğu durumlarda bile) daha uzun olduğu verisini ekler.
2. Bkz. J. Austin, B. Krisberg, R. DeComo, S. Rudenstine ve D. Del Rosario, "Juveniles Taken into Custody: Fiscal Year 1993," Tablo E (Washington, DC: Çocuk Adaleti ve Çocuk Suçlarını Önleme Dairesi [Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention], 1995). Bu tabloya göre oğlanlar, her suçta, kızlardan daha yüksek oranda tutukluluk cezasına çarptırılmaktadır. Uyuşturucuyla ilgili suçlarda bu oranlar oğlanlarda %37, kızlarda %26'dır. Oğlanların 1,5 kat daha fazla cezalandırıldığı şeklindeki istatistik tüm suçlar için geçerlidir (%22 oğlanlar, %15 kızlar). İlginç olan ise, cinsiyetler arasındaki bu farkın, ırklar arasındaki farkla aşağı yukarı aynı ölçekte oluşudur (%17 beyazlar, %26 diğerleri).
3. Bu veriler, J. Gregory, "Three Strikes and They're Out: African-American Boys and American Schools' Responses to Misbehavior," *International Journal of Adolescence and Youth* 7 (1997): 25-34 içinde yer verilen, Eğitim Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi'nce hazırlanmış İlkokul ve Ortaokul İnsan Hakları Uyum Raporu'ndan alınmıştır.
4. Tokat ve şaplağı eleştiren en açık sözlü bilim insanı Murray Strauss'tu. 1994'te yayımlanan kitabı *Beating the Devil Out of Them: Corporal Punishment in American Families* (New York: Lexington Books), tokat, şaplak ve diğer fiziksel cezaların yol açtığı sorunları sıralıyordu: Depresyon ve intihar riskinin artması, suça meyil, madde kullanımı ve yetişkinlikte mazoşistçe cinsel deneyimler yaşamak. Strauss kitabında 1975 ve 1985'de yapılan Ulusal Aile İçi Şiddet Anketi sonuçlarını da irdeler ki, kitaptaki istatistiki veriler zaten bu araştırmalardandır. Strauss bir başka makalede (M. A. Strauss, D. B. Sugerman, and J. Giles-Sims, "Spanking by Parents and Subsequent Antisocial Behavior of Children," *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine* 151 [1997]: 761-67) fiziksel cezanın 50'lerden bu yana azalmaya meyletse de yaygın olmayı sürdürdüğünü yazar. Kanada'nın Ontario eyaletinde yapılmış bir anketin verileri için bkz. H. L. Mac-Millan vd., "Prevalence of Child Physical and Sexual Abuse in the Community," *Journal of the American Medical Association* 278 (1997): 131-35.
5. Bkz. P. W. Davis, "Threats of Corporal Punishment as Verbal Agg-

- ression: A Naturalistic Study," *Child Abuse and Neglect* 20 (1996): 289–304. Sosyolog Phillip Davis ve lisansüstü öğrencileri, çoğunlukla AVM'lerde "doğal şekilde oluşan tehditlere" dair toplamda üç yüz saati aşkın gözlemler yapmıştır. Makale bu gözlemleri temel almaktadır.
6. P. K. Trickett ve L. Kuczynski, "Children's Misbehaviors and Parental Discipline Strategies in Abusive and Nonabusive Families," *Developmental Psychology* 22 (1986): 115–23.
 7. Bu, Boston Globe'un "Ask Beth" köşesine (bizdeki "Güzin Ablâ'nın Amerikan denklerinden biri—Yay. N.) gönderilmiş bir mektuptu (12 Eylül 1997, D15). Köşe yazarı, anneye harika bir öğüt vermiş, oğullarına bağırmanın beyhudedeliği ve zararlı etkileri konusunda kadını uyarmıştı.
 8. G. H. Elder, J. K. Liker ve C. E. Cross, "Parent-child Behavior in the Great Depression: Life Course and Inter-generational Influences," *Life-Span Development and Behavior* 6 (1984): 109–58.
 9. Grazyna Kochanska ve Martin Hoffman vicdan gelişimi konusundaki düşüncelerimizi (farklı bellek işlemlerine dair düşüncelerimiz de dâhil) yoğun biçimde etkiledi. Bkz. M. L. Hoffman, "Discipline and Internalization," *Developmental Psychology* 30 (1994): 26–28; ayrıca G. Kochanska, "Toward a Synthesis of Parental Socialization and Child Temperament in the Development of Conscience," *Child Development* 64 (1993): 325–47.
 10. A. P. Goldstein, *Delinquents on Delinquency* (Champaign, IL: Research Press, 1990), 38.
 11. Z. Strassberg, K. A. Dodge, G. S. Petit ve J. E. Bates, "Spanking in the Home and Children's Subsequent Aggression Toward Kindergarten Peers," *Development and Psychopathology* 6 (1994): 445–61.

4. BÖLÜM

1. Zulüm kültürünün en uç etkilerini hissedenden oğlanlara (sistematik olarak zorbalığa maruz kalan veya reddedilenlere) dair gittikçe genişleyen bir literatür var. Ret ve zorbalık aslında her yaşta saldırganlık ve üzüntü gibi sorunlara yol açsa da, yoğun yalnızlığın bir oğlanın en belirgin özelliği hâline gelmesi yedinci veya sekizinci sınıfta gözlenen bir olgudur. Bu yaştaki tüm oğlanlara kolayca incinebilir olduklarını hissettiren de bu reddedilmiş çocuklara dönüşme korkularıdır. Bkz. D. Olweus, *Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys* (New York: Wiley, 1978); D. S. J. Hawker ve M. J. Bolton, "Peer Victimization and Psychosocial Adjustment: Findings with a British Sample" (Çocuk Gelişimi Araştırmaları Derneği yılaşırı top-

lantısında sunulmuş makale, Washington D.C. 3 Nisan 1997) ve J. T. Parkhurst ve S. R. Asher, "Peer Rejection in Middle School: Subgroup Differences in Behavior Loneliness and Interpersonal Concerns," *Developmental Psychology* 28 (1992): 231-41.

2. Bkz. T. Alferi, D. N. Ruble ve E. T. Higgins, "Gender Stereotypes during Adolescence: Developmental Changes and the Transition to Junior High School," *Developmental Psychology* 32 (1996): 1129-37. Yazarlar şuna da dikkat çeker: Ergen oğlanlar bilişsel yönden olgunlaşmaktadır, bu doğrultuda cinsiyet rolleri konusunda daha esnek düşünceleri beklenir, ama cinsel yönden çekici olma baskısı duydukları için esnemek şöyle dursun, aksine daha da katılaşır. Ayrıca, liseye geçiş önemli bir uyum sürecidir ve "uyum" özelliğinden ötürü cinsiyet rolleri konusunda yine esnek düşünebilme fırsatı sunulmalıdır. Ama aynı süreçte, yaşı daha büyük ergenlerin flörte başlamış olduğu görülür ve bu da cinsiyeti ön plana çıkarıp cinsiyet rollerine katı şekilde yaklaşma eğilimini güçlendirir.
3. D. Gilmore, *Manhood in the Making: Cultural Concepts of Masculinity* (New Haven: Yale University Press, 1990), 15.
4. Eşcinsel yönelim ile büyümeye dair şu kaynakları öneririz: E. Bass ve K. Kaufman, *Free Your Mind: The Book for Gay, Lesbian, and Bisexual Youth and Their Allies* (New York: Harper Collins, 1996) ve E. Marcus, *Is It a Choice? Answers to 300 of the Most Frequently Asked Questions about Gays and Lesbians* (San Francisco: Harper Collins, 1993).
5. M. Signorile, *Queer in America: Sex, Media, and the Closets of Power* (New York: Bantam Doubleday Dell, 1993). Çete deneyimleriyle ilgili anlatıyı kitabın 2. Bölümünde bulabilirsiniz.
6. N. R. Kleinfield, "Friends, from Boys to Men," *New York Times*, 3 Haziran 1997, B1.

5. BÖLÜM

1. Patricia Cohen'in bu makalesi *New York Times*'in 11 Temmuz 1998 tarihli sayısında, A1 ve A15 sayfalarında yayımlandı.
2. Sözü edilen konferans Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişimi Enstitüsü ile Çocuk Esenliği Platformu tarafından düzenlenen Babanın Katılımı ve İlgisi Konferansı (Conference on Father Involvement) idi. Maryland'in Bethesda kentinde, 10 ve 11 Ekim 1996'da yapıldı.
3. G. J. Duncan, M. Hill, J. Yeung, "Fathers' Activities and Child Attainments" (Babanın Katılımı ve İlgisi Konferansı'nda sunulan makale, Bethesda, MD, 10-11 Ekim 1996). Gelir Dinamikleri Tekrarlı Araştırması'na dair daha ayrıntılı bilgi için bkz. M. Hill, *The Panel Study of Income Dynamics* (Newbury Park, CA: Russell Sage, 1992).

4. K. M. Harris, F. F. Furstenberg Jr. ve J. K. Kramer, "Paternal Involvement with Adolescents in Intact Families: The Influence of Fathers over the Life Course," *Demography* 35 (1998): 201-16.
5. Bkz. R. Koestner, C. Franz ve J. Weinberger, "The Family Origins of Empathic Concern: A 26-Year Longitudinal Study," *Journal of Personality and Social Psychology* 58 (1990): 709-17. Bu, Robert Sears ve Eleanor Maccoby'nin 50'lerde başladığı Çocuk Yetiştirme Motifleri (Patterns of Child Rearing) çalışmasının devamıdır.
6. Bkz. K. M. Harris ve S. P. Morgan, "Fathers, Sons and Daughters: Differential Paternal Involvement in Parenting," *Journal of Marriage and the Family* 53 (1990): 531-44 ve K. M. Harris, F. F. Furstenberg Jr. ve J. K. Kramer, "Paternal Involvement with Adolescents in Intact Families: The Influence of Fathers over the Life Course," *Demography* 35 (1998): 201-16.
7. Babadan babaya değişen ilgi ve katılım oranlarına dair bu ifade, babaların katılımına dair araştırmalar üzerinde yapılan harika bir analizden alınmıştır: J. H. Pleck, "Paternal Involvement: Levels, Sources, and Consequences," *The Role of the Father in Child Development* içinde, ed. M. E. Lamb (New York: Wiley, 1997), 68-103. Babalar üzerine yapılmış araştırmalara yönelik iki diğer nitelikli kaynak: Pleck'in makalesinin yer aldığı, editörlüğünü Michael Lamb'in yaptığı kitap ile R. D. Parke, *Fatherhood* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996).
8. T. DeLong ve C. C. DeLong, "Managers as Fathers: Hope on the Homefront," *Human Resource Management* 32 (1992): 178. Bu makale ve ilgili çalışmalara dönük bir inceleme için bkz. J. A. Levine ve T. L. Pittinsky, *Working Fathers: New Strategies for Balancing Work and Family* (New York: Addison-Wesley, 1997), özellikle 6. Bölüm.
9. E. Erikson, *Identity Youth and Crisis* (New York: W. W. Norton, 1968), ss. 122-28'in bir özeti.
10. R. Larson ve M. Richards, *Divergent Realities: The Emotional Lives of Mothers, Fathers, and Adolescents* (New York: Basic Books, 1994).
11. J. Youniss ve J. Smollar, *Adolescent Relations with Mothers, Fathers and Friends* (Chicago: University of Chicago Press, 1985).

6. BÖLÜM

1. Psikoloji alanında, anne-çocuk ilişkisinin özellikleri ve sonuçlarına dair geniş bir literatür vardır. Pek çok araştırma göstermiştir ki, güvensiz veya karışık anne-çocuk bağı, çocuğun gelecekte sınıftaki düzeni bozan davranışlarda bulunmasına, depresyon/anksiyeteden mustarip olmasına veya zayıf bilişsel işlev göstermesine yol açmak-

tadır. Bu konuda iki nitelikli makale için bkz. K. Lyons-Ruth, M. A. Easterbrooks ve C. D. Cibelli, "Infant Attachment Strategies, Infant Mental Lag, and Maternal Depressive Symptoms: Predictors of Internalizing and Externalizing Problems at Age 7," *Developmental Psychology* 33 (1997): 681-92 ve E. A. Carls, "A Prospective Longitudinal Study of Attachment Disorganization/Disorientation," *Child Development* 69 (1998): 1107-28.

2. Araştırmacılar kırk yıldan uzun süredir biliyorlar ki, yenidoğan çağındaki laboratuvar hayvanlarını günde on beş dakika sevip okşamak ve kucağına almak bile onların daha zeki olmasını ve stresi daha iyi kaldırabilmesini sağlamaktadır. Dahası, yavrularını daha çok yalayan ve tüylerini temizleyen anne fareler sayesinde bu yavrular büyüdüklerinde (yavrusunu daha az yalayan ve daha az temizleyen annelerin büyüttüğü farelere kıyasla) daha sağlıklı stres tepkileri vermektedir (bkz. D. Liu vd., "Maternal Care, Hippocampal Glucocorticoid Receptors and Hypothalamic-Pituitary-Adrenal Responses to Stress," *Science* 277 [1997]: 1659-62). Robert Sapolsky, Liu vd.nin makalesiyle ilgili bir yazısında, söz konusu saptamaların doğrudan insan için de geçerli olduğunu öne sürer: "Mevcut bulgular, yalama ve tüy temizleme yönlerinden olmasa da, erken dönem deneyimlerinin önemini vurgulaması açısından insanlar için de geçerlidir" (R. M. Sapolsky, "The Importance of a Well-groomed Child," *Science* 277 [1998]: 1620-21).

8. BÖLÜM

1. M. Rosenberg, J. Smith, L. Davidson ve J. Cohn'un "The Emergence of Youth Suicide: An Epidemiologic Analysis and Public Health Perspective" makalesine göre (*Annual Review of Public Health* 8 [1987]: 420), yaşı on beş ila yirmi dört arasında değişen bireylerde intihar oranı, 1950'lerde %4'ten 1986'da %15'e çıkmıştır (ayrıca bkz. R. F. Diekstra ve N. Garnefski, "On the Nature, Magnitude and Causality of Suicidal Behaviors: An International Perspective," *Suicide and Life Threatening Behaviors* 25 [1995]: 36-57). 1979 ile 1991 arasında on beş ila on dokuz yaşındaki bireylerde intihar oranı %34,5 artmıştır ama aynı dönemde on ila on dört yaşındaki bireylerin intihar oranındaki artış %75 olarak gerçekleşmiştir (bkz. C. W. Sells ve R. W. Blum, "Morbidity and Mortality among U.S. Adolescents: An Overview of Data and Trends," *American Journal of Public Health* 86 [1996]: 513-19). On beş ila on dokuz yaş arasındaki oğlanların intihar oranı neredeyse üçe katlanmış, 1965'te 100.000'de 6 noktasından 1992'de 100.000'de 17,8'e gelmiştir (bkz. D. Shaffer, M. Gould, P. Fisher vd.,

- "Psychiatric Diagnosis in Child and Adolescent Suicide," *Archives of General Psychiatry* 53 [1996]: 339-48).
2. B. Birmaher vd., "Childhood and Adolescent Depression: A Review of the Past 10 Years. Part I," *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 35 (1996): 1427-39. Yazarlar hem distimik bozukluğun (DB) hem de majör depresif bozukluğun (MDB) epidemiyolojisini incelemektedir. Araştırmaların bulgularına göre, MDB'den mustarip çocuk oranı %0,4 ila 2,5; ergen oranı ise %0,4 ila 8,3'tür. DB verileri de benzerdir: Çocuklarda %0,6 ila 1,7; ergenlerde 1,6 ila 8,0. Ergenler arasında MDB'nin yaygınlığı ise (MDB'den şu anda mustarip olduğunu veya eskiden atlatmış olduğunu söyleyen ergen oranı) %15 ila 20 olarak tahmin edilmektedir.
 3. Ulusal Sağlık İstatistikleri Merkezi, "Deaths for 72 Selected Causes, by 5 Year Age Groups, Race and Sex: United States 1979-1995, Trend B," Tablo 291A (1997).
 4. Gary Remafedi, *Death by Denial: Studies of Suicide in Gay and Lesbian Teenagers* (Boston: Alyson Publications, 1997).
 5. H. Z. Reinherz vd., "Early Psychosocial Risks for Adolescent Suicidal Ideation and Attempts," *Journal of the American Academy of Child and Adult Psychiatry* 34 (1995): 599-611.

9. BÖLÜM

1. J. A. Webb, P. E. Baer ve R. S. McKelvey, "Development of a Risk Profile for Intentions to Use Alcohol among Fifth and Sixth Graders," *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34 (1995): 772-78. Teksas'ın Houston kentinde, beşinci ve altıncı sınıfa giden yüz otuz altı öğrenciyle yapılan bu çalışmada, beşinci sınıf öğrencilerinin %89'u, liseye gittikleri zaman bira içmeye niyetleri olmadığını söylemiştir. Altıncı sınıflarda ise bu oran hafifçe düşmüştür.
2. L. B. Johnston, J. Bachman, and P. O'Malley, *Monitoring the Future: National High School Drug Use Survey* (Washington, DC: Ulusal Uyuşturucu Bağımlılığı Enstitüsü [National Institute on Drug Abuse]. Bu kitap yazıldığı sırada 1976-1995 döneminin verileri mevcuttu).
3. M. D. Slater, D. Rouner, K. Murphy, F. Beauvais, J. Van Leuven vd., "Male Adolescents Reactions to TV Beer Advertisements: The Effect of Sports Content and Programming Context," *Journal of Studies on Alcohol* 57 (1996): 425-33.
4. Etanolün beyin üzerindeki etkileri: R. O. Pihl ve J. B. Peterson, "Alcoholism: The Role of Different Motivational Systems," *Journal of Psychiatry and Neuroscience* 20 (1995): 372-96.

5. G. Canada, *Reaching up for Manhood: Transforming the Lives of Boys in America* (Boston: Beacon Press, 1998), 72.
6. Bu, William Glaberson'un, 3 Kasım 1997 tarihli *New York Times* Ortabatı baskısının A17 sayfasındaki "A Way of Life at College and One Drunken Death" adlı makalesinden alınmıştır.
7. Bkz. L. P. Ellickson, K. A. McGuigan, V. Adams, R. M. Bell ve R. D. Hays, "Teenagers and Alcohol Misuse in the United States: By Any Definition It's a Big Problem," *Addiction* 91 (1996): 1489-1503.
8. Bu bilgiler farklı kaynaklardan alınmıştır: İçkiliyken araç kullanmak, aşırı içmek ve kavga etmek konuları için bkz. L. P. Ellickson, K. A. McGuigan, V. Adams, R. M. Bell ve R. D. Hays, "Teenagers and Alcohol Misuse in the United States: By Any Definition It's a Big Problem," *Addiction* 91 (1996): 1489-1503. Alkol kullanımıyla bağlantılı tutuklamalar için bkz. H. N. Synder, "Juvenile Arrests for Driving Under the Influence, 1995," OJJDP Bilgi Broşürü 67, Washington, DC: ABD Adalet Bakanlığı, 1997. Cinsellik için bkz. L. L. Langer ve J. G. Tubman, "Risky Sexual Behavior among Substance-Abusing Adolescents: Psychosocial and Contextual Factors," *American Journal of Orthopsychiatry* 67 (1997): 315-22. Erken yaşta içkiye alışmakla ilgili riskler için bkz. E. Gruber, R. J. DiClemente, M. M. Anderson ve M. Lodico, "Early Drinking Onset and Its Association with Alcohol Use and Problem Behavior in Late Adolescence," *Preventive Medicine: An International Journal Devoted to Practice and Theory* 25 (1996): 293-300.
9. Bu kısmın ana kaynakları: J. C. Froehlich, "Opioid Peptides," *Alcohol Health and Research World* 21 (1997): 132-35 ve R. O. Pihl ve J. B. Peterson, "Alcoholism: The Role of Different Motivational Systems," *Journal of Psychiatry and Neuroscience* 20 (1995): 372-96.

10. BÖLÜM

1. Bkz. B. Lefkowitz, *Our Guys: The Glen Ridge Rape and the Secret Life of the Perfect Suburb*, Berkeley: University of California Press, 1997: 145-47.

11. BÖLÜM

1. Bu veriler Çocuk Adaleti ve Çocuk Suçlarını Önleme Dairesinin raporlarından alınmıştır: H. N. Synder and M. Sickmund, "Juvenile Offenders and Victims: A Focus on Violence," Pittsburgh, PA, Natio-

- nal Center for Juvenile Justice, 1995; H. N. Synder, "Juvenile Arrests: 1996," OJJDP Çocuk Adaleti Broşürü, Washington, DC, ABD Adalet Bakanlığı, Kasım 1997. Örneğin, 1996 verilerine göre, cinayet veya (ihmal dışındaki) ölüme sebebiyet suçlarından ötürü tutuklanmış 2.900 reşit olmayan çocuğun %93'ü oğlandı. Şiddet suçlarından (cinayet, tecavüz, soygun ve ağırlaştırılmış ceza gerektirecek türden adam yaralama) tutuklanmış 1996 çocuğun %85'i oğlandı.
2. Alan Cowell, "Now, Teenagers Turn to Crime," *New York Times*, 25 Mart 1998, E1.
 3. *USA Today*, 27 Mart 1998, 12A.
 4. Bu bilginin ana kaynağı için bkz. John Archer, *The Behavioral Biology of Aggression* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988).
 5. B. Schaal, R. E. Tremblay, R. Soussignan ve E. J. Susman, "Male Testosterone Linked to High Social Dominance but Low Physical Aggression in Early Adolescence," *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34 (1996): 1322-30.
 6. *Boston Globe*, 26 Kasım 1998, E1, Michael Holley köşesi.
 7. Dodge bu alanda pek çok makale yayımlamıştır. Başlıca ikisi: K. A. Dodge, G. S. Pettit, C. L. McClaskey ve M. M. Brown, "Social Competence in Children," *Monographs of the Society for Research in Child Development*, tefrika 213, 51, no. 2 (1986) ve K. A. Dodge ve D. R. Sornberg, "Hostile Attributional Bias among Aggressive Boys Are Exacerbated under Conditions of Threat to Self," *Child Development* 58 (1987): 213-24.
 8. İçki ve erkek şiddetine dair üç kaynak: K. A. Miczek, E. M. Weerts ve J. F. DeBold, "Alcohol Aggression and Violence: Biobehavioral Determinants," *Alcohol and Interpersonal Violence: Fostering Multidisciplinary Perspectives* içinde, ed. S. E. Martin (NIAAA Araştırma Monografı 24), Rockville, MD: Ulusal Sağlık Enstitüleri (National Institutes of Health), 1993, 83-119; R. O. Pihl ve J. B. Peterson, "Alcohol, Serotonin, and Aggression," *Özel Sayı: Alcohol, Aggression, and Injury, Alcohol Health and Research World* 17 (1993): 113-16 ve C. R. Cloninger, S. Sigvardsson, T. R. Przybeck ve D. M. Svrakic, "Personality Antecedents of Alcoholism in a National Area Probability Sample," *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience* 245 (1995): 239-44.
 9. Bu konudaki literatür üzerinde yapılmış bir inceleme için bkz. T. E. Moffitt, "The Neuropsychology of Juvenile Delinquency: A Critical Review of Research and Theory," *Crime and Justice: A Review of Research*, cilt 12 içinde, ed. M. Tonry ve N. Morris (Chicago: University of Chicago Press, 1990).

KAYNAKÇA

Bu kitabı, okullara verdiğimiz danışmanlıklar ve oğlanlarla gerçekleştirdiğimiz terapiler sırasında edindiğimiz deneyime dayandırdık. Ama bir yandan da bilimsel araştırmalardan ve diğer bilimsel eserlerden yararlandık. Aşağıdaki kaynaklar, düşünce şeklimizi etkilemiş ve esinlenmiş kitaplar ile araştırma makaleleridir.

1. BÖLÜM

- Archer, J. "The Influence of Testosterone on Human Aggression." *British Journal of Psychology* 82 1991: 1–28.
- Beal, C. R. *Boys and Girls: The Development of Gender Roles*. New York: McGraw Hill, 1994.
- Blum, D. *Sex on the Brain: The Biological Differences Between Men and Women*. New York: Viking, 1994.
- Bremner, J. D., P. Randall, T. M. Scott, R. A. Bronen, J. P. Seibyl vd. "MRI-Based Measurement of Hippocampal Volume in Patients with Combat-Related Posttraumatic Stress Disorder." *American Journal of Psychiatry* 152 1995: 973–81.
- Briggs, J. L. *Never in Anger: Portrait of an Eskimo Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970.
- Brody, L. R. "Gender, Emotional Expression, and Parent-Child Boundaries." *Emotion: Interdisciplinary Perspectives* içinde, ed. R. D. Kavanaugh, B. Zimmerberg ve S. Fein. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996, 139–170.
- Campbell, L., K. J. Anderson ve P. Sanders. "Moderators of Gender Effects on Parents' Talk to Their Children: A Meta-Analysis." *Developmental Psychology* 34 1998: 3–27.
- Cervantes, C. A. ve M. A. Callanan. "Labels and Explanations in Mother-Child Emotion Talk: Age and Gender Differentiation." *Developmental Psychology* 34 1998: 88–98.

- Constantino, J. N., D. Grosz, P. Saenger, D. W. Chandler, R. Nandi ve F. J. Earls. "Testosterone and Aggression in Children." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 32 1993: 1217-22.
- Denham, S., D. Zoller ve E. A. Couchoud. "Socialization of Preschoolers' Emotion Understanding." *Developmental Psychology* 30 1994: 928-36.
- Denton, R. K. "Notes on Childhood in a Nonviolent Context." *Learning Non-Aggression: The Experience of Non-Literature Societies* içinde, ed. A. Montagu. New York: Oxford University Press, 1978, 94-143.
- Denton, R. K. "Surrendered Men: Peaceable Enclaves in the Post Enlightenment West." *The Anthropology of Peace and Nonviolence* içinde, ed. L. E. Sponsel ve T. Gregor. London: Lynne Rienner, 1994, 69-108.
- Diamond, A. "Rate of Maturation of the Hippocampus and the Developmental Progression of Children's Performance on the Delayed Non-Matching to Sample and Visual Paired Comparison Tasks." *Annals of the New York Academy of Sciences* 608 1990: 394-426.
- DiGeorge, A. M. "Disorders of the Gonads." *Textbook of Pediatrics*, 10. edisyon içinde, ed. V. C. Vaughn III, R. J. McKay ve W. E. Nelson. Philadelphia: W. B. Saunders, 1975, 1347-54.
- Dunn, J., J. R. Brown ve L. Beardsall. "Family Talk about Feelingstates and Children's Later Understanding of Others' Emotions." *Developmental Psychology* 27 1991: 448-55.
- Dunn, J., J. R. Brown ve M. Maguire. "The Development of Children's Moral Sensibility: Individual Differences and Emotion Understanding." *Developmental Psychology* 31 1995: 649-59.
- Eron, L. D. "Gender Differences in Violence: Biology and/or Socialization?" *Of Mice and Women: Aspects of Female Aggression* içinde, ed. K. Bjorkqvist ve P. Niemela. New York: Academic Press, 1992, 89-97.
- Fabes, R. A., N. Eisenberg ve L. Eisenbud. "Behavioral and Physiological Correlates of Children's Reactions to Others in Distress." *Developmental Psychology* 29, no. 4 1993: 655-63.
- Fabes, R. A., N. Eisenberg, M. Karbon, D. Troyer ve G. Switzer. "The Relations of Children's Emotion Regulation to Their Vicarious Emotional Responses and Comforting Behaviors." *Child Development* 65 1994: 1678-93.
- Fivush, R. "Emotional Content of Parent-Child Conversations about the Past." *Memory and Affection Development: The Minnesota Symposium on Child Psychology* içinde, ed. C. A. Nelson. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1993, cilt 26, 39-78.
- Fry, D. P. "Intercommunity Differences in Aggression among Zapotec Children." *Child Development* 59 1988: 1008-19.
- Hort, B. E., B. I. Fagot ve M. D. Leinbach. "Are People's Notions of Maleness More Stereotypically Framed Than Their Notions of Female-ness?" *Sex Roles* 23 1990: 197-212.

- Izard, C., D. Schultz ve B. P. Ackerman. "Emotion Knowledge, Social Competence, and Behavior Problems in Disadvantaged Children." Society for Research on Child Development yılaşıırı toplantısında sunulan makale, Washington, DC, 4 Nisan 1997.
- Kesner, R. P., B. L. Bolland ve M. Dakis. "Memory for Spatial Locations, Motor Responses, and Objects: Triple Dissociation among the Hippocampus, Caudate Nucleus, and Extrastriate Visual Cortex." *Experimental Brain Research* 93 1993: 462-70.
- Lamb, M. E., R. D. Ketterlinus ve M. P. Fracasso. "Parent Child Relationships." *Developmental Psychology: An Advanced Textbook* içinde, 3. baskı, ed. M. H. Bornstein ve M. E. Lamb. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1992, 465-518.
- Leaper, C., J. Anderson ve P. Sanders. "Moderators of Gender Effects of Parents Talk with Their Children: A Meta-Analysis." *Developmental Psychology* 43 1998: 3-27.
- Maccoby, E. E. *The Two Sexes: Growing Up Apart, Coming Together*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1998.
- Maccoby, Eleanor ve Carol Jacklin. *The Psychology of Sex Differences*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1974.
- McEwen, B. S., J. Angulo, H. Cameron, H. M. Chao, D. Daniels vd. "Paradoxical Effects of Adrenal Steroids on the Brain: Protection versus Degeneration." *Biological Psychiatry* 31 1992: 177-99.
- Oxford Study Edition of the New English Bible. New York: Oxford University Press, 1976.
- Pleck, J. H., F. L. Sonenstein ve L. C. Ku. "Masculinity Ideology: Its Impact on Adolescent Males' Heterosexual Relationships." *Journal of Social Issues* 49 1993: 11-29.
- Pleck, J. H., F. L. Sonenstein, L. C. Ku ve L. C. Burbridge. *Individual, Family, and Community Factors Modifying Male Adolescents' Risk Behavior "Trajectory"*. Washington, DC: The Urban Institute, 1996.
- Robarchek, C. A. "Ghosts and Witches: The Psychocultural Dynamics of Semoi Peacefulness." *The Anthropology of Peace and Nonviolence* içinde, ed. L. E. Sponsel ve T. Gregor. Londra: Lynne Rienner, 1994, 183-96.
- Rosenblatt, N. H. ve J. Horwitz. "Cain and Abel: Confronting the Beast of Rage Within." *Wrestling with Angels* içinde, ed. N. Rosenblatt ve J. Horwitz. New York: Delacorte, 1995, 52-64.
- Sapolsky, R., L. Krey ve B. S. McEwen. "The Neuroendocrinology of Stress and Aging: The Glucocorticoid Cascade Hypothesis." *Endocrinology Review* 7 1986: 284-301.
- Shibley, J., E. F. Hyde ve S. J. Lamom. "Gender Differences in Mathematics Performance: A Metaanalysis." *Psychological Bulletin* 107 1990: 139-55.

- Tremblay, R. E., B. Schaal, B. Boulerice, L. Arseneault, R. Soussignan ve D. Perusse. "Male Physical Aggression, Social Dominance and Testosterone Levels at Puberty: A Developmental Perspective." *Biosocial Bases of Violence* içinde, ed. A. Raine, P. A. Brennan, D. P. Farrington ve A. S. Mednick. New York: Plenum Press, 1997, 271-91.
- Turnbull, C. M. "The Politics of Non-Aggression." *Learning Non-Aggression: The Experience of Non-Literate Societies* içinde, ed. A. Montagu. New York: Oxford University Press, 1978, 161-221.
- Weisel, E. "Cain and Abel: The First Genocide." *Messengers of God: Biblical Portraits and Legends* içinde, ed. E. Weisel. New York: Random House, 1976, 37-68.
- Wintre, M. G., J. Polivy ve M. A. Murray. "Self-Predictions of Emotional Response Patterns: Age, Sex, and Situational Determinants." *Child Development* 61 1990: 1124-33.

2. BÖLÜM

- Acia, E. A. ve K. C. Connors. "Gender Differences in ADHD?" *Developmental and Behavioral Pediatrics* 19 1998: 77-83.
- Alexander, K. L. ve D. R. Entwisle. "Achievement in the First 2 Years of School: Patterns and Processes." *Monographs of the Society for Research in Child Development* 53 (1988): 2, tefrika 218.
- American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 4. edisyon (DSM-IV). Washington, DC: American Psychiatric Association, 1994.
- Cantwell, D. P. "Attention Deficit Disorder: A Review of the Past 10 Years." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 35 1996: 978-87.
- Hallowell, N. ve J. Ratey. *Driven to Distraction*. New York: Pantheon, 1994.
- Halpern, D. F. "Sex Differences in Intelligence: Implications for Education." *American Psychologist* 52 1997: 1091-1102.
- Huttenlocher, J., W. Haight, A. Bryk, M. Seltzer vd. "Early Vocabulary Growth: Relation to Language Input and Gender." *Developmental Psychology* 27 1991: 236-48.
- Jackson, A. W. ve D. W. Hornbeck. "Educating Young Adolescents: Why We Must Restructure Middle Grade Schools." *American Psychologist* 44 1989: 831-36.
- Kagan, J. ve N. Snidman. "Infant Predictors of Inhibited and Uninhibited Profiles." *Psychological Science* 2 1991: 40-44.
- Kohnstamm, G. A. "Temperament in Childhood: Cross-cultural and Sex

- Differences." *Temperament in Childhood* içinde, ed. G. A. Kohnstamm, J. E. Bates ve M. K. Rothbart. New York: Wiley, 1989, 483–508.
- Luria, A. R. *The Role of Speech in the Regulation of Normal and Abnormal Behavior*. London: Pergamon Press, 1961.
- Maccoby, E. E. *The Two Sexes: Growing Up Apart, Coming Together*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1998.
- Rothbart, M. K. "Temperament in Childhood: A Framework." *Temperament in Childhood* içinde, ed. G. Kohnstamm, J. Bates ve M. Rothbart. New York: Wiley, 1989, 59–73.
- Safer, J. W., W. Zito ve L. Fine. "Increased Methylphenidate Usage for Attention Deficit Disorder in the 1990's." *Pediatrics* 98 1996: 1084–88.
- Shaywitz, S. E., B. A. Shaywitz, J. M. Fletcher ve M. D. Escobar. "Prevalence of Reading Disability in Boys and Girls: Results of the Connecticut Longitudinal Study." *Journal of the American Medical Association* 264 1990: 998–1002.
- Wolraich, M. L., J. N. Hannah, T. Y. Pinnock, A. Baumgaertel ve J. Bown. "Comparison of Diagnostic Criteria for Attention-Deficit Hyperactivity Disorder in a County-Wide Sample." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 35 1996: 319–24.

3. BÖLÜM

- Austin, J., B. Krisberg, R. DeComo, S. Rudenstine ve D. Del Rosario. "Juveniles Taken into Custody: Fiscal Year 1993." Washington, DC: OJJDP, 1995.
- Chamberlin, P. ve G. R. Patterson. "Discipline and Child Compliance in Parenting." *Handbook of Parenting: Applied and Practical Parenting*, cilt 4 içinde, ed. Marc H. Bornstein. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1995, 205–25.
- Conger, R., X. Ge, G. H. Elder, F. O. Lorenz ve R. L. Simons. "Economic Stress, Coercive Family Processes and Developmental Problems of Adolescents." *Child Development* 65 1994: 541–61.
- Davis, P. W. "Threats of Corporal Punishment as Verbal Aggression: A Naturalistic Study." *Child Abuse and Neglect* 20 1996: 289–304.
- Dishion, T. J., T. E. Duncan, M. Eddy, B. I. Fagot ve R. Fetrow. "The World of Parents and Peers Coercive Exchanges and Children's Social Adaptation." *Social Development* 3 1994: 255–68.
- Elder, G. H., J. K. Liker ve C. E. Cross. "Parent-Child Behavior in the Great Depression: Life Course and Intergenerational Influences." *Life-Span Development and Behavior* 6 1984: 109–58.
- Farrell, Warren. *The Myth of Male Power: Why Men Are the Disposable Sex*.

Londra: Fourth Estate, 1994.

Goldstein, A. P. *Delinquents on Delinquency*. Champaign, IL: Research Press, 1990.

Gregory, J. "Three Strikes and They're Out: African American Boys and American Schools' Responses to Misbehavior." *International Journal of Adolescence and Youth* 7 1997: 25-34.

Hoffman, M. L. "Discipline and Internalization." *Developmental Psychology* 30 1994: 26-28.

Hyman, I. A. *Reading Writing and the Hickory Stick*. Lexington, MA: Lexington Books, 1990.

Kochanska, G. "Children's Temperament, Mothers' Discipline, and Security of Attachment: Multiple Pathways to Emerging Internalization." *Child Development* 66 1995: 597-615.

Kochanska, G. "Toward a Synthesis of Parental Socialization and Child Temperament in the Early Development of Conscience." *Child Development* 64 1993: 325-47.

MacMillan, H. L. vd. "Prevalence of Child Physical and Sexual Abuse in the Community." *Journal of the American Medical Association* 278 1997: 131-35.

Patterson, G. R., B. D. DeBaryshe ve E. Ramsey. "A Developmental Perspective on Antisocial Behavior." *American Psychologist* 44 1989: 329-35.

Schoen, C., K. Davis, C. DesRoches ve A. Shekhdar. *The Health of Adolescent Boys: Commonwealth Fund Survey Findings*. Boston, MA, June 1998.

Strassberg, Z., K. A. Dodge, G. S. Petit ve J. E. Bates. "Spanking in the Home and Children's Subsequent Aggression toward Kindergarten Peers." *Development and Psychopathology* 6 1994: 445-61.

Straus, M. A. *Beating the Devil Out of Them: Corporal Punishment in American Families*. New York: Lexington Books, 1994.

Straus, M. A., D. B. Sugarman ve J. Giles-Sims. "Spanking by Parents and Subsequent Antisocial Behavior of Children." *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine* 151 1997: 761-67.

Trickett, P. K. ve L. Kuczynski. "Children's Misbehaviors and Parental Discipline Strategies in Abusive and Nonabusive Families." *Developmental Psychology* 22 1986: 115-23.

4. BÖLÜM

Alferi, T., D. N. Ruble ve E. T. Higgins. "Gender Stereotypes during Adolescence: Developmental Changes and the Transition to Junior

- High School." *Developmental Psychology* 32 1996: 1129-37.
- Anthony, E. *American Manhood: Transformation in Masculinity from the Revolution to the Modern Era*. New York: Basic Books, 1993.
- Faludi, Susan. "The Naked Citadel." *The New Yorker*, 5 Eylül 1994, 62-81.
- Gilmore, D. *Manhood in the Making: Cultural Concepts of Masculinity*. New Haven: Yale University Press, 1990.
- Grossman, D. *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*. Boston: Little, Brown, 1995.
- Hawker, D. S. J. ve M. J. Bolton. "Peer Victimization and Psychosocial Adjustment: Findings with a British Sample." Society for Research on Child Development yılaşı toplantısında sunulan makale, Washington, DC, 3 Nisan 1997.
- Olweus, D. *Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys*. New York: Wiley, 1978.
- Parkhurst, J. T. ve S. R. Asher. "Peer Rejection in Middle School: Subgroup Differences in Behavior Loneliness and Interpersonal Concerns." *Developmental Psychology* 28 1992: 231-41.
- Signorile, M. *Queer in America: Sex, Media, and the Closets of Power*. New York: Bantam Doubleday Dell, 1993.
- Stapley, J. C. ve J. M. Haviland. "Beyond Depression: Gender Differences in Normal Adolescents' Emotional Experiences." *Sex Roles* 20 1989: 295-308.
- Wolff, Tobias. *This Boy's Life: A Memoir*. New York: Harper & Row, 1989.

5. BÖLÜM

- DeLong, T. ve C. C. DeLong. "Managers as Fathers: Hope on the Homefront." *Human Resource Management* 32 (1992): 178.
- Duncan, G. J., M. Hill ve J. Yeung. "Fathers' Activities and Child Attainments." NICHD Aile ve Çocuk Esenliği Platformu Babanın Katılımı Konferansında sunulan makale, Bethesda, MD, 10-11 Ekim 1996.
- Erikson, E. *Identity Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton, 1968.
- Harris, K. M. ve S. P. Morgan. "Fathers, Sons and Daughters: Differential Paternal Involvement in Parenting." *Journal of Marriage and the Family* 53 1991: 531-44.
- Harris, K. M., F. F. Furstenberg Jr. ve J. K. Kramer. "Paternal Involvement with Adolescents in Intact Families: The Influence of Fathers Over the Life Course." *Demography* 35 1998: 201-16.
- Hill, M. *The Panel Study of Income Dynamics*. Newbury Park, CA: Russell Sage, 1992.
- Koestner, R., C. Franz ve J. Weinberger. "The Family Origins of Empat-

- hic Concern: A 26-Year Longitudinal Study." *Journal of Personality and Social Psychology* 58 1990: 709-17.
- LaRossa, R. *The Modernization of Fatherhood: A Social and Political History*. Chicago: University of Chicago Press, 1997.
- Larson, R. ve M. Richards. *Divergent Realities: The Emotional Lives of Mothers, Fathers, and Adolescents*. New York: Basic Books, 1994.
- Levine, J. A. ve T. L. Pittinsky. *Working Fathers: New Strategies for Balancing Work and Family*. New York: Addison-Wesley, 1997.
- Osherson, S. *Finding Our Fathers: The Unfinished Business of Manhood*. New York: Free Press, 1986.
- Parke, R. D. *Fatherhood*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996.
- Parke, R. D. "Father Involvement: A Developmental Psychological Perspective." NICHD Aile ve Çocuk Esenliği Platformu Babanın Katılımı Konferansında sunulan makale, Bethesda, MD, 10-11 Ekim 1996.
- Pleck, J. H. "Paternal Involvement: Levels, Sources, and Consequences." *The Role of the Father in Child Development* içinde, ed. M. E. Lamb. New York: Wiley, 1997, 68-103.
- Yogman, M. W. ve D. Kindlon. "Pediatric Opportunities with Fathers and Children." *Pediatric Annals* 27 1998: 16-22.
- Yogman, M. W., D. Kindlon ve F. Earls. "Father Involvement and Cognitive/Behavioral Outcomes of Premature Infants." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34 1995: 58-66.
- Youniss, J. ve J. Smollar. *Adolescent Relations with Mothers, Fathers and Friends*. Chicago: University of Chicago Press, 1985.

6. BÖLÜM

- Carlson, E. A. "A Prospective Longitudinal Study of Attachment Disorganization/Disorientation." *Child Development* 69 1998: 1107-28.
- Elium, D. ve J. Elium. *Raising a Son: Parents and the Making of a Healthy Man*. Berkeley, CA: Celestial Arts, 1994.
- Fagot, B. I. ve M. Gauvin. "Mother-Child Problem Solving: Continuity through the Early Childhood Years." *Developmental Psychology* 33 1997: 480-88.
- Liu, D. vd. "Maternal Care, Hippocampal Glucocorticoid Receptors and Hypothalamic-Pituitary-Adrenal Responses to Stress." *Science* 277 1997: 1659-62.
- Lyons-Ruth, K., M. A. Easterbrooks ve C. D. Cibelli. "Infant Attachment Strategies, Infant Mental Lag, and Maternal Depressive Symptoms: Predictors of Internalizing and Externalizing Problems at Age 7."

Developmental Psychology 33 1997: 681–92.

Resnick, M. D. vd. "Protecting Adolescents from Harm: Findings from the National Longitudinal Study on Adolescent Health." *Journal of the American Medical Association* 278 1997: 823–32.

Ross, J. M. *What Men Want: Mothers, Fathers and Manhood*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994.

Sapolsky, R. M. "The Importance of a Well-groomed Child." *Science* 277 1998: 1620–21.

Silverstein, O. ve B. Rashbaum. *The Courage to Raise Good Men*. New York: Penguin Books, 1994.

7. BÖLÜM

Askew, S. ve C. Ross. *Boys Don't Cry: Boys and Sexism in Education*. Philadelphia: Open University Press, Milton Keynes, 1988.

Cole, P. M., C. Zahn-Waxler ve K. D. Smith. "Expressive Control during a Disappointment: Variations Related to Preschoolers' Behavior Problems." *Developmental Psychology* 30 1988: 835–46.

Davis, T. L. "Gender Differences in Masking Negative Emotions: Ability or Motivation?" *Developmental Psychology* 31 1995: 660–67.

Gjerde, P. F. "Alternate Pathways to Chronic Depressive Symptoms in Young Adults: Gender Differences in Developmental Trajectories." *Child Development* 66 1995: 1277–1300.

8. BÖLÜM

American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 4. edisyon (DSM-IV). Washington, DC: American Psychiatric Association, 1994.

Anderson, R. N., K. D. Kochanek ve S. L. Murphy. "Report of Final Mortality Statistics." *Centers for Disease Control and Prevention/National Center for Health Statistics*, cilt 45, 12 Haziran 1997.

Birmaher, B. vd. "Childhood and Adolescent Depression: A Review of the Past 10 Years. Part I." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 35 1996: 1427–39.

Birmaher, B. vd. "Childhood and Adolescent Depression: A Review of the Past 10 Years. Part II." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 35 1996: 1575–83.

Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury

- Prevention and Control (Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri, Ulusal Yaralanma Önleme ve Kontrol Merkezi). "Suicide in the United States 1980–1992." Violence Surveillance Summary Series, No. 1, 1995.
- Diekstra, R. F ve N. Garnefski. "On the Nature, Magnitude and Causality of Suicidal Behaviors: An International Perspective." *Suicide and Life Threatening Behaviors* 25 1995: 36–57.
- Fleming, J. E. ve D. R. Offord. "Epidemiology of Childhood Depressive Disorders: A Critical Review." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 29 1990: 571–80.
- Moscicki, E. K. "Epidemiology of Suicidal Behavior." *Suicide and Life Threatening Behavior* 25 1995: 22–35.
- National Center for Health Statistics (Ulusal Sağlık İstatistikleri Merkezi). "Deaths for 72 Selected Causes, by 5 Year Age Groups, Race and Sex: United States 1979–1995, Trend B." Tablo 291A (1997).
- Remafedi, Gary. *Death by Denial: Studies of Suicide in Gay and Lesbian Teenagers*. Boston: Alyson Publications, 1997.
- Reinherz, H. Z. vd. "Early Psychosocial Risks for Adolescent Suicidal Ideation and Attempts." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34 1995: 599–611.
- Rosenberg, M., J. Smith, L. Davidson ve J. Cohn. "The Emergence of Youth Suicide: An Epidemiologic Analysis and Public Health Perspective." *Annual Review of Public Health* 8 (1987): 420.
- Sells, C. W. ve R. W. Blum. "Morbidity and Mortality among U.S. Adolescents: An Overview of Data and Trends." *American Journal of Public Health* 86 1996: 513–19.
- Shaffer, D., M. Gould, P. Fisher vd. "Psychiatric Diagnosis in Child and Adolescent Suicide." *Archives of General Psychiatry* 53 1996: 339–48.

9. BÖLÜM

- Barros, H. M. T. ve K. A. Miczek. "Neurobiological Characteristics of Alcohol-Heightened Aggression." *Aggression and Violence: Genetic Neurobehavioral and Biosocial Perspectives* içinde, ed. D. M. Stoff ve R. B. Cairns. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996, 237–63.
- Canada, G. *Reaching up for Manhood: Transforming the Lives of Boys in America*. Boston: Beacon Press, 1998.
- Cloninger, C. R., S. Sigvardsson, T. R. Przybeck ve D. M. Svrakic. "Personality Antecedents of Alcoholism in a National Area Probability Sample." *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience* 245 1995: 239–44.

- Cloninger, R. C. "Neurogenetic Adaptive Mechanisms in Alcoholism." *Science* 236 1987: 410-16.
- Ellickson, L. P., K. A. McGuigan, V. Adams, R. M. Bell ve R. D. Hays. "Teenagers and Alcohol Misuse in the United States: By Any Definition It's a Big Problem." *Addiction* 91 1996: 1489-1503.
- Froehlich, J. C. "Opioid peptides." *Alcohol Health and Research World* 21 1997: 132-35.
- Gruber, E., R. J. DiClemente, M. M. Anderson ve M. Lodico. "Early Drinking Onset and Its Association with Alcohol Use and Problem Behavior in Late Adolescence." *Preventive Medicine: An International Journal Devoted to Practice and Theory* 25 1996: 293-300.
- Johnston, L. B., J. Bachman ve P. O'Malley. "Monitoring the Future: National High School Drug Use Survey." Washington, DC: National Institute on Drug Abuse, 1995.
- Langer, L. L. ve J. G. Tubman. "Risky Sexual Behavior among Substance-Abusing Adolescents: Psychosocial and Contextual Factors." *American Journal of Orthopsychiatry* 67 1997: 315-22.
- Liu, X. ve H. B. Kaplan. "Gender-Related Differences in Circumstances Surrounding Initiation and Escalation of Alcohol and Other Substance Use/Abuse." *Deviant Behavior: An Interdisciplinary Journal* 17 1996: 71-106.
- Masse, L. C. ve R. E. Tremblay. "Behavior of Boys in Kindergarten and the Onset of Substance Use during Adolescence." *Archives of General Psychiatry* 54 1997: 62-68.
- Pihl, R. O. ve J. B. Peterson. "Alcoholism: The Role of Different Motivational Systems." *Journal of Psychiatry and Neuroscience* 20 1995: 372-96.
- Pihl, R. O. ve J. B. Peterson. "Alcohol, Serotonin, and Aggression." Special Issue: Alcohol, Aggression, and Injury." *Alcohol Health and Research World* 17 1993: 113-16.
- Slater, M. D., D. Rouner, K. Murphy, F. Beauvais, J. Van Leuven vd. "Male Adolescents' Reactions to TV Beer Advertisements: The Effect of Sports Content and Programming Context." *Journal of Studies on Alcohol* 57 1996: 425-33.
- Snyder, H. N. "Juvenile Arrests for Driving Under the Influence, 1995." OJJDP Bilgi Broşürü 67, Washington, DC: ABD Adalet Bakanlığı, 1997.
- Webb, J. A., P. E. Baer ve R. S. McKelvey. "Development of a Risk Profile for Intentions to Use Alcohol among Fifth and Sixth Graders." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34 1995: 772-78.

10. BÖLÜM

- Brooks, G. *The Centerfold Syndrome*. San Francisco: Jossey-Bass, 1995.
- Camarena, P. M., P. A. Saragiani ve A. C. Petersen. "Gender-Specific Pathways to Intimacy in Early Adolescence." *Journal of Youth and Adolescence* 19 1990: 19-31.
- Brooks, G. R. ve R. Levant. *Men and Sex*. New York: Wiley, 1997.
- Osherson, S. *Wrestling with Love: How Men Struggle with Intimacy*. New York: Fawcett Columbine, 1992.
- Lefkowitz, B. *Our Guys: The Glen Ridge Rape and the Secret Life of the Perfect Suburb*. Berkeley: University of California Press, 1997.
- Simon, W. ve J. Gagnon. "On Psychosexual Development." *Handbook of Socialization Theory and Research* içinde, ed. D. A. Goslin. Chicago: Rand McNally, 1969.

11. BÖLÜM

- Archer, John. *The Behavioral Biology of Aggression*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Cloninger, C. R., S. Sigvardsson, T. R. Przybeck ve D. M. Svrakic. "Personality Antecedents of Alcoholism in a National Area Probability Sample." *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience* 245 1995: 239-44.
- Dodge, K. A., G. S. Pettit, C. L. McClaskey ve M. M. Brown. "Social Competence in Children." *Monographs of the Society for Research in Child Development* 51, no. 2, tefrika 213 (1986).
- Dodge, K. A. ve D. R. Somberg. "Hostile Attributional Bias among Aggressive Boys Are Exacerbated under Conditions of Threat to Self." *Child Development* 58 1987: 213-24.
- Miczek, K. A., E. M. Weerts ve J. F. DeBold. "Alcohol Aggression and Violence: Biobehavioral Determinants." In *Alcohol and Interpersonal Violence: Fostering Multidisciplinary Perspectives*, ed. S. E. Martin (Research Monograph 24). Rockville, MD: National Institutes of Health, 1993, 83-119.
- Moffitt, T. E. "The Neuropsychology of Juvenile Delinquency: A Critical Review of Research and Theory." *Crime and Justice: A Review of Research*, cilt 12 içinde, ed. M. Tonry ve N. Morris. Chicago: University of Chicago Press, 1990, 99-169.
- Pihl, R. O. ve J. B. Peterson. "Alcohol, Serotonin, and Aggression." Özel Sayı: Alcohol, Aggression, and Injury. *Alcohol Health and Research World* 17 1993: 113-16.

- Schaal, B., R. E. Tremblay, R. Soussignan ve E. J. Susman. "Male Testosterone Linked to High Social Dominance but Low Physical Aggression in Early Adolescence." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34 1996: 1322-30.
- Sickmund, M., H. N. Synder ve E. Poe-Yamagata. "Juvenile Offenders and Victims: 1997 Update on Violence." Pittsburgh, PA: National Center for Juvenile Justice, 1997.
- Synder, H. N. "Juvenile Arrests: 1996." OJJDP Çocuk Adalet Bülteni. Washington, DC: ABD Adalet Bakanlığı, Kasım 1997.
- Synder, H. N. ve M. Sickmund. "Juvenile Offenders and Victims: A Focus on Violence." Pittsburgh, PA: NCJJ, 1995.

KÂBİL'İ YETİŞTİRMEK

Okuma ve Tartışma Grupları İçin
Okur Rehberi

Dan Kindlon
Michael Thompson

DAN KINDLON ve MICHAEL THOMPSON ile SÖYLEŞİ

Soru: Giriş bölümünde, oğlanların içsel yaşamının çoğunlukla gözden kaçan zenginliğini ve karmaşıklığını insanlara gösterebilmek için bu kitabı yazdığınızı belirtmiştiniz. Kitabın ortaya çıkmasını başka hangi etkenler sağladı?

DK: Aklıma üç etken geliyor. Eşim ve ben, yayıncılık sektöründe çalışan bir kadın arkadaşımızla birlikte kahvaltıda iddik ve Mary Pipher'ın ergen kızlarla ilgili kitabı *Reviving Ophelia*'nın (*Ophelia'yı Diriltmek*) popülerliğinden söz ediyorduk. O sırlarda benim kafamda da belli belirsiz bir kitap fikri vardı. Yıllar boyunca, çeşitli sorunlardan mustarip çeşitli oğlanları incelemiş ve onlarla görüşmeler yapmıştım, bunları aktarmak istiyordum. Sohbetimizde *Reviving Ophelia*'nın oğlanlar için olanı yazma fikri doğdu. Ergen oğlanlar hakkında bir kitap nasıl olmalıydı? Onlara dair hangi ön yargılar ve hatalı algılar incelemeye ve karşı çıkmaya değerdı? Kendi de terapist olan eşim böylesi bir kitaba gerçekten ihtiyaç olduğunu söyledi ve projeyi teşvik etti.

İkinci etken de Michael Thompson ile yaptığımız sohbetlerdi. Kendisi Belmont Hill'de çalışıyor ve Belmont Hill benim çalıştığım Aziz Sebastian Lisesi ile pek çok benzer özelliğe sahip. Yedi ila dokuzuncu sınıfta — ve sonrasında — dur durak bilmeden gerçekleştğini gördüğümüz alay ve zulüm vakalarını uzun uzun konuştuk. İki psikolojik danışman olarak bu soruna nasıl programlı bir şekilde yaklaşmamız gerektiğini, nasıl bir yöntemle kurumsal düzeyde gerçek bir şeyler yapabileceğimizi tartışıyorduk. Kısa süre sonra sorunun ne kadar karmaşık olduğunu ve onu hakkıyla işleyebilmek için ne kadar zaman ve enerji gerekeceğini fark ettik. Bunun ardından yaptığımız sohbetler kitap için doğal birer çıkış noktası oldu.

Üçüncü etken, beş yaşındaki kızımın bir gün gelip, oğlanların neden bu kadar zalim ve kaba olduğunu sormasıydı. Bir oğlanla oynuyorlarmış, hatta oğlan da ona çok iyi davranıyormuş ama sonra bir başka oğlan gelmiş ve kızımın alay etmeye başlamış. O

anda kızıma verecek bir yanıtım yoktu fakat bu konuya kafa yormaya başladım. Oğlanların hangi özelliği veya yaşamlarındaki hangi öge zalim, kaba ve kötü davranışlı bireyler olmalarına yol açıyordu? Araştırmalara göre kızını değil de oğlunu bu sözcüklerle tanımlayan ebeveyn sayısı çok daha fazla. Oğlan psikolojisine ve onların duygusal gelişimine yönelik bir kitap yazma fikrini bu muamma ve diğer iki etken tetikledi.

S: Alt başlığı biraz konuşalım. “Korumak” dediğinizde oğlan yaşamındaki bir kırılma ve tehlikeden söz etmiş gibi oluyorsunuz. Başka hangi sözcükleri kullanmayı düşündünüz?

DK: “Oğlanların Duygusal Yaşamını Kurtarmak” ifadesini düşündük bir süre. Ama “korumak” aklıma daha çok yatıyor; en azından orada bir şey var, bir duygusal yaşam var, bunu belirtiyor. Bence çoğu kişi oğlanların zengin bir içsel yaşam sürme kapasitesinden yoksun olduğunu ve onlara farklı şekilde davranmamız gerektiğini düşünüyor. “Oğlanlar böyle işte,” diyeceğiz yani. Bazıları da oğlanları yetiştirilmesi gereken bireyler değil de ehlileştirilmesi gereken vahşi hayvanlar gibi görüyor.

Michael Thompson: Kızların oğlanlardan korunması, oğlanların ise yalnızca kontrol edilmesi, eğitilmesi veya terbiye edilmesi gerektiğine dair kültürel bir kanaat var. Bu anlayışa karşı çıkmak ve oğlanların da korunmaya ihtiyaç duyduğunu anlatan bir sözcük kullanmak istedik. Alt başlığı bir okul yöneticisine söyledikimizde, “Tanrım, çocuğunu boğan annelerin yaptığı her şeye meşruiyet kazandıracaksınız,” dedi. Gülerek, oğlanların kültürümüzde gerçekten korunmaya muhtaç olduğunda mutabık kaldık.

S: Biraz da kitap adındaki dini göndermeden söz edelim. İnançla ilgili konular oğlan yaşamında nasıl bir etkindir?

DK: İlginç bir soru. Dini inançlar konumuzla doğrudan ilgili. Bir oğlan duygusal okuryazar değilse, iç dünyasıyla teması yoksa, bir başka dünyayla da ruhani olarak temas kurması çok güçtür.

Kişinin kendini böyle bir iç gözleme açması gerçek dindarlığın ilk adımıdır. Çünkü gerçek anlamda dindar biri olabilmek için de kendinize dürüst davranmanız ve mütevazı olmanız gerekiyor. Ama oğlanlar sert erkekler olma veya psikolojik saldırılara karşı savunmada kalma gerekleri yüzünden kendilerini böyle bir deneyime açmakta zorlanıyorlar.

S: Oğlanların medyada hemen her gün karşılaştığı imgeler genelde görsel imgeler. Sözlü ifadeleri ikinci plana atan ve okur-yazarlığı kısıtlayan bu durum, duygusal okuryazarlık hedefine ulaşmayı da güçleştirir mi?

MT: Oğlanlara “Kızgınım; hayır; nefret ettim” demek yerine, “Utandım; kötü hissediyorum; bu gururumu incitiyor” gibi şeyler söylemeyi öğretmeliyiz. Bunun için sözcük dağarcığının öyle radikal şekilde genişlemesi gerekmiyor. İlkokul rehberlik öğretmenlerinde otuz iki kadar yüz ifadesinin —şaşıрма, neşe, kızgınlık, düş kırıklığı vs.— resmedildiği bir poster vardır. Bu posteri gösterip “Hangisini hissediyorsun?” diye sorarlar. Her yüzün altında tek satırlık basit yazı vardır, Joseph Conrad düzeyinde edebiyat yer almaz orada. Yani, poster de çoğunlukla görsel bir araçtır. Dolayısıyla asıl meselemiz görsellikten ziyade, çocuklarda temel bir duygusal sözcük dağarcığı geliştirebilmek. Bir oğlan, duygularının incindiğini söylüyorsa ve bunu kabul eden bir ortamda aynı şeyi defalarca tekrarlayabiliyorsa incindiğini fark etmeye başlar, çünkü bu onaylanmış olur. Diğer taraftan, incindiyseniz ama kimse size bunu anlatacak lisanı öğretmemişse ve ilgili sözcükleri de onaylamıyorsa bir süre sonra hissettiğiniz şeyi incinme şeklinde algılayamaz olursunuz. Daha ziyade sizi hiddetlendiren, şekli şemaili belirsiz bir utanç duyarsınız veya olan biteni anlamlı bir sıraya sokamazsınız. Oysa başıma böyle bir olay geldi, bu nedenle kendimi kötü hissediyorum, bu kötü hissin bir adı var, başkaları da böyle hissedebiliyor ve böyle hissetmemde bir terslik yok diyebilmek gereklidir. Zaten bu da psikoterapidir; deneyimlerinizin sözcüklere dökülmesi, tanınup kabul edilmesi ve geçerliklerinin onaylanmasıdır.

DK: Bence duygusal okuryazar olamamak medyanın görsel yönünden çok, soyutlanmadan kaynaklanan bir durum. Televizyon hayatımızda yokken aileler akşam yemeği sonrası neler yapardı? Belki birbirinizle konuşurdunuz, birbirinizle uğraşırdınız, belki baba sohbet başlatmak için dini bir metin veya kutsal kitaptan bir bölüm okurdu. İnsanlar arasında etkileşim vardı. Televizyonun önünde oturmak ise sohbetten kaçma yöntemi ve ebeveynler bunu hep yapıyor. Çocuklar kontrolden mi çıktı, ebeveyn disipline yönelmek yerine çocuklar durulsun diye hemen televizyonu açıyor. Bu durum bence eskisine kıyasla daha çok şey gizlememize neden oldu. Duygusal huzursuzluk ve hüsrarla başa çıkabilmek için gereken alıştırmaları artık yapamıyoruz.

S: Kitap boyunca edebi eserlere atıflar var. Oğlanların yaşadığı zorlukları samimi şekilde yansıttığına inandığınız eserler hangileri?

MT: Salinger'ın *Çavdar Tarlasında Çocuklar** romanı oğlanlara dair başlıca eser kabul ediliyor. Oysa değil. Benim görüşüme göre ergen oğlanlara dair en iyi kitap Tobias Wolff'un yazdığı *This Boy's Life*'tir (*Bu Oğlanın Yaşamı*).** Onun kadar harikulade olan bir başka kitap da Tobias'ın ağabeyi Geoffrey'nin *The Duke of Deception* (*Aldatmacanın Şahı*) romanıdır. Zaten Giriş bölümünde ondan bir alıntı da yaptım. Geoffrey'ninki felaket bir babaya yazılmış aşk şiiri gibidir, Tobias'ınki ise kusurlu bir anneye. Richard Ford'un oğlanlarla ilgili kitaplarını da severim (*Wildlife* [*Yaban Hayat*] ve *Independence Day* [*Bağımsızlık Günü*]).

DK: William Golding'ın *Sineklerin Tanrısı* kitabı bence oğlan grupları içindeki dinamikleri göstermesi açısından kilit önem taşıyor. İnsanın içine dokunan bir kitap; gerçek ve samimi olduğunu anlıyorsunuz.

Çavdar Tarlasında Çocuklar'ı bu kitabı yazarken bir kez daha okudum ve gördüm ki on üç yaşındaki ilk okumam sırasında

* Bu kitap Türkiye'de de yayımlanmıştır. (Yay. N.)

** Türkiye'de *Bu Çocuğun Hayatı* adıyla gösterime giren film uyarlaması da yapılmıştır. (Yay. N.)

içindeki çoğu şeyi anlamamışım bile. Yetişkin olarak okumaya daha uygun bir kitap. Bana göre, oğlan ergenin portresini çizmekten ziyade kayıpla nasıl başa çıkacağınızı anlatan bir öyküdür.

S: Bu kitabı iki kişi yazmanız, erkeğin yalnız bir figür olduğu algısına etkili bir itiraz teşkil ediyor. Bu işbirliği süreci nasıl geçti?

MT: Dan ile gerçekten de birbirini tamamlayan becerilerimiz var. Onun psikoloji doktorası araştırma metodolojisi üzerine. Sosyal bilimleri seviyor ve bilimsel bir isabetlilik tutturup gerçeklerle meşgul olmayı istiyor. Bense araştırmaları gözümde büyütüp idealize etmeye daha yatkınım çünkü araştırma deyince bambaşka bir şey anlıyorum. Başlarda bana şunu demişti: "Michael, araştırmalara bu kadar bel bağlama; sana yalan söyleyebilirler." Dan'ın doğrudan meselenin özüne inen duru ve düzenli bir kafası var. Her şeyi doğrudan esasına indiriyor. Bense erkek isterik denenlerdenim. Konuşmaya bayılıyorum. Büyütmeye bayılıyorum. Abartmaya yatkınım. Benim aile mottom, "Gerçeklerin iyi bir öyküyü engellemesine asla izin verme" dir. Ben bir klinisyenim ve öykü anlatıcısıyım. Metodolog olan Dan pek çok vaka anlatısını "Yeterince temsil edici değil," diye çıkardı. Ben ise hep "Ama çok canlı ve heyecanlı bir örnek!" diye itiraz ediyordum. İki farklı yoldan ilerlediğimiz için neredeyse birbirimizi geber-tiyorduk. Ama sonuçta bu kitabı böyle güçlü ve etkileyici kılan öge, farklı kökenden gelme, farklı tarza sahip iki kişinin, oğlan yetiştirme konusundaki öğretisel meseleler üzerinde tam mutabakata varmış oluşuydu.

S: Bu kitabın büyük kısmında profesyonel tecrübelerinizi aktardınız ama bir oğlan evlat olma deneyimlerinizden de yararlandınız mı?

DK: Hem de çok. İkimiz de yararlandık. Çok ilginç bir yolculuktu; böyle bir değişim geçirmeyi beklemiyordum. Aslında bir bakıma terapiye girmek gibiydi; geçmişteki meselelerle yüz-

leşmeniz gerekiyor. Kendi adıma konuşmak gerekirse, pek de duygusal okuryazarmış gibi yönetmediğim anlar var geçmişte. Kitapta sözünü ettiğimiz meselelerle genelde biz de boğuşmak durumunda kaldık ve her zaman birer oğul olarak kalacağımızı fark ettik. Bu süreç bizi pek çok yönden geliştirdi.

MT: Geoffrey Wolff'un *The Duke of Deception*'da yazdığı geliyor yine aklıma: "Babam aklımdan hiçbir zaman tamamen çıkmıyor."

S: Kitabınız babalara da ulaştı mı?

MT: Ulaştığını düşünüyorum. Erkekler gidip kitabı satın almasa da yaptığım konuşmalardan veya sohbet toplantılarından sonra yanıma gelen pek çok kadın eşlerinin de kitabı okuduğunu söyledi. Çoğu orta yaşlı erkeğin birer *duygu ziyamı* vakası olduğunu ve oğlan yaşamını asıl annelerin değiştirmesi gerektiğini söyleyen kitapların aksine bizim kitabımız ebeveynliğe daha dengeli bir yaklaşım sunuyor.

DK: Bir kitap yazmaya kalktığınızda, yayıncılar size ilk olarak erkeklerin kitap almadığını, o yüzden de kadınlara yönelik yazmanız gerektiğini söyler. Yine de bu kitabın hem erkekler hem de oğlan çocukları tarafından okunabilecek bir yapıt olması için başından beri çaba harcadım. Bu hedeften hiç uzaklaşmadım çünkü yaptığım araştırmaların büyük bölümü babaların ve ailelerin rolü üzerineydi. Erkekler sıklıkla ötekileştiriliyor; ebeveynliğin dışında bırakılıyorlar veya kendilerini dışarıda tutuyorlar, bu da hem ailelere hem de babalara zarar veriyor. Babalar ve oğullarıyla ilgili yazdığımız bölüm erkeklerin içine dokunuyor. Erkeklerin kitapla, özellikle de o bölümle ilgili düşünce ve görüşleri beni çok memnun etti. Değişimi harekete geçirecek en büyük gücün doğacağı yer belki de baba-oğul ilişkisi. Babalar "duygusal okuryazar erkek" modeli olursa oğulları da aynı yolu takip edecektir.

S: Babalara yeni bir rol sunsanız da, annelere yine her zamanki

koruyucu ve—sizin ifadenizi kullanmak gerekirse—“duygusal anlayış ve kavrayış öğretmeni” rollerini vermişsiniz. Bu, yok etmeye çalıştığınız stereotipi desteklemiyor mu yoksa bir paradoks mu var?

MT: şÖyle bir paradoks var: Babaların, oğullarını yetiştirirken işin duygusal yönüne daha fazla katılmalarını bekliyoruz. Daha dengeli bir ebeveynlik olsun istiyoruz. Ama çıplak gerçek şu ki, işi anneler yapıyor. Eğer bu işi iyi yapıyorsa, anneler yapıyor. Bunu vurgulamak önemli.

DK: Çoğu oğlanın ve yetişkin erkeğin birincil duygu öğretmeni kadındır. Bunda bir terslik yok ama erkekler de bir rol üstlenmeli, özellikle de oğlanlar söz konusuysa. Çünkü oğlanlar anneden ziyade babayı örnek alır, kendilerini ona göre biçimlendirirler. Eğer baba hiçbir zaman yanılmaması gereken, yanıldığını kabul edemeyen, duygusunu da dışa vurmayan biriye, oğlanlar da kendilerini buna göre (değişen ölçülerde) şekillendirecektir. Yine de anneler başından beri üstlendikleri rolde devam etmelidir çünkü birincil bakım veren sonuçta onlardır.

S: Kitabınız *Columbine Lisesi trajedisiyle ilgili zihninizde dolanan sorulara yanıt verebilir mi?*

MT: Kitap bir oğlanın neden kendini sözcüklerle ifade etmediğini, öfkeli olduğunu, intihara meyil ettiğini ve onu güçlü görmeyen herkesi niçin ortadan kaldırmak isteyebileceğini açıklayan bir kaynak. Oğlanların karmaşık sorunları şiddetle çözmeye meylettiğini biliyoruz ve bu gerçeği değiştirmek istiyorsak önce onu—ve onu yaratmış süreci—kabullenmemiz gerekiyor. *Columbine*'daki çocuklar zaten ölüme gidiyordu; güçlü olarak anılmak için başkalarını da öldürdüler. Bir çeşit intihar eğilimli maçoluktu ne yazık ki.

S: Kitap boyunca oğlanları dar—hatta her şeyden soyutlayıcı—bir erkeklik algısına hapseden kurumları ve kültürel normları eleştiriyorsunuz. Sorunun yaygınlığına ve derinlerde köklen-

miş oluşuna bakarak nasıl bir değişimin mümkün olduğunu düşünüyorsunuz?

DK: Bir özel okulun öğrenci kabul müdürüyle görüştüm bu sabah. Kitabı okumuş. Bana şunları söyledi: “Odama gelen, surat asıp her şeye tek heceli yanıtlar veren oğlanlar artık daha farklı görünüyor gözüme. Onları eskiden birer bela gibi görürdüm, istemediğimiz çocuklardı, şimdi ise sebepler hakkında düşünmeye başladım.” Bu kadın, oğlanların yaşamını değiştirebilecek güç ve yetkiye sahip bir konumda ve onlara artık daha farklı bir gözle bakacak. O yüzden kitabın algıda değişiklik yaratacak öğelerden biri olduğunu düşünüyorum. Michael ile şunu fark ettik: Değişimi genelde, dünyaya baktığınız mercekle değiştirerek başarıyorsunuz. Oğlanlar ve erkekleri farklı görmeye başladığınızda ve gerçek motivasyonlarının zannettiğinizden farklı olduğunu anladığınızda onlara farklı davranıyorsunuz. Kitap algıyı değiştirdiği için kendi başına bir “halk sağlığı girişimi” olduğunu söyleyebiliriz aslında.

S: Oğlan gelişimine dair pek çok iç karartıcı istatistiğe ve konunun medyada sürekli olumsuz şekilde yer bulmasına karşın kitabınızda hep iyimser bir yaklaşım var. Umudunuz nereden geliyor?

DK: Terapist iyimser olmalıdır. Değişimin mümkün olduğuna inanmalısınız yoksa bu işi zaten yapamazsınız. Sanırım hem Michael hem de ben, fazlasıyla incinmiş ve acı çeker hâlde karşımıza gelse bile gerçek bir değişimin mümkün olduğunu bilerek yanımızdan ayrılan pek çok çocukla çalıştık. Kitap da zaten bunun mümkün olduğuna dair bilgimize dayanıyor.

Okuma Grupları için Sorular ve Tartışma Konuları

1. Kitaba başlarken oğlanlar hakkında ne tür fikirlere sahiptiniz? Varsayımlarınız hangi ölçüde deneyimlerinizle şekillenmişti? Hangi ölçüde medyadaki betimlemelerden, kültürel stereotiplerden veya yazarların "arketip" dediği öğelerden etkilenmişti? Kitap hangi görüşlerinizi sorguladı veya değiştirdi? Neden?

2. Yazarlar tüm oğlanların duygusal potansiyel ile doğduğunu söylüyor. Ne tür engeller onları duygusal yaşamlarının kapsamını ve karmaşıklığını dışa vurmaktan alıkoyuyor olabilir? Kültürümüz bu engelleri nasıl inşa eder? Oğlanların günümüzde çektiği zorluklar bir veya iki önceki kuşaktaki oğlanların çektikleri ile aynı mı?

3. Yazarlar, oğlan gelişimini "yaradılış mı, yetiştiriliş mi" tartışmasına indirgemeye pek yanaşmıyorlar. Bu tutumları nelerden kaynaklanıyor olabilir?

4. Sosyal sınıf ve ırk, yazarların yaptığı incelemede oğlanların karşı karşıya olduğu başlıca güçlükler arasında sayılmıyor. Siz bu öğelerin oğlan gelişiminde ne kadar ağırlığı olduğunu düşünüyorsunuz? Hangi güçlükler sınıf ve ırktan bağımsız olarak tüm oğlanları etkiler? Peki, hangileri sınıf ve ırk farklarını ortaya çıkarıp büyütür?

5. Bazı eleştirmenlere göre bu kitap, Mary Pipher'ın *Reviving Ophelia* kitabının popülerliğinden doğan "kızlar hareketi"ne bir yanıt; "oğlanlar hareketi"nin bir parçası. Siz de kitabın bir oğlanlar hareketi olduğuna katılır mısınız? Ne gibi kültürel kaymalar böyle bir durum yaratmış olabilir? Böylesi hareketlerin yararları ve zararları nelerdir?

6. Dan Kindlon "Yaklaşan Belanın Resmî Kaydı" bölümünün sonunda, oğlan öğrencilere sağlıklı bir özsaygı kazandırmanın birincil önem taşıdığını yazıyor. Özsaygıya neden bu kadar önem

veriyor? Oğlanların özsaygısını genelde neler tehdit eder ve oğlanlar bu tehditlerle nasıl başa çıkarlar? Ebeveyn ve eğitimciler bu güç dönemlerde oğlanlara nasıl yardımcı olabilir?

7. Michael Thompson, “rahatça kullanılan, gelişmiş bir sözlü ifade becerisinin dürtü kontrolünü iyileştirdiğini” yazıyor. Bir dil yeteneği ile “duygusal okuryazarlık” arasında nasıl bir ilişki olabilir? Bir oğlanın kendini ifade etme becerisini hangi etkinlikler zayıflatır veya keskinleştirir? Oğlanlar dilden başka hangi ifade şekillerinden yararlanırlar? Bunlar hangi yönlerden avantaj sağlar veya yetersiz kalır?

8. Oğlanların günümüzde karşılaştığı hangi güçlükler yetişkin kültürünü yansıtıyor? İki dünya arasında nasıl bağlantılar görüyorsunuz? Örneğin, kimi yetişkinin sahip olduğu “her şeyin çaresi ilaçlardır” görüşü oğlanlara ve onların sorunlarına yaklaşımımızı da etkiliyor mu?

9. Yazarların sert disiplini açık şekilde reddetmesinin ardında ne olabilir? Fiziksel ceza ile onun sözlü dengi arasındaki fark ve benzerlikler nedir? İlerleyen dönemlerde ortaya çıkmasına neden oldukları sorunlar farklılık gösterir mi? Cinsiyet çocuğun nasıl bir disiplin alacağını belirler mi? Belirlemeli mi? Yapıcı disiplinin özellikleri nedir?

10. Kindlon ile Thompson’un var ve yaygın olduğunu söylediği “zulüm kültürü”nü açıklayınız. Bu kültürü oluşturan ve kalıcı kılan öğeler nelerdir? Bu kültürde neden oğlanlar kızlardan daha fazla yer alır (ve içinde sıkışıp kalırlar)? Bu “zulüm kültürü” yalnızca belli bir ülkede mi yaşamaktadır? Başka ülkelerde de örnekleri var mıdır?

11. “Duygusal okuryazarlık” rolü, baba-oğul ilişkisinde ve anne-oğul ilişkisinde farklı şekillerde mi görünür? Eğer öyleyse, aralarındaki hangi farklar sabittir, hangileri baştan tanımlanmaya açıktır? Bu ilişkilerden birini diğerinden ayıran öğe ve özellikleri korumak gerekli midir?

12. Soyutlanma (özellikle de çaresiz ve tehdit edici türü) neden oğlanları kızlardan daha fazla pençesine düşürür? Oğlanları benlik labirentinde yapayalnız bırakan öge nedir? Peki, o labirentten çıkıp başkalarını bulmayı nasıl başarırlar? Bir ebeveyn, “belli süreliğine ve anlamlı bir şekilde yalnızlığa çekilmek” ile “çaresizce ve zarar görecektir şekilde depresyona savrulmak” arasındaki farkı nasıl anlayabilir?

13. Yazarlar, duygusal okuryazar olmamanın ve duygusal soyutlanmadan kaçma isteğinin alkol ve uyuşturucuyu ergenler için çekici kıldığını öne sürüyor. Bu iddiayı tartışınız. Bir oğlanın duygusal yaşamı susturulduğunda, karartıldığında veya paramparça edildiğinde başka hangi sorunlar doğar? Yazarların oğlan yaşamındaki duygulara bu kadar önem vermesini yerinde buluyor musunuz? Bu yaklaşıma ne kadar katılıyorsunuz?

14. Bir oğlanın anneye ilişkisi, ergenlik çağında kızlarla ilişkilere nasıl temel teşkil eder? Yakın bir ilişkiye başlarken sahip olacağı beklentileri ve kavrayışı başka hangi ögeler oluşturacaktır?

15. Şiddet, saldırganlık ve öfke nasıl oluyor, da bazı ergen oğlanlar için kendini ifade yöntemi hâline geliyor? Onları sözlü dilden eylem diline yönelten nedir? Şiddetin ardındaki sebeplerin derinliği ile karmaşıklığını görmek ve kabul etmek konusundaki kaçınan tavrımız sorunu nasıl derinleştiriyor? Oğlanlar arasında popüler olan eğlence ögeleri—filmler, konsol oyunları, müzik, spor—kapsamındaki şiddete nasıl bir önem ve anlam yüklemeliyiz?

16. Kindlon ile Thompson son bölümde şunu yazmış: “Oğlanların gereksinim duyduğu ilk ve en önemli şey, kendilerine geleneksel bakış açısından değil, bambaşka bir pencereden bakılmasıdır.” Burada sözü edilen geleneksel bakışı tanımlayınız. Elinizdeki kitap bu bakışı hangi yönlerinden baştan tanımlamaktadır? Kitap, oğlanlara dair zihninizdeki hangi efsaneleri yıktı veya sarstı? Hangi kanaatleri korudunuz?

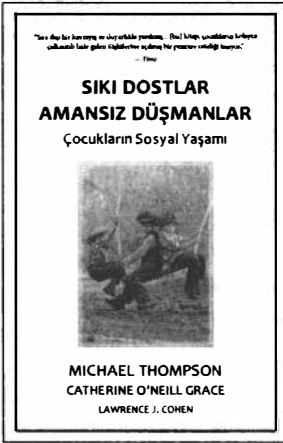
17. Kindlon ile Thompson liste hâlinde verilen tavsiyelerin yetersiz kaldığını kabul etse bile yine de yedi genel öneride bulunmuş. Siz de üç öneri ekleyip bunları açıklayınız.

Söyleşi ve sorular Ron Fletcher tarafından hazırlanmıştır. Kendisi Boston Lisesi'nde İngilizce öğretmenidir ve ilk romanı üzerinde çalışmaktadır.

Michael Thompson'un Yayınevimizden Çıkan Diğer Kitabı

SIKI DOSTLAR, AMANSIZ DÜŞMANLAR

Çocukların Sosyal Yaşamı

Çocuklar henüz büyüme aşamasında oldukları için etkileşimlerini bazen hafife alabiliriz. İlişkilerini yüzeysel, birbirlerine etkilerini geçici kabul edebiliriz. Oysa çocuklar yetişkinlerinki kadar gerçek, derin ve karmaşık bir sosyal yaşama sahiptir—özveriden entrikaya, iyilikseverlikten zorbalığa, birlik olmaktan dışlamaya, rekabetçi ittifaklardan hükmetme hırsına kadar her şey, çoğunlukla da birbirine karışarak, çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar.

Çocuklar ne zaman bir araya gelseler, tüm işleyişi baştan şekillendiren sosyal dinamikler yaratırlar. Bu yapı içindeki sosyal etkiler kimini önder konumuna getirirken, kiminden de reddedilip dışlanan

mazlumlar yaratır; kimi grubu popüler kılarken, kimini aykırılaştırır. Yine de, çocuğun kendini tanıdığı, yeterlik ve özelliklerini keşfettiği, doğru ve yanlışla denemeler yaptığı bağlamı bu sosyal yaşam oluşturur.

İlişkiler ve duygular konusunda deneyimsiz olan çocuğu bu karmaşık sosyal dünyada yönlendiren ise arkadaşlık olgusudur. Çocuk, arkadaşları sayesinde denemeler yapma cesareti bulur. Çünkü arkadaş, öz keşfe olanak tanıyacak korunaklı alanı yaratan kişidir. Sosyal yaşamın tatsızlıklarına karşı kalkan görevi de görür. Her çocuğun kendini—gerçek benliğini—bulacağı bir yere ihtiyacı vardır. İşte o yer, arkadaşlar âlemdir. Yetişkinliğe giden yolda kilit önem taşıyan bazı dönüşümler orada geçirilir.

Siki Dostlar, Amansız Düşmanlar, hem farklı gelişim aşamalarına göre hem de farklı sosyal koşullar ve oluşumlar penceresinden yaptığı sosyal analizle çocuk toplumuna açılan pencereniz olmayı amaçlamaktadır. Hangi konuda müdahale etmeniz gerektiğini, hangi konuda ise yaşanan sorunları aslında yıllar öncesinde—bebeğinizle bağlanma aşamasında—çözmüş olduğunuzu daha kolay ayırt etmenizi sağlayacaktır. Dahası, müdahale etmeniz gereken durumlarda (ister ebeveyn olun, ister de öğretmen veya eğitimci) size yol gösterecek güncel bilgi ve temel ilkeler sunacaktır.

Yaynevimizden Çıkan Aile ve Çocuk Konulu Diğer Kitaplar

Alfie Kohn

Ödüllerle Cezalandırılmak

Koşulsuz Ebeveynlik

Şımarık Çocuk: Bir Şehir Efsanesi

John Gottman

Duygusal Zekâsı Yüksek Çocuklar Yetiştirmek

Joseph Chilton Pearce

Sihirli Çocuk

Michael Thompson, Catherine O'Neill Grace, Lawrence J. Cohen

Sıkı Dostlar, Amansız Düşmanlar

Yayıma Hazırlanan Kitaplar

Alfie Kohn

The Brighter Side of Human Nature

The Homework Myth

John Gottman

And Baby Makes Three

Lawrence J. Cohen

Playful Parenting

“*Kâbil’i Yetiştirmek*, oğlan ruhu dediğimiz o gizemli ve sihirli diyara dair ihtiyaç duyduğumuz anlayış ve kavrayışı kazanmamızı sağlıyor. Her ebeveyn, öğretmen (ve oğlanların gelişip serpilmesini isteyen diğer herkes) bu kitabı okumalı.”

—Daniel Goleman, *Duygusal Zekâ* yazarı

Kâbil’i tarihin ilk saldırganı yapan öge, gördüğü acı verici muameleye dayanmasını sağlayacak duygusal eğitimin eksikliği idi. Peki, bu duygusal miras oğullarımızda hâlâ yaşıyor olabilir mi? Kâbil’i (kendi oğullarımızda) sil baştan yetiştirmemiz ve bu sefer ihtiyaç duyduğu duygusal farkındalığı da kazandırmamız mümkün mü?

Kâbil’i Yetiştirmek, sürekli ıstırap içinde yaşayan, üzgün, öfkeli, korkmuş, sessiz oğlan toplumunun ayrıntılı fotoğraflarını çekiyor: Bir oğlan “harbi” olmayı neden maçolukla eşleştirir? Her şeyi içine atmayı ve tek başına sırtlamayı neden bir güç göstergesi gibi algılar? Cinselliği neden hem kızlara hem de rakip hemcinslere üstünlük sağladığı bir arena gibi görür? İçkiye, uyuşturucuya ve şiddete eğilim gösterenler neden çoğunlukla oğlanlar arasından çıkar? Peki, anne babanın hem bireysel hem de bileşik etkisi oğlanları nasıl yönlendirir? Kuşkusuz, yetişkin dünyasındaki cinsiyetçi, ayrımcı, kolayca tehdit edilen, egemenlik kurmaya mecbur hisseden kişilik yapısının ve erkek şiddetinin tohumları çocuklukta atılır; kökleri de çektiği büyük acılar ve maruz kaldığı aşağılanma karşısında ne yapacağını bilememiş, dolayısıyla da bunlara uzun dönemler boyunca hiç ses çıkarmadan katlanmak zorunda kalmış küçük bir oğlandan beslenir.

Kindlon ve Thompson’a göre bunların altında “oğlan doğası,” “biyoloji,” “testosteron” veya “anne kabahatleri” değil, oğlanlara verdiğimiz hatalı, eksik ve toplumsal yönden yıkıcı bir duygusal eğitim vardır. Çözüm ise “duygusal okuryazarlık”tır. Oğlanların ödediği (ve yeri geldiğinde çevreye ödediği) yüksek bedelin, maruz kaldığı (ve bıraktığı) zulüm kültürünün, çağdaş ve insanî toplumlar tarafından kabul edilmesi olanaksızdır. Dolayısıyla, oğlan yaşamındaki sosyal ve duygusal güçlükler tanımlanmalı, bunların yarattığı baskıyı kaldırabilmeleri için oğlanlara duygusal farkındalık ve empati becerileri kazandırılmalıdır.

Oğlanların yetişkinliğe uzanan yolda, farklı ortam ve koşullarda ne tür etkiler aldığını inceleyen *Kâbil’i Yetiştirmek*, onların duyarlı, ince düşünceli ve başkalarını umursayan erkekler olmasını sağlamak için ebeveyn ve öğretmenlere, ayrıca oğlan yaşamına etkide bulunan diğer herkese rehberlik edecektir. En önemlisi de annelere, oğlan ve erkek olarak hiç tecrübe etmedikleri bir dünyadan şaşırtıcı ve çarpıcı kesitler sunacaktır.

@görünmezadamyayıncılık
#kabiliyetiştirmek

www.gorunmezadam.com.tr
bilgi@gorunmezadam.com.tr

ISBN 978-605-64301-8-3

9 786056 430183